publicistica

Mîinile pe care de atîta timp

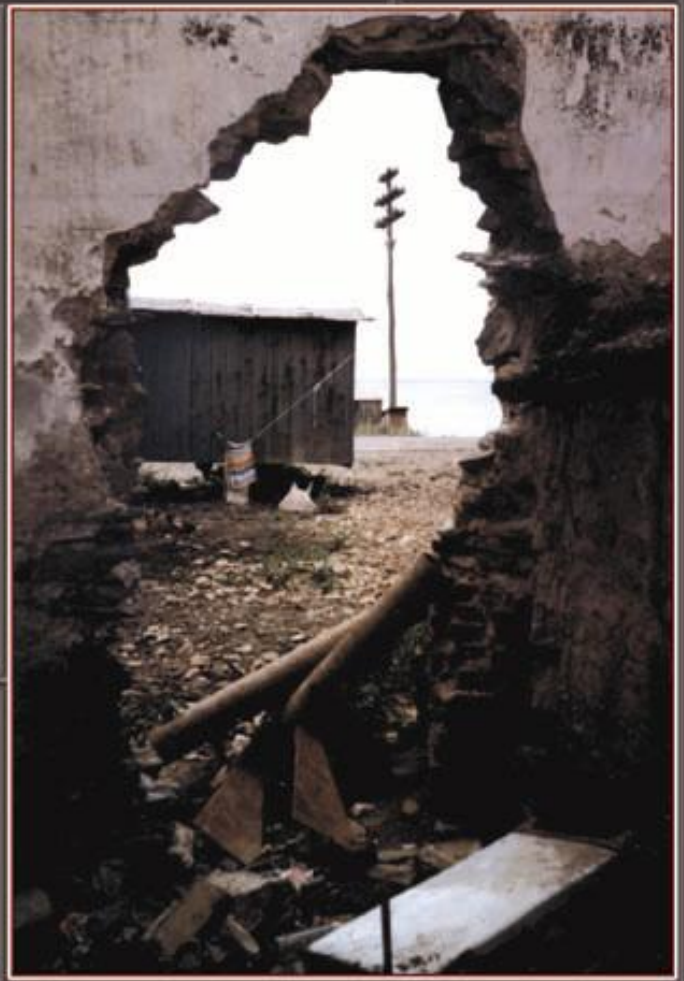

cornel george popa

LiterNet.ro

2006

Editura LiterNet, 2006

PUBLICISTICĂ

Cornel George Popa
Mîinile pe care de atîta timp

Redactor: Manuela Andrei – mandrei@literNet.ro
Coperta: © 2006 Manuela Andrei
Text: © 2006 Cornel George Popa
Corector: Mirela Simonescu

Toate drepturile sunt rezervate autorului.

Ilustraţii: Cornel George Popa

© 2006 Editura LiterNet pentru versiunea.pdf Acrobat Reader. Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărţii prin intermediul altor situri, modificarea, sau comercializarea acestei versiuni, fără acordul prealabil, în scris, al Editurii LiterNet sunt interzise şi se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor şi drepturile conexe, în vigoare.

ISBN: 973-7893-60-3
Editura LiterNet
http://editura.literNet.ro
office@literNet.ro

Editura LiterNet, 2006

PUBLICISTICĂ

Cornel George Popa
Mîinile pe care de atîta timp

MÎINILE PE CARE DE ATÎTA TIMP

Editura LiterNet, 2006

PUBLICISTICĂ

Cornel George Popa

Mîinile pe care de atîta timp

Cuprins

DE CE „MÎINILE PE CARE DE ATÎTA TIMP”? 6

TREI ORE LA UDUPU 8

A FOST ODATĂ POLONIA 26

REPORTAJ DIN BALCON 34

NICU TIGAIE ŞI AI LUI, NAVETIŞTII IADULUI 41

CĂLĂTORIE ÎN CENTRUL MIZERIEI 47

GUNOIUL TE FACE BEŢIV 47
EŞTI CEEA CE ARUNCI 50
PRIMA PORŢIE E PENTRU SCOATEREA ŞOCULUI, A DOUA E PENTRU REGLAJ 52
O MIE DE MĂTUROAIE PÎNĂ LA PENSIE, APROAPE O PĂDURE 53
MĂNÎNCĂ ŞI EI, DA’ AŞA SPUN: CĂ E PENTRU PORC 56
DACĂ E CURAT ÎNSEAMNĂ CĂ NEA VASILE A SEMNAT CONDICA 59
A VENIT CINEVA ŞI I-A SPUS CĂ AIA E CASA LUI, SĂ PLECE 61
LA CINE SĂ VINĂ SECTORISTUL? 62

UNGARIA DIN CENTRUL ROMÂNIEI 64

DE SFÎNTA PARASCHEVA ESTE CA ŞI CUM ŢI-AI DA DRUMUL ÎN FÎNTÎNĂ 81

REPORTAJ DESPRE MIHAELA 87

TOPLIŢA – ORAŞUL UNEI TRISTEŢI SUBIECTIVE 91

Editura LiterNet, 2006

PUBLICISTICĂ

Cornel George Popa

Mîinile pe care de atîta timp

FEMEIA DIN LAGĂR 105

BAZIAŞ - ORAŞUL CARE NU EXISTĂ 111

ROMÂNIA ÎN PORTBAGAJ, DIRECŢIA ISTANBUL 123

LUGOJ - UN REPORTAJ RATAT 132

ALBANIA, ALBANIA (I) 139

ALBANIA, ALBANIA (II) 152

LA CRIVINA, BIRJAR, DU-NE LA CRIVINA... 160

TIMIŞOARA, DOI ANI DUPĂ... 171

OAMENI DE AFACERI DIN HÎRLĂU 187

REPORTAJ CU ÎNTÎRZIERE 196

ORAŞUL CARE-ŞI ÎNGROAPĂ MORŢII ÎN APĂ 203

UN MOLDOVEAN LA NĂSĂUD TRIMITE O SCRISOARE DIN ARDEAL 221

CEA MAI IZOLATĂ AŞEZARE OMENEASCĂ DIN ROMÂNIA 226

REPORTAJ DIN SATUL BUNICILOR 247

URLAŢI O ORĂ 253

De ce „Mîinile pe care de atîta timp”?

Pentru că e un titlu bun. Pentru că e un titlu care-mi place. Pentru că-l ştiu de douăzeci de ani, dar nu am apucat să-l dau nici unei cărţi. Pentru că e legat de perioada cînd nu scrisesem încă vreo carte. Pentru că nu am găsit un alt titlu.

Am făcut ziaristică activă mai bine de zece ani. În tot acest interval nu am compus altceva decît reportaje. Apoi m-am lăsat de ziaristică şi mi-am cîştigat existenţa altfel, chipurile. Dar am mai scris, din cînd în cînd, cîte un reportaj, la îndemnul expres al cuiva, să zicem. Din 1985 şi pînă în 2002 (anul ultimei relatări) am publicat cîteva sute de reportaje, însumînd peste două-trei mii de pagini. Reportaje de toate felurile. Într-o vreme vizitasem aproape toate puşcăriile din România şi aveam vreo zece materiale numai cu prostituate. Am fost în cele mai mizere locuri, cît şi în cele mai insolite. Am scris despre pitici, despre orbi, despre surzi, despre vagabonzi, despre detectivi, despre canceroşi, despre nebuni, despre sinucigaşi, despre rataţi, despre nefamilişti, despre săraci, despre bogaţi, despre homosexuali şi aşa mai departe.

Şi din toate acestea, am ales, pentru volumul de faţă, motivul călătoriei. Al deplasării. Al vizitei. Al descoperirii.

Reportajul ca poveste. Ca descriere. Reportajul-reportaj.

N-am o arhivă propriu-zisă. Am pierdut, fizic, de-a lungul timpului, zeci de materiale. Unele foarte importante, la care chiar ţineam, altele – oarecare. Numai cînd mi-am mutat biblioteca de la Iaşi la Bucureşti, dintr-o neglijenţă a mea, am pierdut întreaga colecţie a revistei „Opinia Studenţească", unde scrisesem, cu unele mici întreruperi, din 1985 şi pînă în 1992. Asta e. Aşa că volumul de faţă e alcătuit din ce mi-a mai rămas şi din ce-am avut.

„Mîinile pe care de atîta timp" e un titlu la care ţin. Mereu m-am gîndit că dacă voi avea norocul să scriu o carte extraordinară o voi intitula „Mîinile pe care de atîta timp", indiferent despre ce ar fi fost vorba în cartea aceea. Mă gîndeam, mai demult, că „Mîinile pe care de atîta timp" va fi cea mai bună carte a mea.

Şi a venit propunerea aceasta: de a strînge laolaltă mai multe reportaje vechi. Timp de o lună, aproape, în fiecare zi m-am chinuit căutînd titlul volumului. Orice idee îmi venea, o notam pe hîrtie. Seara reciteam ce-am scris şi tăiam tot.

Nu găseam, pur şi simplu, cum să se cheme cartea.

Nimic nu-mi convenea. Nimic nu mă atrăgea.

Iar într-o noapte mi-am zis: la naiba! Fie ce-o fi! Am s-o numesc „Mîinile pe care de atîta timp", şi cu asta – basta.

Exact aşa a fost. Exact aşa rămîne.

Autorul

TREI ORE LA UDUPU

în memoria lui Geo Bogza

Ideea acestui şir de reportaje[1] *mi-a fost dată de o localitate găsită pe harta României. Localitatea se numea Udupu. Nu ştiam dacă e sat, comună sau oraş. Am văzut Udupu scris pe hartă şi am tresărit. Ce-o fi, oare, la Udupu? m-am întrebat. Ce este Udupu? Am povestit intenţia mea mai multor zeci de persoane. Nimeni nu auzise nimic despre Udupu. Ba mai mult: toţi m-au întrebat dacă e o localitate din România. Din România, spuneam. Şi unde ai dat de ea, domnule? Uitîndu-mă pe o hartă, spuneam. E din Dobrogea, cumva? Nu, spuneam eu. E de prin Ardeal sau Maramureş? Nu, spuneam eu. Dar de unde e, domnule, localitatea asta? Din Teleorman, spuneam. Teleorman? se mirau oamenii. Da, confirmam eu, încîntat de surpriza lor, din Teleorman. Şi ce e acolo? Nu ştiu, spuneam, vreau să văd. Eram privit cu îngrijorare şi compătimire. Între amici, obsesia mea cu Udupu devenise banc. Cum mă întîlneam cu unul, cum mă întreba: ei, ai fost la Udupu? Nu, spuneam, încă nu. Aaa, ţi-e frică... spuneau ei. Nu, răspundeam eu, nu mi-e frică. Dar nu mă simt destul de pregătit. Pregătit pentru ce? se mirau*

[1] *Povestea se petrecea prin '97-'98 cînd Nistorescu mi-a propus, iar eu am acceptat să scriu nişte relatări din ţară pentru Evenimentul Zilei. Au rezultat, atunci, vreo 15-20 de materiale, cred. Nistorescu, din varii motive, nu a reuşit să publice nici unul. O parte din ele, absolut inedite, originale, virgine, se află în volumul de faţă.*

amicii mei. Pregătit pentru a vizita Udupu, răspundeam. Şi eram lăsat în pace. Fiecare cu păsărica lui, nu? Trăim într-o ţară democratică. Dacă omu' vrea să viziteze Udupu, n-are decît. Ei bine, pentru a nu vă mai ţine în tensiune, anul acesta, 1997, pe 26 septembrie, dorinţa mi s-a îndeplinit: am vizitat Udupu. Era o zi mohorîtă de toamnă, cu nori grei, foarte coborîţi. Aveam impresia că va ploua din clipă-n clipă. Am coborît din autobuz la ora 15,20. La ora 18,30 părăseam deja Udupu. Ceea ce veţi citi în continuare este relatarea, minuţioasă, a celor trei ore cît am stat la Udupu.

*

Autobuzul a plecat din Piteşti la ora 13,30 şi avea destinaţia Alexandria. Udupu se găseşte aproximativ la jumătatea drumului. Am stat pe bancheta din spate, între un tînăr afumat şi o ţigancă. Să fi întîrziat cîteva secunde doar, nu mai găseam loc. Cînd maşina a părăsit autogara, nu m-am putut abţine să nu fac o poză. Mi se părea că e unul din cele mai aglomerate autobuze cu care am călătorit vreodată, dar m-am înşelat. Pe drum, au mai urcat vreo douăzeci de oameni. Se călătorea ca într-un borcan cu gogoşari. Ţiganca de lîngă mine

avea doi copii: un băiat şi o fată, ambii sub cinci ani. Fetiţa era bolnavă de rîie. Cînd o apucau mîncărimile, ţipa şi plîngea continuu. Atunci, mama ori îi dădea o coajă de pîine, ori o scărpina. După o oră de mers cu autobuzul, fetiţa, epuizată de plîns, a adormit. A adormit şi ţiganca. În schimb, tînărul afumat din dreapta mea nu şi-a găsit astîmpărul nicidecum. M-a întrebat de vreun milion de ori unde merg, mi-a povestit localităţile pe unde treceam, a făcut conversaţie cu toţi cunoscuţii din maşină, indiferent unde se aflau, s-a descălţat, şi-a pocnit de mai multe ori toate degetele, a oftat, iar m-a întrebat unde merg şi tot aşa. La un moment dat, a venit lîngă noi o mămică. Fetiţa ei, de numai şase luni, plînsese, de la începutul călătoriei, non-stop şi acum femeia dorea să-i ofere o variaţie, plimbînd-o, pe propriile picioare, prin maşină. Cînd a văzut cei doi copii ai ţigăncii adormiţi, fetiţa, fascinată, a încetat din plîns. O jumătate de oră, aproape, a stat nemişcată, cu un rest de biscuit în mînă, uitîndu-se la fetiţa ţigăncii. *Nani, mama, puiu, nani,* repeta mămica, încercînd să-i atragă atenţia. Ţiganca s-a trezit, deschizînd un ochi de sub basma. Între mămici a început o discuţie de specialitate. După un timp, fetiţa trează a vrut apă. Mama a plecat după sticlă, rugîndu-mă pe mine să am grijă de copil. Pe urmă fetiţa a vărsat întregul bidon pe hăinuţe şi banchetă, udînd şi ciorapii ţigăncii, care s-a trezit de-a binelea. Apoi tînărul a coborît în Tătărăştii de Jos, anunţîndu-mă, a şapte suta oară, că următoarea staţie este Udupu. Pe locul tînărului s-a aburcat un bătrîn, care pînă atunci stătuse ghemuit pe un sac la picioarele noastre. Din cînd în cînd, sorbea dintr-o sticlă de ţuică. De la sticla lui, tot autobuzul mirosea a distilerie. Moşul mi-a explicat că, de unde coboară el,

mai are vreo zece kilometri pînă acasă, de-aia se îmbărbătează cu ţuică. Pe urmă am văzut, în dreapta, o plăcuţă pe care scria Udupu, autobuzul a mai făcut o sută de metri şi a oprit. Am coborît eu, pe uşa din spate, şi patru femei, pe uşa din faţă. Una din ele era mămica aceea cu fetiţa plîngăreaţă. Momentul mi s-a părut istoric. Am scos aparatul şi am fotografiat femeile care se îndepărtau. Mi-am privit ceasul: arăta ora 15,20 fix. Ajunsesem la Udupu. Tot ce vedeam, de jur-împrejur, însemna Udupu. Nu puteam să-mi cred ochilor. Eram, într-adevăr, la Udupu. Să fi avut sticla moşului, trăgeam şi eu o duşcă. Udupu! Ce aventură! Udupu!

*

Încă sînt în staţie. Am în faţă şoseaua; un drum de ţară, care vine aproximativ perpendicular pe ea; în spate, alte două uliţi. O femeie în vîrstă priveşte la cei care au coborît din maşină, dar se pare că nu e nimeni cunoscut. Se uită la cer, dă din mînă, se răsuceşte pe călcîie şi o ia pe una din uliţele aflate în spatele meu. Nu ştiu ce să fac. O urmez cîţiva metri. Femeia, văzîndu-mă, grăbeşte pasul. Îl grăbesc şi eu. Aş vrea s-o întreb ceva, orice, dar femeia, aşa în vîrstă cum e, o rupe la fugă. Mă opresc. Scot aparatul şi îi fac o poză, de la distanţă.

Pe uliţă sînt trei-patru curci. Stă să plouă, parcă. În aer e o tensiune extraordinară. *Ce-i, mă, ce-i? Ce-i, mă?* strigă femeia la mine. Desfac braţele mult în lături, explicîndu-i, prin gesturi, că nu e nimic. Femeia continuă să strige, apoi pune mîna pe o piatră şi o aruncă în direcţia mea. Decid să părăsesc locul, n-am chef de conflicte. Sînt abia de trei minute la Udupu şi deja se aruncă în mine cu pietre. Mă întorc la şosea. Tocmai trece o căruţă, trasă de doi măgăruşi. Încerc o nouă poză; îmi place omul din căruţă – un bătrîn cu părul alb, îmbrăcat într-o cămaşă albastră –, pare vesel. De data aceasta nu păţesc nimic. Studiez fostul magazin alimentar din staţia de autobuz. Dă impresia, după rugina de pe lacăt, că a fost închis tare demult. Pe unul dintre obloane mai are încă plăcuţa care te îndemna să cumperi loz în plic, şi ea parţial ruginită. Lîngă magazin e un gard rupt. Dintr-un loc lipsesc vreo patru şipci, probabil că pe-acolo se intră, cînd eşti grăbit. Ce-ar fi să intru şi eu: ce mi se poate întîmpla? Plus că mă trece o stare de necesitate. Nimeresc într-o livadă cu pomi deşi. Iarba este înaltă şi grasă, ţi se afundă piciorul în ea. Mă plimb prin livadă, cu mîinile la spate. O livadă la Udupu: ce frumos! Deodată, începe să latre un cîine. Mă grăbesc să ies prin gard. Din nou, în staţia de

autobuz. Pe unde s-o iau, acum? Îmi privesc ceasul. Am aproape zece minute de cînd sînt la Udupu. Este ora 15,30.

*

Traversez şoseaua. Văd o fîntînă într-o curte şi pe ea scris ceva. Sînt două plăcuţe de lemn. Una anunţă că Turcu Miincă a murit azi, 4 martie 1988, în vîrstă de 75 de ani. A doua se referă la Turcu Alexandra, decedată azi, 9 mai 1988, în vîrstă de 76 de ani. Pe amîndouă plăcuţele scrie „Regrete eterne" şi au iconiţe, exact ca într-un cimitir. Mă aşez pe banca de lîngă gard, să-mi notez. Trece o femeie între două vîrste, cu o faţă foarte roşie, trăgînd după ea o butelie. Dau bună ziua. Nu mi se răspunde. Mă întorc la plăcuţe. Bizar. E pentru prima oară cînd întîlnesc aşa ceva. Din casă iese o femeie cu o căldare în mînă. *Bună ziua. Bună ziua. Ce sînt astea?* întreb, arătînd către iconiţe. Femeia, fostă învăţătoare la Udupu, acum pensionară, îmi spune că plăcuţele stau acolo pentru a se şti că oamenii aceştia au murit acasă. Toate casele au, e un obicei al locului. Turcu Miincă şi Turcu Alexandra au fost socrii ei. Alexandra era internată în spital, la Craiova, şi i s-a pus diagnosticul

de cancer galopant. Cînd a aflat vestea, soţul a făcut atac de cord şi a murit imediat. La parastasul de şase săptămîni, seara, după ceremonie, a murit şi ea.

Femeia cu butelie trece din nou pe drum. Parcă nu ar şti unde să se ducă.

Pe fosta învăţătoare o cheamă Turcu Maria. Spune, cu mîndrie, că Marin Preda a descris bine Udupu. Siliştea-Gumeşti, satul „Moromeţilor", e peste deal, foarte aproape, la o azvîrlitură de băţ. *Cum adică a descris bine Udupu?* întreb. *Păi aşa*, zice fosta învăţătoare, *fiindcă a băgat în satul lui şi elemente din Udupu, a combinat. Ca de exemplu...*? cer eu lămuriri. *Păi sărăcia, în primul rînd, şi mentalitatea oamenilor, într-al doilea. Udupu s-a împotrivit tare colectivizării. Au fost mulţi arestaţi, închişi, bătuţi. Şi acum, oamenii din Udupu sînt foarte răi: se omoară, îşi dau în cap, sar la bătaie... E cunoscut satul în judeţ. Cine aude de Udupu, fuge. Nu-i aşa? Zi şi mata.*

Femeia cu butelie s-a oprit lîngă noi şi ascultă. Are o faţă vicioasă, tăiată şi ursuză, de fiinţă care bea. La îndemnul învăţătoarei de a-şi da cu părerea, se îndepărtează repejor, spunînd că ea nu ştie nimic, nu ştie nimic, nu se bagă...

Învăţătoarea se întoarce spre mine ridicînd din umeri. *Vedeţi?* spune, *aşa-s oamenii din Udupu. Spun că nu se bagă şi seara îţi dau foc la casă.*

În josul uliţei e un Aro albastru care face manevre. Un cîrd de gîşte păşeşte agale. Tensiunea din aer îmi sfărîmă tîmplele. Cer femeii o cană cu apă. *Da, imediat*, zice ea şi dispare în curte.

De peste drum, vine către mine un om.

— Sînteţi de la „Reflector”?

Mi se pare că nu înţeleg, deşi întrebarea a fost pusă clar. Omul mă priveşte crunt. Poartă o flanea verde, ţărănească, din lînă ţesută în casă. Ţine în mînă o biciuşcă. Biciuşca mă neliniştеşte grozav.

— Ce „Reflector”? întreb.

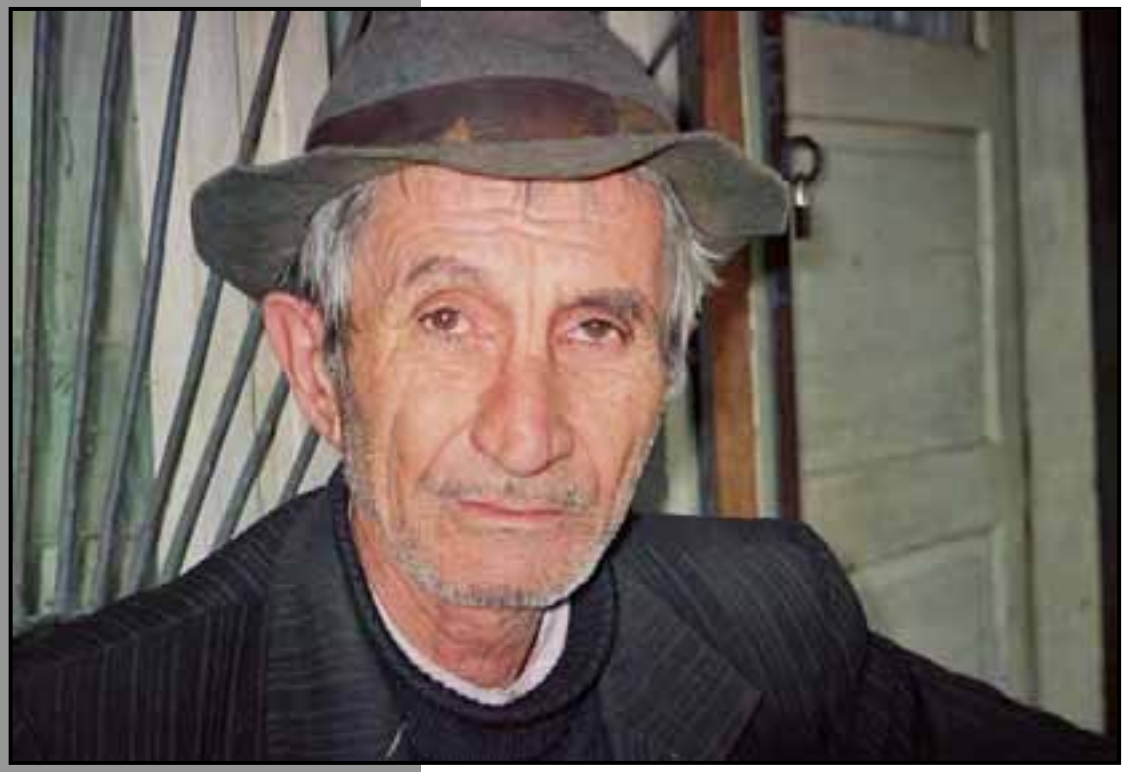

— De la Televiziune, adică, precizează omul.

— Nu, spun.

— Nu? se arată el neîncrezător.

— Nu.

Ne stăpînim din ochi. Omul seamănă cu un fel de Ţugurlan, nu prea dus la biserică. Din curte iese învăţătoarea cu apa. Sînt salvat. Beau lacom.

— Ce-i, Gheorghe? întreabă învăţătoarea.

Omul se îmblînzeşte dintr-o dată. Zăresc femeia cu butelie cam prin dreptul Aro-ului. Explică nu ştiu ce, arătînd cu mîna către mine.

Gheorghe e miel. Zîmbeşte. Are dinţii galbeni şi foarte laţi.

— Ia, şi ăsta, se explică el puţin ruşinat. A venit să iscodească.

Apoi se porneşte: ce treabă am eu la Udupu? Aici sînt numai oameni necăjiţi. N-au ce mînca, n-au ce îmbrăca, pensiile-s mici, a căzut piatra şi a distrus tot. Tot. S-a ales praful de recolte. N-a plouat, nu. Doar a căzut piatră, uite-aşa de mare. A fost un boier pe-aici, Traian Anghel îl chema, ţărănist, dar a plecat în Germania. A venit la Udupu numai să se uite şi să-şi ceară pămîntul înapoi. Ptiu! Gheorghe pleacă. Iar s-a ambalat. Rămîn cu învăţătoarea. Apare o Dacie îngrozitor de uzată, condusă de un tînăr blond, cu ochelari. Fiul meu, zice femeia, student la Politehnică. De ce la Politehnică? îl întreb pe tînăr. Fiindcă o diplomă e necesară oriunde, mi se răspunde. Corect. Sosirea tînărului îmi dă o idee. Există vreun om de seamă al Udupului, doamnă? întreb. Da, spune ea: Ion Pecie. A fost Ministrul Chimiei în vremea lui Ceauşescu. Şi, altcineva? întreb. Nu. Altcineva nu. Bun. Mă uit la ceas. 15,50. Dumnezeule, trebuie să mă grăbesc! Am stat aproape douăzeci de minute aici. Îmi iau rămas bun de la femeie şi-i trag o poză. Vai, protestează ea, dar nu trebuie... Prea tîrziu. Poza e în aparat. Hai, Udupule, mai departe, de-abia aştept să te cunosc! Păşesc voiniceşte. Udupul se deschide în faţa mea. Parcă se vede, în zare, puţin cer galben. Totuşi, poate nu plouă. Este ora 15,51.

*

Case de o parte şi de alta. Cenuşii, mici şi înguste, împrejmuite cu garduri din scîndură nevopsită. Şosea. Nimic de care să mi se agaţe privirea. Pustiu. Nici ţipenie. Oamenii, probabil, sînt la cîmp. Păşesc harnic, un-doi, un-doi, un-doi. Alt şirag de gîşte traversează alene

şoseaua. Să fi trecut vreo maşină, praful se-alegea de ele. N-au deloc minte gîştele astea! Deodată, pe stînga, în sensul meu de drum, văd doi oameni aşezaţi la o masă, în faţa a ceva care seamănă cu un mic magazin. Pe geam scrie că programul începe la patru. Încă nu e patru şi oamenii de la masă au golit deja o jumătate de ţuică. În pahare e un lichid gălbior. Privesc eticheta: rachiu de caise. Oamenii, liniştiţi, pufăie din ţigară.

— Cît costă? întreb, arătînd către sticlă.

— Trei mii jumătatea, răspunde cel din stînga.

— Şi e bună?

— Bună pe dracu'!

Iau loc. Prezenţa celor doi m-a însufleţit.

— Mai e şi altceva de băut? întreb.

— E de toate.

— Da' programul? Văd că e închis...

— Staţi că o chem eu acum pe femeie, se oferă tot individul din stînga, un tip nebărbierit, la vreo 50 de ani, cu o bască de tractorist pe frunte.

Între timp, îl invit pe omul din dreapta, un moş pămîntiu, dar cu ochii ageri, să-mi spună povestea vieţii lui. Şi moşul începe: „Mă numesc Ticu I. Nicolae. Am crescut fără mamă, fără tată. Am plecat la Bucureşti şi-am făcut armata. Cînd m-am întors, m-am căsătorit cu o femeie căreia îi murise bărbatul..."

Intervine tipul cu bască:

— Zi, mă, de ce te-ai căsătorit cu aia, ca să te-nţeleagă omu'...

Ticu I. Nicolae: „... m-am căsătorit fiindcă n-aveam de ales. Cine să ia un orfan? Cu femeia asta am avut doi copii. După aia, am cumpărat casă la Udupu. Am dat pe ea, acum 20 de ani, 6500 de lei. M-am băgat la colectiv..."

Apare gestionara, însoţită de un bărbat voinic, îmbrăcat curat, cu figură de şef.

— Băăă... să nu te mai prind că tragi de şirurile alea de tutun! îi zice el cu asprime moşului.

— Cine, eu? se apără moşul. Eu n-am nevoie de tutunul tău!

— Da...? zice bărbatul neîncrezător. Da' asta din mînă ce-i?

Abia atunci observ că moşul are în mînă o ţigară groasă, din tutun neprelucrat, înfăşurată în hîrtie de ziar. Neaprinsă.

— Asta? face moşul surprins. Asta, dacă vrei să ştii, mi-a dat-o Guşatul...

— Guşatul, da? Bărbatul zîmbeşte sceptic. Bine. Să nu spui că nu te-am prevenit!

Vine şi berea mea. Bere „Craiova", 2500 sticla.

Ticu I. Nicolae: „... şi m-am băgat la colectiv... împreună cu mai mulţi..."

Eu: „De ce?"

Ticu I. Nicolae: „Păi, ieşiseră tractoarele, combinele... Se lucra altfel decît cu plugul... Am lucrat la grădină, am îngrijit vacile, oile..."

Eu: „Cît cîştigaţi?”

Ticu I. Nicolae: „Cît să cîştig? Şase sute-şapte sute pe lună. După aia m-am îmbolnăvit de plămîni şi-am ieşit la pensie. De patru ani sînt bolnav de plămîni. Iau o pensie de 90.000 de lei... După ce m-am îmbolnăvit, femeia m-a părăsit şi s-a dus la altu’. Fata e la Bucureşti, am rămas singur.”

Eu: „Cîţi ani aveţi?”

Ticu I. Nicolae: „62.”

Berea e cam proastă. Sau n-am eu poftă s-o beau. Tipul cu bască îşi termină povestea din cîteva propoziţii: a fost dulgher, a lucrat 33 de ani pe şantiere şi acum e pensionat pe caz de boală. A răcit la plămîni, i s-a dus toată puterea. Femeia l-a părăsit, băiatul şi fata sînt plecaţi. Îl cheamă Nicoale P. Ilie şi are 53 de ani. Asta-i.

Poveştile celor doi, de la un punct încolo, seamănă izbitor. Gestionara iese afară cu un grătar pentru mici. Vine un tip pe bicicletă, cu o sticlă de must în mînă. Îşi face din nou apariţia femeia cu butelia, de data aceasta fără butelie. Supraveghează cadrul cu un ochi vigilent, abţinîndu-se să intre în vorbă.

Aflu că pe gestionarul magazinului din staţia de autobuz îl chema Florian Ruică şi că de cînd s-a prăpădit, magazinul s-a dus naibii. Sosesc încă doi oameni. Unu’ tăcut, blajin, cu o pălărie pe cap, cam la vreo 60 de ani, care, puţin retras, cere o bere. Bea berea fără să scoată un cuvînt, privind cînd la drum, cînd la noi. Al doilea tîrîie după el un căruţ. Şantieristul îl ia la

mişto, că are şase copii. Parcă s-a mai luminat. Îmi privesc ceasul şi înţepenesc: am o oră de cînd sînt la Udupu. Este 16,20.

*

Pe urmă s-a vorbit aşa: despre femei.

„Ştii de ce te superi cu femeia? Că n-ai bani." „Bine zicea Mihalache, doctoru': cînd se-ncinge asta (să mă ierte omu' ăsta) poţi să fugi după ea cu maşina, că n-ai ce-i face." „Femeia, domnule, e ca lacătul: trebe să aibă o cheie, altfel rugineşte." „Dacă femeia-i bună, şi casa-i curată." „Ţi-a plăcut să faci dragoste? Ţi-a plăcut. Cînd ţi-e rău, gîndeşte-te la asta."

Despre moarte.

„Tot îl auzeam pe unu' spunînd: fii atent, că vine Mariţa, şi-al dracului, mă gîndeam că e vreo gagică. Cînd colo, el de aia cu coasa vorbea: vine Mariţa." „Acu' tre' să fim atenţi, că te-ngroapă ăştia în cămaşă." „Omu' cît trăieşte – trăieşte. Cît moare – moare." „Cînd o fi să mă duc, eu vreau să miroase dricul a ţuică."

Despre sărăcie. Despre Guvern. Despre noile preţuri.

Grătarul a început să ardă. Tipul cu şase copii, Ion M. Iancu pre numele său, a mai cerut o tărie. A ieşit, pentru cîteva secunde, soarele. Am aflat cum pot să ajung la Bucureşti, din Udupu, cel mai repede. Am fumat cîteva ţigări. Cu una l-am servit şi pe şantierist. Era bine. Eram la Udupu. Aveam, spre Bucureşti, o legătură formidabilă, însă trebuia să prind o ocazie pînă-n Olteni, că autobuze nu mai circulau. Al meu fusese ultimul.

Puteam să mă ridic de la masă, dar unde să plec? Acesta nu era tot Udupu? Udupu am vrut, Udupu am găsit. Din cînd în cînd, rar, venea cineva şi cumpăra ceva de la birt. Omenirea înainta către anul 2000 împreună cu noi. Aici sau în altă parte, ce importanţă are? Soarele răsare şi apune. Oamenii se nasc şi mor. Cei mai norocoşi iubesc sau sînt iubiţi. Un copil e cea mai mare minune din lume. Dacă Dumnezeu e, totul e.

Am stat la masă cu Ticu I. Nicolae, Nicolae P. Ilie şi Ion M. Iancu pînă la ora 16,40. După o oră şi douăzeci de minute de la sosire, puteam părăsi Udupu spunînd că-l cunosc. Dar n-am plecat.

*

O iau din nou prin sat. Un grup de copii îmi cere să-i pozez. Ajung la biserică. Cimitirul e plin de flori galbene, mai înalte decît un om. Trei sferturi din cruci sînt de lemn simplu. Se-aude, ziua-n amiaza mare, o cucuvea. Mă înfund pe uliţele satului. Văd o casă de vînzare. Amîndouă numerele de telefon sînt din Bucureşti. Casa pare trainică, dar e în mod evident părăsită, cresc buruieni înalte prin curte. Foarte multe gîşte pe drum. Tutun pus la uscat. O fîntînă. Cumpăna se desenează caligrafic pe cer. Un băieţel mînînd nişte

raţe. O gheretă de tablă, abandonată într-o curte. Pe gheretă scrie S.C. Kaoma SRL. Aud nişte oameni înjurîndu-se. Case mici şi triste, case simple, cu pridvor şi acoperiş de tablă, cum ştiu că erau, demult, şi în satul bunicilor. Cunosc genul acesta de case. Aş putea descrie şi interiorul: camera unde nu se intră decît în caz de mare sărbătoare; camera obişnuită pentru musafiri; camera unde dorm părinţii; camera copiilor.

Merg la întîmplare prin Udupu. După numărul gîştelor şi al raţelor, pe-aici trebuie să fie şi o gîrlă. Da, într-adevăr, e şi o gîrlă. Apa curge, pe sub un pod de bîrne, murdară şi tulbure. Nu pare bună de scăldat şi nici de pescuit. Lăţimea e mică: trei-patru metri; fundul albiei aproape se vede cu ochiul liber. Mai încolo de gîrlă, Udupul se termină. Urmează un cîmp şi, mult într-o parte, o pădure. (Am aflat, mai tîrziu, că îi spune Orezeanca. La fel de tîrziu am aflat că uliţele au denumiri: Undiţa, Vulturul, Gorobeţi etc.) Mă întorc. Un bărbat, în faţa porţii, citeşte ziarul. O iau pe un drum care mă scoate iarăşi din sat. Cîmpul, gîrla şi pădurea. Cerul, foarte jos, care apasă. Tensiunea din aer. Dacă nu acum, atunci la noapte sigur plouă. La noapte voi dormi în patul meu din Bucureşti. Însă deocamdată, după ce-am străbătut Udupu-n sus şi-n jos, e de-abia ora 17. Timpul, aici, curge foarte încet. Îmbătrîneşti de la o oră la alta. Caut ceva, dar ce? Merg pe uliţele Udupului aproape absent. Deodată, cineva mă strigă din spate. E un bărbat, dar nu-l cunosc. Bărbatul face semne cu mîna. Port ochelari, nu-mi dau seama cine e. Plus că mi se pare fantastic. Eu, Cornel George Popa, să fiu cunoscut la Udupu! Bărbatul se apropie tot mai mult. Tîrîie după el un căruţ. Ce mai faceţi? zice şi întinde mîna.

Firescul lui mă lasă cu gura căscată. Parcă ne-am şti de-o viaţă. Este Ion M. Iancu, omul cu şase copii.

*

Am intrat în curtea lui Ion M. Iancu la 17,10 şi am ieşit la 17,45. M-a servit cu struguri, cu must, cu vin, cu ţuică. Bucuros de parcă s-ar fi întîlnit cu taică-său pe care-l credea mort, a vrut, din sărăcia lui, să taie o găină. Mi-a prezentat copiii şi pe nevastă-sa. Mi-a spus cum s-au cunoscut. A insistat să rămîn peste noapte la el. Mi-a arătat, din proprie iniţiativă, casa. Era aşa cum mi-o închipuisem. M-a dus prin grădină. Avea o febră a bunăvoinţei şi dărniciei în el care mă înspăimînta. Muncitor pe la S.N.C.F.R., aruncat de ici-colo prin ţară, trăitor, la Bucureşti, într-un cămin de nefamilişti, Ion M. Iancu dorea să-mi fie folositor. În sat, muntenii îl luau la mişto, că nu e nici bucureştean, nici udupuştean. Munca lui era la traverse. În fiecare vineri, cu personalul de Roşiori, vine acasă. În fiecare an, concediul şi-l ia în septembrie, cînd e mult de lucru pe lîngă casă. N-a avut niciodată un alt concediu. Şi ce dacă a făcut

şase copii, că a ajuns de rîsul satului? El şi cu femeia lui se iubesc. (Da, am auzit cuvîntul „dragoste" la Udupu.) Cine ce treabă are cu el? Să-şi vadă fiecare de familia sa. Dar e greu, tare greu. Cu 600.000 de lei pe lună, cum să te descurci? Dar cu ajutorul lui Dumnezeu om trece şi peste asta. Că aşa-i făcută viaţa, să te chinuie. Are un lot de pămînt tocmai la Butiţa, sînt şapte kilometri pînă acolo, numai dus. Şi aşa mai departe. Ne-am despărţit, sărutîndu-ne ca ruşii, pe faţă, conştienţi că nu ne vom mai vedea, poate, niciodată. A rămas în pragul porţii, împreună cu întreaga familie, făcîndu-mi semne largi cu mîna. Ion M. Iancu, din Udupu. Era ora 17,50. Mai aveam o jumătate de oră de stat la Udupu.

*

Dar nu a fost o jumătate de oră, a fost mai mult, din cauză că, ieşit la şosea, nu a oprit nici o maşină. De aceea, am mai mers. Înainte de asta, vreo cîteva minute, am privit un copac în formă de cruce de lîngă şcoală. Am cunoscut o bătrînă în vîrstă de 83 de ani: Stancu Alexandra. Pensionară C.A.P. Pensia: 56.000 de lei. Soţul: decedat. Copiii: plecaţi. Nu a avut ce să-mi spună, altceva, despre viaţa ei. Pe urmă au venit nişte oameni, în vîrstă, care au dorit o poză. Lumină favorabilă nu mai aveam de mult, dar am făcut fotografia. Apoi am nimerit în cel mai select loc al Udupului, numit Tic-Tac. Un grup de bărbaţi mîncau brînză cu pîine şi beau ţuică. Bărbaţii nu erau din Udupu. Iar barul era cel mai select din cauză că avea toaletă înăuntru.

Am vorbit cu o udupuşteancă de 19 ani, machiată, aranjată, îmbrăcată într-un costum de blugi. Am rugat-o să-mi caracterizeze Udupu din cîteva propoziţii. Şi a zis aşa: un sat de

oameni răi, invidioşi, care te critică şi te bîrfesc fără motiv. Dacă ieşi cu unu', a doua zi îţi apar vorbe. Un sat de scîrboşi! Era pornită puştoaica, nu se juca. Trebuie că păţise ea, de curînd, ceva nasol.

Am ieşit la autostop. Era după 18,20 şi vroiam să prind personalul de Roşiori. Dar nu venea nici o maşină. Aşa că, am mai mers. Soarele se închisese între nori de mult. Mergeam pe şosea şi mă salutam cu oamenii. Eram bine dispus. Îmi îndeplinisem dorinţa: vizitasem Udupu. De-acum, puteam să-mi văd de viaţa mea. Din cînd în cînd, mă uitam în spate. Nici o maşină. Alt grup de oameni îmi comandă o poză. E o foame de fotografii în Udupu, ceva de speriat.

Şi la un moment dat, am trecut într-un alt teritoriu. Colonie de ţigani. Case fără grajduri, căruţe, fuste violent colorate, chirăituri şi pălării cu boruri largi. Era altă lume. Udupul meu dispăruse ca fumul. Vedeam, acum, o populaţie gălăgioasă şi contrastantă care trăia direct în stradă, cu uşile şi ferestrele deschise. Multe, multe case de ţigani, cu spaţii largi între ele; un iarmaroc. Ce era acolo? Tot Udupu?

Pe urmă a venit o maşină, am făcut semn şi m-a luat. Am ajuns la Olteni la timp. Personalul de Roşiori nu a întîrziat. Noaptea am dormit în patul meu din Bucureşti. Totuşi, o întrebare mă chinuie şi mă va chinui, probabil, toată viaţa: ce este, de fapt, Udupu?

Mă numesc Cornel George Popa, am 40 de ani, am fost la Udupu, dar pe cuvîntul meu că nu ştiu ce este, de fapt, Udupu. Şi, de altfel, cum să ştiu? N-am stat acolo decît trei ore.

1997

A FOST ODATĂ POLONIA

Prietenul meu Răzvan mă şochează pe zi ce trece. Nu ştiu alt om căruia să i se fi întîmplat atîtea lucruri neobişnuite; printre primii care a fost în Turcia, era să se şi angajeze acolo, găsise o slujbă, vînzător într-un magazin, dar evenimentele de la Tîrgu Mureş l-au determinat să vină fuga repejor în ţară: avea impresia, după ştirile prinse la radio că am intrat în război cu ungurii. Apoi a colindat toată Europa, dragostea lui fidelă rămînînd Polonia, ţară pe care a „vizitat-o" de vreo 20 de ori, zice că se plimbă prin Varşovia cu ochii închişi, exact ca la el în cartier. A păţit la întîmplări Răzvan cît alţii în două războaie; l-au atacat punk-iştii, a participat la încăierări cu pistoale şi cuţite, a dormit sub cerul liber şi a făcut blat negru *pe trenurile internaţionale, i-a fost furată de cîteva ori marfa şi de cîteva ori a furat-o el altora, era să-şi piardă viaţa într-un accident de maşină etc. Niciodată însă nu l-am auzit atît de surescitat la telefon:* Bill, ştii ce-i la Suceava? Măcel, razie ca-n filmele nemţeşti, prăpădul de pe lume! Mitraliere, cîini, bastoane în cap, n-am văzut în viaţa mea! Pe cuvîntul tău? *îl încerc eu.* Să n-am parte, *se jură Răzvan,* suie-te diseară în tren şi du-te: ai să te cruceşti! N-am timp şi nici chef, îi răspund. Da' ce fel de ziarist eşti tu? *se supără Răzvan.* Atunci măcar vino cu noi săptămîna viitoare pînă la Suceava, plec din nou cu băieţii, poate de data asta trecem. Bine, vin.

*

Răzvan este la al optulea an de studenţie. Colegii lui au ani buni de producţie. El speră să termine anul acesta. *Mi-ajunge*, spune, *după 112 examene, le-am numărat, simţi că nu mai poţi.* Vrea să-şi deschidă o cafenea literară, ceva select, nu unde să intre tot mîrlanul, şi visul lui cel mai mare este ca să se poată duce la un profesor anume, ştie el care, şi să-i spună: *cît cîştigi tu în învăţămînt, bă? Uite, îţi dau dublu: te vreau chelner în cafeneaua mea!*

Ciupi lucrează o jumătate de normă şi face dese drumuri la polonezi. Stă împreună cu părinţii în două camere şi s-a săturat: vrea şi el un apartament propriu, unde să nu-l bată nimeni la cap, dar n-are încă destui bani. După aceea va mai vedea, însă în primul rînd asta visează: un apartament.

Sandy a terminat filologia în urmă cu trei ani. A predat într-o şcoală din judeţ, se chema că e totuşi aproape de casă, nu ca alţii. Dar naveta îl obosea îngrozitor. Mai ales că *Sandy* scrie: a terminat pînă acum două piese de teatru, una, *Puntea*, am citit-o şi eu, era ceva cu un rege, un măscărici, mai mulţi curteni, un poet, Poetul Curţii şi un călău, o lucrare în tot cazul nepublicabilă pe vremea odiosului. Intenţionează, deocamdată, să strîngă atîţia bani încît să fie independent măcar un an. *Apoi nu ştiu ce voi face,* spune, *dar voi avea gata un volum.*

Goange şi *Babanul* sînt amîndoi studenţi, colegi de grupă chiar. *Goange* e blond şi mereu face poante, d-aia e poreclit aşa. *Babanul* poartă pe cap, fie vară fie iarnă, o şapcă roşie, americană, de jucător de baseball. La început nu şi-au dorit decît un video, lucru care evident

nu se putea cumpăra nici din bursă nici cu ce-ţi trimit părinţii. Acum vor şi cîte un televizor color, altfel video-ul n-are farmec.

Piticu în '89 era elev de liceu. După evenimentele din decembrie s-a lăsat de şcoală. Părinţii sînt despărţiţi, mama este infirmieră într-un spital. Mi-am dat seama, spune, *că nu faci nimic dacă urmezi o facultate. Astăzi, cînd foştii mei prieteni sînt studenţi în anul întîi, eu am bani de-o mică afacere. Peste cinci ani voi fi un patron bogat, pe cînd ei vor fi abia la început de drum.*

Danger făcea diferite bişniţării înainte de Revoluţie, era cu alte cuvinte un fel de borfaş. Apoi s-a ocupat de *alba-neagra* sau a fost *martor,* adică omul ce supraveghează jocul şi intervine ori de cîte ori este cazul. *Jucam împreună cu Zmeură,* spune, *scoteam opt mii pe zi lejer şi-i făceam jum-jum. Cădeau fraierii ca muştele, te stricai de rîs. Însă l-au „ascuns" pe Zmeură pentru un an jumătate şi într-ăştia noi n-am încredere: te fură.*

*

Stabilesc să ne întîlnim în gară la unşpe şi un sfert. Cursa de Paşcani e la unşpe jumate. Acolo aşteptăm internaţionalul. Primii sosesc Răzvan, Ciupi şi Danger într-un taxi burduşit de bagaje. Răzvan e cam îngrijorat: ar trebui să nu fie genţi suplimentare, fiecare să aibă un singur rucsac, face o mai bună impresie. *Ca să vezi unde am ajuns,* izbucneşte Danger, *dacă mergeam înainte la turci cu ce avem noi aici spuneam că m-am dus cu mîinile în buzunare!* Vin şi ceilalţi, cu un alt taxi. Trenul e tras pe linie şi e aproape gol. Căutăm un vagon mai ochios. Ne hotărîm

pînă la urmă pentru clasa întîia. Babanul are un pumn de monezi de cinci lei, să-l dea gata pe naş, *e altfel decît o hîrtie,* spune.

Pînă una alta aflu ce a fost săptămîna trecută: au mers pînă la Suceava în vagonul de Poştă, trenul vine de la Sofia, pentru Leningrad, şi are un singur vagon destinat călătorilor români, care e, bineînţeles, *full.* Aşa încît s-au suit direct la bagaje, împreună cu alţii. La Suceava, peronul era plin de poliţişti cu cîini şi cu arme. *(Să scrii că erau miliţeni, auzi, cer băieţii, nu s-au purtat ca nişte poliţişti).* Cînd s-a deschis uşa, Răzvan s-a trezit cu o puşcă la nas, tipul o ţinea de parc-ar fi vînat raţe sălbatice. *Toată lumea jos,* au început să strige tipii, *actele la control!* Băieţii n-aveau bilet nici unul, intenţionau să cumpere de la Cernăuţi, ieşeau mai ieftin. *A, vreţi să fugiţi din ţară!* au spus indivizii. Şi dăi cu bastoane în cap, *nu prindeai să deschizi bine gura că o şi încasai.* În faţa gării era tras un autobuz în care ar fi urmat să fie urcaţi cu toţii şi duşi naiba ştie unde. În fine, lucrurile s-au mai potolit, a luat-o Răzvan diplomatic, şi s-a trecut numai pe amenzi. După aia le-a venit ideea să meargă cu o maşină pînă la graniţă. Au găsit un camion rablagit, la Vicşani s-au suit într-un autobuz cu ruşi, dar tot n-au reuşit să treacă dincolo. Au încercat apoi să ajungă la alt punct vamal, însă au avut acelaşi succes. La întoarcerea spre Iaşi erau atît de obosiţi încît au adormit claie peste grămadă, trezindu-se abia cînd trenul era tras pe o linie secundară, pentru curăţenie şi verificare tehnică. Bagajele, rămase pe hol le-au fost jefuite: lipseau zece sticle de coniac, o pierdere deci de treizeci de *parai*. Probabil că nu fuseseră luate cu totul fiind prea grele.

Acum fiecare şi-a cumpărat bilet, sînt legali adică. *Naşul* vine şi face scandal că de ce fumăm în compartiment. I se dă un pumn de monezi şi se potoleşte. Goange ne arată deghizamentul său pentru vamă: dintr-o geantă scoate o bască ponosită şi-o trage pe urechi ca un milog şi ia pe umeri un halat peticit. Gheboşîndu-se, începe cu un glas plîngăreţ: *da' de ce nene? Nu da, nene, că n-am făcut nimic, sînt amărît: student, fără bani, vreau şi eu să-mi cumpăr o pereche de blugi. Nu da, nene, că-s bolnav şi răcit, uite la mine cum arăt!* Băieţii se tăvălesc pe jos de rîs.

*

În Paşcani, la coborîrea din tren, ne izbeşte un vînt rece şi aspru, ca de iarnă. Babanul se miră de ce nu şi-o fi luat el *Alaska*, geaca lui cu care poate dormi şi în zăpadă. Ciupi e cu capul descoperit, la fel Răzvan şi Danger. Aproximativ 200 de persoane aşteaptă deja internaţionalul, în afara celor veniţi odată cu noi. Piticu, mai gros îmbrăcat, rămîne să păzească bagajele, ceilalţi ne retragem în sala de aşteptare. Danger povesteşte cum a fost el cu măşti de gaze în Turcia. Imediat după declanşarea războiului din Golf, auzise că se vînd cu 30 de *parai* bucata. A întîlnit unu care i-a dat 12 parai, dar l-a refuzat şi rău a făcut: ca să nu vină cu ele înapoi, le-a vîndut cu trei *parai* pe fiecare, ăla de la început crede că era nebun. *Zece parai trebuia să dau şoferului*, zice, *iar de rest am băut bere*. Sandy, tăcut ca de obicei, stă numai şi ascultă. Răzvan povesteşte o întîmplare de-a lui, cu pistoale şi *spray-uri antitero.* Ciupi ne spune cum e în Israel, soseşte internaţionalul.

Toţi năvălesc la vagonul de bagaje. Este o bătaie ca în filme, pe viaţă şi pe moarte. Se împart pumni, femeile ţipă, un tip urlă că a rămas fără pantofi. Răzvan, în spatele meu, mă împinge, *hai, hai, nu te lăsa.* Mă ghidez după şapca roşie a Babanului. Slujbaşul e dat peste cap ca un vreasc în faţa unei inundaţii, se înjură, se izbeşte cu cotul, simt că sub piciorul meu este cineva, dar n-am timp de reflexii. Răzvan mă împinge ca la rugby, reuşim să urcăm printre primii, însă numai eu, Goange, Babanul şi Răzvan. Ceilalţi nu se văd. Ne trîntim pe sacii cu corespondenţă, sîntem norocoşi, restul rămîne în picioare. Dacă arunci un ac, sigur cade în capul cuiva. Mulţimea tălăzuieşte dintr-o parte în alta, oamenii cad peste noi şi din spate se urcă mereu alţii, ca şi cum ar arde totul în jur şi vagonul acesta ar fi singura salvare. În sfîrşit, pornim. Răzvan speră ca şi restul echipei să se fi putut urca, marfa e răspîndită prin bagajele fiecăruia. Pe întreg, au 70 de sticle de coniac la jumătate şi *Milupa.* Coniacul se vinde cu trei parai, *Milupa* cu un parai. Slujbaşul deschide şi celălalt compartiment, pentru a descongestiona cît de cît locul, apoi, supraveghindu-ne cu atenţie îşi cere dreptul: *o sută de om*. Se începe de la stînga la dreapta, nimeni nu protestează. Un tip cu o figură de tractorist, lîngă mine, scoate întîi un vraf de dolari, apoi unul de ruble şi abia după aceea pescuieşte un Bălcescu ferfeniţă, singurul ban românesc pesemne la viaţa lui. În vagon, majoritatea au chipuri aspre şi neîngrijite, de muncitori, parcă şi sînt îmbrăcaţi în lucruri de serie ieftine şi proaste. *Îi vezi?* mă împunge cu cotul Răzvan, *de prin fabrici daţi afară, se duc în Polonia să facă dolari. Merg ca nebunii, dorm prin gări, mănîncă pe sponci, ca să vină cu dolari în ţară. Ar trebui să li se ridice*

statui, nu să fie beşteliţi prin ziare. Vezi ce greu e! Şi nu fac decît să vîndă marfă românească dincolo mai bine, mult mai bine decît o face guvernul! Eu, cel puţin, ajuns la Cernăuţi, trag la cel mai scump hotel din oraş, 60 de ruble camera, mă îmbăiez, mănînc, dar ei merg înainte şi la fel de nedormiţi vin înapoi. Am arătat la Cernăuţi unei rusoaice o hîrtie de sută de dolari: se uita la ea ca la Iisus Hristos, salariul lor pe cîţiva ani aproape, îţi dai seama?

*

La Suceava, abia reuşesc să cobor din vagon. *Azi nu sînt, au liber*, rîde *Goange*, camuflat în vestimentaţia lui de milog. Afară, din cauza oamenilor masaţi în fata uşii, slujbaşul nici nu o poate deschide. Ca fiarele încearcă să pătrundă înăuntru, neţinînd cont de slujbaşul care-i izbeşte cu pumnii, urlînd că are de dat corespondenţa şi coletăria jos. Mai sosesc doi, trei ceferişti care se bat cu gloata, înnebunită de gîndul că nu va putea urca, următorul internaţional soseşte în jur de şase, dar vine de la Istanbul şi se ştie că e şi mai aglomerat. Toţi au genţi, bagaje voluminoase, valize - ca pe timpul refugiului. Mai mulţi îşi pierd pantofii, se-aud hainele pîrîind, femeile ţipă continuu. Peste capetele lor, la grămadă, este aruncată corespondenţa, aş putea fura cîţiva saci fără ca nimeni să bage de seamă. Bătălia dă impresia că un stadion întreg vrea să intre, deodată, pe o singură uşă. La celălalt vagon, singurul, oamenii pătrund înăuntru direct pe geam, vagonul parcă e un miriapod cu sute de picioare. După o staţionare de aproximativ o jumătate de oră, prin eforturile conjugate ale ceferiştilor, se închid, cu greu, uşile, strivind degete şi nasuri, şi trenul, în sfîrşit, porneşte spre graniţă.

Mulţi, foarte mulţi, aproape jumătate, au rămas jos. Înjură şi-şi cercetează hainele rupte, numără bagajele lipsă. Imediat cineva trage semnalul de alarmă, dar se pare că e un lucru obişnuit, ceferiştii verifică nu roţile, ci uşile. Îl văd, complet turtit de ceilalţi, la un geam, pe Răzvan, care-mi face nişte semne cu mîna ca şi cum ar desena. Într-un tîrziu, înţeleg. Îmi cere să scriu. Da, Răzvane, fii liniştit, voi scrie.

1991

REPORTAJ DIN BALCON

Tramvaiul opreşte lin în bucla staţiei. Vatmanul coboară să-şi vizeze foaia. Aici e capătul. Cum stai cu faţa către oraş, din stînga vine şoseaua Vergului, iar din dreapta – Pantelimonul. Sîntem la o margine de Bucureşti. Mai departe nu e decît drumul care duce la mare ori spre mănăstirea Cernica. În dreapta e un parc jigărit; în stînga – o cîrciumă numită „La mielu care pierde raţa". Pe cîteva peroane subţiri oamenii aşteaptă autobuze cu numere ciudate şi aspect istoric. Mai sînt diverse chioşcuri, un mini-magazin alimentar, un punct de cumpărare a biletelor şi o gheretă colorată în galben şi roşu care serveşte drept dispecerat. Blocurile din fundal, foarte înalte, sprijină cerul. E un început de primăvară leneş ca o pisică bătrînă. Maşinile trec necontenit în sus şi-n jos. Miroase puternic a fum. Aerul are culoarea mierii.

*

Nu e nici un stop, dar există mai multe treceri pentru pietoni. Parcul e, deocamdată, liniştit. Duminica se transformă în talcioc. Sute de oameni vin aici şi pun pe-o bucăţică de ziar nimicuri smulse din gospodărie, cu speranţa că le va dori cineva. Alte sute de oameni ies puhoi din blocurile care străjuiesc părculeţul şi se plimbă preocupaţi printre ceilalţi, cu ochii mijiţi. Talciocul durează pînă pe la orele prînzului, cînd toţi se împrăştie pe la casele lor, iar în urmă

rămîne un ocean de gunoaie, mii de chiştoace ieftine, şi un soi de mîzgă putredă, care continuă să plutească pe deasupra copacilor multă vreme după aceea.

Mai jos de părculeţ e un loc viran, amenajat ca un teren de fotbal, care se întinde pînă la buza lacurilor. Unii îşi plimbă cîinii pe faleză şi se simt aproape ca la mare. Trecerea de la oraş către exteriorul lui se face pe o porţiune de macadam pătrăţos, unde roţile maşinilor ţăcăne sacadat. Aici, o dată cu lăsarea întunericului, dar şi ziua, zeci de prostituate îşi oferă serviciile şoferilor aflaţi la volan. Fetele, chiar şi iarna, sînt îmbrăcate sumar şi fac gesturi provocatoare către şosea. Cînd se întîmplă ca vreo maşină să oprească, un stol întreg se abate asupra ei, într-o dispută dură şi gălăgioasă. „Peştii" stau la umbră în automobile de „băieţi". Nu intervin decît rar, însă eficace. Tîrgul de vechituri se continuă oarecum normal cu talciocul de prospături. Cele aflate pe şosea au un fel de ţinută, adică arată mai îngrijit şi sînt relativ tinere, dacă nu-s de-a dreptul minore, dar există profesioniste, permanent, şi în dreptul părculeţului, numai că acestea au termenul de valabilitate cam expirat, mişcări încete şi o formă fizică mult mai înceţoşată decît concurenţa din şosea, însă cum clienţi găseşti pretutindeni, doar locul să fie bine ales, atît o tabără, cît şi cealaltă se suportă în condiţii de neagresivitate şi convieţuire paşnică, plus că trecerile dintr-o parte-ntr-alta au loc permanent. Economia liberă, ajustată ferm după cerinţele pieţii, funcţionează impecabil şi trist.

*

Autobuzele scrîşnesc, frînînd moale în dreptul părculeţului. Din ele coboară o lume amestecată, care locuieşte în afara Bucureştiului, dar care, deîndată ce pune piciorul pe asfaltul Capitalei, se transformă subit. Domnişoarele devin mai preocupate, bătrînii-s mai atenţi, iar tinerii îşi ajustează pasul după călcătura de oraş, îndreptîndu-şi umerii şi ţinînd capul sus. Pînă şi femeile între două vîrste simt că de-aici începe altceva, care demult le putea aparţine, dar n-a fost să fie.

Trei tramvaie întorc la acest capăt de Bucureşti. Unul vine tocmai din partea de Nord a oraşului, de lîngă aeroportul Băneasa, coboară către lacul Floreasca, pentru a se înşuruba pe străzi din ce în ce mai aglomerate, care se deschid ori se închid apoi cu lunga şosea a Pantelimonului. Nimeni nu-şi aminteşte să fi întîlnit vreodată controlori pe această rută, ca şi cum ea n-ar face parte din traficul complicat al oraşului, ci ar fi o recreaţie reatebistă, unde orice e posibil şi totul e permis.

Ultimul bloc de pe Vergului are 17 etaje şi mai multe antene GSM înfipte în creştetul lui. De la balcoanele celor mai înalte etaje, oamenii văd pînă dincolo de complexul Lebăda, iar uneori, cînd cerul e limpede şi aerul transparent, se poate zări, ca o pată verzuie, chiar şi pădurea din dreptul mănăstirii Cernica.

Dedesubt, rondul, părculeţul, autobuzele şi oamenii par atît de mici încît seamănă cu un desen de jucărie animat miraculos.

La cîţiva paşi de acest ultim bloc, se află un crîng semisălbatic, în mijlocul căruia o baltă plină de stuf îşi duce zilele obosită. Din primăvară şi pînă toamna tîrziu, zeci de pescari amatori, cu undiţe de toate felurile, dau la peşte. Cum stai cu faţa către oraş, pe dreapta e şoseaua Vergului, situată mult deasupra nivelului bălţii, iar pe stînga se înşiră carcase de uzine părăsite, unde nu mai lucrează nimeni. Dincolo de tabla uzinelor, sînt cîteva şine de cale ferată pe care o dată la cîteva luni se tîrîie un tren plin cu naiba ştie ce. În restul timpului, printre şine creşte o iarbă înaltă şi grasă, populată de buburuze plus alte gîze.

Cîteodată, aici, pe malul iazului astmatic, vara, printre pescari, este atît de linişte încît ai impresia că te afli undeva la ţară. Pare incredibil, dar unii chiar prind peşte din apa aceasta năpădită de stuf şi, întorşi acasă, nu-l dau la pisici şi nici nu-l aruncă. Crîngul n-are bănci ori alei asfaltate, ci numai poteci făcute cu piciorul. Pentru a ajunge la el, eşti nevoit să cobori mult nişte scări foarte abrupte, pe jumătate îngropate în pămînt, semn că odată, aici, era un loc amenajat, unde oamenii veneau să se recreeze ori, mai ştii, poate chiar să petreacă?, dar toate lucrurile acestea au fost îngropate în uitarea ultimilor ani; astăzi, vara nu întîlneşti decît pescari, ici şi acolo, iar iarna – doar ţigani veniţi cu toporişca şi căruţa să taie lemnele nimănui.

*

Cîrciuma „La mielu care pierde raţa” e în pragul falimentului. Cu o mică terasă în faţă şi o săliţă unde nu încap mai mult de trei mese, are preţuri mici, populare: paharul de vin costă

cinci mii de lei. Chiar dacă nu se poate plînge de lipsa clienţilor, patronul vrea să vîndă afacerea.

Lazăr, vagabond bătrîn, cu faţa roşie, mototolită de riduri şi o barbă lungă, murdară, care-l face să semene cu un fel de sfînt în mizerie, stă la una din mese ţinînd între picioare veşnica lui sacoşă de vinilin, umplută cu resturi alimentare, ziare şi haine vechi. Pe terasă, la o masă de-afară, bea o bere Flaviu. Şi el poartă barbă, însă e îmbrăcat mult mai îngrijit decît Lazăr, deşi paltonul lung, negru, chica netunsă şi faţa de călugăr, cu obrajii supţi şi cearcăne cît pumnul sub ochi, îl fac să semene mult cu primul. Flaviu locuieşte în comuna Pantelimon. Soseşte dimineaţa în oraş şi pleacă noaptea acasă. Prin Bucureşti, frecventează diverse medii subţiri, poate fi întîlnit la cenacluri, ori în braseria Cinematecii. A făcut figuraţie prin mai multe producţii cinematografice şi are oricînd la el un scenariu ori o piesă de teatru, pe care ţi-o citeşte contra unei sume modice, din care să-şi ia şi el o votcă plus un pachet de ţigări.

Maria, cea mai în vîrstă prostituată din zonă, stă la aceeaşi masă cu Flaviu. Sînt prieteni. Maria e ţigancă, dar de oraş, adică nu se amestecă niciodată cu pirandele în fuste colorate, fumează folosind un ţigaret subţire şi are o figură blîndă, de mamă cu mulţi copii. Cînd nu-i pe terasa cîrciumei, o găseşti pe trotuarul de lîngă părculeţ, numărîndu-şi conştiincioasă paşii. Formula de adresare este „O fetiţă, ceva?”, iar ăia care n-o cunosc uneori spun da, însă repede îşi dau seama că „fetiţa” este chiar ea şi cel mai adesea renunţă la aventură.

Domnul Ionel e poliţist şi locuieşte într-un bloc de la capătul Pantelimonului. Călăreşte o Dacie mai hîrbuită împreună cu un adjunct mai tînăr. Se salută prietenos atît cu Lazăr, cît şi cu Flaviu ori Maria. Uneori opreşte maşina lîngă trotuarul unde Maria patrulează fără grabă în sus şi în jos şi dacă femeia e liberă, stau de vorbă ca doi vecini de una, de alta.

Svetlana şi Mirabela locuiesc la Cernica. Mama lor a vîndut apartamentul de pe Vergului şi s-a mutat la ţară, fiindcă nu mai făcea faţă, la patru camere, cu întreţinerea. Fetele învăţau la liceul Nichita Stănescu, situat dincolo de linii, pe bulevardul Lucreţiu Pătrăşcanu. Astăzi, tot acolo învaţă, dar sînt navetiste. Autobuzele merg bine, plus că anul acesta nici n-a prea fost iarnă, aşa că n-au avut probleme cu transportul.

Doamna Doina e zugrăviţă. S-a mutat din Tei, de la două camere, aici, în capătul Pantelimonului, la trei camere, însă confort doi. Blocul nu e la stradă, ci e băgat mai în interior, ascuns în spatele altora. Sînt opt apartamente pe palier. Al ei e în capăt, după lift. Doamna Doina are 46 de ani, e divorţată şi stă împreună cu băieţii ei, doi la număr, cel mai mare fiind căsătorit şi avînd un copil.

Şi eu stau tot într-un bloc de pe Vergului, la etajul şase. Cînd m-am mutat, pentru a mă încuraja, administratorul mi-a spus că mai sînt doi intelectuali în bloc, dintre care unul e fotbalist, joacă la o echipă din divizia be. Între timp, fotbalistul a vîndut apartamentul şi a plecat în altă parte, aşa că eu, plus o profesoară de istorie, nemăritată, care stă cu părinţii deşi are peste 40 de ani, am rămas singurii intelectuali de pe scară.

Vecinilor mei le place muzica dată tare şi-l adoră pe Adrian Copilu-minune. Uneori, cînd nu mai pot suporta, ies pe stradă şi mă plimb. Din cîţiva paşi, am ieşit din Bucureşti. Alteori, mă duc în crîng, lîngă pescari. Pînă acum, numai i-am privit, dar la vară cred c-o să-mi cumpăr şi eu o undiţă. Mi-ar fi plăcut să locuiesc mai în centru, dar n-a fost să fie. Nu mă plîng. Aceasta e groapa mea, iar cîteodată, vara, v-am spus: pe malul bălţii cotropite de trestii, dedesubtul uzinelor acelora părăsite, este o atît de mare linişte, încît aproape te simţi ca la ţară şi îţi vine să te-ntinzi, cu mîinile sub cap, şi să dormi.

2002

NICU TIGAIE ŞI AI LUI, NAVETIŞTII IADULUI

Prin '88-'89 am mers de cel puţin şase ori cu un personal de noapte infernal. Se urnea din Bîrlad de la 2,30 şi ajungea în Galaţi cu puţin înainte de cinci. Jegos, fără lumini, cu banchetele tăiate şi geamurile sparte, puţind a mort şi a transpiraţie, era o amprentă umblătoare a României în anii aceia de coşmar, o imagine cutremurătoare a decrepitudinii sociale şi a mizeriei. Fiecare om care se urca în el adormea în secunda următoare, ca lovit în moalele capului. Toţi erau navetişti, muncitori ai Combinatului Siderurgic de la Galaţi, de aceea controlorii nici nu-şi mai făceau rondul. Iarna, pe dinăuntru, geamurile erau albe din cauza gerului. Vara - întregul tren mirosea a vizuină de dihori. Toţi oamenii aceia, pînă la Galaţi, indiferent de anotimp, dormeau. Pentru ei, ceasul suna în fiecare zi la două jumătate, trei sau trei jumătate dimineaţa. În materialul din această pagină vă voi povesti despre navetiştii care se trezesc în fiecare dimineaţă la patru jumătate, se suie într-un fel de caşcarabetă pe patru roţi şi vin în Bucureşti să cîştige bani.

*

Sînt o mulţime de sate şi comune în jurul Bucureştiului, unde trenul nu opreşte niciodată pentru simplul motiv că nu există gară. Majoritatea populaţiei valide de gen masculin a fost şi continuă să fie navetistă. Pentru ea, de ani şi ani de zile, deşteptătorul de tip CFR, vechi, dar

trainic, are limbile fixate la patru şi jumătate, grija zilnică fiind doar să-l întoarcă. Au pe lîngă casă diferite vietăţi, cîini la poartă şi WC în fundul grădinii. Nu sînt nici ţărani get-beget, nici orăşeni. Se îmbracă pestriţ şi fără gust, unii amestecînd şepcile americane tip Dallas cu flanelele de lînă netoarsă. Stau pe lîngă ei cu genţi pline de pîine, la fundul cărora ori chiar deasupra este obligatoria sticlă de vodkă românească, 36 ori 40°, puturoasă şi ameţitoare. Poartă espadrile şi ciorapi de nylon verzi. Se bărbieresc rar, ţărăneşte, adică numai duminică. Dacă începi să pătrunzi în mijlocul lor eşti privit la fel de suspicios ca un preot cu pană la pălărie care dansează lambada. De politică li se fîlfîie: pe Iliescu nu-l vor mai vota, că doar nu-s proşti, Roman e prea frumos să fie ceva de capul lui, Năstase nu le miroase a bine, însă le e simpatic Păunescu, iar Vadim le face o impresie covîrşitoare. Ăsta da, bărbat, spun, ştie ce vrea, 'tu-le muma-n cur de unguri şi de jidani...

*

Navetiştii au, în general, o mulţime de copii pe lîngă casă. Omul vine de la serviciu obosit, dă cu sapa prin grădină, mai repară o uşă, mai potriveşte un geam, rade scurt cîteva păhărele de ţuică şi se bagă în pat devreme, că a doua zi o ia de la capăt. Corpul femeii este pentru el, exagerînd un pic, un stîlp al universului. N-au timp să-şi înşele nevestele, n-au timp, de aceea le iubesc şi le bat, defulîndu-şi toate pornirile care colcăie în ei. Avînd o slujbă, majoritatea, de rahat, în Capitală, acasă, în mijlocul familiei, au şi ei dreptul de a se simţi

împăraţi, destul îi regulează şefii pe unde apucă. Nevasta, cîinele şi copiii trebuie să le ştie de frică. Măcar ei, că la slujbă-i vai de capul lor. Pe arterele principale, cînd trec, îi observi imediat: au o stingherealã aparte, combinată cu un fel de agresivitate posacă, de oameni bănuitori, care simt că aici, în miezul oraşului, sînt altfel, sînt altceva, aproape nu contează.

La Revoluţie au ieşit doar să-l caftească pe şeful de post şi s-au uitat la televizor. Nici unul nu a avut măcar curiozitatea de a se aventura în mijlocul evenimentelor, judecînd simplu: nu e treaba mea, ce să mă bag?, am copii de crescut. Ia mai dă-i dracului! Jos comunismul! Huoo! Au votat în doru-lelii, amuzîndu-se subţire pe complicata maşinărie electorală, cu rotiţele şi sforile ei, care le oferea ocazia de a fi importanţi. Nu regretă şi nu le pare rău de nimic: Ceauşescu nu era aşa de sinistru cum urlă unii prin ziare, că toţi aveau serviciu, dacă-şi vedeau de treabă, leafa era leafă şi banul-ban, nu ca acum, cînd leii îţi fug printre degete ca nisipul, şeful are pretenţia de a i se spune patron şi un sfert din bărbaţii satului sînt şomeri. Da, iau 30-40.000 pe lună ajutor de şomaj, dar încearcă dumneata să trăieşti cu ei cînd ai opt sau zece copii, să vezi cum e! Că s-a înmulţit lumea de hoţi şi de pungaşi! Toţi fură, domnule, toţi fură, şi care fură mai tare ăla îi arată cu degetul pe ceilalţi! Înainte nu era aşa: ştia lumea de frică, mai avea ruşine, dar acum, să te ferească Dumnezeu!

*

Navetiştii lucrează în special la „Metrou", la „ISB", la „ICAB", la Trustul de construcţii „Carpaţi". Cei de la „isebe" se cheamă că-s măturători şi gunoieri, cei de la „icab" desfundă

canale şi fac o mulţime de alte munci urît mirositoare, cei de la „carpaţi" sînt fie betonişti, fie zugravi, fie dulgheri şi aşa mai departe. Nimeni nu-ţi va spune cu precizie, de la început, care este „job"-ul în Bucureşti. Chiar şi măturătorii vor susţine că sînt angajaţii Primăriei, colegi cu Halaicu, la o adică, se bat cu el pe burtă în fiecare zi. Contactul permanent cu oraşul i-a moleşit: ceapa şi-o cumpără din pieţe, ca domnii, nu mănîncă decît rar mămăligă, n-au respectul hainelor, li se rupe-n paişpe de pămînt. Dacă îi întrebi de ce nu redevin ţărani, te iau la bătaie: ce ţăran, domnule? Ţărani sînt maică-ta şi taică-tu, nu eu, c-acu' mătur cu tine pe jos! Marş în paştele mă-tii de aici, hai sictir!

Totuşi, ascultîndu-i cu atenţie observi cum vorbesc între ei ca în „Poiana lui locan": cutărică nu e, de pildă, Gheorghe Nicolescu, ci a lui Mitroi, după numele unui unchi nebun care făcea poze pe la nunţi şi cînd se îmbăta se suia pe motocicletă şi huruia toată noaptea prin sat; cutărescu e neam cu Nicu Tigaie, ăla care a mîncat, la nuntă, douăzeci de ouă; altuia i s-au prăpădit toţi copiii şi oamenii îi spun Gică mortu'. Aproape toţi fumează şi arată, în general, cu 8-10 ani mai mult decît au. S-au învăţat să fie navetişti şi aşa vor muri, probabil, crezînd că acesta le e rostul, iar cuvîntul destin e o înjurătură neprovocatoare.

*

Se adună, pe la trei, trei şi jumătate-patru după amiaza, aşa, în grupuri de 8-10-15 oameni şi aşteaptă duba care să-i ducă acasă, pe lîngă Gara Basarab, pe lîngă Piaţa Chibrit, Piaţa Veteranilor şi aşa mai departe. Rar vezi în mijlocul lor o femeie, navetistă şi ea, iar atunci

cînd se întîmplă, înseamnă că femeia aceea a cîştigat întreg respectul lor, devenindu-le aproape o camaradă, un tovarăş pe care te poţi bizui dacă e cazul. Viciul, oboseala, nesomnul şi lipsa oricărui orizont ideatic i-au uniformizat. *Dani Gagiul,* de 28 de ani, arată aproape la fel ca nea Mitică Cuţit, ori al lui Ghioacă, de 40 de ani. *Marin Sandu,* din Cojasca, are 32 de ani, opt copii, e căsătorit de 15 ani şi de 14 lucrează în Bucureşti. Nu prea are chef să-i apară numele la ziar că-l pot citi şefii şi cu şefii, se ştie, nu e bine să te pui rău. *Gavrilă Borcea,* din Luceanca, 38 de ani, 10 copii, zice că e „rudean". Adică un fel de ţigan muncitor şi paşnic, diferit de tuciuriii pestriţi ai iarmaroacelor, care ar dori, dacă eu aş fi serios, să viu şi să scriu despre cum primarul face şi drege, în sat, la faţa locului, şi să aduc şi Televiziunea dacă se poate.

Buftea, Luceanca, Butimanu, Bujoreanca, Hăbut, Cornetu, Cojasca, Bilciureşti: aceasta e o rută. Sînt şi altele. Pînă în Cojasca, de pildă, 38 de km, preţul drumului era aproximativ 200 de lei. Autobuzul e mult mai scump şi pentru el trebuie să te duci pînă la Autogara Griviţa şi să-l aştepţi pe nea Caisă şoferul, care se dă rotund şi nici nu ajungi aşa de repede cum o face duba. Vinerea e ziua cea mai aglomerată, nu mai stau pe scaun ca boierii, ci turtiţi de bagaje şi sufocaţi de trupurile celorlalţi. Pentru unii traseul e plătit chiar de întreprindere, li se scade din salariu ca un impozit. Alţii se înţeleg cu şoferul, că doar e din sat, şi unde merge mia intră şi suta. Toţi au întîmplări spectaculoase de povestit, biografii contorsionate, însă vorbesc doar între ei. La ce bun să le mai spună şi altora? Ajută la ceva? Le dă primarul pămînt? Nu? Atunci,

la revedere. Ar vota mîine cu oricine le-ar oferi ceva pe gratis, Coposu rămînînd în continuare, pentru ei, o figură enigmatică şi nesuferită. Nu-s cutremuraţi de sentimente patriotice şi dacă luna viitoare ar veni la conducerea ţării un preşedinte negru, abia i-ar interesa. Părerile despre viaţă deja şi le-au format, nimic nu-i mai schimbă. Navetiştii. Da, navetiştii. Singura diferenţă între ei şi cei din vremea odiosului, adică tot ei, constă în aceea că... dar aceasta, ei bine, aceasta n-o să v-o mai spun. Pentru că nu vă interesează. Aşa-i?

1994

CĂLĂTORIE ÎN CENTRUL MIZERIEI

După cîteva zile trăite printre măturători şi gunoieri, mi se părea că nici o altă experienţă nu mai e posibilă. Aveam impresia că am văzut totul şi că mai jos de atît nu se poate ajunge. Dar într-o dimineaţă m-am suit în cabina unui tramcar şi am fost la marginea oraşului. Aici, într-un miros care făcea să ţi se întoarcă stomacul pe dos, îmbrăcaţi cu cele mai incredibile lucruri, avînd un cîrligaş în mîna dreaptă şi o pungă în stînga, am întîlnit o altă categorie de nenorociţi, mai teribili decît primii. Iar în altă zi am revenit şi am dat peste aceia care pînă de curînd aveau un bordei săpat chiar în magma puturoasă a dejecţiilor publice, locul unde timp de ani au trăit, au mîncat şi-au dormit, şi am înţeles că mizeria, aidoma unei piramide în trepte, are multiple paliere şi că experienţa mea nu e nici pe departe epuizată.

GUNOIUL TE FACE BEŢIV

Gunoierii sînt o categorie specială de oameni. Majoritatea nu-s din oraş. Se adună, dimineaţa, în curtea întreprinderii lor şi, pînă la împărţirea pe echipe şi semnarea condicii, stau într-o cămăruţă de lîngă poartă povestindu-şi întîmplările de peste zi, făcînd obişnuitele bancuri ale bărbaţilor obişnuiţi cu o viaţă aspră. Fumează ţigări simple, pe care le cer unul

altuia deşi au, poate, în buzunar un pachet neînceput. Pe feţele lor, în general nebărbierite, amprenta viciului a lăsat urme adînci. Unii umblă uşor „ciuguluţi" mai tot timpul şi chiar dimineaţa, înainte de începerea slujbei, trag o duşcă, sau mai multe, pentru a se reface.

Neorăşenii locuiesc într-un fel de baracă ce doar cu greu se poate numi dormitor, construită din carton presat, pe un soclu de ciment. Jumătate din ea a ars astă iarnă din, zice-se, neglijenţa unor sudori şi resturile carbonizate ale clădirii, lipite de vechiul corp, dau construcţiei aspectul unui spaţiu părăsit şi sinistru. Cîteva băltoace greţoase îngraşă vara ţînţarii şi transformă odihna în calvar. Una din rampele de descărcare a gunoiului, la o azvîrlitură de băţ, atrage roiuri de muşte verzi, grase cît mieii, care stau ciorchine la geamurile barăcii, asediind-o. Pereţii sînt atît de subţiri încît hîrşîitul unui chibrit se aude la două camere distanţă. Dacă ai o fotografie sau o oglinjoară deasupra patului şi cineva trînteşte o uşă, oglinjoara cade. Poţi sta întins şi discuta liniştit cu vecinul din camera alăturată fără să ridici glasul. Iarna, am înţeles, este cald fiindcă în apropiere sînt nişte sere, centrala lor alimentînd şi barăcile respective. Primăvara, însă, ori toamna devreme e jale; prin pereţii subţiri intră frigul şi, cînd plouă, aerul jilav te înfăşoară ca un cearşaf rece. Apa, la etajul superior, pătrunde prin acoperiş, însă oamenii au găsit mijloace de a n-o băga în seamă: crăticioare şi borcane sînt puse sub locul unde picură, la înălţime, şi viaţa merge înainte. Sau acoperă patul cu o folie de plastic. Nu li se dă decît o pătură. Aşternuturile se schimbă o dată la două săptămîni. Apa caldă nu curge. În tavan au becuri de 25 de waţi, la lumina cărora nu se poate citi nimic. Din lipsă de

ocupaţie, se culcă devreme. Dorm în hainele cu care merg la lucru, strîngîndu-şi bine pătura în jurul corpului. Baie fac, dacă fac, doar la ajungerea acasă, dar nici la ţară, după ştiinţa mea, oamenii nu au încă săli special amenajate, de aceea corpul lor, în ciuda băilor sporadice, păstrează un miros aparte, imediat recognoscibil. În mijloacele de transport în comun oamenii se feresc de ei cu o oroare făţişă, şi astfel gunoierii capătă, cu timpul, un soi de îndîrjire specifică şi o psihologie aparte: îşi disimulează profesia, vorbesc cifrat, se feresc de necunoscuţi, evită zonele aglomerate. Salopete de protecţie, bocanci, mănuşi plus celelalte accesorii - nimic.

La serviciu fiecare vine cu cîte o pungă în mînă. Acolo îşi ţin mîncarea şi tot acolo depun toate nimicurile pe care le găsesc prin gunoaie. Cei din oraş au, sau ţin la cineva, unul ori mai mulţi porci. La întoarcerea acasă, din sacoşe apar bucăţi de pîine, resturi alimentare, coji de fructe şi seminţe. Cu ele mai cresc, aşa cum pot, animalul, care e tăiat în general de Crăciun, cu mare fast. Tot în sacoşele acelea strîng sticlele goale. Sticlele sînt spălate şi din vînzarea lor fiecare îşi bea rachiul zilnic.

Există medii unde mirosul te face beţiv. Gunoiul e unul din aceste medii, fiindcă putreziciunea miroase a alcool. Hainele, după cum e lesne de închipuit, se degradează repede. Încălţămintea - la fel. Din acest motiv, la încărcat, atenţia le e distribuită şi spre obiectele ce încă mai pot fi purtate, şi e vorba de pantofi, în special. Mulţi au în picioare galoşi sau bocanci găsiţi prin gunoaie, şi unul mi-a arătat o pereche de ghete găsită acum cinci ani, un adevărat

trofeu, pe care nu ar schimba-o nici cu una nouă, ghete trainice, aşa cum se făceau odată, ce-o fi fost în mintea ăluia de le-a aruncat?

EŞTI CEEA CE ARUNCI

În funcţie de interese, gunoierii lucrează pe maşini cu containere sau pe dube. Un om de pe dubă mi-a spus că el nu ar lucra la containere nici să i se dea 300 de lei pe zi. Cu vorbele lui greoaie mi-a dat de înţeles că la containere n-ai nici o surpriză, e monotonă munca. Unul, în urmă cu mulţi ani a văzut ceva strălucind printre hîrtii şi, înaintea celorlalţi, s-a repezit şi a pus mîna pe obiectul acela. Era un ghiul de aur. Singurul obiect cu adevărat preţios descoperit vreodată de gunoieri, însă legenda lui aprinde încă minţile multora.

Foarte multe leşuri de copii descopereau pe vremea odiosului, iar odată chiar o femeie tăiată bucăţi. Iarna, containerul devine un animal periculos şi greu manevrabil; mizeriile îngheaţă şi înnebuneşti dînd la lopată ca să le scoţi dinăuntru; din cauza greutăţii motorul rage şi maşina se lasă pe roţile din spate, ca un animal neputincios; dacă nu eşti atent, îţi prinzi degetele ori îţi rămîne mîna pe fier. Cînd plouă este şi mai greu. La containere nu prea poţi spera să găseşti ceva, doar printr-un noroc chior. Cei de pe dube încarcă la lopată, deci cu efort sporit. La blocurile turn, chiar şi iarna, gunoiul dospeşte, mirosul te îneacă. Şobolanii, deranjaţi, devin agresivi. Vara, în boxe e un abur ca la baie, transpiri de la primele 2-3 lopeţi.

Însă şi blocurile astea turn au dichisul lor: cele din cartierele selecte par, în mod surprinzător, curate, adică au în general hîrtii, cutii goale de conserve, spray-uri goale, ambalaje strălucitoare. La cele din cartierele mărginaşe lopata devine parcă alta; o zoaie murdară şi putredă se scurge din ea; predomină zarzavaturile, cojile de cartofi, iar bucăţile de pîine ori dispar, ori sînt mucegăite; bine spunea cine spunea că poţi evalua un om doar studiindu-i ceea ce aruncă, şi gunoierii ştiu asta.

Înainte, la dubele alea *cu melc,* trăgeai la lopată ca un lipovean şi trebuia să o ridici sus, altfel nu era chip. Cînd vedeai că nu mai încape, strigai la şofer: *dă-i la val!*, apoi iarăşi încărcai. Gunoierii ţin bine minte pînă şi numele celor trei şoferi care au lucrat pe primele maşini cu containere: Grişa, Gavrilescu şi Presur, şi-i pomenesc ori de cîte ori se iveşte ocazia, ca pe nişte întemeietori. În zona cu vile a oraşului e o plăcere: numai domni doctori, domni ingineri, domni directori, oameni grei, cu situaţie, care nu se mai ostenesc a ieşi cu gunoiul în stradă. Te duci la ei, respectuos, cu şapca în mînă, suni la uşa, *bună ziua, bună ziua, da, cum să nu*, te alegi şi cu o hîrtie de 25, şi cu vreo flaneluţă, şi cu un păhărel - dacă e domnul bine dispus. Ba unii au şi nevoie să le sape cineva grădina, să bată covoarele, treburi dintr-astea. *Poţi sa-l refuzi pe dom' director? Vai de mine, se poate?* Aranjezi cu şoferul, cu tovarăşii de lucru, şi rămîi, domnii sînt domni, nu se uită la cîteva sute nenorocite. Odată, nu demult, i s-a stricat la unu maşina, nu pornea sau avea un cauciuc dezumflat. Imediat băieţii s-au oferit şi la urmă domnul doctor a băgat mîna în buzunarul de la piept şi le-a dat un plic. Nedesfăcut, îl primise probabil de la

un pacient. Ştii cîţi bani erau înăuntru? *Trei mii de lei!* În hîrtii nou-nouţe! *Trei tone* pentru o muncă de maxim o oră, ce mai, sînt daţi dracului doctorii ăştia!

PRIMA PORŢIE E PENTRU SCOATEREA ŞOCULUI, A DOUA E PENTRU REGLAJ

Nimeni nu lucrează ca gunoier de prea mult bine. În marea lor parte, gunoierii sînt oameni de la ţară, sosiţi la oraş după ce au dat pămîntul la „colectivă", şi au venit aici pentru că nu li se cerea, ca în alte părţi, să aibă buletin de tîrg. Un om simplu care fugea de la „colectivă" să scape de mizerie, fără nici o meserie, unde să se ducă? Ori pe şantier la hei-rup, ori la serviciile publice, adică spaţii verzi, salubritate, asfalt, canalizare, locuri unde nu se cerea multă pregătire, ci forţă de muncă şi supunere.

Nimeni, de asemenea, nu are curaj să spună că bărbaţii ar fi nişte sfinţi, Doamne fereşte! Bărbaţii fluieră după puştoaice, strigă măscări femeilor, vorbesc porcos, beau şi înjură. Aproape toţi. Gunoierii cu atît mai mult. Însă şi munca lor e îndobitocitoare: toată ziua cu nasul numai în mirosuri fetide şi putreziciuni, cînd scapi de la slujbă, dacă nici nu eşti orăşean şi stai la cămin, ce să faci? Bei. Ce? Toate soiurile, dar în special tărie. Ţuică, rachiu, rom. Însă şi spirt, colonie, diverse frecţii farmaceutice, ce se găseşte. Nea Spiridon, să zicem, dimineaţa aşa îi tremură mîinile că trebuie musai să-şi scoată şocul! Adică se duce pe unde ştie el şi-i cere femeii băutura în două porţii, altfel ar vărsa-o din prima şi e păcat de bani. Prima porţie înseamnă

scoaterea şocului, a doua e pentru reglaj. El ca el, dar cunoaşte precis pe un dom' profesor, om serios, care tot aşa, dimineaţa, cînd îşi ia ţigări, cere şi două sticluţe de colonie. Jap, jap, într-un gang, şi gata! Cu ce rămîne se dă pe haine. Poate să-i zică cineva ceva? Şi miroase şi frumos pe deasupra. Altuia îi trebuie o sticlă de rom la jumătate, ca să-şi deschidă gîtul. Pentru încălzire, adică. După aia e capabil să bea oricît, nu se îmbată. Fără încălzire, se sileşte. Controlorii - căci la întreprinderea lor sînt la controlori cîtă frunză, cîtă iarbă - sînt de părere că e de-ajuns numai să te-ntorci cu spatele că gunoierul s-a şi pus pe băut. Iar dacă nu bea - te fură. Începe să se plîngă ba că aia, ba că ailaltă. E leneş. Fuge de muncă. Te minte de la obraz. Şi aşa mai departe. Gunoierii în schimb, cu un salariu acum, după scumpirea asta grozavă, pupa-le-ar ei capul lor de deştepţi care au mai făcut asta!, văd în toţi şefii nişte pungaşi. *Stau la birou*, zic ei, *toată ziua cafele-cafele, ţigăruica-ţigăruică, salarii de 12000 pe lună, şi dacă vii să le spui şi tu un necaz, te fac hoţ sau beţiv, 'tu-le muma-n cur de trîntori! Au fost vreodată să stea cu nasul în duhoarea noastră? Au văzut cum e într-o boxă cînd curge apa pe tine şiroaie? N-au venit. Da' de cerut, ştiu să ceară.*

O MIE DE MĂTUROAIE PÎNĂ LA PENSIE, APROAPE O PĂDURE

Măturătorii sînt fraţii de branşă ai gunoierilor, eşalonul superior cum ar veni, treapta următoare a mizeriei, altă categorie de muncitori supuşi dispreţului şi oprobriului public. Şi ei

au venit tot de la ţară şi provin din familii destrămate ori sărace, cu copii mulţi. A fi la străzi, după cum se spune, e considerat, în general, un lucru ruşinos, de aceea bărbaţii, orgolioşi totuşi, păstrînd în sufletul lor de bărbaţi un fel de mîndrie încăpăţînată, preferă să lucreze ca gunoieri decît ca măturători; deşi dincolo ar fi mai uşor. Mulţi măturători au trecut la gunoieri; invers, după informaţiile mele, niciodată. Marea masă a măturătorilor o constituie femeile: peste 80 la sută din efectiv. În echipă, însă, trebuie totdeauna să fie un bărbat, căci noaptea, derbedeii sau cheflii întîrziaţi pe la vreo băută tîrzie, stricaţi şi perverşi, le mai atacă şi nu de puţine ori, la ţipetele lor, bărbaţii au lăsat *rotocarele* şi au sărit, cu lopeţile, să-şi apere tovarăşele de muncă. Uneori, chiar cu avantajul uneltelor, au luat bătaie, li s-a aruncat în spate cu cărămizi ori inamicii, capturîndu-le improvizatele bîte, i-au căpăcit ca pe ei. Asta nu înseamnă că o măturătoare ar fi uşă de biserică, nu; duc voiniceşte paharul la gură, însă nu se poate aşa, ca animalele.

Măturătoarele, să ştiţi, rămîn femei. Oraşul are mai multe puncte de adunare, în diverse zone. Acum, din cauza penuriei de becuri, doar cei din centru lucrează şi noaptea. Ceilalţi - doar dimineaţa. Un punct de întîlnire înseamnă o construcţie prăbuşită, în pragul falimentului, semănînd cu un grajd. Acolo sînt pontaţi, acolo se cheamă că au vestiarele, acolo îşi lasă măturoaiele şi rotocarele. De dormit dorm în tot felul de locuinţe insalubre şi pipernicite, am văzut cîteva şi m-am cutremurat. Ştiam, de pildă, de mulţi ani o casă cu aspect de cocină şi mă

întrebam mereu: doamne, oare cine locuieşte aici? Dar n-aveam curajul să bat la uşă, mă jenam. Astăzi ştiu: un măturător cu soţia şi copiii lui.

Umblă în vestuţele acelea portocalii, din care iese culoarea la prima ploaie şi poartă la spate, într-o punguţă, mîncarea. Măturoaiele şi le confecţionează singuri, însă costă. Un cioc de fier ajunge la peste 50 de lei, băţul face cam 25, iar nuielele, puse la dispoziţie de întreprindere, cam o sută şi ceva. Sîrma o smulg de prin garduri. Un astfel de măturoi, dacă e întrebuinţat cum se cuvine, nu ţine decît 3-4 zile. Apoi trebuie să facă altul, şi tot aşa. Sînt femei, ba chiar şi bărbaţi, care vor ieşi la pensie din această meserie, deci au măturat, la viaţa lor, cu cel puţin o mie de măturoaie, o pădurice aproape. Toţi cei în vîrstă suferă de arterită, reumatism şi diverse afecţiuni cardiace. Iarna, cînd dă gerul sau cad munţi de zăpadă, le vine să se ascundă. Atunci e cel mai greu şi mai greu: picioarele, după o oră-două, îngheaţă, spatele e o rană, ochii curg continuu. Mereu se roagă, pe la sfîrşitul toamnei, măturătorii: *Dă, Doamne, să fie o iarnă primăvăratică! Dă, Doamne!* Şi Dumnezeu, se pare, cel puţin în ultimii ani, i-a ascultat.

O zi de asemenea grea a fost 23 decembrie 1989: sticle sparte, lozinci sfîşiate, mormane de *Omagii* unde vroiai şi unde nu vroiai, cîrpe, hîrtii arse, ce-a fost atunci... mamă-mamă! Compensaţia dată de guvernul actual, după scumpirea tuturor lucrurilor, este o batjocoră: din 750 de lei, 700 reprezintă proaspăt introdusul impozit, adică ce s-a dat cu o mînă s-a luat cu alta. Sporul de ruşine s-a micşorat. Nu mai beneficiază, ca înainte, de săpun, salopete, bocanci.

De ce? Iar munca a rămas aceeaşi, ba e chiar şi mai murdară. Pe timpul lui Ceauşescu nu îndrăzneau să arunce gunoaiele peste tot, acum îndrăznesc. De curînd, pe o stradă principală a oraşului, unde stau barosanii, cineva le-a aruncat în cap o gîscă putrezită, iar altul, pe aceeaşi stradă, în loc să dea găleata cu gunoi la ghenă, că doar e pe culoar, a deşertat-o deasupra lor, de la etaj.

Mulţi, tineri, n-au nici o rudă, n-au pe nimeni. Un băiat de 18 ani, Mihai, dormea noaptea în punctul de adunare, au făcut oamenii un pat, i-a adus fiecare ce-a găsit pe acasă şi l-au ţinut acolo pînă a trecut iarna. Dar geamul de la încăperea aceea nu se închide complet niciodată şi foc nu se putea face, îl găseau dimineaţa aproape degerat. Mihai s-a dus din primăvară la gunoieri, a părăsit măturoiul. Lăcrămioara e în aceeaşi situaţie, însă nici nu ştie să scrie sau să citească, Mihai are zece clase. Fug oamenii de munca asta, e jenantă şi stigmatizată în acelaşi timp. Echipele sînt şubrezite, au în jumătate oamenii necesari. Primăria nu are bani să dea salarii, darămite să angajeze. V-aş mai povesti, dar e trist, e tare trist.

MĂNÎNCĂ ŞI EI, DA' AŞA SPUN: CĂ E PENTRU PORC

Tractorul înaintează poticnit prin clisa gunoiului. Motorul, ambalat la maximum, urlă. Aerul, din cauza mirosului, are o grosime aproape materială. Duhoarea te ameţeşte ca un rachiu iute. Apoi îi văd. Indienii! rîde şoferul, indicîndu-mi-i cu degetul. *Ăştia-s*! Au picioarele

pînă la genunchi înfăşurate în cîrpe. Mijlocul le e legat cu bucăţi de sfoară. Pe cap poartă fesuri trase pe urechi sau căciuli rufoase. Femeile îşi ţin basmalele pe gură. Mîinile le sînt negre şi crăpate. Dintr-o remorcă de TIR ies cîţiva oameni. *Aia-i casa lor,* spune Petrică, şoferul, zis şi Ţăcănel. *Au primit apartament, ha, ha. Bă,* strigă el tare, *cînd faceţi de casă nouă? Că pe mine nu m-aţi invitat*. Oamenii aruncă doar o scurtă privire în direcţia noastră şi nu-i răspund. *Viorel şi cu Doina,* turuie Petrică, *ei sînt cei mai vechi de-aicea. Trăiau într-o gaură făcută în gunoaie, uite colea, acolo stăteau*.

Vărsătoarea e groapa reziduurilor marelui oraş. Sub noi sînt milioane de tone de gunoaie. Pe dreapta, la distanţă mare, trece o şosea. Importantă, drum naţional. Pe stînga, după nişte mlaştini periculoase, curge un rîu sifilitic. Tot depunîndu-se, gunoaiele au înălţimea unui bloc şi lungimea a cîtorva terenuri de fotbal. Vine buldozerul. Petrică sare din cabină şi prinde cablul de tractorul său. *Diii,* se hlizeşte la mine, *acum să te ţii, că pornim!* Buldozerul prinde să înainteze, trăgînd după el tractorul. Tractorul, împreună cu cele două remorci din spate se cheamă *tramcar*. În el descarcă maşinile gunoiul. Trecem pe lîngă un grup de oameni care scotocesc în ceva maro-gălbui. *Tutun de la Fabrica de ţigarete*, mă lămureşte Petrică. Nu înţeleg. *Caută ţigări, bre, le strîng şi le fumează. Decît să dea bani...*

Cîrligaşul în dreapta, punguţa în stînga. Se ţin după remorci şi încearcă, pe sub obloane, să înhaţe, primii, cîte ceva. *Gata, am ajuns*, mă anunţă Petrică. *Stai să deschid obloanele*. Cobor şi eu. Remorcile se înclină pe o parte şi gunoiul cade, adăugîndu-se, deci, alte cincizeci de tone

la milioanele existente deja. Se ridică un abur alb, înecăcios şi usturător. Oamenii, nemaiaşteptînd să se risipească fumul, se aruncă pe grămada de gunoaie scormonind cu sîrma. Un ou. E bun pentru porc. Se ia. O bucată de cozonac uşor mucegăită. Se ia, nu se ia? Se ia, merge. Asta ce-i? Un castronaş de plastic. E spart? Nu. Se ia. Alt ou. Se ia şi ăsta. O sticlă!! Doi se aruncă pe ea în acelaşi timp. Sticla pare vandabilă!! Pentru că nu o poate lua el, ultimul, cît în şagă, cît pe bune, izbeşte în sticlă şi o sparge. Un moşneguţ scorojit găseşte o bucată de sfoară groasă. E lungă. Tiii, ce chilipir! O ia şi o încearcă în mîini: bună! O bagă în traistă.

La cartoane sînt alţii, e domeniul lor. La cîrpe – alţii. Sînt aproximativ 70-100 de oameni pe platoul Vărsătoarei. În stînga, un grup de ţigani aşezaţi pe vine fumează alene. Şi-au dat seama că nu e tramcarul lor. Sînt ţigani spoitori şi cazangii, aşteaptă sîrmă de cupru şi tablă de la Uzina Metalurgică. Vine Petrică, vesel. *Toţi ăştia caută mîncare pentru porci?* întreb. *Da' de unde*, izbucneşte Petrică, *mănîncă şi ei, da' aşa spun: că e pentru porci. Cel puţin Viorel şi Doina de-aici îşi strîng masa, n-au nici buletin.*

Pe margini gunoaiele ard mocnit. Dinspre mlaştină vine o putoare de mort. Îţi place? mă încearcă şoferul. Îi întorc o privire, cred, tulbure. Vin doi oameni, o ea şi un el. El are cinci calificări. Mi le înşiră: mecanic auto, şofer, bla-bla, în total cinci. E şomer din ianuarie. Nu primeşte ajutor de şomaj şi se îndoieşte chiar că ar exista. Femeia, grasă şi mustăcioasă, strînge cartoane pentru un moş. Moşul are autorizaţie de şase ani. Cu asta se ocupă. Apare alt tramcar. *Hai să mergem,* mă zoreşte Petrică, *am stat destul.* Pare însă, nu ştiu de ce, trist.

Veselia i s-a spart ca un balon lovit cu praştia. (Aflu pe drum: luna trecută a luat şase sute de lei salar. Cinci mii a dat pe piese, tractorul se defectase). Iarăşi încep să ragă motoarele. „Indienii" merg în spatele remorcilor aidoma unor boboci de raţă după mamă. Ţiganii nu s-au clintit cu un centimetru. Fumează, tăcuţi, mai departe. Nici acesta nu e transportul lor.

Soarele arde năucitor. Petrică şi-a pierdut răbdarea. Plecăm. Un zdrenţăros îmi face semn cu mîna. Îi răspund. Trecem pe lîngă postul de control şi intrăm în şosea. Deodată văd doi oameni zorind, pe jos, către oraş. Sînt îmbrăcaţi ca vai de capul lor şi au, fiecare, cîte o sacoşă murdară în mînă. Un el şi o ea. Petrică îmi face semn cu capul, dar nu mai rîde. „Indienii", da, „indienii"... Tramcarul merge încet. Pe lîngă noi trec, una după alta, maşinile. Uite şi panoul. Gata, am intrat în oraş.

DACĂ E CURAT ÎNSEAMNĂ CĂ NEA VASILE A SEMNAT CONDICA

Vasile Însurăţelu se scoală în fiecare dimineaţă la ora cinci, indiferent de vreme, indiferent de anotimp. Se dă jos din pat, atent să nu-şi deranjeze vecinii - fiindcă stă într-un dormitor comun -, se spală şi pleacă în baraca alăturată, unde este priza, să-şi facă ceaiul. Ceaiul fierbe greu. În timpul acesta Vasile Însurăţelu se gîndeşte la ce mai face nevasta acasă, la copii, la viaţa lui. Apoi îşi bea ceaiul, de tei totdeauna, împreună cu două felii groase de pîine unse cu margarină vegetală. Face treaba asta de 15 ani şi-l consideră un lucru foarte sănătos.

Pe urmă, înaintea tuturor, pleacă la muncă. Vasile Însurăţelu e gunoier. Munca lui e la o rampă de descărcare a maşinilor. Nu semnează nici un pontaj, niciodată; condica lui este accesul spre rampă. În toate dimineţile curăţă drumul, strînge hîrtiile, aranjează ce-i de aranjat şi cînd vreun şef trece pe-acolo e de-ajuns să arunce un ochi în stradă şi dacă e curat înseamnă că nea Vasile şi-a semnat condica. De altfel nici nu-l prea controlează şefii, e corect nea Vasile, nu a lipsit, pînă acum, niciodată nemotivat, slujba-i slujbă. Bună-rea, ea îţi aduce bănuţii? Atunci respect-o, mă învaţă Vasile Însurăţelu.

Oamenii zic, la mişto, că e şef de rampă şi-şi bat joc de el. Nu le răspunde. Maşinile vin, descarcă, el trebuie să fie atent la tramcar, să dea cu lopata dacă nu ies toate hîrtiile şi celelalte. Dacă găseşte o sticlă - o ia. Înseamnă şase lei. Vasile Însurăţelu nu bea şi nici nu fumează, e om strîngător. Toţi banii îi duce acasă şi de-acolo nu ia nimic. Odată, doar din piese găsite la gunoi şi-a făcut o bicicletă. Numai cauciucuri, pompă şi lanţ a cumpărat, restul a găsit. O bucată azi, o bucată săptămîna viitoare, încetul cu încetul. Bună bicicletă a ieşit, bună! Şase ani l-a ţinut. Făcea naveta cu ea. Acum însă a mai îmbătrînit şi nu mai poate. Are 53 de ani. Cînd s-a angajat a greşit biroul. El venise pentru ceva cu construcţiile. Dar dacă a fost să fie gunoier, gunoier a rămas. Stă la cămin. Iar bicicleta a vîndut-o cu 200 de lei. Uneori îi pare rău după ea: era o bicicletă bună.

A VENIT CINEVA ŞI I-A SPUS CĂ AIA E CASA LUI, SĂ PLECE

Conţiş Rodica a dorit toată viaţa să-şi cumpere o casă. Mama avea opt copii. A plecat de la 16 ani în lume şi a lucrat întîi la legat via, apoi *slugă* la copii, spune, mai apoi a fost femeie de serviciu, avea nouă scări de spălat, apoi s-a angajat ca măturătoare, atît a găsit... Stătea în oraş, împreună cu soţul, la o gazdă. Dar îşi dorea o casă a ei. Şi a început, în sat, acolo, să o construiască. Nu a putut, avea copii, însă îşi dorea ca la bătrîneţe să nu ceară nimănui de pomană. A plecat de *la străzi*, casa era aproape gata, şi nu se putea şi una şi alta. Visul ei prindea contur.

Pînă într-o zi, exact de Sfîntul Gheorghe, cînd s-a răsturnat căruţa cu materiale peste bărbatul său. Acesta a suferit şase luni şi pe urmă a murit. Avea 46 de ani. Iar casa, casa lor, datorită unei alunecări de pămînt, s-a dărîmat. Şi din nou a rămas pe drumuri. Unde să se ducă? A revenit *la străzi,* atîta ştia să facă. Iarăşi în gazdă, iarăşi cu gîndul la o casă. Şi într-o toamnă, aşa, sora ei, primind un apartament la bloc, i-a cedat cămăruţa unde stătea şi s-a mutat ea acolo. Numai că *după asta, cum îi spune,* caută femeia cuvîntul, *după răscoala asta din decembrie,* a venit cineva şi i-a spus că aia e casa lui, să plece. S-a mutat la un cămin de nefamilişti, numai transportul bagajelor costînd-o 1600 de lei, bani strînşi leu cu leu. Cînd s-a pus o urnă la policlinică, atunci, în decembrie, după asta, cum îi spune, răscoala asta, pentru cei cu diverse doleanţe, a rugat şi ea pe cineva şi i-a compus o scrisoare, pe care a depus-o

acolo aşteptînd cuminte să se întîmple ceva. Nu s-a întîmplat. Iar căminul a înţeles că se va demola. E bolnavă şi singură. Are cinci operaţii. Conţiş Rodica, măturătoare, 52 de ani.

La cine să vină sectoristul?

Dan Lupu lucra la Mase Plastice, ca îmbuteliator. Prin 1980, fiindcă s-au făcut nişte reduceri de personal, a fost pus pe liber. Trăia cu o femeie ce avea deja patru copii. Cu el, nelegitim, a mai făcut doi. Pe atunci era la mare vogă un decret ceauşist, 153 se chema, privind vagabondajul. Şi cum erau ei opt cam sărăcuţi, la cine să vină sectoristul? La ei. I-a „umflat" şi i-a dus la Miliţie spunîndu-le să recunoască o serie de furturi. Pentru că nu le făcuseră, s-au opus. Femeia, ce-i drept, se ocupa cu bişniţa, dar de furat nu furase. S-au pornit palmele şi pumnii. A doua zi, la Tribunal, judecaţi la urgenţă, au luat cîte trei luni pentru vagabondaj. De furturi nu s-a mai amintit. În închisoare, o colegă de celulă a femeii lui a primit un bileţel clandestin. Drept pedeapsă, pe ciment s-a turnat apă şi deţinutelor li s-a ordonat să stea cu burta la pămînt. Cîteva ore. Femeia a ieşit după trei luni, însă şi cu o cavernă la plămîni, din care i s-a tras moartea. Dan Lupu s-a angajat ca măturător, taică-său lucra tot aici. Are opt clase terminate şi încă şapte fraţi acasă. Copiii, toţi şase, i-a dat la un orfelinat. Acum are alţi trei, cu altă femeie, tot nelegitim.

*

Aşteptam tramvaiul. De partea cealaltă a străzii, cîţiva măturători îşi făceau treaba lor. Tramvaiul întîrzia să vină şi, în lipsă de ocupaţie, am început să-i privesc pe lucrătorii aceia cu o mai mare atenţie. Unul din ei îmi atrăgea privirea ca un magnet. Era un bătrîn slăbănog, cu părul alb. Avea o geantă neagră şi mare pe spate. La un moment dat, mi-am dat seama că moşneguţului i se făcuse rău. Rău din senin. Şi nu făcea mai nimic. Stătea doar, sprijinit de rotocarul său şi aştepta ca ceilalţi să încarce noroiul strîns în grămăjoare. S-a prins cu mîna de rotocar, dezechilibrîndu-se, apoi s-a aşezat pe marginea bordurii. Colegii săi, preocupaţi, n-au observat schimbarea. Numai eu o observasem, cred. Pe urmă a venit tramvaiul. Şi am plecat cu el.

1990

UNGARIA DIN CENTRUL ROMÂNIEI

Nu am scris niciodată o virgulă politică. Asta vrea să însemne că niciodată nu m-am exprimat în scris, explicit, asupra vreunei personalităţi publice. Niciodată nu am scris vreun material despre situaţia României după 1990. Eu m-am ocupat de oameni, de întîmplări şi de locuri. Oameni simpli, întîmplări obişnuite, locuri în general anonime. Totdeauna mi-a plăcut să călătoresc şi să cunosc. Sînt, fireşte, atent la ce se întîmplă în viaţa noastră publică, am mers la vot şi am votat, de fiecare dată, conştient că şi părerea mea contează, dar nu mi-am dat cu presupusul despre unul sau altul decît în particular şi poate la cîrciumă sau în tren, totdeauna ca răspuns la provocarea insistentă a cuiva. Mă plictisesc discuţiile politice, cît şi cele legate de fotbal. Avem analişti destui, unii chiar influenţi, sînt ziare de profil, există rubrici specializate, talk-show-uri şi aşa mai departe. Nimeni nu e scandalizat de faptul că Mircea Cărtărescu, de exemplu, sau Ştefan Bănulescu nu fac politică. La fel sînt şi eu: îi las pe alţii să se exprime. Totuşi, totuşi, spun, reportajul acesta va fi interpretat politic. De ce m-am dus acolo şi nu în altă parte? De ce tocmai acum? Şi răspunsul meu este: de chichi. Mereu mi-a plăcut să spun că principala mea ocupaţie este aceea de a fi curios. Aşa cum alţii sînt profesori, doctori, strungari sau hamali, meseria mea este să fiu curios. De aceea m-am dus într-o localitate a României, aleasă absolut haotic, unde toată lumea vorbeşte ungureşte. O localitate din vestitul judeţ

Harghita. Localitatea se numeşte Ditrău, are 7200 de suflete, se află undeva între Gheorgheni şi Topliţa, are gară şi liceu. Am fost în Ditrău pentru a vedea cum e să nu te înţelegi cu nimeni. Muream de curiozitate să trăiesc şi senzaţia asta. Dar, surpriză: m-am înţeles cu (aproape) toată lumea.

*

N-am auzit niciodată de comuna Ditrău. Jur: n-am auzit niciodată de comuna Ditrău. Ajuns în vestitul judeţ Harghita, m-am interesat de un loc unde să nu existe nici un român-român. Şi mi s-au oferit trei variante: Remetea, Lăzarea şi Ditrău. La Remetea ştiam că funcţionează (?) o fabrică de produse lactate. Am zis nu. Lăzarea îmi suna oarecum cunoscut, habar n-am de unde. Am zis nu. Însă Ditrăul m-a cucerit imediat. Îmi plăcea cum se cheamă: Ditrău; adică aşa cum ai spune Detroit, dar pronunţi greşit. Am întrebat, de mai multe ori, pentru a fi sigur: şi nu vorbeşte absolut nimeni româneşte acolo? Nici o persoană? Iar răspunsul a

fost: nimeni, în Ditrău, nici o persoană de acolo nu vorbeşte româneşte. Sînt toţi unguri. Excelent, am spus eu, excelent, şi de bucurie îmi venea să mă învîrt pe un picior. Presimţeam că mă voi distra grozav. Pentru că planul meu era să vorbesc foarte mult româneşte acolo. Să vorbesc tare şi tot timpul. Să intru în vorbă, neîntrebat, mai des decît o fac în mod normal. Să exagerez, chiar, vorbind româneşte. Mă gîndeam la ce impresie voi face prin Ditrău şi mă pufnea rîsul. Distracţie, pe gratis, ca la circ.

*

În martie ‘90, imediat după bătăile acelea oribile de stradă din Tîrgu-Mureş, cu inima cît un purice, dar sufocat de curiozitatea nemiloasă, am fost, de mai multe ori, prin Harghita şi Covasna. Evident, atunci informaţiile circulau altfel. Exista un singur post de televiziune. Adepţii lui Iliescu erau isterici. A pronunţa cuvîntul Rege, atunci, însemna să-l înjuri pe cineva de mamă. Haosul, în România, înflorea ca gripa, iarna. Imaginile din Tîrgu-Mureş m-au îmbolnăvit de nervi. Cum e posibil? mă întrebam, cum e posibil? Adică eu nu mai am voie să circul liniştit prin ţara mea? E riscant să fac o excursie la Budapesta? Am devenit cu toţii nebuni? Cine se amuză pe seama noastră? De ce? De ce? Şi pentru a vedea cu ochii mei, nu cu ai altora, cum este exact, dar exact situaţia, am plecat, în martie ‘90, pe la unguri. Adică am luat un tren, apoi altul, apoi altul, pe urmă un autobuz, încă un autobuz, am făcut autostopul şi tot aşa. Cîteva zile m-am plimbat pe la unguri, vorbind sfidător de clar româneşte şi spunînd totdeauna „nu înţeleg”, cînd mi se adresa un cuvînt maghiar. Am căutat scandalul cu lumînarea.

Odată, într-o noapte, ţin minte că am ajuns la un motel de nu ştiu unde, mi s-a spus că nu sînt locuri, iar eu n-am vrut să plec, amenинţînd că voi dormi pe hol. Chem Miliţia, striga recepţionerul. Cheam-o! – spuneam eu. N-aveţi voie să staţi aici, striga recepţionerul. Nu-mi pasă, ziceam eu. Şi aşa mai departe. Totul se petrecea într-o localitate aşa-zisă de unguri. Pînă la urmă am învins şi mi s-a dat o cameră, excelentă, unde m-am simţit ca un paşă. Cred că era camera de protocol a motelului, fiindcă priveliştea, de la fereastră, te ameţea, iar luxul dinăuntru îţi usca gura.

*

Nu sînt naţionalist. Extremiştii, de orice fel, mă dezgustă. Dacă ar izbucni un război, Doamne fereşte, probabil că m-aş da fugit sau aş dezerta. Nu e genul meu să mă bat cu arma în mînă. Nu cred în cuvîntul patrie, la modul general. Ţara înseamnă, pentru mine, mama. Să i se întîmple ceva mamei, cred că aş face moarte de om. Dar patrie, în general, nu reprezintă, pentru mine, decît un cuvînt. Interesul meu nu coincide cu al altora. Nu ştiu ce este acela interes naţional. Nu înţeleg cum interesul altora să fie şi al meu. Asta pentru a fi clar.

Am fost în Ardeal, printre oamenii de-acolo, şi mi s-a vorbit atît de mult despre ţară, neam, tradiţie, sentiment naţional şi patriotism, încît îmi venea să mă-mbăt. Ardelenii sînt altfel decît restul românilor. Unui moldovean, oltean sau dobrogean i se fîlfîie de ţară, neam, tradiţie, sentiment naţional şi patriotism. Nu-l interesează toţi aceşti termeni. Lasă-mă,

tăticule, spune, că le ştiu eu pe-ale mele. Ce-ţi răceşti gura de pomană? Vrei gîlceavă? Fă-te parlamentar sau înscrie-te într-o organizaţie.

Ardeleanul trăieşte istoria la modul acut. Ardeleanul autentic încă mai simte respiraţia lui Horia. Pentru el, nume ca Oarba de Mureş, Ip şi Trăsnea sînt forme vii. Aici au murit oameni şi s-au petrecut fapte înspăimîntătoare. „Mureşul era roşu de la sîngele soldaţilor români. Cîteva zile, Mureşul a curs roşu!" – repeta obsedant un bătrîn din Stînceni. Stînceniul este un sătuc aflat la mică distanţă de Topliţa, de Gheorgheni, de Lăzarea, de comuna unde am fost eu, Ditrău. Bătrînul, încă „verde" la cei 72 de ani ai săi, ştia pe de rost balade interminabile. Ştia că istoria a mers cînd încolo, cînd încoace. Şi mai ştia că în orice moment trebuie să fie pregătit. Sătucul era compus jumătate din unguri, jumătate din români. Iar bătrînul, noaptea, după ce dădea drumul la cîini, dormea cu toporul la îndemînă.

*

Ideea de a merge în Ditrău, idee care mie îmi părea amuzantă, îi consterna pe oamenii locului. Am primit milioane de sfaturi despre felul cum să mă port. Am fost privit ca un individ semi-nebun, care se bagă de bunăvoie în gura lupului. Mi s-a sugerat să învăţ, repede-repede, măcar cinci-şase cuvinte ungureşti, plus cîteva forme de salut.

Pe cuvîntul meu că nu am înţeles nimic.

Ce mi-am dat seama, însă, e că în judeţele acestea mixte, vestitele Harghita şi Covasna, lumea se suspectează reciproc. Nimeni nu se poartă exagerat, dar bănuielile stăruie, mereu.

Sînt prieten cu tine, ungur, dar pot să nu mai fiu. Eşti prieten cu mine, român, dar poţi să nu mai fi. Se-ntîmplă ceva, orice, şi ne scoatem ochii, ne tăiem în cuţite. Românilor le plac unguroaicele, fiindcă-s iuţi, deschise şi focoase, dar nu prea se-nsoară cu ele. Nici ungurii nu prea o fac, la rîndul lor, cu româncele. Fiecare se păstrează deoparte. Pînă aici, spune gîndul românului. Pînă aici, spune gîndul ungurului.

Vorbind cu ardelenii din Harghita, acasă la ei, am înţeles de ce s-a înfiinţat „Vatra Românească". Am înţeles declaraţiile belicoase ale lui Funar. Am înţeles radicalismul unui tip ca Vadim. De la Bucureşti, toate acestea par false. Par electorale. Par extremiste. Dar pentru ardeleanul din Stînceni, de exemplu, care prinde, la televizor, doar postul naţional, la radio numai România Actualităţi, nu citeşte ziare, are vecini unguri, a auzit de la bunici sau a trăit anul 1940, cînd ungurii, zice-se, sărutau roţile trenurilor care-i aduceau pe grofi înapoi – situaţia e alta. Ardeleanul e păţit. Istoria a trecut, ca un tanc, înainte şi înapoi, peste viaţa lui. Istoria, pentru ardeleanul din Harghita, e o curvă fără creier, care merge cînd cu unul, cînd cu altul. Cine plăteşte mai gras, cine are mai mult sînge-n coaie – ăla cîştigă. Şi dacă nu ştii să te păzeşti – pierzi. Pierzi tot.

*

Şi iată-mă în Ditrău. Sfaturile primite au intrat pe-o ureche şi-au ieşit pe alta. Sînt vesel ca o vrabie şi bine dispus. E o zi cam cenuşie, fără soare. Mă uit, mai întîi, la „Mersul trenurilor", să ştiu cum stau. Deşi înţeleg situaţia, bat în geamul funcţionarului să întreb. Mi se

răspunde româneşte. Deci nu toţi sînt unguri. Ies din gară şi nimeresc în spatele ei, pe un drum plin de bălţi şi cu nişte cratere ca de obuz. La dreapta e un fel de cîmp. La stînga sînt vreo două clădiri triste, ca dinţii ştirbi în gura unei babe, plus ceva care seamănă cu o fabrică părăsită. Peste fabrică, departe, văd acoperişuri. Bănui că pe-acolo trebuie să fie comuna, dar n-are nici un haz dacă nu întreb. A, uite un local. Local să fie? Pe uşă scrie ungureşte de sus şi pînă jos. Deschid uşa: da, e un local. O mică bombă muncitorească. La mese, cîţiva oameni. În spatele barului, o unguroaică ţîţoasă şi brunetă. Clienţii discută între ei ungureşte. Reclamele sînt

ungureşti. La radio e muzică ungurească. Excelent, spun, pot să-mi joc rolul. Mă apropii de bar, cercetez rafturile, apoi îmi dau drumul, foarte repede: „Bună ziua, nu vă supăraţi, n-aveţi cumva o băutură neacidulată? Am un început de ulcer şi toate chestiile astea, tip Cola, mă deranjează. Ca să le pot bea trebuie mai întîi să le scot gazul, de aceea prefer numai sucurile simple, din esenţă de fructe. E acolo un recipient galben, dar nu-mi dau seama prea bine din cauza distanţei."

Barmaniţa mă priveşte prostită. Rămîne cu gura căscată. O las două-trei secunde. Ochii femeii sînt goi

şi înspăimîntaţi. Pe frunte îi apare o cută. Umerii i se ridică. Deschide braţele. Cînd vrea să închidă gura, îmi dau iarăşi drumul, ignorînd-o: „Sticla aceea galbenă, de acolo, de pe raftul al treilea e Cappi sau Prigat? Sau e o altă marcă? Tocmai am sosit cu trenul şi mi-e o sete grozavă, am cerul gurii uscat din cauza căldurii. Dar şi începutul ăsta de ulcer mă seacă."

Barmaniţa e terminată. Pe dedesubt mă umflă un rîs monstru. Strîng din fălci pentru a mă abţine, dar îmi joc perfect rolul. Dau impresia că nu înţeleg ce se întîmplă, mai mult decît ea. Sînt picat din Lună. Se apropie de noi un tînăr blond. Barmaniţa şi blondul discută pe limba lor. Eu stau, lîngă ei, absolut imparţial. Blondul se întoarce spre mine: „O băutură fără acid?" „Da", confirm. „Sticla aceea galbenă, de-acolo, e Cappi sau Prigat?" Blondul îi traduce barmaniţei dorinţa mea. Sticla era Prigat, văzusem. Mă răsucesc spre barmaniţă: „De grapefruit n-aveţi?" Barmaniţa se uită la blond. Blondul traduce.

Profit de faptul că blondul pleacă şi revin la atac. Acum vreau cafea, cu puţin lapte condensat. Barmaniţa îl cheamă iarăşi pe blond. Se uită la mine fricoasă. Blondul, însă, e răbdător. Traduce. Oamenii din local nu comentează. Beau, toţi, ceva roz. Cînd îi întreb ce este, îmi spun că „amestec", aşa se cheamă, o combinaţie de lichior şi vodcă. Vorbesc între ei ungureşte, dar mie îmi răspund pe româneşte. Deşi produc o vînzoleală grozavă, ies afară întreg. Singura care-i pe dinafară cu româna e barmaniţa. Un cuvînt, totuşi, a înţeles. Cuvîntul cafea.

*

Mă aflu într-un capăt al comunei. O şosea frumoasă desparte casele. Acoperişurile, de ţiglă, în două trepte, mă intrigă: n-am mai văzut genul acesta. Prin curţi nu prea e mişcare, dar cu oricine mă întîlnesc spun foarte tare „Bună ziua". În general, nu mi se răspunde. Ochesc iarăşi o prăvălie, fără un singur cuvînt românesc pe ea. Înţeleg doar cifrele. „Teşec", spune vînzătoarea. „Nu vorbesc ungureşte", răspund. „A, scuzaţi-mă", spune femeia, „am crezut c-aţi venit în vizită la cineva de-aici..." „Nu, sînt turist" – răspund. „Turist?" – se miră femeia, zîmbind ca de-o glumă. „Ce fel de turist?" „Obişnuit", spun eu, „unul care se plimbă". Şi aşa mai departe. Nu mi-a mers. Vînzătoarea vorbea perfect româneşte şi avea un accent plăcut. Aflu că, într-adevăr, un singur român locuieşte aici: poliţistul. (Spre finalul vizitei în Ditrău, m-am dus să-l caut, dar mai bine n-o făceam: era un dobitoc. În afară de răspunsul la salut, pentru oricare alte informaţii m-a trimis la biroul de presă al „Judeţenei". Singurul care nu era ungur de acolo m-a dezamăgit atît de tare, încît am regretat că era român.) O întreb pe femeie cum de stăpîneşte limba atît de bine şi ea zîmbeşte. „N-am învăţat-o aici" – spune. „Dar unde?" – întreb. Femeia dă din mînă a lehamite, lăsîndu-mă să înţeleg că e o poveste lungă, tare lungă şi probabil dureroasă, n-are chef să mi-o spună. Încolo, m-ar servi cu orice. Are o privire jucăuşă şi aţîţătoare, de fiinţă singură, dar plină de viaţă şi optimistă. Ochii îi rîd. Mă simt bine în prăvălia ei.

*

Comuna Ditrău e formată din două străzi foarte lungi. La intersecţia lor se înalţă o catedrală monstruoasă de piatră masivă, atît de uriaşă, atît de lungă, atît de înaltă încît înăuntru estimez că ar încăpea cel puţin zece biserici româneşti, fără să se calce pe unghii. Cele două străzi, aproximativ perpendiculare una pe cealaltă, sînt diferite. Pe una cresc numai case ţărăneşti, cu ogrăzi îngrijite, garduri curate şi acoperişuri în două trepte. Strada a doua, care începe de la catedrală, are aspectul unui tîrg vechi de provincie, cu diverse clădiri oficiale de-o parte şi de alta, mai multe magazine, un cămin cultural, o piaţă şi chiar cîteva blocuri, suspect de urîte. Vreau să spun că o stradă parcă e de la ţară, iar cealaltă de la oraş. În faţa catedralei este un monument de marmură, care se găseşte pretutindeni, dedicat eroilor căzuţi în primul sau al doilea război mondial. Pe monument nu există nici un nume românesc. Toţi sînt Andràs, Endrè, Akòs, Mihàly, Petöffi şi aşa mai departe. Soldaţii aceştia au murit pentru ţară. Întrebarea e: care ţară? Dacă Hitler cîştiga războiul, aici era Ungaria. După Dictatul de la Viena, din 1940, patru ani de zile aici aproape a fost Ungaria. Imperiul austro-ungar a stăpînit multă vreme Ardealul. Horia s-a dus cu jalba la Viena, să o prezinte împăratului, n-a venit la Bucureşti. N-are rost să ne prefacem că am uitat. Ardealul a fost, multe secole, fieful ungurilor. De aceea românul e temător şi precaut. Fiecare guvernare a impus regulile ei. Cînd au fost românii la putere, au schimbat numele ungureşti, românizîndu-le. Cînd au venit ungurii la putere, au schimbat numele româneşti, maghiarizîndu-le. Mai trăiesc, încă, destui unguri la Ditrău care au nume şi prenume româneşti. Îi cheamă Ion, Vasile şi sînt de naţionalitate

maghiară. Fiecare îşi apără interesul. Nu există interes naţional, ci grupuri de interese care pot, uneori, coincide. Parte din „balcanismul nostru", atît de criticat, vine din faptul că aproape o sută de ani am avut conducători, la Bucureşti, fanarioţi, care evident că şi-au impus principiile şi stilul. De asta am uitat? Cadrilaterul a fost obţinut ca pradă de război. Nu totdeauna românii şi-au apărat numai ţărişoara şi glia strămoşească, ci, forţaţi de istorie, au omorît şi jefuit în numele fascismului. Bine-bine, în '44 am întors armele, dar pînă atunci? Pînă atunci? De ce nu am primit despăgubiri de război şi am fost cedaţi atîta vreme ruşilor? Fiindcă, să nu uităm, patru ani, adică aproape întreg cel de-al doilea război mondial, am fost aliaţi cu Hitler. Am ucis şi noi evrei, la Iaşi, am exportat ţigani. Despre înspăimîntătorul Pogrom de la Iaşi, din anii războiului, nimeni nu suflă un cuvînt. Am făcut mai demult, prin '93, parcă, o reconstituire a faptelor, cu mărturii înfiorător de crude ale supravieţuitorilor, dar nici un ziar nu mi-a acceptat reportajul. Îl mai am, pe undeva, cred, şi acum, dar faptul că există, în formă de manuscris, continuă să mă irite. Reportajul acela, despre uciderea evreilor, deranja. Presupun că ar deranja şi acum. Bănui că va deranja totdeauna. Şi atunci, întreb: sîntem neprihăniţi?

*

M-am dus şi eu, ca prostu', la Ditrău, să vînez unguri. Ştiam că vorbesc greu româneşte, iar unii nu cunosc aproape nici un cuvînt, dar situaţia mă incita. De ce? Din tîmpenie. Fiindcă toată propaganda noastră are o singură direcţie. Ungurii sînt aşa şi pe dincolo. Ungurii mănîncă români pe pîine. Ungurii au făcut aia. Ungurii au făcut ailaltă. Ziarişti cretini, care scriu de la Bucureşti, după informaţii primite prin telefon, întreţin o isterie monocoloră. Cineva, o fătucă naivă din Moldova, s-a căsătorit aici, în Harghita, cu un ardelean. Într-o zi a ieşit pe stradă să se plimbe. Se îmbrăcase frumos. Îşi aranjase părul. Se machiase cu grijă. Dar nu a fost atentă la culorile hainelor. Hainele erau alb, roşu, verde. Evenimentul a răscolit viaţa aşezării. Ce-i asta, se întrebau românii, o provocare? Ce-i asta, se întrebau ungurii, o provocare?

Evident, nu era. Fata a dorit să arate bine. Dar a uitat că se află în judeţul Harghita. Şi după scandalul involuntar stîrnit, a doua oară a ţinut cont. A ţinut cont că trăieşte în judeţul Harghita, în mijlocul unei populaţii mixte, care se suspectează reciproc.

Sosit aici, te conformezi regulilor. Oriunde există reguli. Şi în căsnicie, şi la teatru, şi pe stradă. Fără ele, viaţa s-ar pulveriza. Ce-ar fi să mergi cu maşina şi să fii tu, aşa, mai liber, mai răzvrătit, şi să nu ţii cont de stopuri, de trecerile pentru pietoni, de viteză şi aşa mai departe?

O regulă banală de conduită cere ca intrarea într-o casă, oricare, să se facă pe uşă. Tu spargi regula şi intri pe geam. O.K., o poţi face o dată, însă a doua oară ori eşti catalogat nebun, ori infractor.

Viaţa în Harghita are, şi ea, reguli. Cine nu vrea să le respecte, să meargă în altă parte. Românii nu sînt vinovaţi că trăiesc acolo, după cum nici ungurii nu sînt vinovaţi că trăiesc acolo. Cine crede altceva este rău intenţionat, din start.

Nicăieri n-ai cum să acţionezi după cum vor muşchii tăi. Dacă, totuşi, o faci, ajungi sau la spitalul de nebuni sau la puşcărie, în cazul că nu mori, pur şi simplu.

Vrei libertate absolută? Pleacă în pădure. Fă-te pustnic pe un vîrf izolat de munte. Însă şi acolo eşti îngrădit. Asta e. Aşa-i viaţa. N-ai chef s-o respecţi? Aruncă-te în cap, tăticule, şi gata. Devii, cu adevărat, liber. Foarte liber.

*

Nicăieri pe unde am mers n-am vorbit cu mai multă lume. Deşi aveam ceas la mînă, întrebam cît e ora. Ştiam în ce zi sîntem, dar întrebam. Vedeam, clar, ceva, dar întrebam.

Singurii oameni ai Ditrăului care nu ştiu deloc româneşte sînt femeile în vîrstă şi copiii. Femeile n-au ieşit niciodată din comună şi n-au făcut armata. Copiii învaţă limba română la şcoală, după manuale frumos colorate. Se face o oră pe zi, cînd ar trebui cel puţin trei. Dar materiile, pe total, sînt aglomerate. Programa e încărcată. Copiii învaţă limba română, la şcoală, ca pe o limbă străină. Pune-l, pe acelaşi copil, de şase, şapte, opt, nouă ani să înveţe englezeşte. Ar putea el, după cîţiva ani, să vorbească fluent englezeşte? Trimis în Anglia, neînsoţit, s-ar descurca?

Comunităţile ungureşti sînt compacte. Uneori nu există în jur nici un oraş. Toţi din localitate vorbesc ungureşte. Cum să prinzi o nouă limbă cînd o înveţi numai la şcoală, o oră pe zi? Şi pentru un adult ar fi greu, darmite pentru un copil.

Am oprit, pe stradă, o trupă colorată de puşti. Mergeau de mînă, în coloană, însoţiţi de învăţătoare. Arătau minunat. Erau, cu toţii, în clasa a doua. „Care ştie cel mai bine româneşte?" – am întrebat-o pe învăţătoare. Femeia, foarte tînără, aproape o adolescentă, blondă, subţire şi fîstîcită, s-a uitat în jur şi a chemat o fetiţă. „Ildiko, ghereide, nu ştiu cum", a zis ea. Fetiţa s-a apropiat, sfioasă, roşie în obraji de emoţie. „Ce mai faci?" – am întrebat eu. Fetiţa a privit la învăţătoare mirată. „Nu aşa", a spus învăţătoarea, „nu aşa. Întrebaţi-o cum o cheamă. " „Cum te cheamă?" – m-am aplecat eu deasupra fetiţei. Fetiţa s-a pierdut şi mai tare. Copiii din jur au început să-i sufle. Şi greu, foarte greu, agitată, silabisind, fetiţa a spus: „Pe – mine – mă – cheamă – Ildiko." Am rîs. „Dar pe mama ta cum o cheamă?" – am întrebat copila. Fetiţa iarăşi s-a uitat mirată spre învăţătoare. „Nu aşa", mi-a spus învăţătoarea. „Întrebaţi-o cîţi ani are." Din nou am rîs. „Cîţi ani ai?" Fetiţa s-a blocat. Copiii îi suflau de zor. „Eu am... eu am... eu am..." – încercau ei s-o ajute, dar fetiţa paralizase. Alt copil mi-a spus că are opt ani, nu ea.

De ce am făcut experimentul acesta scîrbos? Din curiozitate, fireşte. Doream să ştiu. Însă şi din tîmpenie. Puteam să-mi închipui, dar am vrut să verific. Mi-a fost ruşine, după aceea. În locul fetiţei, la vîrsta ei şi acolo, în Ditrău, vorbeam mai bine româneşte? Nu. Cu siguranţă, nu.

*

Băieţii tineri din comuna Ditrău înţeleg mai prost limba română decît fetele. Momentul cînd pleacă în armată e decisiv şi în general dramatic. Se trezesc încorporaţi pe la Iaşi, Bucureşti, Constanţa sau Botoşani. Şocul le face praf nervii. Drepţi, culcat, la mine fuga marş, stînga-mprejur, avioane inamice la joasă înălţime şi aşa mai departe nu sînt cuvinte uzuale. Le învaţă ei, pînă la urmă, dar ajung să-i urască pe superiori. Superiorii, la rîndul lor, sînt intransigenţi. Soldat, armata-i armată, ai înţeles? Aici ordinul se execută, nu se discută. CLAR? Clar, să trăiţi.

Ura acumulată din cătănie pe toţi românii care i-au umilit dospeşte în sîngele fiecărui ungur. Fetele sînt mai protejate. Ele nu fac armată, iar relaţiile cu restul lumii au un specific aparte. Demult, acum vreo 15 ani, am agăţat, la Satu-Mare, pe stradă, o unguroaică. Pentru a mă înţelege cu ea, foloseam numai cuvinte simple. Se lăuda, chiar, cît de bine ştia româneşte, dar era meritul părinţilor, care-i aranjaseră profesoară particulară de limba română. Făcea meditaţii intense, de trei ori pe săptămînă. Era o unguroaică roşcată şi voinică, de vreo 17 ani, cu două cozi groase pe spate. Eu i-am zis ceva, o prostie, probabil, o formulă banală. Ea s-a oprit, s-a uitat la mine, s-a

gîndit şi apoi a spus: bine. Hai să mergem în parc. M-a pufnit rîsul. De ce rîzi? întreba ea cîntat şi rar. Nu i-am putut explica. Abia după aceea am înţeles că a merge în parc însemna, cvasioficial, că mă acceptă. Însemna acceptul. Aşa era regula, pe atunci, în Satu-Mare. Astăzi o fi alta. Nu ştiu.

În Ditrău locuiesc 7200 de români de naţionalitate maghiară. Le-am zis, pînă acum, tot timpul, unguri, pentru a uşura comunicarea. Ei trăiesc acolo şi vor să o facă în continuare. Tinerii încearcă să lucreze în Ungaria. Dar ce românaş isteţ nu vrea să prindă un job în Italia, Germania sau Franţa? Directorul uneia din şcolile comunei nu auzise de „Evenimentul Zilei" şi m-a întrebat al cărui partid este. Lumea e conectată la televiziunea prin cablu. Sînt cel puţin 1200 de abonaţi în Ditrău. Se urmăreşte tevereul, dar şi Duna TV. În singura librărie a comunei se vînd cărţi Sandra Brown, în ambalaje strălucitoare, tipărite la Budapesta, dar sătenii nu prea le cumpără, după cum nu cumpără nici puţinele cărţi în limba română, tip Sandra Brown, cu ambalaje strălucitoare, aflate stinghere într-un colţ de raft. A fost o fabrică de mobilă în comună, însă a cam falimentat. Oamenii se ocupă cu agricultura, cu oile, cu vitele, merg după lemne în pădure şi le vînd. Primarul era înnebunit că primise de la „centru" nişte compensări guvernamentale care nu se potriveau cu situaţia din teren; se scuza mereu că n-are timp de mine. Indignat, a scos de undeva două poze cu numele comunei, scris pe o plăcuţă, şi românеşte, şi ungureşte. Cineva tăiase şi mîzgălise cu roşu denumirea maghiară a Ditrăului. „De ce-au făcut asta, de ce?" – mă întreba primarul. Am ridicat din umeri. „Nu ştiu", am spus,

„din cauză că eu trăiesc la Bucureşti." Primarul s-a uitat la mine fix, cercetîndu-mi chipul. Îl priveam candid. Am aprins o ţigară, dînd fumul afară. Primarul a plecat ochii şi s-a întors la hîrtiile sale complicate. Fumul de la ţigară urca drept în sus.

1998

De Sfînta Parascheva este ca şi cum ţi-ai da drumul în fîntînă

În fiecare an, la jumătatea lunii octombrie, timp de trei zile, Iaşul este un oraş asediat. Timp de trei zile, la jumătatea lunii octombrie, în fiecare an, populaţia Iaşului se dublează. Moşnegi îmbrăcaţi în arhaice costume ţărăneşti, călugări ce-şi petrec zilele în rugăciune şi post, ţigani, străini, cerşetori, precupeţi, femei şi copii, cu toţii vin la hramul Sfintei Parascheva. Străzile oraşului, timp de trei zile, sînt un iarmaroc ameţitor. Magazinele se golesc. Alimentarele sînt pustiite. Pieţele dau peste margini de pline ce-s. Pe stradă, în zona centrală, nu se poate merge decît la pas. Apoi lucrurile se potolesc încet-încet, după care revin la normal, pînă la anu', cînd, din nou, la jumătatea lunii octombrie, Iaşul devine un oraş asediat.

*

Hramul Sfintei Parascheva s-a sărbătorit totdeauna. Nici măcar în vremea odiosului exodul nu a putut fi oprit. Miliţieni morocănoşi supravegheau circulaţia, fără a se băga însă, daţi peste cap de evenimente, uitînd pînă să şi fluiere cînd oamenii traversau aiurea sau mergeau visători, parcă anesteziaţi, strîngînd la piept sticluţa cu aghiazmă şi rămurica de busuioc sfinţită de trupul înmiresmat al sfintei. Un comerţ stradal clocotitor se dezlănţuia în acele zile, anunţînd viitoarea economie de piaţă din zilele noastre. Credincioşii, venind în pelerinaj, doreau să împace şi capra şi varza: pe de o parte scopul era sărbătoarea

propriu-zisă, pe de alta, cu această ocazie, se mai cîrpeau unele goluri financiare: se vindeau, în acele zile, ca şi acum, de toate: năframe, baticuri, cuverturi, pielicele, zarzavaturi, şube, căciuli, pantofi, obiecte de cult şi aşa mai departe.

Ştefan cel Mare, principala arteră a oraşului, se îngusta de atîta norod. Escrocii, şarlatanii şi pungaşii îşi frecau mîinile de satisfacţie: afacerile, în zilele hramului, creşteau exponenţial. Orbi şi estropiaţi, invalizi şi ciungi, paralitici şi epileptici, simulanţi ori reali, cerşetorimea României, atunci ca şi acum, căpăta, la Iaşi, de Sfînta Parascheva, densitatea nisipului de pe plajă. Mulţimea vine la Iaşi, de Sfînta Parascheva, ca şi cum şi-ar da drumul în fîntînă: nimic nu o poate opri, nu-i pasă de consecinţe şi nu se gîndeşte la ce va fi după. De Sfînta Parascheva, se spune, chiar dacă ar ninge şi ar ploua continuu, nimeni nu ar păţi nimic apărat fiind de aura divină a sfintei şi de incandescenţa solemnă a datinii. Oricît de mare a fost oboseala, oricît de muşcător frigul - nimeni nu s-a îmbolnăvit. Oamenii aşa cred şi aşa vorbesc. Şi de altfel este ştiut: dacă ai credinţă, Dumnezeu există şi te ajută. Dacă nu, nu.

*

14 octombrie, ora 1 noaptea. Centrul oraşului freamătă ca un stup. Se circulă, pe Ştefan cel Mare, ca pe faleză. Este un frig muşcător. Totuşi, marea curte a Mitropoliei din Iaşi nu cunoaşte odihna. Moaştele Sfintei Parascheva sînt deja afară şi cel puţin 7000 de oameni stau la rînd aşteptînd să-i treacă prin faţă. Pe treptele de la intrarea în catedrală, un grup de

aproximativ 20 de persoane cîntă. Inima grupului este un pitic-pitic, hidos ca înfăţişare, dotat însă cu o voce fantastică. Are cel mult 1,20 m, picioarele strîmbe şi, pe umeri, un cap de Goliat.

Cînd pronunţă numele Domnului faţa i se luminează toată şi parcă arde. În spatele lor, îmbrăcată complet în alb, o femeie cam de 45 de ani stă în picioare lîngă o măsuţă joasă, pe care sînt diverse forme, modelate din aluat şi apoi puse la cuptor. Nu le dăruieşte şi nici nu le vinde, ci doar le păzeşte, povestind oricui e dispus să asculte că a avut o viziune vara trecută, un împărat ceresc i s-a arătat în vis şi a poruncit să facă ceea ce face. Pare puţin nebună ori plăpîndă cu duhul. Cînd intri în biserică, după frigul de-afară te izbeşte un val de aer cald: pe jos, în cele mai contorsionate poziţii, răstigniţi deasupra bagajelor sau cu fruntea pe ele, dorm sute de oameni. Pe mijloc există un culoar îngust, nu mai lat de o jumătate de metru, care permite accesul către altar, unde se depun pomelnicele. Sute de oameni, unul lîngă altul, adesea cu genunchii la gură, dorm doborîţi de oboseală şi exaltarea zilei care tocmai a trecut.

Moaştele Sfintei Parascheva stau, de obicei, într-o raclă deschisă din dreapta, acoperite cu o ţesătură scumpă, cusută cu fir de aur. Sub ţesătura aceea se vede conturul unui trup omenesc. Deşi moartă de aproape 1000 de ani, trupul sfintei nu a putrezit încă, şi nu va putrezi, probabil, în veci. Moaştele sînt scoase afară o singură dată pe an şi, pentru a fi înduplecate să-şi părăsească locul, preoţii se roagă îndelung. Legenda spune că, uneori, din motive neştiute, moaştele nu au putut fi înduplecate, căpătînd greutatea unui munte. La fel, cînd vine timpul pentru a fi duse înăuntrul bisericii, este un intens moment emoţional, fiindcă

nu se ştie niciodată dacă sfînta acceptă ori nu. De mult, în urmă cu 500 de ani, un incendiu păgîn a distrus totul în jur, în afară de sfintele moaşte.

*

14 octombrie, ora 10 dimineaţa. Strada e neagră de oameni, în curtea Mitropoliei n-ai cum să arunci un ac fără ca el să cadă în capul cuiva. Cerşetorii se tînguie asurzitor. Pe aleea principală sînt atît de mulţi încît, fără să vrei, ferindu-te de unul, calci peste altul. Pe genunchii unui paralitic gras şi apatic stă un cartonaş: „Acum 12 ani am pierdut tinereţea. Ajutaţi-mă să merg în Franţa, la tratament". Un tînăr destul de bine îmbrăcat ţine şi el în mînă, cu discreţie, un cartonaş: „Sînt pensionat medical şi mi-e foame. Ajutaţi-mă." Un orb îşi scapă jos căciula cu mărunţişul strîns pînă atunci. Are loc, din cauza înghesuielii, o mică busculadă: cîţiva s-au împiedicat, nevăzîndu-l, de un copil care se tîrîia în cioturile braţelor. „Miluiţi-mă, creştini, că rău e fără lumina ochilor", se strigă pe o parte, „creştini, nu treceţi fără să mă vedeţi", se strigă de cealaltă. Din metru în metru sînt măsuţe unde se strîng fonduri pentru biserici. „Contribuiţi, fraţilor, cu un leu, pentru zidirea unei Mănăstiri, năpăstuite timp de 50 de ani!". „Biserica Adormirii Maicii Domnului din Botoşani, unde a fost botezat Eminescu, Ateneul nostru Ceresc!". „Ajutaţi biserica Sf. Ilie!". „Biserica bolnavilor - în curtea spitalului Suceava: 1300 de bolnavi n-au unde să facă o rugăciune curată".

Pe moaştele sfintei se pun, permanent, flori, care apoi sînt întinse sutelor de mîini rugătoare dimprejur. Coada, de aproximativ 500 de metri, pe trei-patru rînduri, e de-a dreptul

descurajantă. În dreptul locului de unde se ia aghiazma s-a lăţit o baltă mărişoară. Pe trupul sfintei, de asemenea, se pune vată: bucăţele mici se împart tuturor. Două călugăriţe neobosite iau haine de la oameni, pe care le ating apoi de moaşte. În Mitropolie se ţine slujba. Pe la mijlocul ei, o femeie începe să ţipe ascuţit şi tare, spunînd cuvinte repezi de parcă s-ar certa cu cineva. Slujba, cîteva secunde, se întrerupe, iscîndu-se o rumoare jenată. Călugăriţele îşi fac semnul crucii, schimbînd între ele priviri îngrozite.

*

14 octombrie, ora 18. Aglomeraţia nu a scăzut cu nici un milimetru. În ţarcul de fier unde sînt depuse moaştele, intră cîte cinci oameni. Un răpciugos plin de bube o face pe paznicul. De jur împrejur, cei care nu au avut răbdarea de a sta măcar şapte ore la coadă, pentru a săruta cu propriile lor buze trupul sfintei, se înghesuie să pună mîna fie pe o crenguţă de busuioc, fie pe o bucăţică de vată. De cîteva zile sînt răcit groaznic. Peste tot ard lumînări, lumea chiar încălzindu-se la flacăra lor galbenă, îmi curge nasul, pieptul mă doare, gîtul mi-e o rană vie şi mă ustură ori de cîte ori inspir. Oamenii dau călugăriţelor căciuli, flanele şi hăinuţe de copii, pentru a fi atinse de trupul sfînt. Miroase puternic a tămîie. Cerul se întunecă treptat-treptat. Gîtul mă doare, în continuare, groaznic. Nu cred, Doamne, ajută necredinţei mele! Îmi dezleg fularul

şi-l întind călugăriţei. Îl ia, mă uit, împreună cu alte lucruri, şi îl pune, întîmplător primul, pe trupul sfintei, cam în dreptul pieptului. Ezit cînd trebuie să-l iau din nou în mînă. Nu cred, Doamne, ajută necredinţei mele! Mi-l leg înapoi la gît şi simt, imediat, cum parcă un nod dureros se lasă în jos şi pot respira mai uşor.

1992

REPORTAJ DESPRE MIHAELA

Închipuiţi-vă o fetiţă de 12 ani, fără şorţuleţ şi fundiţă, îmbrăcată într-un halat de chirurg încheiat la spate, prea mare pentru talia ei, cu şlapi de vară în picioare, ochi albaştri, păr castaniu închis, terminat cu breton pe frunte şi mîini albe şi subţiri, desenînd mereu volute în aer, ieşind ca două flori prin mînecile largi ale halatului. Te priveşte timid, ţine capul aplecat copilăreşte spre stînga, parte neajutorată şi stîngace, foarte feminină în delicateţea ei de bibelou fragil, vorbeşte în fraze scurte, cu impetuozităţi de primăvară cînd plouă. Este inginera Mihaela Balan, *absolventă a Facultăţii de Textile din Iaşi, actualmente stagiar la Întreprinderea de Încălţăminte din Topliţa, numită - bineînţeles - „Topliţana".*

La repartiţie a ales Topliţa, sperînd că va ajunge la Cluj, la fel cum o colegă de-a ei a ales Buziaşul, sperînd că va ajunge la Timişoara. Prima oară a fost cam tristă, apoi a început să găsească localităţii tot felul de calităţi: vai, ce drăgălaşă trebuie să fie ea, acolo în munţi, Borsecul este la cîţiva kilometri, vai, ar putea face excursii în fiecare duminică! Pînă la Tîrgu Mureş sînt numai cîteva staţii de mers cu trenul! Uite, nici Bistriţa nu-i departe şi ar putea să se ducă s-o viziteze pe Dana, vai, ce prietenă bună a fost cu Dana Ghingheli, draga de ea...

S-a prezentat la viitorul loc de muncă şi viaţă pe 28 iulie, împreună cu tata şi două valize pe care le căra tot ea, pentru că tata e bolnav de inimă. A făcut timp de trei zile protecţia muncii, a primit un pat în căminul fabricii şi a fost repartizată la secţia de creaţie, lucrînd „boiereşte" de la şapte la trei. Într-una din foile *Spectator*, scoase astă vară la Costineşti, o serie de invitaţi erau chestionaţi, în cadrul unei minianchete, dacă ei consideră prezenţa lor acolo indispensabilă. Aceeaşi întrebare i-am pus-o şi Mihaelei, iar ea a răspuns clar, lucid, după ce s-a gîndit cîteva secunde: NU!

Cît a fost la *Creaţie*, care este o fabrică în miniatură, avînd o linie completă de croit-cusut-tălpuit-finisat, a lucrat cot la cot cu fetele, refuzînd să-şi pună vreun ecuson cu „inginer" în piept, aşa cum făcuseră celelalte stagiare şi încercînd să înveţe cît mai mult din meserie. Recunoaşte că n-ar putea să spună exact care era rolul ei, inginerul stagiar fiind un fel de ajutor al maistrului, pe post de brigadier, toţi întrecîndu-se în a se purta cu ele cît mai discret, deşi directorul, într-o şedinţă operativă, le-a cerut invenţii, inovaţii, noi procese tehnologice, sînt tinere şi cu iniţiativă, nu?

Într-un timp s-a muncit să confecţioneze un fel de încălţăminte modernă, ceva care i-ar fi plăcut să poarte: o ghetuţă-sanda de pînză, decupată la spate, foarte uşoară şi comodă, cu nişte încreţituri în faţă, de culoare roşie. Păcat, însă, că nimeni nu-i spunea nimic. Cei care veneau în secţie ridicau ciudăţenia în aer, o cercetau pe toate părţile, apoi plecau cu un aer nedumerit, nefăcînd nici o remarcă. Odată - însă - una dintre şefe, ţinînd ghetuţa-sanda în

mînă, a spus cîteva cuvinte unei maistre din preajmă. După ce a plecat, s-a îndreptat plină de speranţă la bancul maistrei şi a întrebat-o ce-a spus şefa. Maistra a izbucnit în rîs şi i-a spus că nu despre ghetuţa ei roşie fusese vorba, ci despre nişte lînă, de care şefa avea nevoie pentru un pulover...

Scularea la 6.30 a durat numai o lună şi jumătate; acum trebuie să se trezească mai devreme cu o oră; lucrează pînă la două (normal) sau - uneori - pînă la şase seara, la secţia *Cusut*, banda numărul 5.

După o cerere făcută directorului şi o audienţă la primar, a primit, împreună cu o altă colegă, o locuinţă într-un bloc construit chiar lîngă cimitir, dar nu s-a mutat încă, apartamentul stînd gol, doar cu o plapumă, o căldare şi mătură şi aşteptînd să fie zugrăvit, curăţat, aranjat, pregătit pentru iarnă. Îi este foarte greu să se descurce singură, pentru orice fleac trebuie făcută cerere după cerere. Tîmplarul care i-a montat yala a sosit într-o Dacie 1300, îmbrăcat ca un *dandy*, şi i-a luat 100; zugravul i-a cerut 2000 de lei, deşi era învoit special pentru asta. După o nouă audienţă, tipul a rîs jenat şi a încurajat-o vesel: ei, am glumit şi eu, domnişoară! Daţi şi dumneavoastră, acolo, 200 de lei şi-o sticlă de vin, sărut-mîna!

La Tîrgu Mureş încă nu a ajuns, în schimb a fost o dată pînă la Dana, la Bistriţa, dar Dana era plecată într-o excursie. S-a dus la singurele două spectacole care au avut loc în perioada asta, unul dat de teatrul *Bacovia* din Bacău, celălalt de către ansamblul de dansuri şi cîntece din Novgorod, cu care oraşul Topliţa este înfrăţit.

Se simte singură, îi vine de multe ori să plîngă şi, uneori, chiar o face. Şi-a cumpărat cărţi să înveţe pentru admiterea la Facultatea de Drept, vrea s-o facă la FF şi să se întoarcă acasă, la Bîrlad.

În dimineaţa în care ne-am despărţit, ea a intrat schimbul I, iar eu am plecat la gară, să aştept personalul de Gheorgheni. Nu ştiu în alte părţi cum era, dar în Topliţa deja parcă venise iarna.

1985

TOPLIŢA - ORAŞUL UNEI TRISTEŢI SUBIECTIVE

Există o localitate în România pe care orice român o reţine, în mod instinctiv, datorită repetiţiei. Nu a fost niciodată acolo, dar a auzit de ea. Luat foarte repede, nu e în stare să spună exact unde a auzit, dar localitatea îi sună familiar la ureche. Această localitate se află undeva în centrul ţării şi este un orăşel mediu ca mărime. Nu face parte din categoria localităţilor cu o anume importanţă istorică sau culturală. Aici nu s-a născut nici un om important aflat în manualele şcolare sau în rafturile librăriilor. Orăşelul, ca profil, nu prezintă importanţă turistică. Pentru a-l vizita e destul de greu şi oarecum zadarnic. Totuşi, lumea îl reţine mai ales iarna. Iarna, cîteva luni pe an, orăşelul se transformă într-o vedetă naţională. Mass-media vorbeşte despre el. Oamenii, auzindu-i performanţele, se miră şi se zgribulesc de groază, felicitîndu-se că nu stau acolo. Vara, însă, orăşelul devine anonim. Prezenţa lui în cadrul buletinelor de ştiri e zero. Vara, orăşelul dispare din atenţia publică. Anotimpurile vin şi se duc. Lumea merge la mare sau la munte, soseşte 15 septembrie, data deschiderii şcolilor, zilele se fac din ce în ce mai scurte, hainele subţiri se încuie în şifoniere, pînă la anul, sînt scoşi de prin debarale şoşonii, pardesiul, umbrela, frunzele se îngălbenesc şi cad, pleacă păsările migratoare, cheltuielile de întreţinere urcă. În pieţe se fac aprovizionări de iarnă. Zilele sînt ploioase şi urîte. Oamenii încep să fie preocupaţi de buletinele meteo. Anotimpul friguros bate

la uşă. Intră pe rol mănuşile, bocancii şi paltoanele. Şi într-o dimineaţă, pe neaşteptate, după un şir obositor de zile umede, începe să bată un vînt rece, usturător, cu miros de gheţuri. Peste noapte ninge. Oamenii se trezesc, iarăşi, că a venit iarna. De-acum, orăşelul nostru îşi reintră în drepturi. Uitat de toţi, îşi face o apariţie straşnică, aproape răzbunîndu-se pe nedreptatea îndurată în restul anului. Cît ţine frigul, orăşelul nostru e numărul unu în top. Aici, din motive absolut misterioase, temperaturile năprasnic sub zero grade sînt primele din ţară. Topliţa, un orăşel anonim din centrul ţării, e campionul frigului de la noi.

*

Minus douăzeci, minus douăzeci şi cinci, minus treizeci de grade reprezintă temperaturi normale pe timpul iernii în Topliţa. Locuitorii oraşului sînt, iarna, eschimoşii României. Am auzit, ca toată lumea, de Topliţa, la radio, însă n-am fost niciodată aici. Ce să caute românul la Topliţa, iarna? Ce să caute românul la Topliţa, vara?

Ajung în oraş venind cu autobuzul, prin Cheile Bicazului, de la Piatra Neamţ. Autogara din Gheorgheni, cît şi gara sînt dezolante. Distanţa care le separă de centru este enormă. Un drum asfaltat, de cîţiva kilometri, fără nimic de-o parte şi de alta, leagă blocurile centrului de gară. Între Topliţa şi Gheorgheni sînt aproximativ 30 de kilometri. Să mă întorc pentru a face autostopul? Să rămîn şi să aştept personalul? „Trenul e mai sigur, domnule” – spune casieriţa gării din Gheorgheni. Preţul biletului mă convinge: costă cît două pîini. Aşa că rămîn să aştept personalul. Din uşă, privesc mirat către Gheorgheni: departe eşti, oraşule! Departe şi fudul. Un

drum pînă la tine şi înapoi mă poate face să pierd personalul, care soseşte peste o oră. Ce straniu, ce bizară amplasare! Şi nu e nici un taxi prin jur. În jur sînt doar două mici (hai să le zic) băruleţe, unde se servesc sucuri, băuturi alcoolice şi cafea. Unul, o cuşcă de carton complet închisă, nu are nici fereastră, nici firmă. Poţi bănui că înăuntru se întîmplă orice. Ca străin, nu prea te-ndemni să intri. Poate că nici n-ai voie. Poate că te ia cineva la şuturi. Faptul că acea cuşcă ascunde sub pielea ei de carton un local ţine de o sensibilă intuiţie sau de curajul dement al exploratorului.

Greu, greu de tot, bătrîneşte soseşte şi personalul. Iau loc la întîmplare şi privesc pe geam. În curînd se va înseră. Lumina e joasă şi puţină. Trenul merge încet şi în fiecare staţie execută o generoasă oprire. Uneori am impresia, chiar, că mecanicul a adormit. Dar nu. Mă înşel. Trenul, în ritmul lui de epocă, înaintează. Treizeci de kilometri, între Gheorgheni şi Topliţa, cu personalul, se străbat într-o oră şi jumătate.

*

Înainte de a coborî, îmi rup cojocul. Cineva de jos, o fată, seamănă foarte tare cu o persoană cîndva dragă mie. Îmi este dragă şi acum, chiar dacă între timp s-a căsătorit şi a născut o fetiţă. Demult, am crezut că mă voi însura cu ea. Nu a fost să fie. Nu cred că ar fi fost bine, pentru nici unul din noi. Ultima oară am văzut-o acum zece ani. Primise repartiţie în Topliţa, ca inginer specialist în piele. Poate că a plecat de-aici. Poate că a murit. Poate că s-a despărţit. Habar n-am. Ultima imagine a ei împlineşte în mintea mea zece ani. E o fotografie

înceţoşată dintr-o arhivă sentimentală. Şi cînd am vrut să cobor din tren, am crezut că jos, foarte schimbată, este ea. De aceea am rămas pe scară, blocînd trecerea, iar cojocul mi s-a agăţat în nu ştiu ce. M-am smucit, cu ochii tot la ea, sfîşiindu-l pe o distanţă mai mare decît palma unui baschetbalist.

Noaptea a coborît deasupra oraşului. Grupul de oameni sosiţi cu trenul coboară compact nişte scări, apoi traversează un pod de fier, cu marginile înalte şi arcuite. Merg în spatele lui căscînd gura. Pe dreapta văd un fel de ştrand. Grupul de oameni sosiţi cu trenul începe să se despartă. Unii o iau la stînga, printre nişte blocuri, alţii merg, la fel ca mine, pe un drum de pămînt, înainte. Oraşul pare a fi la stînga, dar nu ştiu unde, exact. Grupul se desparte din nou. Iar cîţiva oameni o iau pe o cărare nepietruită, spre nişte clădiri amestecate, şi case, şi blocuri. Au mai rămas doar patru-cinci. Fac şi eu la stînga, pe o potecă noroioasă, printr-un loc pustiu, pe unde nu merge nimeni şi nimeresc într-o şosea asfaltată.

Reportajul acesta, trebuie să vă spun, a debutat cu o minciună: am mai fost o dată în Topliţa, acum 15 ani, cred, dar totul s-a şters din memoria mea. Acum stau, pe şoseaua asfaltată, şi încerc să-mi dau seama dacă e bine să o fac la dreapta. Nu mai reţin nimic din oraş, ca topografie. Nu mai reţin nimic din oraş, ca imagine. Ştiu că există pe-aici o mănăstire şi ceva ce localnicii numesc staţiune. Atît. Opresc un bărbat, întrebîndu-l de centru. „Acesta e centrul” – spune bărbatul, destul de contrariat, arătînd cu mîna la întîmplare, înainte şi înapoi.

Mă aflu pe o şosea asfaltată. În spate, de-o parte şi de alta, sînt case. Puţin mai în faţă e o biserică şi un teren viran. Pe dreapta, departe, sînt cîteva blocuri, parcă. E întuneric. Şoseaua nu-i prea luminată. Care-i centrul?

*

Ajung la o intersecţie rotundă, spartă de patru braţe. Pe cel din stînga am venit eu, depăşind biserica şi traversînd un rîuleţ. Foarte puţină lume. Deşi nu e decît şapte seara, am sentimentul că trebuie să fie trecut de unsprezece noaptea. Orăşelul e gol de oameni. La ora asta, într-un oraş ca Topliţa, populaţia se retrage prin case. Zona, totuşi, seamănă a centru. Sînt mai multe lumini şi clădirile mari, deşi puţine, predomină. Văd în faţă un mastodont de beton, o combinaţie între magazinul Unirea şi Teatrul Naţional, dar totul căzut în beznă. Are aerul unei construcţii socialiste, terminate şi nefolositoare, imposibil de finisat, gen Casa Radio din Bucureşti. Pe dreapta este un şir de blocuri cu patru etaje, la parterul cărora sînt magazine. Pe stînga parcă e un parc. Mai mult bănui decît văd, fiindcă parcul n-are felinare. Toate observaţiile sînt făcute la lumina lunii. Decid să o iau la stînga. Ajung, la capătul parcului, într-un spaţiu şi mai straniu, un amestec de clădiri vechi şi noi fără nici o măsură. Probabil că acestea vechi, dacă nu venea Decembrie ‘89, erau dărîmate. Diferenţa de stiluri, de înălţime şi de proporţii agresează ochiul. Un sediu de bancă vecin cu o baracă. Mult loc gol într-o parte, aglomeraţie de ziduri într-alta. O intersecţie minusculă, de străzi pitice, pe o suprafaţă îngustă, presată de bordura betonată a pîrîului care curge alături – pe de o parte şi un teren viran, în

spatele unor blocuri – pe de alta. Constructorii oraşului n-au gîndit omogen. Părerile lor s-au lovit cap în cap şi din încleştarea lor a ieşit un hibrid bizar, ca o portocală cu gust de carne.

Hotelul se vede undeva în dreapta. E o clădire tipică, dreptunghiulară, cu mai multe etaje, în mare lipsă de clienţi. Toate ferestrele de la stradă sînt în beznă. Firma luminoasă lipseşte. Parcarea e goală. Din restaurant nu răzbate nici un zgomot. Puţin mai încolo, oraşul se termină.

Localnicii se uită la televizor, probabil. Încă nu e opt seara, dar Topliţa pare abandonată. „Centrul" acela cu aspect atît de lugubru nu te îndeamnă la plimbare. Plus că îl străbaţi, tot, în cinci minute. A fi topliţean presupun că este o activitate destul de plictisitoare. Şi afară, ciudat!, nu-i chiar atît de frig. Dacă acum, la o temperatură normală, oraşul arată cum arată, ce-o fi oare la minus douăzeci şi cinci de grade?

Privesc în sus, la cer. Luna pîlpîie ca o veioză stricată. Este jumătatea lui februarie, 1998, sînt la Topliţa şi singurul lucru care mă interesează e dacă Mihaela mai locuieşte sau nu aici. Dar asta va trebui să aflu mîine. Pînă mîine am de stat 12 ore în Topliţa. Cred că am să rezist.

*

Stau într-un bar cu o bere în faţă. Bere „Ciuc". Îmi place berea „Ciuc". În Bucureşti o prefer totdeauna, dar nu o găsesc totdeauna. Aici n-am probleme: sînt în patria berii „Ciuc". Barul se află în faţa hotelului şi se numeşte „Ancona". Sînt în continuare cu bagajul asupra mea, fiindcă la hotel am cerut o cameră cu televizor şi n-au avut.

Barul pare a fi cel mai ultra-extra-nemai din oraş. Prin spatele băncii am mai găsit unul, dar intrarea la toaletă se făcea pe bază de cheie cerută cu voce tare barmanului, chestie care m-a enervat, n-am înţeles-o şi aproape m-a jignit prin impudoarea ei. Clienţii considerau povestea firească. O toaletă, într-un hol, trebuie să stea închisă, nu? Cheia se află în păstrarea barmanului. Dacă ai vreo nevoie, barmanul trebuie să fie informat. Ceri cheia, deschizi, intri, te încui pe dinăuntru, îţi faci treaba, deschizi, tragi uşa după tine, o încui la loc, predai cheia barmanului şi spui mulţumesc. Practica, în Topliţa, e considerată normală. Pe mine m-a iritat, aşa că am plecat de-acolo.

Cele două baruri sînt concurente. Ce are unul, n-are celălalt. Dincolo se servea pizza, nu existau mese de biliard şi nici jocuri mecanice, iar toaleta stătea închisă. Aici e pe dos. Localul are un aspect mult mai aerisit şi pare a fi un centru de întîlnire mai elevat. Dincolo predominau adolescenţii. Aici e fieful maturilor, al oamenilor de afaceri, al şmecherilor şi al curvelor din oraş.

Două gazele stau singure la o masă. Una e brunetă ca noaptea, cealaltă e vopsită blond scandinav. Amîndouă sînt înalte şi subţiri. Fumează rar şi afectat, aranjîndu-şi părul. Cafelele din faţă au fost băute de mult, dar fetele nu renunţă. Intru rapid în vorbă cu ele şi gazelele ciripesc graţios, clincănindu-şi brăţările de la mîini.

Barul are un fel de separeu, puţin mai în spate. Oricine intră în local întîi se duce şi priveşte separeul, apoi se hotărăşte dacă stă ori pleacă. Nimeni nu procedează altfel. Cine vrea

să fie văzut stă în faţă. Cine are „bisnisuri” merge în spate. Gazelele nu au căutare în seara aceasta. Totuşi, mai comandă un suc, aşa, de amorul artei. O curvă, în Topliţa, n-are de ales. Ori aici, ori dincolo. Iar dacă nici aici, nici dincolo, înseamnă că trebuie să te duci acasă.

Separeul atrage ca un magnet. O mulţime de oameni intră, aruncă o privire în separeu şi pleacă. Ce vor să vadă toţi, oare? Probabil că îl caută pe Fane Lordu’. În orice Topliţa din lume există cîte un Fane Lordu’. Fără el, viaţa de noapte a oraşului e clocită şi pute. Fane Lordu’ ştie să dea farmec monotoniei şi să transforme în focuri de artificii urîtul. Dar astăzi Fane Lordu’ lipseşte. Barul nu se aglomerează. Mai intră unul, mai pleacă altul. Dar toţi cei care intră privesc separeul, cu speranţa, timidă, că poate Fane Lordu’ şi-a făcut apariţia.

O gaşcă de puşti cercelaţi şi vopsiţi în şuviţe tabără pe o masă de biliard. Două fete (una ochelaristă, cealaltă bondoacă) sorb religios din ceştile cu (scuzaţi-mă) cafea. Un fante bărbos o pipăie pe sub masă şi o sărută pe colega barmaniţei, o tipă cu aspect oarecum bucureştean. O caricatură de borfaş, îmbrăcat într-un hanorac fistichiu, portocaliu cu verde, urmăreşte serialul de la televizor. Gazelele pleacă, după ce mă salută provocator. (Le voi întîlni, peste un sfert de oră, întorcîndu-se la „Ancona”. Iarăşi ne salutăm, larg, ca nişte vechi şi bune cunoştinţe ce sîntem. În două zile cît am stat la Topliţa, am dat nas în nas cu gazelele de cel puţin şase-şapte ori.) Apare un handicapat, într-un cărucior. Manevrează hotărît vehiculul spre toaletă. S-au întîmplat mai multe, dar Fane Lordu’ a lipsit în seara aceea din localitate.

*

Am stat două zile în Topliţa, v-am spus. M-am plimbat prin oraş şi dimineaţa, şi după-amiaza, şi noaptea. Am încercat să iau şi nişte instantanee, fără a reuşi, însă. Topliţa îmi pare un oraş care nu se poate fotografia. Format jumătate din case, jumătate din blocuri, Topliţa are aspectul unui bărbat morocănos, pe care oricît îl rogi să zîmbească, nu o face. Munţii Călimani sînt foarte aproape şi domină oraşul în aripa lui estică. Peretele lor stîncos, împreună cu restul de mici înălţimi împădurite care înconjoară localitatea ca un zid cu puţine fisuri, îngheaţă aerul de-aici, congelîndu-l şi păstrîndu-l constant rece. Cînd în ţară sînt minus cinci, şapte grade, la Topliţa sînt minus treizeci. Dar 1998 a fost un an extrem de ciudat. În Topliţa aproape că nu a nins. Bătrînii nu-şi amintesc să fi fost o astfel de iarnă, cu temperaturi de minus douăzeci şi cinci de grade enumerabile. S-a întîmplat, anul acesta, o dată, încă o dată şi încă o dată, poate, ceea ce este anormal pentru cea mai friguroasă localitate din ţară. Oamenii clatină din cap cu uimire. Ceva, la nivel general, se întîmplă. Iernile nu mai sînt ce-au fost. Zăpezile de altădată au dispărut. Despre Topliţa, la buletinele meteo, anul acesta, s-a vorbit extrem de puţin. Oraşul începe să-şi piardă prestigiul. Celebritatea lui de iglu al României se năruie. Pînă şi în Bucureşti a nins mai mult, anul acesta, decît în Topliţa, ceea ce locuitorilor li se pare aproape ruşinos. Un manager de firmă importantă care se îmbolnăveşte de scabie riscă să-şi piardă postul. Scabia este o boală umilitoare şi jenantă. Ea ţine de un trecut interbelic, şi nu de prezent. Aşa că tu, ca manager, îmbolnăvindu-te de scabie, te degradezi şi decazi social. Cam la fel stau lucrurile şi cu Topliţa. Oraşul, în perioada

„odiosului”, şi chiar după aceea, era faimos prin temperaturile sale scăzute din timpul iernii. Dar vremurile s-au schimbat. Trecerea la democraţie a distrus şi anotimpurile. Iarna nu mai este iarnă, primăvara nu mai e primăvară. Au mai rămas doar două anotimpuri: vară uscată şi toamnă lungă, combinată cu ninsoare.

O fabrică de mobilă, una de tricotaje şi alta de încălţăminte are oraşul. Cine nu lucrează într-una din aceste trei întreprinderi ori e şomer, ori activează în comerţ. Singura librărie din Topliţa s-a desfiinţat. Locul s-a transformat în măcelărie. În loc de cărţi se vinde carne. Tot ce are cît de cît faimă prin oraş poartă numele de Călimani: hotelul, cinematograful, parcul, un restaurant.

Pe malul Mureşului, vara, se face plajă. Un ştrand funcţionează lîngă gară şi altul e aproape de oraş, la vreun kilometru, în cadrul unei staţiuni anonime, numite „Bradul”. Staţiunea înseamnă că, din Topliţa, peste liniile de cale ferată, o iei la stînga şi urci o stradă îngustă, cu vile pe partea dreaptă. Urci mai multe sute de metri, lăsînd oraşul cu blocuri în urmă şi ajungi pe coasta împădurită, unde, ca nişte ciupercuţe, creşte o mînă de căsuţe turistice. Aici se află cel de-al doilea ştrand. Apa, caldă tot timpul anului, curge direct din munte. Iarna, oricît de frig, apa ştrandului nu îngheaţă niciodată. Dar toată lumea, în Topliţa, nu spune staţiunea Bradul, ci Banfi, după numele fostului proprietar. „Bradul” spun doar turiştii, al căror număr a scăzut dramatic în ultimii ani.

Înainte, vara, însă şi pe tot timpul anotimpului rece, staţiunea era plină de oaspeţi: turişti veniţi în grupuri largi, sportivi, copii, studenţi; era forfotă prin Banfi, vara, ca la balamuc. Ştrandul, cu instalaţii multiple, gemea de lume. Astăzi locul nu mai e ce-a fost. La fel ca şi iernile. Nici ele nu mai sînt ce-au fost. Ultimii ani au ruinat celebritatea oraşului. Fabricile s-au vîndut unor acţionari străini. Vechea „Topliţana" face acum pantofi „Carmen's". O jumătate e cumpărată de un italian, cealaltă jumătate de un olandez. Cînd am ajuns eu în oraş, muncitorii de la „Topliţana" tocmai se aflau într-o grevă haotică, prima din istoria întreprinderii, şi nu prea ştiau cum să se organizeze. Apariţia mea a constituit un motiv de îngrijorare şi panică pentru ei: credeau că sînt trimisul Bucureştiului sau că eram un spion al patronului. Deşi un eveniment atît de special, n-am bănuit nimic din atmosfera oraşului. Grevele, în Topliţa, sînt pudice şi nezgomotoase. Nimeni nu mi-a vorbit despre mişcare, cu o seară înainte. Am dialogat cu o mulţime de oameni, menţionînd, chiar, de cîteva ori, cuvîntul „Topliţana", însă nici unul nu m-a avertizat că acolo e grevă. În oricare alt oraş evenimentul bubuia. Plesnea liniştea tîrgului ca un bici. Era prilej de agitaţie şi controverse. Devenea subiect. Înălţa localitatea pe o treaptă de răzvrătire. În Topliţa nu s-a întîmplat nimic din toate acestea. Nici televiziunea naţională, măcar, nu a transmis ştirea, lucru care i-a amărît pe oameni, făcîndu-i să se simtă inoportuni şi uitaţi. Făceau grevă, pentru prima oară, şi nu ştiau să negocieze. N-aveau o tactică. Liderul sindical lipsea. Era o răzmeriţă patetică şi stîngace. Am găsit-o, printre grevişti, pe fata de acum zece ani. I se spunea, oficial, Doamna Mihaela, devenise şefă de secţie şi semna, pentru

cinci sute de mii pe lună, în actele oficiale, Buruş. Fosta mea Mihaela se transformase în Doamna Buruş. Timpul acţionase puţin asupra feţei şi mai mult la nivelul corpului. Am băut cafea şi am vorbit. I-am arătat cojocul sfîşiat şi mi-a spus că meritam. Cred că avea dreptate. Tot ce trăim cred că merită să ni se întîmple, indiferent în ce formă, dragă Mihaela. Dacă e să nu aibă loc, înseamnă că aşa trebuia să fie. Greşesc, Mihaela? În cazul că spui da, te rog din suflet să mă ierţi.

*

V-aş putea povesti multe, doar am stat 48 de ore în oraş. Am făcut-o punctiform şi subiectiv, dorind să arăt, mai degrabă, sentimentul de Topliţa, decît oraşul Topliţa, fiindcă îmi pare important pentru înţelegerea localităţii. De aceea, voi reveni la prima mea seară acolo.

La hotelul „Călimani" nu aveau camere cu televizor. La „Ancona", care e şi un fel de pensiune, camerele erau ocupate. Aşa că mi s-a sugerat să încerc la Banfi. Nu mai ştiam în ce parte se găseşte staţiunea. Localnicii, întrebaţi de mine, s-au arătat aproape îngroziţi. Deşi făceai pînă acolo, pe jos, lejer, cu ţigara în gură, maxim un sfert de oră; deşi, spun. Dar pentru un localnic, a te duce în Banfi, noaptea, în extrasezon, iarna, străin fiind, ţinea de o extravaganţă occidentală şi avea mirosul clar al unei aventuri periculoase.

M-am intersectat cu (scuzaţi-mă) cele două gazele şi ne-am salutat zgomotos. Am văzut doi gemeni, la vreo 25-30 de ani, amîndoi cu ochelari şi chelie. Mici de statură şi îmbrăcaţi în gri, semănau cu doi bursucei simpatici. Aproape de intrarea în staţiune, din nou m-am întîlnit

cu bursucii. Mi se părea, în acelaşi timp, şi normal, şi hazliu. Într-un oraş mic, după o oră, cunoşti pe toată lumea. Eu aveam vreo trei ore de Topliţa şi-mi făcusem deja prieteni. Bursucii terminaseră Dreptul în Iaşi, urmau să-şi dea licenţa la vară şi pînă atunci o făceau pe profesorii. „Cam slabă distracţia în Topliţa" – le-am întins eu o undiţă cu o rîmă vioaie la capăt. Bursucii s-au repezit şi au înghiţit imediat rîma. „Da," au spus ei, „plictiseală mare pe-aici". La restaurantul din staţiune, bursucii au băgat capul înăuntru, căutîndu-l, probabil, tot pe Fane Lordu', şi, negăsindu-l, au făcut cale-ntoarsă. Înţelegeţi cum e Topliţa?

Restaurantul, cît un hangar de avioane, avea cinci-şase oaspeţi. Principala atracţie era ciorba de burtă, însă de două zile bucătăria nu primise burta, aşa că atracţia se dusese dracului. De ce să baţi drumul pînă aici pentru o bere, un suc, ori o cafea? Cînd o poţi face jos, în oraş? Nici în Banfi nu erau camere cu televizor, încălzite. Singura chelneriţă, totodată şi pe post de barman, murea de urît, aşa că prezenţa unui străin i-a mai înviorat cît de cît seara. Mi-a spus să mă întorc la „Călimani" şi să-i transmit lui Carmen, recepţionera, că m-a trimis ea, adică Sorina şi poate se va mai găsi o cameră cu televizor. Făcuse, în ziua aceea, Sorina, încasări de aproape cinci sute de mii, ceea ce însemna un extraordinar succes financiar, faţă de alte dăţi cînd încasările abia urcau, gîfîind, spre o sută de mii. Cînd nu lucrează, Sorina stă în casă şi se odihneşte. Nu iese deloc în oraş? Ce să facă în oraş? Ha, ha, ha, e bună asta: auzi, să iasă în oraş! Chiar că străinii ăştia sînt nostimi...

... un cartier al Topliţei, cu blocuri tip, de patru etaje, este situat pe colină. Ajungi la el urcînd o stradă în pantă sau escaladînd nişte trepte. Alături se găseşte cimitirul. De la aproape orice balcon poţi vedea atît oraşul, aflat dedesubt, cît şi toate înmormîntările. Puţin mai încolo, în drumul care duce la Reghin, e mănăstirea, fondată acum 150 de ani. O mănăstire de călugări, mare şi bogată.

...calea ferată, şerpuind pe sub o coastă de munte, nu atinge oraşul. Trenurile trec pe lîngă oraş. Topliţa, un nume oarecare de pe harta României. Cea mai friguroasă localitate din ţară. Un orăşel aproape nevizitabil. Locuiesc aici oameni, bărbaţi, femei, bătrîni şi copii. Dacă vrei să arăţi unei femei că ai, faţă de ea, gînduri serioase, o inviţi la restaurantul din centru, la „Salonul Verde". Vara se pot face excursii la Borsec. Munţii Călimani sînt aproape.

Anotimpurile vin şi se duc. Anii trec, unul după altul.

Oamenii trăiesc şi, după o viaţă mai lungă sau mai scurtă, mor.

Unii sînt fericiţi.

Alţii...

Alţii... nu.

Peste toţi şi toate se lasă uitarea.

Soarele răsare, în fiecare zi, la fel.

Trenul părăseşte Topliţa. Te uiţi pe geam, după cinci minute, şi nu mai e. A dispărut.

1998

FEMEIA DIN LAGĂR

Am făcut, relativ recent, o excursie în Polonia, împreună cu un amic. Timp de zece zile, prin patru ţari, cu bancheta din spate a maşinii plină de sticle de bere, fără a şti să conduc, lipsit de griji, am fost turistul perfect. Amicul meu era plin de bani, generos şi vesel. Din cînd în cînd mă punea să mă uit pe hartă, pentru a da impresia că sînt şi eu, cît de cît, util. În zece zile, ne-am certat o singură dată: trebuia să ne întoarcem şi am găsit pe hartă o localitate: Oswiecem, parcă... Hai pe-aici, am spus eu. Pe la Auschwitz? a întrebat amicul meu, nu vreau. Cum? am exclamat eu: Auschwitz? Dar ăsta nu-i un orăşel din Germania? Nu, domnule, a spus amicul meu, e aici, la doi paşi. Atunci hai pe acolo. Nu-mi place, a spus amicul meu, mă deprimă locul acela. Vreau să mă deprime şi pe mine! am ţipat. Dar n-am chef, uite, deja se înserează, a spus amicul meu, va trebui să dormim acolo. Foarte bine, vom dormi acolo. Discuţia n-a fost chiar aşa, bineînţeles, ci mult mai aprinsă, condimentată cu înjurături de mamă şi cu ţigări aprinse furios, amicul meu a cedat, dar de nervos ce era, am greşit drumul şi ne-am trezit, la un moment dat, că am intrat cu maşina într-o mlaştină, şi aşa mai departe. Totuşi, în noaptea aceea am dormit la Auschwitz.

*

Orăşelul este modest, format din blocuri cu patru etaje şi străzi curate, aproape total lipsit de case, un fel de Hîrlău polonez, scuipat în mijlocul unui podiş plat, cam în afara marilor drumuri internaţionale. Are, pe total, un aer teribil de paşnic şi prietenos, la limita căscatului: nimic nu-ţi atrage, în mod evident, atenţia. Din punct de vedere turistic, e zero. Cel de la recepţie ne-a sugerat să nu lăsăm maşina în parcare, ci s-o tragem cît mai spre intrarea în hotel, pentru că se cam fură. Am luat o cameră de două paturi, apa caldă curgea, caloriferele erau fierbinţi, a fost bine.

Am mîncat în cameră din proviziile noastre, deoarece micul hotel nu avea restaurant şi ne-am culcat. Am dormit excelent la Auschwitz, un somn scurt, fără vise, pînă a doua zi, la şase dimineaţa, cînd amicul meu a dat deşteptarea. Din localitatea propriu-zisă şi pînă în lagăr, transformat astăzi în muzeu, sînt cîţiva kilometri. Am ajuns cu mult înainte de şapte, fiind, astfel, primii vizitatori din ziua aceea. Intrarea este liberă. La sfîrşit, pentru grupuri, se proiectează, tot gratuit, un film documentar, însă el poate fi văzut şi de către o singură persoană, la cerere, numai că plăteşti, pentru asta, o mică taxă, ceva de pînă la doi dolari. Dacă însă vrei ghid – dai ceva, puţin. Am parcat maşina şi am intrat, neînsoţiţi, pe sub imensa poartă de fier pe care scrie „Arbeit macht frei” adică, în traducere, „Munca te face liber”, pătrunzînd în ceea ce pentru milioane de oameni a fost iadul viu al secolului XX.

*

Lagărul, ca desfăşurare, este imens. Are, cred, suprafaţa a zece terenuri de fotbal puse laolaltă şi e compus din nenumărate barăci lungi, de aceeaşi înălţime, solide, construite din piatră grea, simple, avînd înălţimea unei case cu parter şi etaj. Barăcile, toate de aceeaşi mărime, stas, au, fiecare, lungimea de aproximativ 50 de metri şi o dispunere paralelă, foarte ordonată. Toate căile de acces din lagăr au colţurile drepte şi sînt străjuite de stîlpi înalţi, cu ghirlande de becuri la capăt. Noaptea, acum 50 de ani, se vedea, peste tot, ca în palmă.

Nicăieri nu descoperi vreun fir de iarbă, cît de firav, de parcă pămîntul pe care au crescut barăcile ar fi adus de pe o altă planetă, sau ar fi bolnav şi, poate, chiar este. Fiecare din cele 50-60-70 de barăci este amenajată tip muzeu, aşa că, pentru a-l parcurge, îţi trebuie, lejer, o zi întreagă. La sfîrşit, dacă o faci şi te supui calvarului, rămîi, de tristeţe, fără aer în plămîni, şi buzele, după aceea, ore întregi, dau impresia că ar fi căpătat o viaţă proprie, refuzînd să se deschidă. Prin vene îţi curge nisip şi cenuşă, gura ţi-e amară, ochii te înţeapă, dar n-ai cum să plîngi, fiindcă eşti împietrit. Noi n-am stat prea mult, doar cîteva ceasuri, alergînd, febrili, de la o baracă la alta, cuprinşi, parcă, de o nebunie absurdă, care nici nu ne îngăduia să rămînem, nici să plecăm pînă nu trecem, măcar în fugă, peste tot.

*

Era o dimineaţă de toamnă limpede, cu un soare uscat, dar viu, pe cer, nu bătea deloc vîntul, singurii vizitatori ai unui spaţiu încărcat de istorie şi otravă, locul unde au murit, ieşind pe coşul crematoriilor, cîteva milioane de evrei. Se sperie gîndul, nu? Da, însă aşa cum a spus,

la proces, fostul comandant al lagărului, „cînd mor, într-un accident de circulaţie, 60 de oameni, se cheamă că e vorba de o catastrofă; cînd, însă, mor două milioane, asta e deja aritmetică".

În barăci era frig, dar nu umed, ardeau, pretutindeni, lămpile electrice, nu se auzea, nicăieri, nici un zgomot, în afara paşilor noştri, zgribuliţi şi, din cînd în cînd, cîte o exclamaţie de groază ori de necuprindere, aşa cum s-a întîmplat de mai multe ori. Pentru a înţelege, trebuie să vă spun că, la un moment dat, într-o astfel de baracă, sub o vitrină oblică de sticlă, avînd lungimea unei fregate, am dat peste (aproape), am crezut, toţi ochelarii din lume. Erau acolo, într-un spaţiu avînd mărimea unei bucătării, umplută de sus şi pînă jos, şapte camioane de ochelari. De toate formele, mărimile şi culorile, de la cei subţiri, metalici, care se agaţă după ureche cu şiret, pînă la aceia grosolani, maro, grei, făcuţi parcă din lemn, nu din plastic. Cîte perechi de ochelari să fi fost? O sută de mii, două sute de mii, trei sute de mii? Nu ştiu. Ochelari de la aceia care au murit.

În altă parte, sub un neon care dădea o lumină stranie, galben-verzuie, erau, tot sub oglinda unui lac de sticlă, cred că trei vagoane de pantofi. Ghetuţe de copil, sandale, pantofi de damă, cu toc înalt, ghete ortopedice, cizme, botine ţărăneşti, un ocean de pantofi, pe suprafaţa căruia ai fi putut înota, stătea acolo, în lumina aceea halucinantă, spectrală, ca de pe o altă lume, şi imaginea, absolut neomenească prin monstruosul conţinut în ea, te lăsa fără

respiraţie. Să nu fi fost vitrina, te-ai fi aplecat să atingi, pentru a te convinge, pentru a crede că nu visezi, că e adevărat şi pipăibil.

*

Zeci şi zeci de muzee ale necuprinsului stăteau unul lîngă altul. Un muzeu al poşetelor, al protezelor auditive, al jucăriilor, al bastoanelor, al nu mai ştiu Doamne ce. Priveai toate acele împerecheri monstruoase de obiecte casnice şi nu puteai să nu te gîndeşti că fiecare din ele a aparţinut unui om viu, al cărui spirit probabil că încă mai bîntuie prin zonă. O astfel de densitate a morţii, pe metru pătrat, produce nebunie. Am atins zidul şi mi-am lipit faţa de locul unde aveau loc execuţiile, m-am uitat în gura deschisă a crematoriilor, m-am aşezat într-un pat tip iesle pentru vite unde se dormea, am scuipat pe locul unde a fost spînzurat conducătorul lagărului. În toate barăcile erau fotografii mari cu execuţii, decapitări şi alte grozăvenii, scene de muncă, zeci şi zeci de mii de portrete. Un panou, mare cît un perete întreg, surprindea o scenă de la - probabil - eliberarea lagărului, cînd forţele armate victorioase au ajuns şi aici, şi era cu femei. Toate - goale. Toate - schelete. Una din ele, prea slăbită pentru a se ridica, stă pe marginea unui pat şi este în prim plan. Are părul tăiat scurt. A fost, probabil, înainte de-a ajunge în lagăr, o frumuseţe. Acum, din feminitatea ei zdrobită de şinele nebuniei istorice nu au mai rămas decît ochii, cît două catedrale, şi sînii, grotesc de mari, agăţaţi ca din greşeală pe corpul unei alte persoane, căreia, în mod evident, nu-i aparţin. Celelalte, în picioare, cu zîmbete desfigurate pe chip, vin spre obiectiv, cu braţele întinse, atît

de hidoase încît sărmanii soldaţi trebuie să fi izbucnit în plîns. Doar ea, femeia aceea tînără, din care nu au rămas decît ochii şi sînii, nu e în stare să se ridice şi, sprijinită cu amîndouă mîinile de pat, priveşte drept spre cel care face poza.

Un panou, repet, de mărimea unui perete, avînd înălţimea de peste trei metri şi lat de vreo cinci. Nu vă povestesc mai departe, fiindcă ar fi prea mult, şi, de altfel, istovitor, dar ţin să vă spun că, în viaţa mea, am uitat chipul multora dintre femeile cu care am fost, însă chipul femeii aceleia nu-l voi uita niciodată.

1990

BAZIAŞ - ORAŞUL CARE NU EXISTĂ

Belodedici vrea să mă înveţe sîrbeşte. Îmi cere bricheta mereu şi de fiecare dată cînd mi-o dă înapoi zice fala, adică mulţumesc. Fala, spun şi eu. Belodedici e chiar unchiul lui Miodrag Belodedici, fostul fotbalist de succes al Naţionalei României. Tatăl lui Miodrag a lucrat pe o maşină a poştei, în faţă am Dunărea, iar în spate ar trebui să fie oraşul. Nea Guzu şi-a cumpărat o conservă de fructe şi spune că o va prepara la cuptor. Poartă pe el o salopetă de vînzător, deşi e pescar. Bancul cu preparatul compotului pe post de friptură îl amuză teribil, cred că l-a spus pînă acum de cel puţin cinci ori. Draghişa trage cu ochiul în foaia mea şi este grozav de fericit că va apărea la ziar. I se pare cea mai mare realizare din viaţa lui. În faţă am Dunărea, iar în spate ar trebui să fie oraşul. Dar nu e. Oraşul nu e. Mă aflu la Baziaş, localitatea pe unde intră Dunărea în ţară, şi totul mi se pare atît de neverosimil încît am impresia că visez. Fala, spune din nou Belodedici. Fala, spun şi eu.

*

Am ajuns la Baziaş la ora 12.00 noaptea, venind dinspre Moldova Nouă, cu o maşină care aducea minerii din schimbul doi, şi prima idee a fost că trebuie să-mi dau foc. De la plăcuţa pe

care scria numele localităţii şi pînă la bariera grănicerilor, vreo cinci sute de metri, nu am văzut nici o casă. Maşina s-a oprit şi din ea nu a coborît decît o singură persoană: eu. Baziaşul are patru mineri, însă nici unul nu a venit cu maşina mea. Acum cîţiva ani, Baziaşul era mai bogat în mineri. Avea, atunci, şase.

În maşină, o dubă de muncitori mai exact, toţi vorbeau sîrbeşte, nu înţelegeam o iotă. Un grup de patru oameni juca şeptic, doi chibiţau, doi picoteau, trezindu-se, din cînd în cînd, la opririle dubei, un moşneag jigărit dormea dus într-un colţ acoperit complet cu o pătură murdară, iar o domnişoară înţepată, care a dorit, iniţial, să călătorească în cabină, dar a fost refuzată, în partea din fund a camionului, cu o carte în mînă, dar pe jumătate adormită, se prefăcea, sub lumina chioară a becului, că o lecturează.

Mergeam spre o localitate despre care, aidoma multor români, nu ştiam nimic. Singura informaţie, căpătată încă de pe băncile şcolii, era că pe la Baziaş intră Dunărea în ţară. Localitatea e menţionată, zilnic, pe programul unu al postului naţional de radio, în trei limbi, cînd se transmit „Cotele apelor Dunării". Fiecare român, auzind-o măcar de cîteva

ori în viaţă, poate crede că Baziaşul este oraş. Sau măcar orăşel. Sau cel puţin comună, dacă nu sat. Eroare. Despre Baziaş nu se poate spune cu exactitate ce este. Despre Baziaş se poate vorbi mult, dar la timpul trecut. Baziaşul a fost, cîndva, ceva. Baziaşul a reprezentat, cîndva, ceva. Baziaşul a avut o istorie fastuoasă şi a strălucit pe harta României ca un giuvaer preţios, fiind numit demult, foarte demult, Constanţa de Vest. Constanţa Banatului.

Astăzi, Baziaşul e un punct orb pe harta României. Dacă n-ar fi poziţia geografică, pe care orice puşti o învaţă la şcoală, şi menţionarea zilnică, în trei limbi, pe postul naţional de radio, probabil că orăşelul, atît cît mai e, s-ar ofili de tristeţe, puţin cîte puţin; întîi s-ar topi temelia caselor, pe urmă s-ar subţia acoperişurile; copiii ar avea riduri pe faţă şi, într-o bună zi, cînd vreun zăpăcit de turist ar ajunge pe-aici, n-ar mai găsi din oraş decît un morman de cenuşă caldă, mirosind a istorie, deşertăciune şi pustietate.

*

În 1935, un pui de literat al locului, fost învăţător, timp de o lună, la şcoala din Baziaş, a scos la o tipografie din Timişoara un fel de monografie a localităţii unde, pe lîngă anumite informaţii despre oraş, în partea a doua şi-a tipărit propriile poezii şi epigrame, înduioşătoare prin stîngăcia lor naivă, dar îndrăzneaţă. Şi scria acest pui de literat, pre numele lui Năstasie Cimpoeru, în 1935: „Pe timp de iarnă, Baziaşul e mai mult mort. Rar dacă întîlneşti cîte un om pe stradă. Doar la tren mai întîlneşti cîte unul. Trenul care vine o singură dată pe zi, la ora 7.00 seara, cu tranzit spre Serbia, n-aduce mai mult de doi-trei pasageri. E interesant să vezi

oaspeţii care vin pentru prima oară în Baziaş, mai ales curiozitatea unora de a ieşi cît mai repede în oraş. Ba unii, la sosire, întreabă de trăsuri şi taxicouri. E o mare deziluzie între presupunere şi realitate".

Toate acestea le scria literatul Năstasie Cimpoeru în 1935, reţineţi bine. Pe vremea aceea Baziaşul mai avea 53 de case, cu 186 de locuitori. Baziaşul avea şcoală proprie, unde învăţau 20 de elevi, toţi de naţionalitate sîrbă. Funcţiona în oraş un grandios hotel, dotat cu restaurant şi cazino, unde se jucau şi se pierdeau mari sume de bani. Şi ce este mai important, în Baziaş ajungea trenul. De altfel, prima cale ferată din ţară, începută prin 1846-1847 şi inaugurată în 1854, a fost Oraviţa-Baziaş. Gara era o construcţie impunătoare, cu trei niveluri şi 99 de camere. Arhitectul care a gîndit-o a proiectat şi gara din Viena, e vorba de aceeaşi persoană. Gara din Viena există încă. Gara din Baziaş, pe care am avut ocazia de a o vedea în diferite fotografii, nu mai e.

Aici, în Baziaş, a pus prima oară piciorul pe pămîntul României Regele Carol I. A dormit o noapte la hotelul din localitate, iar a doua zi, cu vaporul, a plecat spre Orşova, iar de acolo, cu trenul, spre Bucureşti, să ia ţara în primire. Astăzi, din fastuoasa clădire a Gării, unde sălăşluiau şi Poliţia, şi Vama, şi Căpitănia Portului, nu a mai rămas nici măcar o piatră.

Aţi citit bine, da: Baziaşul era un important port la Dunăre. Şi acum se pot vedea din loc în loc, stinghere, răsucite coloane de piatră, cu formă antică, şi undeva, aproape de intrarea în localitate, pe malul Dunării, se observă un început de scară care merge mult sub nivelul apei.

Cine i-a numărat treptele spune că sînt şaizeci şi nouă. Demult, pe aici se promenau turiştii şi coborau pînă la nivelul Dunării de atunci. Astăzi, vizibile sînt doar primele cinci-şase trepte. Restul se află sub apă, laolaltă cu vechiul port. Acolo, sub apă, probabil că stafiile domnilor şi domnişoarelor de altădată încă se mai întîlnesc şi se înclină ceremonios, cu graţie, unii în faţa altora, schimbînd între ei impresii cu voce joasă, sorbind cafele sub umbreluţele înşirate de-a lungul falezei, iar chelnerii sosesc în zbor, aducînd noi şi noi răcoritoare, însă ce păcat că totul se petrece numai sub apă, numai sub apă, şi noi, muritori de rînd, plăpînzi, bicisnici şi orbi, nu putem să vedem întregul şirag al acestor splendori acvatice, Doamne, ce mare păcat...

*

Astăzi, Baziaşul înseamnă o mînă de case, o barieră unde străjuiesc grănicerii şi foarte multe ruine, în dreapta e muntele, în stînga e Dunărea. Tot ceea ce a fost odinioară fala Baziaşului s-a părăginit, a dispărut ori s-a topit pur şi simplu, ca şi cum n-ar fi existat niciodată. Dunărea, după deschiderea barajului de la Porţile de Fier, a mîncat mult din vechea suprafaţă a oraşului. Acolo unde astăzi este apă şi ţărm golaş, înainte creşteau culturi, mergea trenul, duduia portul şi funcţiona Gara. Sub stratul de pămînt încă se mai văd

traversele de cale ferată, înainte de intrarea în oraş, bătrîni copaci îşi ridică vîrfurile crengilor mult peste luciul apei, ca nişte degete bolnave ce tînjesc după o atingere, oricare. Printre ruinele Cazinoului cresc buruieni şi urzici înalte cît un stat de om. Clădirea, fără acoperiş, încă îşi mai ţine zidurile în picioare. E o construcţie impresionantă, de mărimea unei şcoli, cel puţin, un labirint de încăperi contorsionate, cotropite de o vegetaţie densă, urzicată şi greu răzbătătoare, prin care mişună, cu ochi strălucitori şi unduiri de reptilă, şopîrle. Cineva, alături, a transformat o anexă a vechiului hotel în grajd pentru animale. De altfel, în Baziaş, caprele, porcii, găinile, curcile, cîinii şi celelalte necuvîntătoare care vieţuiesc pe lîngă casa omului circulă liber, oriunde vor muşchii lor. Porcii se tăvălesc prin noroi ori se caţără pe potecile abrupte ale muntelui şi caută ghindă. Caprele escaladează versanţii ca alpiniştii. Găini bezmetice întîlneşti unde vrei şi unde nu vrei. Seara însă, instinctul le cheamă pe toate acasă. Nici un porc nu şi-a rupt picioarele pe cărările muntelui. Nici o găină nu s-a rătăcit vreodată în Baziaş.

Oraşul, în dispunerea lui actuală, are două părţi: Baziaşul de Sus şi Baziaşul de Jos. Baziaşul de Sus e format din cinci case locuite, celălalt, unde se cheamă că e centrul, are cincisprezece case. Fosta şcoală e un mare hangar părăsit, cu geamurile sparte. Bătrînul turn de apă, unde se alimentau locomotivele, seamănă cu o ruină medievală, plin de gunoaie şi bălării. Casele Baziaşului de Jos înconjoară Mănăstirea Sfîntul Sava, o construcţie care, paradoxal, deşi e cea mai veche din oraş, fiind atestată încă de la 1225, din cauza zugrăvelii şi a aspectului

îngrijit, pare cea mai nouă. Pe 18 august, în fiecare an, în Baziaş se ţine o mare sărbătoare locală, vin oameni din toate părţile, inclusiv din Iugoslavia. Pe 18 august, o singură dată pe an, Baziaşul este o localitate aglomerată. Restul celor 364 de zile, Baziaşul este o localitate care aproape nu există.

Dinamica oraşului însă, demult, se desfăşura în Baziaşul de Sus. În zona Cazinoului, în faţa clădirii era o fîntînă arteziană. Pe soclul ei înalt trona statuia unei femei drapate în veşminte romane, cu o mînă ridicată deasupra capului. Apa, foarte curată, care vine direct din munte, încă mai ţîşneşte şi astăzi, e limpede şi bună de băut. Statuia a dispărut, dar am văzut-o într-o vedere de epocă. În forma ei iniţială, cred, avea înălţimea musculosului olimpic de la Băile Herculane.

Dacă portul a început să se degradeze imediat după primul război mondial, Cazinoul a rezistat pînă în timpul celui de-al doilea război mondial, cînd a fost aruncat în aer de către nemţi. Proprietarul Cazinoului s-a sinucis în momentul în care a pierdut la cărţi o mare sumă de bani. Au rămas după el două fete. Nici una dintre ele nu s-a măritat, şi amîndouă au avut un destin tragic. Cea mai mare s-a spînzurat, cea mai mică a murit înecată în baie - probabil o altă formă de sinucidere. Omul care le-a îngrijit pe amîndouă trăieşte şi astăzi în Orşova, e vioi, se ocupă de pescuit şi are 79 de ani. El a rămas moştenitorul legal al terenului şi clădirii. Terenul înseamnă o bună parte din munte. Clădirea e cum e. În 1994, nea Drăgutin, aşa cum i se spune, fiindcă nimeni nu-i cunoaşte numele exact, a dorit să vîndă proprietatea şi a cerut pe

ea 20.000 de mărci. Contrabanda cu Iugoslavia, pe vremea aceea, era în floare, toţi aveau parale să arunce în cîini cu ele, dar nimeni nu a pus botu'. După trei ani însă, cineva a cumpărat totuşi zona, în mare secret, deşi lumea cam ştia cine e persoana care a dat banii. În faţă, la derută, au fost alţii, bineînţeles, dar oamenii din Baziaş nu-s proşti, nu-s proşti deloc...

*

Cele două mîndrii ale orăşelului, unde odinioară trăiau peste cinci mii de oameni, sînt Miodrag Belodedici şi Petre Dumitriu. Fotbalistul s-a născut într-o comună vecină, Socol se cheamă, dar aparţine, de fapt, Baziaşului. Cine a auzit de Socol, domnule? Ce dacă are Primărie şi Post de Poliţie? Nu a fost port la Dunăre, nu-l cunoaşte nimeni, nu e menţionat zilnic la postul naţional de radio, deci nu există. Aşa că e mai comod să se creadă că Miodrag Belodedici, frumuşelul fundaş al Stelei şi al naţionalei de fotbal, astăzi undeva prin Mexic, s-a născut la Baziaş. Cît despre Petre Dumitriu, aici e clar. În privinţa lui Petre Dumitriu, bazieşenii fac moarte de om: Petre Dumitriu s-a născut la Baziaş. Taică-său era colonel, supraveghea o fabrică militarizată din Orşova. Casa în care a locuit, ori ce a mai rămas din ea, se află încă pe coama dealului ce străjuieşte Baziaşul, de la Cazino undeva mult mai sus, pe o culme. Cînd a plecat din oraş, la 18 ani, să cucerească Bucureştiul, nea Drăgutin l-a dus cu trăsura pînă la Orşova, toată lumea ştie. Bazieşenii au suferit, şi nici acum nu le-a trecut deplin, pentru că, în urmă cu vreo patru ani, Petre Dumitriu a sosit în ţară şi s-a învîrtit doar prin Bucureşti, fără să

vină şi el, ca omu', să-şi revadă plaiurile natale. E un ghimpe în inimă pe care băştinaşii nu şi-l pot scoate.

Deşi nu prind nici măcar televiziunea naţională, iar ziare în Baziaş nu mai ajung de la Revoluţie, locuitorii fostului orăşel sînt informaţi: se uită, ca şi înainte, la sîrbi şi ascultă radioul. Ce e important de aflat, află.

Au mai rămas, astăzi, în cele 20 de gospodării încă locuibile, doar patru tineri. Guran Draghişa este cel mai bătrîn dintre ei: are 23 de ani şi stă toată ziua într-o rulotă de maşină unde vinde, cui se nimereşte, ţigări, cafea, bere şi dulciuri. Dar nu se prea nimereşte; dacă are, în zilele norocoase, un client la cîteva ore. În rest, priveşte Dunărea şi visează la ziua cînd va pleca din Baziaş. Mulţi, pe vremea Ceauşescului, au încercat să treacă Dunărea înot, au reuşit, au fost prinşi sau au murit. Cei care au reuşit vin astăzi prin Baziaş fluierînd, la volanul unor maşini scumpe, în vizită pe la neamuri. Bravo lor! Draghişa nu-i invidiază, într-o zi, spune, va da şi el lovitura, într-o zi.

Pe ceilalţi trei tineri din Baziaş îi cheamă aşa: Boldi Cristian, 22 de ani, agricultor, Legrand Marius, 20 ani, pescar, şi Legrand Ciprian, 19 ani, frate-său, tot pescar. Un oraş cu patru tineri enumerabili şi patru mineri e aproape un banc. Fete nu (prea) există în Baziaş. Cine vrea gagică pleacă s-o agaţe ori la Moldova Nouă, ori în Socol. Şi Draghişa, fiindcă e un bărbăţel normal, şi-a tras gagică, dar nu de oraş, ci de comună. Gagica lui Draghişa e din Socol.

Baziaşul are şi doi bătrîni. Unul dintre ei, cel mai descleiat, se numeşte Caracancea Pavel, numără 75 de ani, e mic de statură, puţin la trup şi alb. Precizează, cu mîndrie, că e român-român. Celălalt, de 78 de ani, locuieşte pe o colină accesibilă, parcă, numai caprelor negre, curg transpiraţiile pe tine pînă ajungi să-i baţi în poartă. Mai sus de gospodăria lui nu e decît cerul, în faţă, cît vezi cu ochii, Dunărea. E atît de frumos, mai ales seara, cînd apune soarele, încît aproape îţi vine să plîngi. Kolar Sava a fost cizmar, a lucrat în Orşova. Viitoarea nevastă era muncitoare la „landera", o ţesătorie tot din Orşova. S-au cunoscut cînd ea a intrat în prăvălia lui să-şi repare un pantof şi au hotărît, de comun acord, să se mute în Baziaş, cumpărînd de la cineva această gospodărie, aflată în fosta „zonă bună" a oraşului. Se auzea muzica de la Cazino toată noaptea. Veneau domni bogaţi, în blănuri scumpe şi cu monoclu pe ochi. Portul încă nu se desfiinţase. Vaporul mergea zilnic la Orşova, ajungeai acolo în patru ore. A fost viaţă în Baziaş, da, a fost viaţă. Acum, ce să zică: el de aici nu mai pleacă. Are o fată şi un ginere. Ceilalţi copii sînt care în Germania, care în Austria, care în Elveţia. E frumos la Baziaş, linişte. Iarna, minus perioada cînd bate „coşava" de îndoaie pomii, nu-i frig. Smochinele îi cresc în curte. E bine la Baziaş, cui îi place. Cui nu... Dar lui, mulţumeşte lui Dumnezeu că îl ţine încă sănătos, îi place. Aerul de aici nu-l găseşti nicăieri...

*

Şi aş fi putut să închei. V-am descris Oraşul-Care-Nu-Există destul. Sînt copii fără taţi în Baziaş, graţie postului de grăniceri, care sporeşte natalitatea, dar n-am să vorbesc despre asta.

Sînt cîteva neveste de militari, frumoase de ameţeşti, care şi-au însoţit bărbaţii în misiune la Baziaş, crezînd că e vorba de cîteva luni, şi care se plictisesc de moarte, dar nici despre asta n-am să vorbesc.

În schimb, mă simt dator să spun cîteva cuvinte despre ceva care a apărut relativ recent în Baziaş. Ceva-ul acesta reprezintă noua mentalitate, dorinţa de a visa şi încrederea într-un viitor mai bun pentru pămînturile acestea. Ceva-ul respectiv este, ca mărime, cît tot Baziaşul de Sus la un loc. Ceva-ul acesta consumă curent cît tot Baziaşul. Ceva-ul este o cabană. Nebunii care au construit-o, soţii Ioan şi Ecaterina Bălăuţă, sînt din Moldova Nouă. El a venit dintr-un sat de lîngă Iaşi şi a ajuns, la treizeci şi ceva de ani, cel mai tînăr maistru miner şi cel mai tînăr „salvator” din ţară. A locuit într-un bloc de nefamilişti, vestitul număr „41”, cel mai urît, mai rău şi mai murdar bloc din Moldova Nouă. În doi ani, din '77 în '79, a strîns la CEC 45.000 şi a jurat să nu se întoarcă în sat decît cu maşina proprie. De mai multe ori a vrut să părăsească ţara. O dată a stat o lună întreagă la Socol, ziua săpa pămîntul, noaptea încerca să treacă graniţa, în '84, pe 25 iulie, l-au prins grănicerii, cu şalupa. A stat o lună la puşcărie, apoi a venit un decret şi a ieşit bine mersi. Ea, Ecaterina Bălăuţă, e din satul Somoşcheş-Arad, a vîndut prin toată ţara boia de ardei, a făcut milieuri, fuste, goblenuri. Ziua lucra la cîmp, noaptea făcea tăieţei şi croşeta, dimineaţa era în piaţă, la vînzare. Tatăl ei a fost deschizător de mine. Cîştiga pînă la 30.000 lei pe lună, dar şi muncea: intra lunea sub pămînt şi ieşea lunea viitoare. Cînd venea acasă, cu o servietă plină de bani, îi arunca prin odaie şi le cerea copiilor să-i adune şi să-i

numere. După '90 s-au lăsat amîndoi de vechile obligaţii şi au „făcut" Serbia. Zilnic duceau marfă şi o vindeau. Pe urmă a venit embargoul şi iarăşi s-au scos bani buni de aici. Şi pentru că ea, Ecaterina, şi-a dorit dintotdeauna o casă pe malul Dunării, i-au mai ajutat nişte rude din Australia şi au ridicat o cabană în Baziaş. Are terasă, bar, restaurant şi camere de dormit. W.C.-ul e W.C., barul - bar şi masa - masă. Adică e treabă serioasă. Toţi au spus că s-au tîmpit: ce să caute, domnule, turistul prin locurile astea, ce? Dar soţii Bălăuţă investesc înainte, conştienţi că lucrează pentru copiii lor, adică pentru viitor. Un viitor în care Baziaşul va fi declarat zonă liberă şi DN 57, Viena-Bucureşti, va trece pe lîngă cabana lor şi, poate, Cazinoul de peste drum va funcţiona iarăşi, cu mult mai mult fast decît înainte, şi orăşelul va înflori din nou, şi toată ţara va fi altfel, şi oamenii mai îndestulaţi, şi Dunărea mai albastră, şi Dunărea mai albastră...

Pînă atunci, eu, autorul acestor rînduri, raportez: nivelul apelor Dunării, la Baziaş, e staţionar spre derizoriu. *Le niveau d'eaux du Danube à Baziaş est stationnaire...*

1997

ROMÂNIA ÎN PORTBAGAJ, DIRECŢIA ISTANBUL

O primă călătorie într-o ţară străină este ca şi cum, bărbat tînăr fiind, faci pentru prima oară dragoste cu o femeie, adică ţi se deschide o poartă către un tărîm de existenţa căruia nu aveai nici cea mai vagă idee concretă, toată ştiinţa ta, teoretică, mărginindu-se la poze, conspecte, cărţi, discuţii şi foarte multă imaginaţie descărcată în gol. După ce ai făcut-o eşti deja un om contaminat, vrei alte şi alte asemenea experienţe, dorind mereu să compari o ţară cu alta, dorind mereu să cunoşti cît mai multe. Chiar dacă acea primă ţară vizitată nu este una de prim ordin, una superdezvoltată ori exotică pînă şi ca denumire, tot ea îţi rămîne în minte mereu şi la imaginea ei te întorci întotdeauna ca spre o stea ce te călăuzeşte. Poţi, eventual, să mai uiţi unele asemenea ţări, dacă ai şansa ca, într-o viaţă de om, să vizitezi foarte multe, însă pe cea dintîi, ca şi pe întîia femeie cu care ai făcut dragoste, nu o uiţi niciodată. Iar eu am să ţin minte mereu: Turcia, martie 1990.

*

Cum să poţi descrie prima trecere de frontieră în cuvinte nebanale? Sau cele 16 ore de aşteptare, pe un ger năprasnic, într-o maşină neîncălzită, la vama turcă? Se spune în multe ocazii, dar puţină lume ştie cu adevărat, ce înseamnă un chin. Ei bine, cele 16 ore pe care le-am petrecut la vama turcă au fost un chin. În primul rînd, datorită frigului de-a dreptul

criminal, în al doilea rînd, datorită nesiguranţei cauzate de faptul că nu ştiam cît vom fi nevoiţi să stăm acolo, în al treilea rînd, pentru că habar n-aveam dacă ni se va permite să trecem sau nu şi, în ultimul rînd, datorită aşteptării propiu-zise.

Sau cum să poţi descrie cel dintîi contact cu prima aşezare turcească întîlnită, un sat oarecare, nici măcar nu i-ai reţinut numele, cu case arătînd mult mai rău decît în orice mahala fanariotă, dar luminat de parcă-ar fi fost cel puţin Parisul, cu un fel de restaurant unde, la ora aceea tîrzie (era trecut de unu noaptea), oamenii se distrau ca la nuntă, iar alături, pe taraba unui zarzavagiu amărît, scînteind în lumina generoasă a neoanelor, vedeai cu ochii scoşi din orbite, alături de portocale şi banane frumos aranjate şi plesnind de atîtea vitamine, ananas, pepene verde, căpşuni, struguri şi cîte şi mai cîte?

Sau primul contact cu *turcii,* în prima dimineaţă pe care o petreceai acolo, cînd, abia dezmeticiţi din somn, v-aţi trezit deodată invadaţi de localnici, majoritatea veniţi cu maşinile, şi care păreau decişi să cumpere tot, inclusiv cauciucurile maşinii? Sau, uitîndu-te puţin în urmă, în Bulgaria, cum să poţi descrie senzaţia pe care ai avut-o cînd ai văzut, chiar pe şoseaua ce venea dinspre graniţă, trei căruţe minuscule, una după alta, trase de măgăruşi, fiecare avînd înfipte într-o coastă un steag roşu?

Sau ce-ai simţit pe autostrăzile turceşti, în timp ce voi aveaţi 100 pe oră şi numai ce vedeaţi că din spate vine o maşină de cîteva zeci de tone, înaltă cît o statuie care vă ajunge ca pe nimic, apoi vă depăşeşte, pentru ca să se piardă cîteva secunde mai tîrziu în golul cîmpiei ca

şi cum n-ar fi fost? Sau cum să poţi descrie spaima reală pe care ai avut-o la intrarea în Istanbul, cînd toate şoselele s-au unit într-una singură, adevărată pistă de încercări, unde se depăşea şi pe stînga şi pe dreapta, maşinile circulau portieră lîngă portieră şi bară lîngă bară şi te gîndeai că regulile de circulaţie reprezintă un capitol depăşit, anacronic şi, în orice caz, aproape necunoscut pentru şoferii turci.

Sau miile şi miile de magazine din acel megalopolis de peste nouă milioane de locuitori declaraţi, unde, ai numărat, sînt deja peste 20 de prăvălii cu firme româneşti, iar patronul îţi urează *bine ai venit, bună ziua, cu ce vă putem servi,* într-o limbă năucitor de românească? Sau contrastul dintre bulevardele exorbitante şi imaginea din spatele lor, unde păşeşti parcă într-o altă ţară? Sau cum să poţi descrie frisonul ce te cuprindea la orele serii, cînd peste tot oraşul se auzea, de nu se ştie unde, rugăciunea răscolitoare a preoţilor musulmani? Sau Bosforul, sau chipul aceluia pe care l-ai văzut, în faţa unui magazin luxos, îmbrăcat într-un palton negru, fără nimic dedesubt, bărbos şi pletos, scotocind prin gunoaie şi apoi mîncînd ceea ce găsea acolo? Cum să poţi face vizibil, cărnos, apropiat, cunoscut, palpabil întreg acest ghem de imagini şi scene derulate, acum cînd le chemi fulgerător sub osul frunţii? Este ca şi cum i-ai explica unui orb din naştere cum arată un păun ori erupţia unui vulcan. Pe *şapte pagini dactilo.* Adică ori te declari incapabil de a o face, ori o faci prost. Punct.

*

În Turcia turistul român nu merge în vizită, ci pentru a face rost de valută. Sau, în cazul în care o posedă, cu un autobuz oferit de numeroasele companii existente, pe ruta Bucureşti - Istanbul, face cumpărături în cele patru ore avute la dispoziţie pînă la cursa următoare şi se întoarce pentru a le revinde în ţară. Am întîlnit mercenari ai cîştigului care fuseseră deja de 8-9 ori pînă acum, tipi care-şi cumpăraseră Mercedes din R.F.G. pe gratis, adică scăzînd cheltuielile făcute. Am văzut indivizi care încercau să intre în Turcia cu maşini de spălat, frigidere, maşini de cusut ş.a.m.d., pentru a le valorifica măcar la jumătatea preţului cerut de magazinele turceşti şi tot considerau că ar face un *business* grozav.

La Istanbul, dacă ai bani, poţi cumpăra orice ţi-ar trece prin cap, inclusiv colivii aurite pentru papagali, femei sau automobile japoneze gata înmatriculate. Dacă-ţi doreşti de pildă un ceas, găseşti 700 de modele diferite, şi aceasta nu în cine ştie ce magazin, ci pe taraba unui tip, adeseori îmbrăcat destul de modest şi nu prea plin în obraji. N-ai idee cine lucrează aici, majoritatea mărfurilor sînt din import, inclusiv alimentele, şi ai impresia, după cîteva zile de prospectări, că toată *lumea vinde, cumpără şi încearcă să te fraierească.*

Preţurile variază de la magazin la magazin, un vînzător cîştigă în medie cam 300 de dolari pe lună şi niciodată nu ştii dacă ceea ce ai achiziţionat îşi merită banii sau este un dezastru economic deoarece, pentru a da un singur exemplu, după ce te-ai tîrguit *la sînge* pentru ca un negustor să-ţi scadă preţul unui anumit produs de la 50 la 30 $, intri alături, în alt magazin, şi găseşti acelaşi produs doar cu 28 $! Totul este foarte scump şi nu m-aş mira

dacă mulţi dintre copiii nevoiaşi şi ai nimănui din Turcia nu ar şti, în ciuda faptului că se găsesc peste tot, care e gustul bananelor.

O pereche de pantofi costă între 30 şi 60 $, o cutie de Ness între 4 şi 6 $, o conservă de peşte între 1 şi 3 $, astfel încît, vă daţi seama, dacă cineva vă oferă 12 $ pentru pantofii din picioare, deşi dvs. vă consideraţi cîştigat, în realitate celălalt este. Acum două, trei luni, blugii erau marfa cea mai ieftină, majoritatea costînd cam cît o cutie de Ness, ori două kilograme de banane. Astăzi, datorită în special *exodului românesc,* preţul lor a crescut, aproape uniformizîndu-se în jurul preţului de 8-9 $. Mult mai rentabil e să cumperi cu grămada *(toptan,* după cum spun turcii): preţul scade la 5-6 $. Orice ar vinde un român care, bineînţeles, calculează dolarul la preţul de 300 de lei, iese în cîştig. În magazinele turceşti găseşti, alt exemplu, maşini de călcat albe, frumoase şi pline de butoane, de crezi că-s rachete în miniatură, dar care costă peste 20 $. Un fier de călcat românesc, infinit mai neatractiv, de 500 de lei, vîndut la 5 $, este o afacere, nu?

În plus, au mare căutare piesele şi accesoriile tehnice: rulmenţii (1 $), burghie (2-3 $ buc.), pastile *Vidia* (1 $ buc.), sculele, pînzele de bomfaier, bormaşinile, pompele de injecţie etc. În România nu găseşti să tragi cu puşca *un rulment pentru Dacie,* în schimb, în Turcia, aproape orice turc care se respectă are la el între 100 şi 2000 de rulmenţi noi nouţi! La fel cum, în România, autocarele poloneze sînt invadate de falşi chilipirgii care cumpără masiv pentru a revinde apoi, la fel în Turcia sînt invadate autoturismele româneşti.

La intrarea în vama turcă două afişe măricele te atenţionează, stîrnindu-ţi rîsul totodată: *Domnul călător. Pînă la Instanbul drumul pe drum nai voie să vinzi marfa dacă vinzi marfa vine poliţia şi confiscă şi maşina şi marfa.* Exact aşa scrie. În oricare punct din Turcia te-ai opri, imediat automobilul îţi este invadat de un val mişcător de trupuri care-ţi spun *nema problem, polis* şi *moment, colega,* apoi întreabă parcă în cor: *rulmenţi, burghie, Vidia?* Au căzut în desuetudine scrumierele vîndute drept *porcelain,* serviciile de cafea „cu margine aurită", lenjeria de pat şi celelalte. Acum se caută accesoriile tehnice şi mîncarea (caşcaval, icre negre, conserve de peşte), dar am întîlnit nebuni care duceau în Turcia şi praf de medicamente, şi cîini vii, şi mercur cu kilogramele. De unde procurau toate aceste produse nu ştiu, dar cert e că, pentru turci, o maşină cu excursionişti români este un spectacol care nu trebuie scăpat.

*

Primul val de „turişti" români, care a ajuns la Istanbul prin ianuarie 1990, poate intra în bloc în clubul milionarilor; fără exagerare. Am văzut indivizi aflaţi la numai al douăzecilea drum, care, după ce-au trecut de vama turcă s-au apucat să-şi demonteze maşina. Unul, din Piatra Neamţ - am să-l ţin multă vreme minte - a scos de nu ştiu unde cam 2000 de rulmenţi, 10 truse de scule, o geantă de burghie, un lighean de pînze de bomfaier. Şi lista e de-abia la început, n-o mai continui că aţi ameţi. Apoi: cinci costume de haine, şase perechi de pantofi, peste 20 de cămăşi etc. N-au turcii toate aceste produse? Ba da, dar românii le dau mai ieftin

decît în oricare magazin. Tipul acela, am calculat, era om de cel puţin 3000 de dolari, dacă nu mai mult, depinde cum se tîrguia.

Marfa se ascunde *în grilă* – scoţînd ţeava de încălzire, *în scut* – dedesubtul rezervorului, în *portiere,* în *plafoniere,* în *spatele banchetelor* etc. Laşi totuşi la iveală o serie de boarfe neînsemnate, valorificabile (la urma urmei), iar printre ele, ascunzi de asemenea cîte ceva. Dacă vameşul le găseşte, e cu atît mai bine, fiindcă o să creadă că asta e tot, şi te lasă în pace...

Cea mai frecventată intrare este *Malko Tîrnovo,* un punct de frontieră unde, pentru a ajunge, trebuie să străbaţi cam 50 de km de serpentine ucigătoare, stînga, dreapta, stînga, atît de dese, încît îţi vine să te întorci. Aici vameşii fac un control mai mult decît sumar, aproape informativ, care constă, în general, în studierea suspensiei maşinii. Dacă maşina e cu fundul lăsat, adică *grea de marfă,* vameşul nu o mai verifică, ci o trimite înapoi. Acesta e cam tot controlul şi am asistat, vă asigur, la cel puţin 70 de maşini „vămuite" în acest fel. Cei trimişi înapoi pleacă spre *Ederne,* alt punct vamal, cu opt piste, mult mai luxos decît amărîtul de *Malko Tîrnovo,* dar şi mult mai exigent. Acolo, se spune, ori îi dai vameşului bani şi tot nu eşti sigur că treci cu *marfa,* ori nu treci cu nimic.

La *Malko Tîrnovo,* din 100 de maşini, 85 sînt româneşti, iar restul poloneze, nimic altceva. Şi aici se încearcă mituirea vameşilor cu bani sau femei (uneori reuşeşte, alteori nu) sau înşelarea vigilenţei lor, tipii alungaţi aşezîndu-se, pur şi simplu, încă o dată la rînd.

Dar vameşii turci nu ştiu toate *tertipurile:* cei mai isteţi dintre mercenari îşi pun arcuri duble, astfel încît o maşină, chiar şi supraîncărcată, tot stă cu fundul sus, obraznică şi veselă, ca o adolescentă mîndră de nurii ei.

*

Am susţinut întotdeauna că un bun ziarist poate „scoate" un reportaj palpitant dintr-o staţionare de numai o oră într-o banală staţie de tramvai, la fel cum un regizor talentat poate trage un film senzaţional, plin de viaţă, din acelaşi subiect, plus două personaje interesante. Şi iată că, după o călătorie de peste două mii de kilometri, absolut uimitor, nu sînt capabil să leg măcar cîteva rînduri. Am în minte doar o propoziţie, una singură, iar în spatele ei un ghem halucinant de senzaţii şi scene amestecate, foarte asemănătoare în dezordinea lor cu un fluviu de peliculă în faţa căruia tu, ca regizor, stai prostit fiindcă ai uitat pur şi simplu subiectul şi nu mai e nimeni altcineva care să te ajute. Ceea ce reţii cu precizie e doar prima poziţie, nici ea foarte originală, dar singura care ţi-a rămas totuşi din acel scenariu pierdut. Pentru că altă şansă nu ai, premiera bate la uşă, te aşezi la masa de montaj cu disperarea celui care spune *fie ce-o fi, cale de întoarcere nu există* şi, aproape la întîmplare, faci prima tăietură: *M-am întors din Turcia cu o pereche de blugi, o broască ţestoasă şi două coaste rupte.* Punct.

*

Timp de zece zile, maşina ne-a fost locul de refugiu şi de odihnă, locul unde am mîncat şi am dormit, unde am spus bancuri şi ne-am confesat, unicul spaţiu, în fine, care ne era

familiar. În zece zile s-au întîmplat şi am trăit atîtea, încît, la întoarcerea în ţară, datorită densităţii evenimentelor de tot felul, aveam impresia că nu m-am întors din Turcia, cît dintr-un alt timp, atît de mult se dilataseră zilele.

Am plecat cu două maşini: s-au stricat amîndouă, ultima reparîndu-ne-o un şofer turc *pe gratis!* Am rămas de mai multe ori fără benzină; doi tipi, în două ocazii diferite, ne-au făcut plinul. *Pe gratis.* Am încasat trei amenzi pe teritoriul României, una în Turcia şi una în Bulgaria. Ne-am rătăcit unii de alţii de nenumărate ori, ultima oară pe teritoriul României, definitiv. Am străbătut, cel puţin eu, cred că vreo sută de kilometri pe jos, numai în Istanbul. Fiecare kilometru ar merita povestit pe cîteva pagini. Etc. Etc. Etc. Etc.

Şi, pentru a încheia, să vă mai spun că blugii i-am cumpărat absolut la întîmplare, din ultimul magazin în care am intrat, supărat că aceia pe care îi ochisem de cîteva zile în vitrina unei prăvălii *(dublu prespălaţi, cu pliuri şi buzunare oblice, încheiate cu capse)* mi-erau prea largi, patronul consolîndu-mă, după achiziţie, cu o Coca şi o ţigară, că broasca ţestoasă am găsit-o la întoarcere, în drum spre graniţa turcă (şi nici n-am declarat-o la vamă!), iar coastele mi le-am rupt în cădere, izbindu-mă de una dintre maşini, cînd tocmai recuperasem a treia canistră de benzină ascunsă de ochii vameşilor bulgari în zonă neutră.

Aţi înţeles ceva? Dacă nu, înseamnă că e bine: la fel e şi Turcia.

1990

LUGOJ - UN REPORTAJ RATAT

Nu ştiu cum îl cheamă pe primarul Lugojului. Nu ştiu ce vechime are oraşul. Nu ştiu numărul locuitorilor. Nu ştiu nici măcar distanţa care îl separa de Timişoara. Nu... (formulaţi singuri). În general, exceptînd faptul că mi-a plăcut, nu ştiu despre el mai nimic. Ştiu însă că cititorul, oricare, e un pic obosit de-atîtea intrigi şi machiaverlîcuri politice: dacă nu e Roman, e Iliescu; dacă nu-i nici unul din aceştia doi, atunci e Măgureanu. Sau Verdeţ. Sau Gelu Voican Voiculescu. Sau... (formulaţi singuri). Ei bine, eu unul cel puţin m-am săturat. Şi dacă eu, care-s cititor vechi de gazete m-am săturat, ce simte oare, mă întreb, un tip normal, nepretenţios şi neprofesionist în lectura ziarelor? Probabil întîmpină aceeaşi sastisire. Din toate aceste motive, cît şi din altele, prea multe pentru a le înşira aici, nu voi „dezvălui" nimic în materialul de faţă. Nu voi acuza pe nimeni. Nu voi declanşa nici un scandal de presă. Nu... (formulaţi singuri). Nu! Am să vă povestesc doar ceva, nu prea mult, despre un oraş care mi-a plăcut şi pe care l-am vizitat liniştit, fără carnetul de ziarist la mine, fără pix şi legitimaţie, cu mîinile în buzunare şi ţigara în colţul gurii.

*

Sînt de cîteva zile în oraş şi ceva m-a frapat din prima clipă, neputînd să-mi explic, pînă acum, ce anume. Astăzi abia, în timp ce străbăteam din nou străzile limpezi, pe care circulă

sute de biciclete, unele adevărate piese de muzeu, mi-am dat seama care e lucrul ce impresionează într-o măsură covîrşitoare călătorul sosit pentru prima oară aici: casele. Da, casele. Obişnuiţi cu mulţimea de oraşe ale României unde blocurile îţi lovesc ochiul pretutindeni, obosindu-te cu monotonia lor goală şi stearpă, aici casele te odihnesc. Realmente. E o veritabilă desfătare să-ţi plimbi ochiul îmbîcsit de citadinism, uşor, peste gardurile şi acoperişurile gri-cărămiziu-tomnatice ale Lugojului, să te pierzi prin încîlcitura de uliţe medievale, de o sobrietate emfatică şi ocrotitoare în acelaşi timp, pe caldarîmul cărora secundele se desfac bogat, aidoma unor cozi de păuni împărăteşti, făcîndu-te să te simţi acasă. Deşi nu e oraşul tău. Deşi de-abia ai început să-l cunoşti, cu timiditate şi emoţie, ca pe o iubită, Lugojul îţi dă sentimentul că fiecare om este o unicitate irepetabilă, şi cred că aceasta se datoreşte în primul rînd caselor; în Lugoj, orice casă e o instituţie. Adică o formă stabilă de guvernare a cotidianului, un drept de a fi şi o convenţie de rigiditate orgolioasă.

Încăpăţînarea liniştită a caselor, aerul posac şi puternic te duc inevitabil cu gîndul la cei care locuiesc în trupul lor de cărămidă, mortar şi suflet. N-am întîlnit nicăieri oameni mai rezervaţi decît aici: în piaţă, comercianţii nu-şi laudă produsele, ci aşteaptă, cu demnitate, ca tu să le observi; cerşetorii, puţini, nu te trag de mînecă, sfidători, ca în alte părţi, cît îţi sugerează, prin tăcerea lor, să-i miluieşti; florăresele, cu buchetele multicolore în faţă, dau impresia că întîmplător se află acolo, pregnanţa impunînd-o florile, dacă merită, nu proprietarele; în restaurante şi cafenele civilitatea şi discreţia nu sînt trecute pe nota de plată,

dar fac parte din ea; bicicliştii rulează parcă visînd, cu mişcări blînde, niciodată grăbindu-se; în cazul cînd îi întrebi ceva, oamenii preferă să spună simplu nu ştiu decît să te îndrume într-o direcţie greşită. Despicat în două de Timiş, Lugojul pare un leu bătrîn, de miere solidificată, odihnindu-şi labele istorice pe malurile rîului. Deasupra, rotund, în special seara, cerul se arcuieşte cu maiestuozitate, ca o cloşcă zeiască pe un pui cu totul şi cu totul de aur. Nu ştiu de ce, dar încă o dată îmi vine să spun, cu sfială şi certitudine, de parc-aş murmura un vers: În Lugoj, casele încep dimineaţa. Şi se termină, cred, în veşnicia neamului. Amin.

*

Dacă e noapte şi vii cu trenul dinspre Deva, pentru că linia ferată spintecă oraşul chiar prin mijlocul lui, Lugojul îţi pare imens. Abia pe ziuă, străbătîndu-l cu pasul, îţi dai seama că Lugojul nu e un oraş mare, ci întins, larg şi destrămat ca o pătură veche aruncată în cîmpie. La ieşirea din gară dai cu ochii de un parc ponosit şi pleşuv, avînd o oarecare formă dreptunghiulară şi păstrînd încă, la loc de cinste, cîteva morminte mici, cu steluţă roşie pe ele, aparţinînd, cred, unor ostaşi sovietici care şi-au lăsat oasele pe aceste locuri. Apoi este un fel de uliţă asfaltată, unde nu circulă maşinile, ticsită de magazine pe părţi, ce urcă mai multe sute de metri spre Primărie, aproximativ perpendicular pe linia ferată, - la un moment dat traversînd şi Timişul - care, spun localnicii, constituie centrul oraşului, practic linia lui de echilibru.

Foarte multe din străzi, după decembrie '89, şi-au schimbat denumirea. La unele, însă, contrastul dintre cum se numeau înainte şi cum se cheamă acum e atît de mare, încît îţi vine să rîzi. Cam strepezit, ce-i drept, dar tot schiţezi un zîmbet. Astfel, o arteră principală a oraşului, care începe din faţa Primăriei şi, trecînd prin aşa-numita „zonă industrială", duce spre Timişoara, o stradă importantă deci, înainte se chema nici mai mult şi nici mai puţin decît Vladimir Ilici Lenin! Astăzi poartă numele de „20 Decembrie 1989", iar la numărul 13, ca o glumă bună, deşi te-ai convins că lugojenii nu prea au umor, e Procuratura, Judecătoria, Notariatul şi celelalte. Diverşi oameni sărmani, ţărani în special, vin din miez de noapte aici în faţa uşii înalte, cu mînere groase, şi aşteaptă Dumnezeu ştie ce, *dar să fie primii.*

Nu a existat noapte în care să trec prin faţa clădirii cu numărul 13 şi să nu văd cel puţin cîţiva oameni boncănind din picioare pe lîngă uşă; odată ploua cu găleata, un frig de toamnă amestecată-n iarnă ţinea oraşu-n gheare, mă grăbeam să prind un tren şi sub zidurile clădirii cu numărul 13, uzi pînă la piele, fumînd, fără umbrele, erau deja vreo zece oameni, tăcuţi, desprinşi parcă dintr-un tablou de epocă. Cîteva secunde, privindu-i, m-am gîndit la Kafka şi la omul său ce aşteaptă să se întîlnească, nu contează cînd, cu Legea. Uite că e adevărat, mi-a trecut prin minte, uite cum toate parabolele imaginate de scriitori devin pînă la urmă realitate, uită-te cu proprii tăi ochi şi convinge-te. Şi ploua, v-am spus, ca în India.

*

Mă aflu undeva la capătul oraşului. Pe dreapta şoselei este o unitate militară. Pe stînga, şi în continuare, sînt mai multe fabrici. La mijloc - un platou denivelat, cu iarbă puţină. Seamănă bine cu un teren de fotbal lăsat în paragină. Un monument. Nu prea departe, dar nu-mi dau seama ce reprezintă. Apropiindu-mă, văd că a fost ridicat în amintirea celor care au murit în Decembrie '89 aici. Oare chiar aici? Sau în altă parte? De ce a fost ridicat monumentul exact pe locul acesta? Ştiu că, atunci, în oraş au avut loc mişcări de-o amploare puţin obişnuită, că s-a dat foc la Primărie, că s-au spart, urmînd exemplul Timişoarei, vitrinele magazinelor. Hei, bade! (Un portar somnolent ce păzeşte, duminica, zidul unei fabrici). Eşti lugojean? Da. În decembrie '89 erai aici? Da. Poţi să-mi explici şi mie ce s-a întîmplat? Ori e tîmpit portarul, ori aşa este el: întîi îmi spune că pe platoul acela au fost circa 300 de oameni, apoi măreşte cifra la 2000! S-a tras dinspre unitate, fiindcă mai mulţi au încercat să-i escaladeze zidurile... Un subofiţer a tras. Unul singur, cam nebun, care pe urmă a şi fost arestat. Altceva nu ştie, cu precizie, deoarece el făcea de serviciu, în ziua aceea, la poarta cealaltă! Vă daţi seama? Făcea, săracul, de serviciu la poarta cealaltă, bietul de el! Boule! îmi vine să-i strig, animalule! Bestie! Ai merita să trăieşti o mie de ani sub Ceauşescu dacă nici măcar atîta lucru nu te-a interesat. Şi doar stai cu ochii beliţi toată ziua chiar la monumentul din faţa ta! Plec repede, pentru a nu-i sparge capul cu o piatră.

*

Mă scuzaţi, m-am enervat. Şi începusem, Dumnezeule, atît de bine, eram aşa de relaxat! Acum parcă nu mai am chef de nimic. Intenţionam, de fapt, dac-aş fi avut forţa şi talentul de a merge pînă la capăt, să rămîneţi prostiţi, doream să vă fac poftă de Lugoj, iar la sfîrşitul reportajului meu, exact ca ţăranul în faţa girafei, să exclamaţi: dom'le, aşa ceva nu există! Pentru că, ştiţi probabil, un scriitor poate inventa, din cuvinte, o altă localitate decît cea care este pe hartă şi o poate vedea oricine. Mai ales atunci cînd se întîlneşte cu ea prima oară şi impresiile lui sînt vii şi periculoase ca nişte cobre.

Inspiraţie, expiraţie, inspiraţie, expiraţie. Să încercăm, totuşi, să continuăm:

Pentru un străin, Lugojul e un oraş ermetic: toate curţile au porţi înalte, peste care nu poţi privi, cu sticlă, cuie ori sîrmă deasupra; ferestrele caselor dinspre stradă sînt acoperite de obloane, nu vezi nici o floare în geam, nimeni nu priveşte din interior afară, n-am întîlnit nicăieri un singur om care, în pijama, de pildă, să stea cu coatele rezemate de pervaz şi să discute cu vecinul. Mereu m-am gîndit că ar fi un loc excelent pentru lupte de stradă: ieşi cu automatul după colţ, taca-taca-taca-taca-taca, apoi sari într-o curte, pierzîndu-te pur şi simplu. Dispărînd. Un oraş ideal în vreme de asediu, bombardament ori mai ştiu eu ce. Dacă toţi oamenii după amiaza ar fi acasă - nu ţi-ai da seama. Iarăşi, dacă toţi oamenii, dar absolut toţi, ar lipsi din oraş - nu ţi-ai da seama. E impenetrabil ca un cifru Lugojul. E misterios ca un papirus.

Lugojul... nu, nu merge. Introducerea episodului aceluia nefericit cu portarul m-a întors pe dos. Nu mă pot concentra, n-am fler. În astfel de situaţii e mai bine să renunţi. Nu vă mai povestesc, deci, despre cele două cimitire ale sale, unde mormintele, prea multe, parcă se sufocă, despre catedralele sale, despre Timiş, rîul unde, pînă toamna tîrziu, oamenii stau cu undiţa-n mînă şi cei mai norocoşi chiar prind peşte, despre... (formulaţi singuri).

Îmi pare rău.

Un singur lucru, la final, vă rog: să nu mă înjuraţi.

1991

ALBANIA, ALBANIA (I)

Ţara celor 700.000 de cazemate

Oricui am spus că vreau să merg în Albania a izbucnit în rîs. Ori a căzut pe spate de uimire. Dumnezeule, bătrîne, se exclama, ce idee! Albania? Ce să cauţi tu acolo? Şi toţi se uitau la mine de parcă le-aş fi spus că vreau să-mi schimb culoarea ochilor. Pentru mulţi români, Albania este încă un teritoriu fictiv, un spaţiu anonim folosit drept termen de comparaţie, un loc, în fine, unde bancurile se plimbă pe stradă în pielea goală. Povesteşte-i cuiva că te-ai întîlnit cu Bulă sau că ai băut o cafea cu Moromete şi te va scuipa între ochi. Albania are aceeaşi soartă. Ea, ca ţară, aproape că nici nu face parte din Europa, atît de batjocorită a fost pînă acum. Pe timpul Ceauşescului, singura consolare a românilor era că acolo, acolo se trăia mai greu. Deşi lucrul acesta nu încălzea pe nimeni. Acolo se murea mai misterios. Acolo se ajungea ca prin gaura cheii şi se ieşea prin cezariană. Acolo, în general, nu interesa pe nimeni. Aceeaşi mentalitate domneşte şi astăzi. Albanezii, în România, sînt priviţi ca turcii în Germania, mai puţin reacţiile xenofobe. La fel, dacă te afli la Istanbul şi vrei să scapi de asaltul băştinaşilor, spui că eşti albanez şi toată lumea te lasă în pace. Pentru mine, şansa de a face o călătorie în Albania mi s-a părut, din prima, mai interesantă decît dacă m-aş fi dus la Paris. Zeci de mii de

români au fost şi continuă să meargă la Paris, oraşul-lumină atrăgîndu-i ca sexul Fetei Morgana. De-abia după ce ai fost, măcar o dată, la Paris, se cheamă că ai intrat în rîndul lumii bune, că ai dat şi tu cu nasul de ştaiful şi nobleţea civilizaţiei moderne. La mine s-a întîmplat pe dos. Albania, Albania, murmuram mergînd pe stradă. Albania, Albania, şopteam, îndrăgostit, minunîndu-mă că în curînd voi fi acolo. Albania, Albania, spuneam cu voce tare în liniştea bucătăriei mele. Şi chiar înainte de a pleca, m-am întîlnit, întîmplător, cu un amic pe care nu-l văzusem de cîţiva ani. Salut, salut, ce mai faci? Ce mai faci? – am spus amîndoi în acelaşi timp. Plec mîine la Paris, mi-a comunicat amicul meu, la un Tîrg de carte. Şi eu plec mîine, i-am zis, lăsînd intenţionat o pauză de efect, dar în Albania. S-a şocat de parcă l-aş fi anunţat că l-a părăsit nevasta. Şi am simţit, clar de tot, că vestea mea este mai puternică decît a lui. Să-i fi spus Londra sau Madrid, ar fi ridicat din umeri, onest, şi, poate, m-ar fi bătut pe spate, prieteneşte. Însă faptul că plecam spre Tirana l-a umplut de respect. Şi de invidie, am simţit clar. Tirana mea bătuse Parisul lui. Albania..., Albania..., am strigat după ce ne-am despărţit şi mi-a fost, dintr-o dată, extraordinar de bine.

*

Unul din consilierii economici ai Ambasadei României din Tirana mi-a sugerat, povestindu-i cum am călătorit, să nu spun că a fost chiar aşa, deoarece aş putea descuraja şi pe alţii, posibili investitori ori oameni de afaceri, ceea ce ar diminua volumul schimburilor economice şi turistice, care e deja într-un fel de cădere liberă. Nu voi exagera, însă nici nu voi

ascunde nimic, pentru că, de la Bucureşti la Tirana nu am fost teleportat, nici aruncat cu paraşuta, nici transportat pe canapelele unui Jeep confortabil. Nu! De la Bucureşti la Tirana, pentru a fi adevărat, am călătorit ca un albanez. Adică, pe cel mai sigur, ieftin şi obositor traseu.

Pînă acum cîţiva ani, o cursă aeriană, regulată, lega capitala Albaniei de cea a României. Cursa, din motive, desigur, obiective, s-a desfiinţat. Poţi ajunge din Bucureşti la Tirana pe mai multe căi. Una ar fi să iei avionul pînă la Roma, faci acolo o escală scurtă, apoi te sui în avionul de Tirana şi gata. Alta este să mergi pe calea aerului pînă la Sofia, unde, din două în două săptămîni, există o legătură către Tirana. Alta ar fi să dispui de o maşină proprie, eventual cu şofer. Şi ultima, în fine, care te duce, prin Belgrad, pînă la Nis, în Serbia, urmînd ca mai departe să te descurci singur, deoarece Căile Ferate Române pînă acolo îţi dau bilet, nici un kilometru în plus.

Albanezii, însă, şi mă refer aici la cei care locuiesc în Bucureşti, fac altfel. Mai întîi iau, din „bucăţi", un tren care merge la Sofia, fiindcă e mai ieftin decît dacă ai cumpăra bilet Bucureşti-Sofia, direct. Mai exact, în acest fel economiseşti jumătate din bani. Pe urmă, iau un autobuz, Sofia-Tirana, de la o agenţie de turism bulgărească. O dată pe

săptămînă, autobuzul este chiar albanez, cu şofer, confort şi specificitate albaneză. Pe acesta l-am prins eu. Şi la dus, şi la întors, înainte de a-mi cumpăra biletul, aproape 28 de dolari în leva, vînzătoarea s-a uitat la mine printre gene şi a susurat conspirativ: Albanish bus... Adică v-am prevenit: mai mergeţi ori nu? O.K., Albanish bus, am spus eu întinzîndu-i banii, adică fie ce-o fi: am intrat în horă, trebuie să joc. Dumnezeule... Albanish-bus... cînd l-am văzut, am ştiut cu certitudine că am dat de dracu'. Dar pînă acolo mai e, încă, destul de povestit. Albania, Albania...

*

Defectul principal al bulgarilor este că nu ştiu decît limba lor. Altfel, sînt destul de săritori. Însă faptul că, oricît ţi-ar explica, nu pricepi nimic te poate scoate, într-o situaţie limită, din minţi. Nu găseşti un bulgar care să ştie englezeşte sau barem franţuzeşte, să tragi cu puşca. Credeam că măcar „W.C." ori „toillete" sînt cuvinte internaţionale. Nu şi în Bulgaria. De-abia cînd, exasperat şi la capătul puterilor, am strigat, avînd o inspiraţie, *latrina!,* au priceput despre ce este vorba. Dar să revin.

Am ajuns în Sofia pe la şase dimineaţa. Din discuţiile avute cu doi albanezi, în curtea ambasadei lor din Bucureşti, am înţeles că foarte aproape de gară, cum ieşi, înainte şi apoi la dreapta, pe jos, maximum în zece minute, dai de „Agenţia Scopjie". Unul, foarte amabil, chiar mi-a desenat o schemă, cu gara, părculeţul din faţă, drumul exact şi aşa mai departe, încît ai fi zis că, şi tîmpit, tot nimereşti. Ori legat la ochi. Şi a scris, mare, încercuind o clădire frumoasă:

„Agenţia Scopjie”. Pot să vă spun că a fost o aventură. Din mai multe puncte de vedere. Unul: agenţia nu se cheamă, nu s-a chemat şi nici n-are de gînd să se cheme „Scopjie". Doi: distanţa este cam de cinci ori mai lungă decît ţi-ai putea tu imagina. Trei: nu era prima la dreapta, nici a doua, nici a patra, ci, cred, a opta, dacă nu a zecea. Patru: la Sofia sînt *două* agenţii turistice, de profil, care efectuează, această cursă. Cinci: nimeni nu te înţelege şi te trimite la autogară ori în altă direcţie, şi aşa mai departe, foarte departe. Îmi venea, la un moment dat, să mă trîntesc naibii jos şi să încep a plînge. Cum să găseşti *ceva* care nu există, într-un oraş străin, fără a cunoaşte limba? Ori măcar scrisul? Cum? Pare a fi o situaţie lipsită de ieşire, nu? Ce mi-ai făcut, încă înainte de a ajunge la tine, Albanie, Albanie...

*

Cobor din tren derutat, fiindcă nu văd gara, pătrund în pasajul subteran, casc gura în dreapta şi-n stînga, apoi observ nişte trepte şi ies la nivelul străzii. Gara din Sofia pare a fi mai mare decît cea din Bucureşti, cu deosebirea, esenţială, că dedesubt, într-un platou mare cît o piaţă, sînt ’jde mii de băruleţe, buticuri, cofetării şi dughene, toate grupate la un loc, aproape călcîndu-se pe picioare din cauza înghesuielii, nu dispuse pe străzi, de-a lungul, cum se întîmplă în Bucureşti. Plus că gara are vreo două nivele, fără parter şi subsol. Cînd ieşi afară din ea, pe o rază de o sută de metri, cel puţin, nu găseşti să cumperi un nasture.

Nimeresc parcul, găsesc şi un *Change*, cică non-stop, deşi nu funcţiona pe timp de noapte, ci se deschidea tocmai pe la vreo şapte şi jumătate, dar aşa o fi pe la bulgari, îmi spun,

trec pe lîngă o linie de tramvai, cinci leva o călătorie, şi o iau voiniceşte în sus. Prima la dreapta: nimic. A doua la dreapta: nimic. A treia la dreapta, pînă la capăt: nimic. A patra la dreapta, pînă la capăt: *nimic.* Să mai continui? Între timp, se luminase bine de ziuă. Chiar dacă aş fi avut leva, nu găsesc nimic deschis: electronice, cadouri, papetărie, flori, buticuri diverse, toate închise. Un bulgar, în fine, înţelege cuvîntul *bus* şi mă trimite de unde am venit. Ajung iar la gară, dau peste un imens parc de autobuze, autobuze care ajung pînă şi la Istanbul, însă nici unul nu merge la Tirana. Hai din nou în sus. *Aghenţie Scopie, Sofia-Tirana, by-bus, vrrum!* răcnesc spre diverşi bulgari întîlniţi, care fie mă trimit la gară, fie îmi arată, de parcă s-ar fi înţeles, fiecare o altă direcţie. Pe al cincilea care-mi arată gara, îl fac prost, iar el întreabă, imediat, lovindu-mă în moalele capului: *rumân? Rumân,* răspund eu, cu inima cît o mărgică. Stă, se uită la mine (Doamne, să vezi ce pocneală iese acum, îmi trece prin minte) se încruntă, apoi întreabă: Ce mai faci? Prost, răspund eu. A fost unica discuţie în limba română pe care am avut-o la Sofia. Ce mai faci? a întrebat un bulgar, pe româneşte, singurele cuvinte pe care le ştia. Prost, am răspuns eu.

*

Este aproape ora zece. De peste trei ore merg şi merg pe străzile din Sofia, căutînd o agenţie a cărei existenţă mă

enervează din secundă în secundă tot mai mult. Între timp am şi schimbat nişte bani (un dolar = 55 de leva), am băut un lapte infect, cu gust de capră, jumătate nectar – jumătate iaurt, am înghiţit cîteva plăcinte, un suc şi o cafea şi mă simt, încă, atît de departe de Agenţia Scopjie de parcă abia atunci aş fi coborît din tren. Cineva îmi indică o stradă. A cîta, oare? Păşesc pe ea, fără speranţă, aşa cum am păşit şi pe altele. Geanta, pe umăr, deşi uşoară, acum atîrnă cîteva tone. Deodată, văd un autobuz cu botul înspre mine. Merg spre el cu paşi mărunţi, autobuzul e albastru cu alb şi pe geamul din faţă, mic, parcă e un carton unde scrie ceva, în sfîrşit cu litere normale, pe înţelesul meu, adică. Mă apropii, din ce în ce, autobuzul se măreşte, odată cu el şi cartonul, pe care, la un moment dat, clar, citesc şi nu-mi pot crede ochilor: *Tirana!* Citesc *Tirana,* cuvîntul, însetat de mai multe ori la rînd, venindu-mi, de bucurie, ori să-l pup, ori să ţopăi ca un elefant în călduri. Alături, pre limba lor, bulgărească, de sus în jos, frumos desenate, pe un panou, sînt înscrise denumirile, cred, ale altor cîtorva oraşe.

Mă lămuresc, în curînd, că agenţia efectuează curse regulate către *Atena, Salonic, Scopjie, Istanbul* şi aşa mai departe, autobuzul meu, într-adevăr, trebuind să plece după amiază, la ora cinci. Iar schimb nişte dolari, îmi cumpăr bilet şi vreo oră încă mai stau pe-acolo, odihnindu-mi picioarele obosite şi studiind puzderia de greci, înţoliţi artistic, zîmbitori şi bine hrăniţi, care îngraşă autobuzul de Atena, un vehicul modern, nou-nouţ şi strălucitor ca un ou de Paşti. *Al meu,* pe care scrie Tirana, nu arată, nici el, rău. De ce mi-o fi spus vînzătoarea că e un albanish-bus? Totuşi, cum se cheamă agenţia asta afurisită? Intru şi

cer un pliant. MATPU se cheamă, dar-ar dracii în ea, *Regular bus transport your change,* un „Serele" bulgăresc de făcut bani din transporturi.

Bat apoi, cîteva ore, Sofia, cumpărîndu-mi de-ale gurii, cercetînd vitrinele şi feţele oamenilor, bînd nenumărate cafele şi abţinîndu-mă de a mai lua vreun produs pe care nu-l cunosc din ţară. Preţurile sînt cam ca la noi, dar vînzătorii, profitînd că nu ştiu limba, mă fură pe capete. Înmărmuresc atunci cînd văd, deasupra unor blocuri, nişte creste de munţi, zac într-un fel de Cişmigiu de-al lor, ticsit de copii care se trag pe patine cu rotile şi cîini Colly dintr-aceia flocoşi, cu bot de vulpe, şi mă înnebuneşte numărul farmaciilor. Oriunde te uiţi, din trei în trei metri, citeşti: АПТЕКА. Pîine, de exemplu, nu găseşti nicăieri, dar la АПТЕКА stau bine bulgarii. În viaţa mea - şi am fost, fără să mă laud, prin destule ţări -, n-am întîlnit o aşa concentrare de farmacii pe metru pătrat. Una lîngă alta, ca vrăbiile pe gard, vara.

Văd un ins, altfel bine îmbrăcat, care iese dintr-un magazin şi-şi trage singur una în roata maşinii proprii, aşa, de-amorul artei, obligînd sirena să urle. Văd o construcţie, în centru, SHERATON HOTEL SOFIA BALKAN, care parcă e Casa Poporului la scară redusă. Văd un tip care prăjeşte clătite deasupra unei plite mici. Clătite! exclam eu. Gustoase, zice el, îmbiindu-mă, şi rîdem amîndoi. Apoi, vreo oră, dorm într-un parc, pe o bancă, la soare, bronzîndu-mi nasul. E aproape cinci. Hai, mă aşteaptă Albania, Albania...

*

Este cinci şi jumătate şi sînt iarăşi derutat. Au plecat, pînă acum, două autobuze spre Grecia, dar cel de Tirana încă nici nu a sosit. Ăla de dimineaţă stă tot acolo, însă nu cu el vom merge, am aflat. Îmi atrage atenţia un tip în cojoc, cu bască pe cap şi fără bagaje. Ăsta precis e albanez, îmi spun, şi nu greşesc. Se iscă o mică agitaţie. Stau cu ochii pe cel cu bască. Mă uit la bilet: nr. 11. Oare cîţi om fi? La nume, în loc de Cornel Popa, bulgăroaica a scris Rom Popa. Autobuzul tot nu apare. Iar îmi scot biletul din buzunar şi încremenesc. Ora plecării este 17,30, clar. Dar în dreapta, la ora sosirii, scrie 12! Mă trece un fior îngheţat din cap şi pînă în picioare, încep să calculez, şi ce-mi iese mă sperie: cum adică, voi călători 18 ore şi jumătate? 18 ore? Năvălesc în agenţie, urlînd de furie: autobuzul face 18 ore pînă la Tirana? Şi dacă da, unde este? Să-l văd! Ce se întîmplă? Nu sîntem destui? UNDE E AUTOBUZUL? Vreau să mă urc în el, vreau să-l pipăi, vreau să stau jos: I want to sit down, cucoană, înţelegi? Vă ia mama dracului pe toţi! În enervarea mea, amestec engleza cu româna, dar obţin ceva, totuşi: o damă iese afară, împreună cu mine, şi-mi arată, cu degetul, după colţ, un autobuz prăpădit, pe care nici nu-l băgasem în seamă. A dispărut şi albanezul meu! Mă apropii de mizeria aceea pe patru roţi, văd sigla Mercedes pe botul lui de rablă învăţată cu greul, însă trebuie să fie un model de acum 30 de ani, pe puţin! Albania, Albania...

Şoferul nici nu se uită pe bilet. Înăuntru e relativ curat, dar foarte strîmt. Nu-mi încap genunchii în spaţiul acela mic. Vreau să dau scaunul pe spate şi nu reuşesc: maneta e înţepenită. Încerc să deschid geamul: nu merge; încep să înjur, pe româneşte, şi atunci un

albanez mă întreabă: Do you speak english?, dar aşa, cu accent. Yes, I do, îi răspund stupefiat. Can I help you? continuă albanezul, politicos ca un englez; îi arăt maneta şi-i trag un „*Fuck it",* pentru a fi mai plastic. Albanezul zîmbeşte înţelegător, încearcă să repare defecţiunea şi nu reuşeşte. *Albanish bus,* zice, exact ca vînzătoarea de bilete, făcînd, cum ar veni, haz de necaz şi mă invită să-mi găsesc loc în altă parte. Dar care parte, că autobuzul e plin?! Rămîn pe locul meu, nr. 11. Hai să încerc pe scaunul de-alături. Alături stau şi mai înghesuit, îmi aprind o ţigară fiindcă toată lumea, deja, fumează şi, foarte repede, în nici zece minute de la îmbarcare, plecăm. Albania, Albania, ţine-te bine, sosesc.

*

Mai e puţin şi se înserează de-a binelea. În autobuz e fum ca într-o cafenea şi va fi pe tot parcursul călătoriei. Sînt cam prost dispus din cauza scaunului şi conversaţia în engleză a albanezului de pe rîndul celălalt nu reuşeşte să-mi descreţească fruntea. Trecem pe lîngă o localitate, Vladeja?, mică, răspîndită pe nişte dealuri greoaie, întreg oraşul e căţărat pe umerii colinelor, iar deasupra se lăfăie un nor imens, alb-cenuşiu, apoi din nou pe lîngă un oraş, cu blocuri, fiecare de altă nuanţă, mai am timp să văd o pădure de mesteceni - poezie curată -, o antenă satelit mare cît doi bivoli şi gata, s-a lăsat noaptea. De-acum înainte nu-mi rămîne decît să mă spînzur, încă 16 ore de drum! Sfinte Sisoe! Albanie mi-a trebuit, Albanie am găsit!

Oamenii, în jur, se simt bine: discută gălăgios, mănîncă, merg cînd înspre botul maşinii, cînd spre spate, dau impresia că formează o mare familie. Trecem, fără probleme, prin vama

bulgară şi intrăm în Macedonia. Aici, toată lumea coboară şi se efectuează un control la sînge. Se strîng bani, dolari, pentru a fi plătită viza. Ca român în tranzit sînt singurul care nu plătesc. Apoi vameşul ne dă jos şi ne scotoceşte minuţios bagajele. Pe urma doi se urcă în autobuz, înarmaţi cu lanterne şi şurubelniţe, plus dibăcie profesională, şi se apucă să caute droguri, cred. Trag de vreo patru-cinci becuri, întorc mocheta pe dos, ciocăneşte scaunul şoferului, pipăie hainele uitate pe banchete, în fine, se desfăşoară larg, larg de tot, parcă am fi columbieni prinşi la graniţa cu Statele Unite.

Într-un tîrziu, ne dau voie să urcăm, primim preţioasa viză macedoneană şi intrăm, destul de repede, pe o autostradă fantastică, unde se plăteşte, de asemenea, iar viteza, observ pe un panou rutier, nu trebuie să sară peste 120 km/oră. Ştiu că Macedonia are 50 de piscuri muntoase, de înălţimea Ceahlăului nostru, însă doar ştiu, că de văzut nu văd nimic. Şoferul a pus muzică, hard-rock, tare, chestie care nu pare să deranjeze pe nimeni. Deşi mulţi dorm. Incredibil. Sînt zdrobit de oboseală, dar nu găsesc nici o poziţie în care să stau cît de cît comod, mă omoară scaunul, îmi vine să-l fac bucăţi. Plus că, de dedesubt, ţîşneşte o căldură ucigaşă, atît de fierbinte încît am impresia că o să mi se topească bocancii. Şi port Insulated, de mărimea 47, vorba aia... Geamul nu se deschide. Sau nu-i dau eu de capăt, îmi aprind o altă ţigară. Deasupra capului sînt nişte beculeţe. O vreme, mă joc stingîndu-le şi aprinzîndu-le. Pe urmă iar mă lupt cu geamul. Mi-aprind o altă ţigară, tot pe hard-rock, plăcerea şoferului. Albania, Albania...

*

Mă trezesc, năuc, realizînd că autobuzul stă. Cum am adormit şi cît, nu ştiu. Toate mă dor. Mă simt ca un tip beat, care tocmai a căzut de la etajul trei. Ies afară în noaptea cea neagră şi respir cu nesaţ aerul rece. Sîntem lîngă un motel. O clădire joasă, fără etaj, strident colorată, cu multe geamuri, dinăuntrul căreia răzbate o muzică violent orientală. SHOTA RESTORANT. Cîteva maşini cu număr de Italia în faţă. Un camion de mare tonaj, albanez. Plus autocarul nostru. Alături, pe dreapta, curge un rîu „mititel", vorba poetului, şi se văd nişte case. Înăuntru, deşi trei noaptea, e plin. O orchestră compusă din cinci muzicanţi cîntă în draci. Dizeuza, mică şi grasă, cu un piept generos e îmbrăcată, toată, în roşu-lamé. Chelneriţa are pe ea nişte falduri albe-argintii şi basma de aceeaşi culoare pe cap. Se plăteşte în mărci, în dolari, în lire, în ce ai. Albanezii mei comandă bere, cafea, ceai, sucuri şi de mîncare. Comand şi eu. Dacă ei îşi permit, eu de ce nu? Stau lîngă un tip din Durres, al treilea pînă acum, excelent vorbitor de limba engleză, ghidul meu, cum ar veni. Au aflat cu toţii că sînt ziarist. Cînd nu ne înţelegem îndeajuns pe engleză, tipul o dă pe italiană, limbă învăţată de la televizor.

De altfel, în Albania, toată lumea ştie italiana, mai mult sau mai puţin. Dizeuza, transpirată, cîntă melodii de inimă albastră, un fel de

„Te-am zărit printre morminte", „Ah, mînca-ţi-aş gura, ţiganca mea", într-o limbă necunoscută. Patronul, ca o nevăstuică, fuge de la o masă la alta, dorind să ne intre în graţii. Toba bubuie, ţambalul zăngăne, trompeta şuieră, iar dizeuza îşi dă sufletul de transpusă ce e, tremură carnea pe ea! Şi e trei jumătate noaptea, la nici două ore de graniţa cu Albania! Stăm în local mult, cam vreun ceas. SHOTA RESTORANT. La plecare, cel de-al doilea vorbitor de limbă engleză, un albanez distins şi rasat, cu aer de profesor universitar, îmbrăcat într-un impecabil costum gri, îmi spune că, dacă ar fi ziarist român, el de-aici ar începe reportajul despre Albania, din restaurantul Shota. Să fii tu sănătos, tăticule, îi răspund în gînd, reportajul meu a început de mult. Acum cred că se apropie de jumătate. Mă înţeleg bine cu albanezii, îmi plac. Mă enervează, groaznic, la un moment dat, puţin după plecarea autobuzului, cînd, nu ştiu cum, îmi sare salamul bulgăresc din bagaj. Îl găseşte unul, pe lîngă şofer, eu nu-s atent, îl dă altuia, apoi altuia, din mînă în mînă, tot strigînd, *salami!, salami!,* şi amuzîndu-se ca la nuntă. Îmi recunosc, într-un tîrziu, obiectul, şi-l înhaţ, strivit de rîsetele întregului autobuz. Vreun sfert de oră numai despre *rumâni* şi *salami* se discută, în timp ce eu mor de ruşine. Albania, Albania...

ALBANIA, ALBANIA (II)

Ţara celor 700.000 de cazemate

Primul om de pe teritoriul albanez pe care l-am văzut a fost o femeie. O femeie grănicer. Tînără, înaltă, severă şi sobră, cu faţa albă şi părul vopsit într-un roşcat de bună calitate. Cînd a intrat în autobuz şi şi-a rotit o privire deasupra tuturor, s-a făcut linişte. Muştele, pe capete, muriseră de căldură şi fum, dar chiar să fi fost, în faţa unei astfel de priviri n-ar fi îndrăznit să bîzîie. Femeia a controlat paşapoartele. Pe urmă, eu am completat nişte hîrtii şi autobuzul s-a odihnit vreo oră. Am coborît să fac pipi. Era aproape şase dimineaţa, mă aflam în Albania, la vamă, şi sub „lucirea palidă a zorilor" vedeam, pe dreapta, suprafaţa unui lac fără margini, iar în spate, printre nori, distingeam crestele munţilor. Era frig şi mirosea a proaspăt. Jos, în dosul îngrăditurii de sîrmă, se întindea o mare de rulote albe.

Albania: 28.748 km² şi 3.301.000 locuitori. Relief predominant muntos, - 85 la sută din teritoriu. Cel mai semeţ pisc, - Korab, 2751 metri, aflat în apropiere, la graniţa cu Macedonia. Clima este mediteraneană în regiunile joase, şi temperată, cu precipitaţii bogate în regiunile înalte. Are trei mari lacuri tectonice, Ohrit fiind chiar cel pe care-l văd acum.

Autobuzul tot nu se hotărăşte s-o ia din loc, mai am timp să vă spun.

Albania are, în afară de capitală, şase oraşe considerate mari, cu populaţie cuprinsă între 45 şi 85 de mii de locuitori: Durres, pe malul Mării Adriatice, Elbasam, pe la mijloc, Shkoder, în nord, Korcë, în sud, şi aşa mai departe. Zona din centrul ţării concentrează cam jumătate din populaţie (175-300 locuitori pe metrul pătrat). În privinţa religiei, cam 67% sînt musulmani, 20% ortodocşi, iar restul catolici. După Enver Hodja*, echivalentul lui Stalin pentru Albania, care a trăit pînă în 1985, la putere a venit* Ramiz Alia, *un fel de Gorbaciov mai palid. În 1991, pe 29 martie se desfăşoară primele alegeri pluripartide, cîştigate clar de fostul partid comunist. La nici un an de zile au loc alegeri anticipate, cîştigate zdrobitor de către opoziţie. Conducătorul ţării este Sali Berisha, preşedintele Partidului Democrat, omul cu cel mai mare salariu din ţară: 300 dolari pe lună. Măsura, pentru economia albaneză, a fost un dezastru.*

Cerul, atît cît se vede acum, este uluitor: parcă norii de deasupra lacului ar fi munţi, atît de albaştri, de groşi şi de puternici sînt.

Tot în 1990 vara, albanezii iau cu asalt ambasadele străine din capitala ţării, cerînd paşapoarte. Actualmente, 400.000 de oameni lucrează în Grecia, 50.000 în Italia, 20.000 în Germania, 1000 în România şi aşa mai departe.

Şoferul mă fluieră, făcîndu-mi semn să mă urc în autobuz. Gata, plecăm. Am să vă mai povestesc despre toate astea, mai încolo, pe larg. Este ora şase şi cincisprezece. După încă un control poliţienesc, intrăm de-a binelea în teritoriu. Albania, Albania...

*

Editura LiterNet, 2006

Autobuzul rulează cu viteză moderată pe o şosea neasfaltată. Pe dreapta, mulţi kilometri, vom avea lacul Ohrit, norii şi soarele care se străduieşte să apară, pe stînga muntele sau munţii, nu ştiu precis. Colegii mei s-au trezit cu toţii la vamă, însă acum au adormit din nou. Singurii treji din întregul autobuz sîntem eu şi şoferul. Sau invers. Mă aflu în Albania. Incredibil.

Pămîntul munţilor, atît cît se vede, este roşu, roşu de tot. Norii din dreapta (mă uit, înnebunit, cînd într-o parte, cînd în cealaltă) sînt atît de frumoşi încît îmi vine să ies prin geam, n-am văzut în viaţa mea aşa ceva. Multă vreme mă chinui să-mi dau seama dacă şi dincolo, departe, la capătul lacului, sînt tot munţi ori mi se pare. De-abia cînd s-a făcut ziuă de-a binelea m-am lămurit: nu. Spinările acelea splendide, cupolele de aur, vîrfurile albe şi strălucirea liniilor coborîtoare fuseseră nori. Cei mai frumoşi, cei mai puţin adevăraţi nori din viaţa mea. De altfel, cerul, în Albania, în multe zone, este de-o sălbăticie puţin întîlnită. Îţi dai capul pe spate, priveşti în sus, şi-ţi vine să cazi în patru labe şi să te rogi. Acum, cînd scriu, luna este o seceră îngustă, de fildeş luminos, iar luceafărul, în colţul din stînga, ca de obicei, străluceşte de îngheaţă privirea şi este neobişnuit de mare. Dedesubt albastrul se face azuriu, apoi auriu, iar jos, deasupra lacului, tremură un strat subţire

de purpură...

Hopa, ce-i asta? O cale ferată! Subţiratică şi plăpîndă, mai îngustă decît cele din ţară, de un singur sens, apare, la un moment dat, direct din burta muntelui şi fuge alături de autobuz, luîndu-se la întrecere cu el, pentru ca apoi să dispară, aşa cum a apărut, într-o altă gaură săpată în munte, ca o iluzie parşivă. Un alt punct de control, compus din doi poliţişti şi o gheretă, unde nu stăm mult, autobuzul nostru e cunoscut. Apoi văd, una lîngă alta, ca trei sinistre muşuroaie, primele cazemate ale Albaniei. Fusesem prevenit, dar uitasem. Şocul întîlnirii mă ameţeşte. Albania are peste 700.000 de cazemate, şi nenumărate adăposturi. Ţară mică şi urgisită, punct strategic important pentru intrarea în Europa, Albania este, toată, o fortăreaţă. Locuinţele, aici, fără excepţie, te umplu de oroare, atît de mici, de meschine, de strîmte şi de urîte sînt. Nimeni n-are, în Albania, patru camere, de exemplu, iar cei cu trei sînt aproape enumerabili. Dacă, în loc de fortăreţe, adăposturi şi cazemate s-ar fi construit o clădire, ar fi fost, probabil, cea mai mare de pe glob. Sau toată lumea ar fi trăit altfel, adică omeneşte. Ambasadorul Albaniei la Bucureşti mi-a povestit că aceste cazemate erau aşa de importante, încît o fisură la una din ele se solda cu împuşcarea inginerului care a proiectat-o. Săraca de tine, prin ce-ai trecut şi încă mai treci, Albanie, Albanie...

*

A ieşit un soare frumos, de reclamă. Albanezii mei, unul cîte unul, s-au trezit. Nimeni nu se zgîieşte pe geam, ca mine, dar mulţi mă observă, simt asta. Mergem tot printre munţi, pe

nişte serpentine ameţitor de înguste, fără bordură de siguranţă. Deoarece nu are vizibilitate, şoferul e obligat să claxoneze puternic la fiecare curbă, anunţîndu-i pe cei din faţă că trebuie să stea pe loc. Pînă acum, uluit, am numărat vreo şapte-opt Mercedes-uri la rînd, plus alte mărci de maşini bune. Nici o rablă, nici o jigodie pe patru roţi, nici o căruţă. Un măgăruş doar, atît, cu stăpînul său în cîrcă, un vlăjgan care aproape atingea pămîntul cu picioarele de înalt ce era. Am trecut şi prin vreo două sate, mizerabile, cenuşii din cauza uniformităţii caselor, extrem de puţin animate, ca şi cum toată lumea le-ar fi părăsit, ceea ce, prin alte părţi ale Albaniei, s-a şi întîmplat. Pe timpul comuniştilor, satele de munte erau alimentate de la stat cu produse alimentare, gaz, ciorapi, nasturi, chibrituri şi ce-i mai trebuia omului pe lîngă casă, fiindcă porc n-avea voie să crească, nici vacă, nici oi, nimic. Puteai ţine, totuşi, zece găini, dar închise, fără a avea dreptul să cotcodăcească prin curte. Se trăia cu pîine şi murături. A creşte un porc era echivalent cu a ascunde un spion. Un simplu denunţ şi înfundai puşcăria, pentru mulţi ani de zile. Delictul de-a avea porc!

Sînt înnebunit şi furios că nu pot descrie ce văd. Mă uit pe geam şi-mi comand: *zi ce vezi, în cuvinte.* Dar cuvintele nu vor să iasă. Ce comparaţii? Ce figuri de stil? Ce metafore? Ce nuanţe? Rahat. Trezeşte-te faţă în faţă cu o femeie goală, de frumuseţea Claudiei Schiffer, înaltă cît Ceahlăul, al cărei sex, splendid, privit de jos, strălucitor şi cărnos, are mărimea Intercontinentalului şi descrie sexul dacă poţi! N-ai cum! Mai ales că, deşi tu eşti doar cît o unghie a ei, te simţi excitat! Nu îmi rămîne decît să mă scuz. Aţi văzut munţi la viaţa voastră?

Dacă da, uitaţi-i. În Albania sînt şi mai frumoşi. Şi ţineţi cont că e primăvară. Şi că turismul, în această ţară, n-a reuşit încă să distrugă nimic. Şi că zeci de culmi sînt aproape virgine, deoarece albanezul, duminica, trebuia să facă muncă patriotică, nu să hălăduiască de nebun prin munţi, cu rucsacul în spate, pentru a-i veni cine ştie ce idei. Sînt fericit că mă aflu aici. Albania, Albania...

*

Intrăm într-o mică localitate, *Libraz,* aşezată pe malul unui rîu, înconjurată de munţi, unde autobuzul face o escală. Nu văd deloc case, ci doar blocuri, mici şi pătrate, vopsite în culori urîte, cu zeci de rufe la ferestre şi nenumărate antene satelit. Coborîm pentru a bea o cafea. Sînt invitatul prietenilor mei, un fel de *special guest star.* Mi se atrage atenţia că ceea ce noi îndeobşte numim cafea aici are un cu totul alt gust. *Este cafea albaneză*, mi se spune. Ceremonialul pregătirii mă oboseşte. Intrăm într-o tavernă priponită de marginea şoselei, luăm loc la mese, şi mă trezesc în faţă cu o ceaşcă minusculă, aproape cît un degetar de mare. Toţi îşi pun zahăr: o linguriţă, două, trei, după gust. Eu, de obicei, o beau fără, şi dau să iau prima gură. De parcă m-aş fi apropiat de coada unui piton, sînt oprit, cu spaimă. *Pune-ţi* zahăr, mă îndeamnă prietenul meu din

Durres. Nu, eu o beau fără. *E o cafea albaneză,* mi se spune, a nu ştiu cîta oară. Şi ce dacă? Ridic din umeri, ochii tuturor sînt aţintiţi asupra mea, şi iau o înghiţitură bună. Devin, într-o secundă, rigid ca o bară de fontă. Cafeaua este atît de amară şi puternică încît îţi dă impresia că bei algocalmin fiole, te năuceşte. Fără zahăr, e sinucidere curată. Învins, îmi pun două linguriţe şi abia aşa pot bea restul. Apoi, vreau să fac din nou pipi şi caut WC-ul, unde am, iarăşi, un alt şoc. Aşa-zisa toaletă este mare cît un frigider, ticsită de rufe la uscat, unele peste altele, iar WC-ul e turcesc, fără scaun. De altfel, în Albania, voi descoperi mai tîrziu, nu există WC-uri cu scaun, cu *tron,* după cum spun românii. Băile nu sînt prevăzute să aibă şi cadă. Te speli, cu duşul, deasupra WC-ului, ori îţi torni apă cu ligheanul. Plăcerea de a sta întins într-o cadă, cu scrumiera alături, în Albania este extrem de rară. Din mai multe motive: căzi europene au doar cei care şi-au cumpărat *acum.* Apa caldă, în toată ţara, e ceva care ţine de fantastic, din moment ce nici apa obişnuită nu curge, în multe zone, decît 3-4 ore pe zi. Şi aşa mai departe.

Plecăm spre *Elbasam* (85.000 de locuitori), al treilea oraş ca mărime al Albaniei, rulînd cu viteză în acelaşi peisaj anormal de frumos. Viaducte, poduri suspendate, prăpăstii, cascade şi cazemate, cazemate peste tot. Cîte două, cîte una, cîte trei, cîte vrei. Am numărat deja aproximativ 200 şi am renunţat. În Elbasam, strada principală are palmieri adevăraţi pe stînga şi un fel de brazi pe dreapta. Aici coboară tipul văzut la autogara din Sofia, vă amintiţi?, cel cu bască, fără bagaj şi cojoc.

Ieşind din oraş, mergem cîţiva kilometri numai printre coline de măslini. Din loc în loc, diverşi tipi, pe marginea şoselei, vînd sticluţe pline cu un lichid galben, probabil ulei. Cînd ajungem în vîrful unei alte coline, avînd, deci, întreg oraşul dedesubt, cel de-al doilea excelent vorbitor de limbă engleză, tipul cu aspect de profesor universitar, îmi arată un uriaş combinat siderurgic, întins pe cîţiva kilometri, care nu funcţionează. A, am uitat să vă spun: în Albania nu funcţionează nici o fabrică, în 1990 s-a luat hotărîrea ca toate unităţile să fie închise şi muncitorii trimişi în şomaj, cu 80 la sută din salariu. Apoi s-a furat tot ce era de furat, iar astăzi Albania nu produce nimic pe care să scrie „Made in". Nimic. Tot ce găseşti în magazine este străin. Străin şi scump. Mai scump, chiar, decît în România. Albania, Albania...

1995

PS: Atît am reuşit să public în revistă. După două „mijlocuri" întregi, ceva la vreo 30 de pagini dactilo, redactorul-şef m-a chemat la el şi m-a întrebat cînd am de gînd, naibii, să intru odată în Tirana şi ce mărime, de fapt, are reportajul acesta. I-am spus, cu sinceritate, că Tirana face parte din episodul patru şi că întregul material are în jur de 120 de pagini. Redactorul-şef s-a făcut alb dintr-o dată şi m-a întrebat: Eşti nebun? Nu, i-am răspuns, dar aşa am gîndit reportajul acesta. Bine, a răspuns redactorul-şef, nu mai publici nimic în continuare. Albania ta s-a terminat aici. Bine, dar..., am încercat eu să protestez,... e un material extraordinar... Nu mă interesează, a spus redactorul-şef. Bou nu eşti tu că ai scris 120 de pagini de reportaj, bou am fost eu că te-am lăsat să mergi în Albania. Ieşi, pînă nu te concediez. Şi am ieşit.

La Crivina, birjar, du-ne la Crivina...

„Era seară, aşa, cam pe la ora stingerii. Muream de somn, cît hămălisem pe şantier, de la cinci dimineaţa, şi cînd l-am văzut apărînd în uşa dormitorului, cu namila aceea de femeie care nu se mai termina, pe cuvîntul meu, să mor dacă te mint, m-am trezit dintr-o dată. S-a lăsat o linişte dintr-aia grozavă, că auzeai ţînţarul anofel cum zboară prin aer, şi unu' Gore, parcă-l văd şi acum, un damblagit slăbănog, plin de coşuri, de lucra pe o macara de transporta materiale, a deschis gura şi a întrebat, da' aşa, pierit, că nu mai avea aer în plămîni: ce-i asta, bă? Exact aşa a zis: ce-i asta, bă?, la care frate-mio, ţanţoş, după cum îl ştii, fudul de crapă osu' pe el, a zis: o femeie, fleţule, nu vezi? O femeie adevărată, în carne şi oase!"

*

Am fost şi am stat două zile la Crivina. Crivina este numele unui canton de cale ferată desfiinţat, un indicativ care nu poate fi găsit pe nici o hartă a României, oricît de exactă ar fi, un punct geografic situat între localităţile Oraviţa şi Anina. Cam la şapte kilometri depărtare de Anina şi aproximativ douăzeci de Oraviţa, Nicolae sau Elena Ceauşescu, nu se ştie precis, dar oamenii spun că mai degrabă ea, Elena Ceauşescu, a dorit să spargă gura planetei şi să construiască într-un loc muntos, departe de orice aşezare omenească, cea mai mare termocentrală de şisturi bituminoase din lume.

Proiectul, început în 1977, a eşuat, apoi a fost mutat de colo-colo, iar pînă la urmă s-a hotărît că se va ridica în dreptul acelui fost canton de cale ferată, în mijlocul unui peisaj montan care-ţi taie răsuflarea de frumos ce e.

Dacă vii dinspre Anina, cinci kilometri, pe jos, ţinînd linia şoselei, nu simţi că faci vreun efort. Din dreptul unui pod, care aruncă drumul către Bozovici, o iei la dreapta şi urci printre munţi, urci împreună cu şoseaua pînă la nivelul unui platou, de vreo doi kilometri lungime, după care, încet-încet, încet-încet, începi să cobori. Peisajul, de jur împrejur, am mai spus-o, îţi taie răsuflarea. Nu simţi efortul, n-ai timp să te plictiseşti. La un moment dat, deşi mai e destul pînă să ajungi la Crivina, drept în faţa şoselei, dar oarecum puţin dreapta, printre siluetele brazilor, vezi ceva care tulbură imaginea. Dacă nu ştii ce este, te opreşti năuc şi, în eventualitatea că te-ai născut prin Cleveland-Ohio, scoţi aparatul de fotografiat şi încerci mai multe poze, să le arăţi, la întoarcere, prietenilor din America.

În faţă, printre brazi, aparent ieşind chiar din munte, e un imens coş de fabrică. Un coş de fabrică, între munţi, care nu fumegă. E încă foarte departe, dar se vede extrem de clar, parcă decupat pe silueta dinozaurului împădurit din spate. Ţin să precizez că rar, foarte rar, trec maşini într-o parte sau în alta. Orice vibraţie se aude puternic de la mare distanţă. Şi, deci, apare acest coş de fabrică direct de nicăieri, pe fundalul unei linişti aproape nepămîntene. Singurul zgomot care se aude este cel al bocancilor tăi pe asfalt. Mai mergi puţin şi lîngă coş încep să-şi iţească frunţile două, parcă, furnale. Iarăşi te opreşti, intrigat. Oprindu-te, de data

aceasta, nu se mai aude chiar nimic. Pe urmă, şoseaua face un cot generos, atît furnalele, cît şi coşul dispar în spatele unei perdele de brazi şi crezi, mergînd mai multe minute, că aproape ai avut o halucinaţie, fiindcă peisajul redevine acelaşi, magnific, plin de verde, munţi cît vezi cu ochii şi o linişte solemnă, ca de catedrală. Uiţi, mergînd, atît de coş, cît şi de furnale. Poate că ţi s-a părut. Mergi. Priveliştea e colosală. Cînd, după un alt cot al şoselei, din nou începe să se vadă coşul. Se vede, în spatele unor brazi, din ce în ce mai mult. Şi deodată, după ce ai terminat de făcut acel cot al drumului, vezi, de jos, un şantier imens. Imens. Are, pe diagonală, cîţiva kilometri. Are mărimea şi suprafaţa unui orăşel. Nu e menţionat pe nici o hartă a României. Ai ajuns la Crivina.

*

Oficial, arătarea se cheamă Centrala Termoelectrică Anina şi e compusă din acest şantier, de fapt o caracatiţă uriaşă cu braţe, ochi, corp şi ventuze din metal şi beton, plus colonia şi blocurile de lîngă şosea. Aproape de intrarea principală, rugineşte o hală cu şase benzi de transportat cărbunele, iar două imense excavatoare dotate cu sistem de cupă rotativă, înalte, fiecare cît un bloc de locuinţe, dorm de mai mulţi ani cu nasurile înfipte în carnea muntelui.

Ochiul nu poate cuprinde întreaga suprafaţă a termocentralei... Pentru a vă face o idee despre mărimea ei, vă anunţ că numai coşul de fum are peste două sute de metri înălţime. Mai sînt, apoi, turnuri de răcire, electrofiltre, mori, cazane, staţii de pompare a apei, bazine şi aşa mai departe. Ca s-o înconjori îţi trebuie cîteva ore. O fotografie exactă se poate face doar din

avion, probabil. Şi peste tot e o linişte de staţiune; îţi auzi inima pulsînd în piept şi sîngele curgînd prin vene. O astfel de linişte, în mijlocul unei suprafeţe intens industrializate, cu toate drăcoveniile de beton, metal şi sticlă care murdăresc locul cu nesimţirea lor de animale pasive, această linişte, deci, e înspăimîntătoare, seamănă cu moartea. Şi e, de fapt, moarte. Fiindcă nimic, aici, nu mai funcţionează.

Cele trei blocuri de lîngă şosea au fost părăsite. Blocuri nou-nouţe, cu apartamente mari şi două balcoane, pentru care un amărăştean fără casă l-ar călca în picioare şi pe taică-său. În două dintre ele mai locuieşte cîte cineva. Ultimul însă e complet gol. Uşa de la intrarea pe casa scărilor e bătută în cuie, legată cu sîrmă şi închisă cu ditamai lacătul. Intri prin apartamentele părăsite ca la tine acasă. Uşile, tocurile geamurilor, chiuvetele, caloriferele, W.C.-urile şi tot ce s-a mai putut fura, s-a furat. Un cui folositor n-a fost lăsat în perete. Camere goale, moloz, noroi, pietre, rahaţi, paie, crengi, urme de foc, tot ce ţine de vandalism găseşti aici; speram să dau, cotrobăind cu hărnicie, măcar peste o veche periuţă de dinţi, un pantof, un nasture ceva, sau măcar un ziar rupt, dar n-am avut succes. Pe şantierul termocentralei, demult, au lucrat peste cinci mii de oameni. Oameni care au locuit, majoritatea, în barăci de P.F.L. sau de lemn.

Barăci pentru nefamilişti, lungi, cu zeci de camere şi două niveluri, barăci tip apartament, dotate cu baie şi bucătărie, barăci tip garsonieră. Nouăzeci şi cinci la sută din aceste spaţii, dacă nu şi mai mult, sînt părăsite şi devastate. Într-o baracă am văzut cum copacul de afară a spart geamul şi acum creşte înăuntru. Invadase toată încăperea. În alta am găsit o vacă

dormind, în alta am întîlnit o pereche de măgari. Unul, speriat de apariţie, a ţîşnit prin peretele spart direct afară, însă celălalt, neavînd unde să fugă, a străbătut apartamentul pînă acolo unde înainte fusese probabil bucătăria şi, pe jumătate întors, mă privea tremurînd.

Un măgar într-o bucătărie - ce imagine! Mi-am tras palme că terminasem filmul din aparat. Apoi, cînd am găsit şi în alte barăci găini, boi, porci şi cîini, m-am liniştit. La Crivina, am înţeles, e raiul necuvîntătoarelor. Fiecare patruped, la Crivina, poate dispune de un apartament întreg.

*

Şantierul naţional al tineretului Crivina, pe scurt, „Seneteu", cu accent pe „u", a fost, pentru mulţi, locul unde au venit în floarea vîrstei şi au plecat de aici încărunţiţi. Se cîştiga bine la „Seneteu": cinci, şapte, opt mii de lei pe lună prin 1980, sau chiar mai încolo, erau bani. Crivina mustea de tineri. Barăcile, supraaglomerate, nu mai pridideau să primească noi şi noi doritori de muncă grea, dar plătită frumos. Lucrau aici şi militari, şi concentraţi, şi voluntari, şi „detaşaţi". „Detaşaţii" credeau că vor sta un an-doi, îşi vor face suma, apoi se vor întoarce pe la casele lor.

Nimeni însă nu a plecat la termenul propus, fiindcă era mişto la Crivina. Partidul avea faţă de şantier o grijă specială. Prin ţară oamenii sufereau de frig iarna, erau plătiţi prost, nu găseau ce să cumpere de prin magazine. Crivina se bucura de un statut aparte. Şantieriştii aveau cluburi, alimentare bine aprovizionate, policlinică, dispensar, cabinet stomatologic,

frizerie, sală de proiecţie şi aşa mai departe. Apa caldă curgea toată ziua. Iarna, caloriferele duduiau. Sîmbăta şi duminica venea berea în Crivina cu TIR-ul, toţi îşi cumpărau cîte două navete, să se sature. Se organizau excursii, cu autobuzul, la Herculane, la „Ochiubei" - un lac de munte foarte rece, plin de păstrăvi, din apropiere, şi oriunde mai aveau chef oamenii.

Şantierul avea şi echipă de fotbal. „Energia Crivina" se chema şi a evoluat în campionatul judeţean. La fiecare meci, echipa era însoţită de fanaticii ei suporteri, cu steaguri, însemne şi cîrîitori. Oricine dorea să meargă la meci se suia frumuşel într-un autobuz pus la dispoziţie de conducerea şantierului şi mergea. Erau necesare trei autobuze? Veneau trei autobuze. Li se scula cheful la mai mulţi? Veneau şapte, zece autobuze, nu se punea problema. Membrii echipei, amatori entuziaşti, lucrau, mai întîi, opt ore pe şantier, apoi alte două se antrenau.

Masa la cantină costa 9-10-13 lei. Mîncai sănătos, pe săturate. Cine voia să fie domn şi dorea „meniu special" scotea 25 de lei din portofel, dar era servit cu aperitiv, felu' unu, felu' doi, felu' trei, cafea şi apă minerală ca la restaurant.

Veneau fete, sudoriţe, de prin Focşani, Tecuci, Suceava, Galaţi. Veneau fete, strungăriţe, de prin Vaslui, Miercurea Ciuc, Tg. Mureş, Roman şi Bacău. Era full de fete pe şantier, în cantina mare se desfăşurau căsătorii pe bandă rulantă, duminică de duminică.

La Crivina, „Seneteu" funcţiona ca o familie. Dă-mi aia, dă-mi ailaltă, salut, salut, hai noroc, sărut mîna, să trăieşti, ce mai faci, poftă bună, la revedere. Rufele se întindeau, vara, la uscat, afară. Nimeni nu fura de la vecinul său un capăt de aţă. Uşile de la camere, în general,

erau lăsate deschise. Mulţi veneau aici holtei, se însurau, făceau copii, îi dădeau la creşa din colonie, pe urmă la şcoală, tot în colonie, pe urmă la liceu, în Oraviţa sau Anina. Un batalion de autobuze sosea dimineaţa, din toate localităţile înconjurătoare, cu oameni la schimb. Aproape de intrarea principală mai e şi acum o parcare uriaşă, cum vezi doar pe aeroporturile internaţionale. La Crivina, paradoxal, se trăia, pe vremea Ceauşescului, cu entuziasm. Astăzi, Crivina e un cadavru industrial în putrefacţie lentă. Un muzeu de fiare vechi. Astăzi, la Crivina doar se moare.

*

Centrala Termoelectrică Anina ar fi trebuit să fie cea mai mare din lume. A fost proiectată, cu picioarele, pentru trei grupuri de 300 de MW fiecare. Pe total, deci, se prognoza că va produce la nivelul unei centrale atomice europene. Prin ’77 a pornit şantierul, prin '84-'85 s-au făcut primele probe şi în '86, '87, '88, drăcovenia a funcţionat, cum a dat Dumnezeu, cu întreruperi mai mari sau mai mici, însă niciodată la întreaga capacitate.

Cel mai puternic a mers cu aproape 300 MW, însă era jale. Construcţia pîrîia din toate încheieturile. Coşurile se înfundau, transportoarele se gripau, furnalele vibrau. Stratul de cărbune n-avea calitatea scontată. După 20 de metri de cărbune bun, excavatorul dădea peste altceva. Pe benzi urcau pietre, pămînt şi nisip. Oricît le-ai fi stropit cu păcură sau cu gaz metan, chestiile alea refuzau să ardă, şi întreaga maşinărie începea să tuşească. Pînă la urmă, ceva pocnea şi trebuia oprit lucrul. Din cele două gigantice furnale proiectate, numai unul a

fost folosit. Celălalt e decor, să dea frumos în cadru. Turbina principală, prin '89, s-a stricat rău, da' rău de tot, şi a fost nevoie să fie trimisă la IMGB. Şantierul s-a oprit.

Pe urmă a venit Revoluţia şi gata. La Bucureşti s-a luat hotărîrea că investiţia e nerentabilă şi trebuie stopată. Prin '91-'92 au început, masiv, concedierile. Mii de oameni şi-au pierdut *job*-urile şi s-au răspîndit care încotro. Locul, încet-încet, s-a golit. Înainte de a pleca, fiecare, de necaz, a făcut măcar o stricăciune, sau a luat cu el un suvenir, să-i aducă aminte de timpul cînd era tînăr şi spărgea muntele în pumni. Uşi, ferestre, W.C.-uri, oglinzi, toate au dispărut. Pe şantier, astăzi, n-a mai rămas decît o mînă de oameni. Parte din ei sînt încă angajaţi ai centralei. Mai demontează o piesă, mai întreţin alta, mai dau cu mătura, mai fac pe pompierii, dar în general freacă menta. Cosmetizează un cadavru să nu se descompună total. Şantierul e un cimitir de fiare vechi, păzit, chipurile, de gardieni publici, dar eu de două ori am pătruns lejer fie prin gard, fie printr-o poartă lăsată deschisă şi m-am plimbat cu mîinile la spate, ca la mine în bucătărie, fără să întîlnesc nici un atom de gardian... Trei rucsacuri de dinamită puteam să am în spate şi organizam, să fi fost spion din insulele Pago-Pago, o explozie de toată frumuseţea, praful şi pulberea se alegea din şantier, era ştire pe CNN.

În afară de cei care sînt încă angajaţi ai centralei, au mai rămas destui. N-au unde să se ducă. Stau acolo, în vechile barăci, şi lucrează pe unde se nimereşte sau fac plajă la soare. Sînt trei baruri în colonie şi nici un loc de unde să-ţi cumperi o pîine. De puţin timp s-a deschis un soi de alimentară, dar preţurile sînt mari, sparg punga. Mai bine bei o secărică, două şi uiţi.

Trece timpul. Peisajul e frumos. Un acoperiş de carton ai deasupra capului. Mai joci un remi cu băieţii, mai faci o „carte”, mai bei un rom ieftin, te distrezi, că doar eşti tînăr. Ai venit aici pentru a fugi de ce aveai în spate, unde să te întorci acum? Stai la Crivina. Vara e bine. Staţiune de odihnă pe gratis. Iarna... iarna-i mai nasol. Dar trece şi ea, dă-o dracului, şi vine iarăşi primăvara. Vine primăvara, dă colţul ierbii, iese soarele, mai razi o tărie, e din nou bine. Şi tot aşa. Viaţă.

*

Liderul celor rămaşi e domnu' Doru. Macaragiu. Singurul, aproape, căruia băieţii i se adresează cu domnu’. Ceilalţi au porecle: Masonu', Mutu', Ciungu', Nebunu', Generalu', Dracula.

Generalu', un bărbat uscăţiv, gălbejit şi chelios, e celibatar. A venit de la Galaţi. Cîştiga, acolo, sub două mii de lei pe lună. Cînd a sosit pe şantier, puţin intimidat, le spunea tuturor, la mişto, Generale, şi aşa i-a rămas porecla. O dată a păţit o nenorocire. I-a murit mama şi a primit o telegramă, dar nu a ajuns la el decît în ultima clipă, absolut întîmplător, din cauză că nimeni nu-i ştia numele din buletin.

Mutu' nu a vorbit pînă la 13 ani şi de atunci îi turuie gura într-una, să recupereze timpul pierdut. S-a învîrtit de-un camion vechi, l-a reparat şi munceşte cu el pe la cine are nevoie.

Ciungu' e lipovean. Şi-a pierdut mîna dreaptă într-un accident cînd era mic. A venit pe şantier, s-a căsătorit, a făcut patru copii şi acum lucrează la un gater.

Dracula a făcut puşcărie, e periculos tare. Dacă se pune, bate trei-patru bărbaţi o dată. Cînd e treaz, te înţelegi cu el. Cînd e capsat, nu. Arată cu mîna către pădurile din jur şi spune: „Ştii de ce stau eu aici, ştii? Asta e, că nu ştii. Eşti prost... Da' pădurile astea le vezi? Tot fur şi nu poa' să-mi facă nimeni nimic. Tot fur".

Masonu' a venit din Sibiu. Dădea filme la club şi ţinea conferinţe de culturalizare populară, a ajuns un fel de director al „Seneteu-lui". Pe urmă a lucrat la un gater, a fost dat afară şi acum e vai de capu' lui, taie frunze la cîini.

Domnu' Doru stă într-o garsonieră dublă, din PFL, unde înainte locuiau şefii. Garsoniera lui se cheamă Cometa 31. Celelalte barăci se numesc Tomis, Banias, Bacău, Caransebeş şi aşa mai departe. După ce şantierul s-a închis, a plecat în Germania, la lucru, pe urmă în Franţa şi Italia. S-a întors înapoi fără un ban în buzunar, dar a văzut lumea. O lună întreagă a stat pe Coasta de Azur, ca milionarii. S-a prăjit la soare cu maţele chiorăindu-i de foame. Bea apă de la fîntînile arteziene. Domnu' Doru e cult, citeşte cărţi şi are abonament la ziar. Televizorul l-a făcut cadou unuia, fiindcă nu mai suporta, spune el, să fie manipulat ca prostu'. Bă, i-a zis unui coleg, vrei televizor? Vreau, domn' Doru, da' n-am bani. Bă, cine te-a întrebat pe tine de bani? Vino după lucru şi vezi că ţi-l las în faţa casei. Dacă întîrzii, îl găseşti la gunoi. Şi de atunci domnu' Doru stă pe uscat, dar se simte bine. Gîndeşte cu propriul cap, nu cu al altora, în plus, e singurul din colonie care nu bea alcool. Singurul.

Şi ar mai fi poveşti. Multe poveşti. „Despre inginerul care a murit în autobuz. Despre tînărul care s-a aruncat de pe furnal. Despre nunta aia, cînd s-au făcut toţi ca porcii, le cădea capu'-n chiuvetă de rău. Despre ce mişto se trăia odinioară aici. Despre tipa aia, bă, de doi metri, care a adus-o Fantomas într-o seară în dormitor, bă, ce mai tipă, era parcă suită pe un scăunel, chiar şi cînd stătea jos şi ne privea pe fiecare liniştită, fără să-i tremure o geană la ochi, fantastică, bă, ce se mai fîstîciseră băieţii, ha, ha, ha, o băgaseră pe mînecă rău de tot, tremurau chiloţii pe ei, ce hai a mai fost şi cu tipa aia, o ţii minte, Fane, nu? Păi, cum s-o uit, bă, ce, aşa ceva se uită? Vremuri, tataie, vremuri frumoase, hai noroc, hai noroc...”

1997

TIMIŞOARA, DOI ANI DUPĂ...

Pe 25 decembrie 1989 mă aflam întîmplător în gara din Iaşi. De cîteva zile, aidoma tuturor celorlalţi, nu aveam somn şi nu-mi găseam locul, străbătînd oraşul în sus şi în jos, privind la orice cu ochii larg deschişi, de parcă atunci mi s-ar fi luminat prima oară, hămesit de noutate şi dat peste cap de istorie. Cred, altfel spus, că adulmecam sau eram în căutarea unei adieri de solidaritate. Un soldat s-a uitat lung în urma mea, măsurîndu-mă vigilent, şi, după o scurtă ezitare, a venit decis lîngă mine cerîndu-mi actele.

Deodată am tresărit violent, aidoma unui cal căruia cineva îi bagă jăratec sub coadă: auzisem, chiar lîngă mine, pronunţîndu-se cuvîntul TIMIŞOARA. M-am răsucit ca lupul, din tot corpul, spre omul care vorbea, era un individ cam la 40 de ani, spălăcit, cu o barbă de cîteva zile pe obraji, îmbrăcat într-un palton maro, destul de uzat. M-am tras lîngă el şi, îngheţat aproape, i-am sorbit fiecare cuvînt: povestea despre gloanţe şi tancuri, despre Calea Giroculuişi Piaţa Operei, despre morţi şi sînge.

Îl priveam cu o intensitate de hipnotizator, venindu-mi parcă să-l pişc, pentru a mă convinge că este, deoarece, pentru mine, el reprezenta atunci Revoluţia, el era Timişoara. Dacă mi-ar fi spus că îl cheamă Adam, nu aş fi fost mai puţin şocat. Desigur, toate poveştile lui le auzisem deja la televizor, le cunoşteam, dar lucrul acesta, banal, nu reuşea să-mi diminueze

uimirea, ci din contră mi-o sporea. L-am cunoscut din fir a păr, intrigîndu-l cu nestăvilita-mi curiozitate, şi am plecat din gară vibrînd, convins că am pus mîna pe cel mai senzaţional reportaj, de la debarcarea americanilor pe Lună încoace. Era, încă o dată vă reamintesc, 25 decembrie 1989, dimineaţa, şi Ceauşescu încă nu fusese împuşcat, şi „teroriştii" încă îşi făceau de cap, umplîndu-ne nopţile de coşmaruri.

Ducîndu-mă la Timişoara pentru a scrie despre cum o văd eu la doi ani după Revoluţie, am dorit să:

- *o cunosc pe nevasta lui Laszlo Tokes*
- *îl rog pe primul împuşcat din Decembrie '89 să-mi povestească, minut cu minut, ce-a făcut el cu o zi înainte*
- *aflu de la George Şerban cum a scris PROCLAMAŢIA DE LA TIMIŞOARA*
- *discut cu Victor Popa, cineastul care a filmat masacrul din Piaţa Operei*
- *găsesc un şomer, valid şi scîrbit de viaţă, care a fost rănit ori bătut atunci, în zilele lui Decembrie '89*
- *cumpăr doi dolari de la traficanţii valutari ai Timişoarei*
- *descriu înfăţişarea şi existenţa „familiei celei mai bogate din oraş"*
- *văd cum arată unul din copiii născuţi atunci, şi dacă a învăţat să vorbească, ce spune*
- *vizitez cimitirul săracilor*

• îl întreb pe Vasile Popovici, proaspăt întors din America, unde a stat trei luni, cum se vede Timişoara de la Washington

• să...

• să... etc..

DAR:

• nevasta lui Laszlo Tokes era la Oradea

• primul împuşcat al Timişoarei n-a fost de găsit

• Victor Popa lipsea din localitate

• Poliţia tocmai efectua raiduri, bişniţarii stăteau tupilaţi, făcînd-o pe-a turiştii

• sînt enorm de multe familii înstărite în Timişoara, neexistînd un semitop, fie el şi neoficial

• Vasile Popovici era la Bucureşti

•... etc.

Aşa prezentîndu-se lucrurile, mi-a ieşit altceva. În tot cazul, trebuie să recunoaşteţi, planul fusese minunat conceput, v-aş fi rupt gura.

*

O ceaţă groasă şi albă, de lapte moale atîrnă asupra oraşului, presîndu-l cu greutatea lui umedă şi dulce. Maşinile circulă cu farurile aprinse, oamenii merg grăbiţi, cu nasurile bine băgate în fulare. Timişoara, decembrie, 1991. Ziua nu are importanţă, dar vă asigur că este o

cifră oarecare din calendarul ultimei luni a anului, unica mea grijă fiind aceea ca ea să nu se suprapună cu o aniversare, oricît de semnificativă. Contează că e vorba despre Timişoara şi că e din nou decembrie, însă de data aceasta cu literă mică.

Am mai fost aici în urmă cu un an (ce coincidenţă aproape meschină, nu?) şi cînd am plecat spre Iaşi (era 1 noiembrie) tocmai se scumpiseră pentru prima oară biletele. Explicîndu-i doamnei de la agenţie că sînt foarte grăbit, am rugat-o să-mi reţină un loc la vagonul de dormit, clasa I, eu urmînd a veni pentru a-l lua cu două ore înainte de plecarea trenului. Am revenit, aşa cum stabilisem, şi am găsit-o pe doamna respectivă foarte agitată: costă 700 lei! mi-a strigat ea prin geam. 700? Pentru o clipă mi-a venit să rîd. Suma îmi părea enormă - şi chiar era, pe vremea aceea. Îl mai luaţi? m-a întrebat ea. Da, am spus, rînjind cam strepezit, doar n-o să rămîn aici!

E decembrie 1991 şi zilele acelea au rămas cu mult în urmă, parcă au trecut veacuri. Azi am venit la Timişoara, după a nu mai ştiu cîta scumpire a biletelor, cu clasa a II-a, peste 16 ore, îngrozitor, deci, plătind în jur de 1100. Trenul acela, aproape în exclusivitate cu vagoane de dormit, din cauza slabelor solicitări de locuri, a fost desfiinţat şi în locul lui circulă altul, cu vagoane simple, muncitoreşti, vechi şi murdare. Clasa I şi a II-a (majoritatea). Niet cuşeta! Niet confortul! Niet! Niet!

*

Gara, mult rărită de oameni, e totuşi un stup în continuă mişcare. Lîngă ghişeul informaţiilor, în picioare, puţind şi a urină şi a vin (ori mi se pare mie), un ceferist tînăr, îmbrăcat în cunoscuta uniformă bleumarin, priveşte apatic mulţimea. Dă impresia că e împăiat şi că joacă de fapt rolul altcuiva. În gît are un carton uriaş, pe care scrie sus, cu litere mari, GREVA FOAMEI, iar dedesubt, lipite unul sub celălalt sînt o mulţime de certificate şi adeverinţe care nu ştiu ce vor să însemne (Brîncoveanu Budomir îl cheamă pe CFR-ist, frumos nume), mai jos, de asemenea e scris ceva, nişte revendicări probabil. Mulţimea se îngrămădeşte în jurul CFR-istului - SENZAŢIE! DOMNIŞORI ŞI DOMNIŞOARE! VENIŢI SĂ VEDEŢI NEMAIVĂZUTUL! GRATIS! DOMNIŞORI ŞI DOMNIŞOARE! -, lăsîndu-se ba pe un genunchi, ba pe celălalt.

Nimeni nu rîde, nimeni nu comentează. Aglomeraţia e cu atît mai mare cu cît individul stă exact sub panoul cu mersul trenurilor şi orice suflet din gară, vrînd-nevrînd, tot trece pe-acolo, mai ales cînd pe stînga e intrarea într-un restaurant autoservire. Afară, zdrelindu-ţi retina, o puzderie de firme mici, particulare, cu neoane roşii şi verzi, tip Snack-baruri, cafenele şi altele. Se mănîncă sandwich-uri, cîrnaţi şi cremvurşti, se beau cafele, sînt vreo două cozi la ziare şi o armată întreagă de ţigani te îmbie cu Carpaţi de Timişoara, 25 lei pachetul, LUME! LUME! 25? am întrebat, mirîndu-mă, ce, ţi se pare scump? mi-a întors-o borfaşul, făcîndu-mă să-mi înghit saliva şi să trec mai departe, nu, nu mi se pare, am continuat în gînd, doar sînt la Timişoara.

Cumpăr un pachet totuşi, neputîndu-mă abţine de a nu-l înjura. Nu se supără, e negustor vechi, ce p. mă-sii, a mai întîlnit el dintr-ăştia. Anul trecut cel mai scump Carpaţi de Timişoara costa 15 lei, iar dacă îl tîrguiai în cartierul studenţesc îl scoteai şi la zece lei. Da, însă acestea se petreceau anul trecut, puiule. Anul trecut, puiule, adică tare, tare demult; Roman strălucea ca un trandafir de plastic nou-nouţ, minerii, după ce curăţiseră Piaţa Universităţii, îşi vedeau de abatajele lor cu producţie în continuă scădere, vijelios, mai era pînă la marile mitinguri cauzate de aniversarea a 3 ani de la revolta braşovenilor, din '87, şi lumea încă spera că Iliescu nu va prinde anul nou în palatul de la Cotroceni, ehei, copiii mei, cîtă naivitate s-a scurs, putredă şi pustie, pe apa sîmbetei, cîtă naivitate...

*

Dacă am desena un romb şi am trasa şi diagonala mare, la un capăt al ei ar fi Gara, iar în partea cealaltă Piaţa Operei. Pot merge pe o latură sau pe alta, tot acolo ajung. Primul drum, perpendicular pe gară, este B-dul General Ion Dragalina (are omul şi o statuie în Lugoj, aproape de şoseaua ce duce spre Caransebeş), dar îl cunosc, aşa încît decid să o iau pe celălalt.

Ceaţa e la fel de groasă, la fel de compactă şi albă. Trec pe lîngă o fabrică (ELECTROMOTOR), traversez o stradă îngustă (A. SEILER scrie pe o plăcuţă, cine naiba o mai fi şi ăsta, n-am auzit de el în viaţa mea!), mă preling pe lîngă sediul FACULTĂŢII DE MECANICĂ. CORPUL R, puţin mai încolo e un fel de viaduct (maşinile parcă vin direct spre mine, orbeşte), şi ajung într-un parc. Nici un om nu e în stare să-mi spună cum se numeşte parcul.

Mai sus, după Institutul politehnic, se simte apropierea centrului. Pe unul din ziduri citesc un afiş: Societatea artistică OPTIMIŞTII - Bucureşti. Cea mai serioasă echipă de organizatori va pregăti şi va oferi spectacolul: N-AVEM DOLARI DA-I AVEM PE CEI MAI TARI! (sîc! halal! ptiu!) cu Nae Lăzărescu, Vasile Murariu şi alţii ca ei. Ar putea fi, mă gîndesc, un afiş de pe vremea odiosului, dar nu e; într-un colţ, înghesuiţi criminal de o mînă parşivă, sînt sponsorii: ROM TEAM SOLUTION, AREXIM, MOBICOM, TRICOM, nu ştiu ce... Da, uite, sponsori: anul trecut obiceiul acesta încă nu era generalizat, da, e o schimbare istorică: avem şi noi sponsorii noştri!

*

Peste drum este vestitul magazin al COMTIM-ului, o năzdrăvănie cum numai prin filme americane mai vezi, numai sticlă, marmură şi nichel, unde pînă şi pe mînerele uşilor e mîzgălit ceva pe nemţeşte! Curat, precis şi elegant ca o farmacie. Toate produsele (salam, cremvurşti, tobă, şuncă presată, muşchi, pastramă) sînt împachetate în foiţă de plastic, au scrisă pe etichetă data fabricaţiei, cît costă kg., cîte grame are pacheţelul (805, 334, 1007 sau 142) şi alături e tipărit preţul. Nimeni nu poate înşela pe nimeni deci.

Dar vai!, magazinul seamănă cu un muzeu înainte de renovare: foarte puţini cumpărători. Mulţi, aidoma mie, se plimbă printre şunci sau pastrămuri ca prin faţa unor exponate de neatins şi ies afară umiliţi (aidoma mie) cu mîinile goale. Casierele şomează în dreptul caselor de marcaj electronic, dar nu-şi permit nici o remarcă. Sînt cîteva mii de batoane cu salam de

Sibiu, însă nimeni nu se prăbuşeşte asupra lor cu ochii sticlind. O doamnă, elegantă, întreabă cînd şi dacă se va primi parizer. I se răspunde că, poate, după amiază. Cu fruntea sus, demnă, doamna părăseşte ultraluxosul şi dezolantul, deocamdată, magazin, fără a cumpăra ceva. La fel o face şi un tip cu aspect de muncitor. La fel procedez şi eu, izbind, la ieşire, cu căruciorul o vînzătoare şi înţepîndu-mă un pic în rotativa nichelată.

Anul trecut, înainte de scumpirea totală a cărnurilor, de-a lungul magazinului, în fiecare zi, aşteptau sute de oameni minunăţiile COMTIM-ului. Anul acesta, singura coadă cu adevărat monstruoasă, absolut descurajantă, pe care mi-a căzut privirea în Timişoara era la pui. Însă, cum să vă spun eu ca dumneavoastră să înţelegeţi mai bine...?! Nu era o simplă coadă, domnilor, era un fluviu de oameni care nu cumpărau, ci doar aşteptau să fie aduşi puii...

*

În faţa Catedralei sînt TAB-uri şi soldaţi. Lîngă Piaţa Maria, mai exact pe unul din podurile ce traversează Bega, tineri cu brasarde tricolore pe braţ se plimbă de ici-colo, aferaţi, fumează şi au pe chip o încrîncenare păgînă. Lîngă troiţa din Piaţa Operei şi pe treptele Catedralei a nins cu sute de lumînări ce ard feeric. Militarii din TAB-uri privesc aiuriţi desfăşurarea. Faţă-n faţă cu ei, oamenii şuşotesc nemulţumiţi, dar se manifestă paşnic.

E decembrie 1991 şi parcă roata istoriei a fost dată cu doi ani înapoi. Totuşi, în alte părţi ale oraşului, activităţile sînt aceleaşi. Numai aici, în epicentrul revoluţiei, are loc ceva. E frig şi

iarnă. Cu un pic de soare. Ca atunci, însă nu e atunci. Este azi. Şi regizorul Stere Gulea filmează „Vulpe vînător". O zi de figuraţie se plăteşte cu trei sute de lei.

*

Sînt în Piaţa Operei din Timişoara şi nu simt nici o emoţie. Privesc în jur, mă uit în sus, mă scarpin în cap, mi-e somn, trag plictisit din ţigară şi întregul meu corp e inert ca o bucată de scîndură uitată sub un ger de minus treizeci de grade. Balconul, da, spun, la fel cum aş spune uite autobuzul. Uite şi Catedrala, spun şi în mine nu este decît senzaţia de foame. Dau încet, din respect, ocol pieţei. Eşti un ticălos, spun, nesimţitule! Aici au murit oameni! Dacă n-ar fi fost Piaţa Operei din Timişoara, boule!, astăzi poate, înnebunit de mizerie, te-ai fi căsătorit cu o proastă bogată şi urîtă numai pentru a avea ce mînca! Şi ţi-ai fi blestemat, a cîta oară?, zilele. Chiar nu vibrează nimic înlăuntrul tău? Ba da, răspund, însă prea puţin, acesta e adevărul.

Din decembrie 1989 şi pînă astăzi, tot decembrie, dar 1991, am murit şi am înviat de cîteva zeci de ori şi sînt un pic obosit. Asta-i tot. Mă uit la crucea înaltă de lemn din faţa Catedralei. Mai multe hîrtiuţe mă atenţionează să nu aprind lumînări chiar acolo, deoarece aş putea da foc la coroane. Haţegan Petru, 46 ani, citesc, şi privesc tîmp figura unui tip cu un cap tipic de strungar, mort atunci. Constantin - Ale, din Caşoda, de 19 ani, citesc, privind clişeul înceţoşat al unui tînăr. Pe jos, alături, este un grilaj de fier, pentru înfipt lumînări, alcătuit din

cuvintele: ÎN VECI POMENIREA LOR. Mi-aş face, totuşi, o cruce scurtă, mironosiţă, dar mi-e ruşine de ipocrizia mea şi mă abţin.

În decembrie 1989, imediat după fuga „odiosului", dacă cineva mi-ar fi cerut să spăl zece scări de bloc, de sus şi pînă jos, m-aş fi executat pe dată, fără a pune alte întrebări. Le-aş fi spălat beat de fericire, cu o rîvnă dementă, pînă ar fi strălucit ca marmura... Dar au trecut peste 700 de zile de atunci... Anul trecut încă nu am fost capabil să pătrund în Catedrală: m-am uitat doar la ea de pe celălalt trotuar, nesimţindu-mă îndeajuns de curat pentru a-i păşi treptele unde ştiam că au murit oameni. În timp ce eu dormeam, mîncam, citeam, sau dracu' ştie ce mai făceam!

Astăzi însă, Doamne, intru. Ca un măgar plin de glod într-un altar: adică fără gînduri creştine. Cu doar o anemică şi biată curiozitate de reporter. Un vestibul răcoros unde cerşeşte un orb, apoi corpul propriu-zis al Catedralei. Pe o plăcuţă scrie şi vă spun şi vouă: Monument de artă prezentînd o fericită îmbinare a stilului bizantin şi moldovenesc. Concepută de arhitectul Ioan Trăienescu, catedrala metropolitană a fost construită între anii 1936-1946, pe o temelie de 1700 de piloni peste care s-a turnat un planşeu de beton masiv. Înălţimea 83 m., lungimea interiorului 65 m., lăţimea 32 m., cu o capacitate de 5000 de persoane. Clopotele cu o greutate de 8000 kg., melodios armonizate de compozitorul Sabin Drăgoi.

Înăuntru e frig şi sînt cîţiva oameni. Totuşi se ţine un fel de slujbă, cred. Glasurile popilor se aud magnific, rezonanţa şi ecoul sînt fantastice, te umpli, fără să vrei, de sentiment creştin.

Dar puţinătatea credincioşilor mă stinghereşte, plec repede. Afară, pe scări, mă opresc din nou. Dacă timpul s-ar despica dintr-o dată? VRUMMM! şi m-aş trezi în urmă cu doi ani tot aici?! Iar acolo ar fi miliţienii şi militarii... Dar nu-s. E decembrie 1991. Iar în mijlocul străzii nu este decît un poliţist, cu o caschetă albă foarte şmecheroasă pe cap, care stă ca un popîndău înfipt în asfalt, de parcă l-ar fi lovit pe neaşteptate o idee...

*

Piaţa Maria. Casa pastorului Tokes. Pe o placă de marmură scrie: „De aici a pornit revoluţia ce a abolit dictatura, 15-12-1989". Dacă, prin absurd, în ianuarie 1990, plăcuţa ar fi existat, iar eu aş fi fost la Timişoara, văzînd-o, probabil că în exaltarea-mi fără margini m-aş fi închinat în faţa ei. Pînă la pămînt. Crezînd în ceea ce fac. Astăzi, Doamne, din nou iartă-mă, doar o citesc.

Zidul e stropit cu păcură şi cineva a caligrafiat cu litere mari cît capul unui dragon: LASZLO! VARUNK! Habar n-am ce înseamnă Varunk, dar îmi imaginez, după semnul de exclamare pus la sfîrşit, că nu e ceva de bine. Peste drum este o grămadă de gunoi mărişoară, faţă în faţă cu o Dacie roşie.

După ce urc nişte trepte, fac la stînga şi pătrund într-o curte - după aspect, balcoane şi rufe -, specific italiană. Din clipă în clipă mă aştept ca un băieţel obraznic ori o doamnă bătrînă să-mi toarne pe umeri o găleată cu murdării. O arătare de vreo 70 de ani, îmbrăcată într-un capot de o culoare nedefinită traversează curtea, tîrîind după ea o mătură de aceeaşi vîrstă, am

impresia, judecînd după cum arată. Mătura. Se uită la mine stupefiată şi niciodată, cred, nu am văzut pe chipul cuiva o mai mare perplexitate. Mă confundă, oare, cu fiul ei dispărut în al doilea război mondial? Am o înfăţişare de extraterestru? Nu ştiu ce să cred. Spun sărut mîna, prudent, şi primesc drept răspuns o mormăitură.

Ceaţa e aceeaşi. Afară. Aici nu e deloc, ceea ce îmi creează sentimentul că am pătruns, hoţeşte, pe un tărîm interzis. Nu se aude nici un freamăt. Timpul parcă a înţepenit. Cine eşti? mă întreb. De unde vii? Ce cauţi? La primele două întrebări aş putea răspunde. Vag. La a treia, însă, nu. Ies din curte şi urc iarăşi o mulţime de trepte, încercînd, în prostie toate uşile. Nimic. Toate sînt închise şi tăcute ca sufletul unui papuaş mort înainte de a se naşte. Haida-de! Hodoronc-tronc! Ce-ţi veni să spui o asemenea prostie? Nu ştiu, probabil sînt derutat. Spaţiul acesta mă complexează, mă simt ca şi cum aş merge pe o gheaţă subţire. Iar dedesubt ar fi Niagara.

Tîrziu, după o groază de alte peripeţii, de care vă scutesc, aflu totuşi că nevasta pastorului este la Oradea, că numele ei de fată a fost JOO EDITA, că s-a născut în august 1960, şi că are doi băieţi, unul de cinci, iar celălalt de aproape doi anişori. Tatăl ei, în Dej, pare-se că ţinea o prăvălie alimentară. VARUNK, vă dau cuvîntul meu, că nici acum nu ştiu ce înseamnă.

*

Pentru a ajunge la cimitirul săracilor, locul unde au fost găsite scheletele acelea dramatice care au zguduit o lume întreagă, la început, cînd s-a crezut că aparţin unor

revoluţionari schingiuiţi, un păduchios de taximetrist mi-a luat 150 lei. Eram la Timişoara, nu? Şi aici nimic nu trebuia să te mire. Trecusem puţin mai devreme să văd, în Registrul Camerei de Comerţ, cîte firme particulare sînt în oraş, uite-aşa! de chestie! aveam eu o idee în cap, dar după ce directoarea mi-a întins o mică foaie de hîrtie pe care scrisese sus: TOTAL = 3820, dintre care 3176 SRL-uri, 294 SA-uri, 263 SNC-uri etc., m-am liniştit. Jos, citeţ, directoarea pusese şi data, ceea ce vroia să însemne că mîine cifra se putea modifica. Poimîine la fel. Fără a mai vorbi despre cum va arăta ea peste o lună.

Pătrund pe poarta cimitirului. Ceea ce văd seamănă cu un maidan, la capătul căruia este o cruce de marmură înconjurată de un gărduleţ cochet. Dedesubtul crucii nu e nimic, nici măcar un deget de om, îmi dă indicaţii un individ ce poartă un cerceluş în ureche, iar cvasimonumentul a fost construit (scrie pe placă) de „UN GRUP DE OAMENI DE SUFLET", întru „VEŞNICA POMENIRE etc.". Alături, gard în gard, este Cimitirul Eroilor, numit aşa deoarece chiar la intrare a fost amenajat un spaţiu simbolic, unde fiecare mort din decembrie 1989 îşi are piatra sa şi o flacără vie arde continuu, zi şi noapte, şi presupun că va arde mereu, mii de ani, ca un strigăt.

Cercetînd mormînt cu mormînt găsesc cîteva ale celor de atunci, iar pe unul scrie foarte frumos, că Jubea Dan-Aurel, un student al Timişoarei, a murit pentru demnitatea României. Demnitatea României... O, ţara mea, bătrînă şi veche, oare cîţi oameni au murit într-adevăr pentru demnitatea Ta, cîtor mame li s-au uscat ochii plîngîndu-şi copiii ucişi de cei care ar fi

vrut s-o vadă în genunchi? Fac la stînga şi găsesc alte 11 cruci. Şase sînt de marmură, cinci de tablă. Pe cele cinci de tablă scrie erou necunoscut, erou necunoscut, erou necunoscut, iar pe două scrie alt nume decît al celui aflat dedesubt, adică au fost luate de undeva două cruci la întîmplare, şi puse acolo doar pentru că într-un loc este un bărbat (dar nu-l cheamă Biga Gheorghe şi n-a murit la 77 ani), iar în celălalt o femeie (nu de 50 ani şi nu Ciorbă Magdalena). Nimeni nu i-a revendicat pînă acum pe cei cinci.

Datele mi le oferă un bărbat, pe care cu toţii l-am văzut la televizor, în serialul lui Tatulici şi Tatomir, tatăl fetei aceleia de 14 ani, împuşcată printre primii şi descoperită atît de tîrziu, prin ianuarie 1990. Discutăm despre morţi ca şi cum am discuta despre seminţe. Ştiu că par cinic, dar şi tatăl meu a murit tînăr, cînd eu aveam exact vîrsta fetei lui, aşa că, dragii mei ipocriţi, mai lăsaţi-ne-n hectarul nostru de amărăciune.

*

George Şerban are o privire împrăştiată şi tulbure, de om obosit. Căsătorit, 37 ani, tatăl unui băieţel, scriitor, fost cadru universitar, este actualul redactor şef al cotidianului „Timişoara". Despre el vor citi copiii copiilor noştri în cărţile de istorie fiindcă e omul care a gîndit, scris şi conceput singur PROCLAMAŢIA DE LA TIMIŞOARA, primul, cel mai radical şi important document ivit după decembrie 1989.

Lui George Şerban pe 16 decembrie i-au fost luate datele, pe 18 decembrie şi-a depus carnetul de partid, pe 20 decembrie a stat pînă la ora 2 noaptea în Piaţa Operei, iar a doua zi,

la ora 7.30 dimineaţa, cu maşina de scris în mînă, a dorit să intre în sediul revoluţionarilor spunînd că este ăsta şi poate face asta, dar nu i s-a dat voie. De trei ori a încercat George Şerban să intre înăuntru şi a fost respins. I s-a spus că da, ar putea fi primit, dacă ar avea rude în Yugoslavia. Cum nu avea, s-a întors acasă.

George Şerban îşi dăduse seama, printre primii, că Frontul Democratic Român, organul revoluţionar din Timişoara, nu avea un program. Program care ar fi trebuit să cuprindă un obiectiv fundamental: schimbarea sistemului. George Şerban ţine minte chiar că, la un moment dat, cineva din balconul Operei a scandat: Pe-res-troi-ka, Pe-res-troi-ka!, în timp ce mulţimea a strigat drept răspuns: JOS CO-MU-NIS-MUL! JOS CO-MU-NIS-MUL!, adică, zice el, masa era mai limpede, mai decisă, mai clarvăzătoare decît capii ei. Conducerea Frontului Democratic Român, cea dîntîi organizaţie politică liberă a României, nu vedea prea departe, era încă timorată de curajul ei şi ţintea, să o scuzăm, un pic mai jos decît ar fi trebuit.

După 22 decembrie, luat de acelaşi val de entuziasm nebun, George Şerban a participat la verificări şi filtre, ba chiar a prins şi un individ suspect, apoi, dezgustat de ceea ce se întîmpla, încet, încet s-a retras din arenă. Împreună cu un grup de prieteni a fondat Societatea şi ziarul Timişoara.

George Serban, în două seri, cîte 4-5 ore la rînd, a scris ceea ce s-a numit Proclamaţia de la Timişoara, spunînd, astăzi, că n-a făcut altceva decît să pună una sub alta lozincile strigate atunci pe străzile Timişoarei. A scris cu pixul, pe un caiet studenţesc tip bloc-notes, fumînd

ţigările lui din totdeauna: Snagov. (Peste ani, sînt convins, ciorna proclamaţiei de la Timişoara va figura la loc de cinste, ca prim exponat, în Muzeul de Istorie al României). Nu s-au operat în ea decît modificări de nuanţă. Pe 11 martie, în cadrul unui mare miting, Proclamaţia a fost adusă la cunoştinţa timişorenilor, care au aprobat-o imediat, cu urale, iar seara, la televizor, d-nul Roşiianu şi-a permis, măgăreşte, să o ironizeze. A doua zi, în „Adevărul", Sergiu Andon ieşea cu un articol contra, deşi nu o citise. Peste o săptămînă, George Şerban împreună cu Daniel Vighi şi Vasile Popovici au cerut să apară la televizor, pentru a elimina zvonul că se doreşte autonomia Timişoarei. De acord, a spus Răzvan Theodorescu, vă dau voie să o citiţi la o oră de vîrf, dar fără precizări! Adică citiţi-o alb. Dacă vreţi să precizaţi că Timişoara, de fapt, nu vrea autonomie, cai verzi pe pereţi, mă opun apariţiei pe post. Şi au citit-o aşa. Tot era ceva. Iar în privinţa a ceea ce a urmat mai departe, ştiţi şi singuri: Piaţa Universităţii, 13/15 iunie... etc, etc, etc...

1991

OAMENI DE AFACERI DIN HÎRLĂU

Nu cu mult timp în urmă oraşul Hîrlău se numea Hârlău. De cîţiva ani, în acte, oraşul Hîrlău are numele schimbat: se cheamă, acum, Hârlău. Situat în partea de N-V a judeţului Iaşi, este al patrulea ca mărime din teritoriu, avînd, cu tot cu satul Pîrcovaci, de alături, aproximativ 12.000 de locuitori. Numele oraşului seamănă cu un banc sau aduce a glumă proastă. Istoricii indică mai multe surse, ba pecenego-cumane, ba slave, nici una, însă, pe deplin confirmată. În 1944, prin tîrg circulau 235 care trase de boi, 8 trase de cai şi doar un singur autoturism proprietate personală. Astăzi, fireşte, sînt mai multe automobile proprietate personală, dar orăşelul este oarecum izolat, nu chiar la intersecţia sau pe traseul marilor drumuri europene. Pentru a ajunge la Hîrlău, trebuie să vrei, n-ai cum să nimereşti aici din întîmplare. Populaţia e împărţită astfel: 5709 persoane de sex masculin şi 5917 persoane de sex feminin. Dintre acestea, 60 s-au privatizat, fiecare după cum l-a dus capul şi punga. Aceste 60 de persoane formează, pe total, generic vorbind, pătura oamenilor de afaceri din Hîrlău.

*

Nu e prea vesel la Hîrlău. Orăşelul, mai ales vara, doarme. Plictiseală, oameni puţini pe străzi, calm şi pace. Hîrlăul, strategic aşezat între un pîlc de dealuri slabe, pare că se odihneşte. Pînă a ajunge în centru, pe strada principală, care, aidoma multora asemănătoare din Moldova,

se cheamă Ştefan cel Mare, nu întîlneşti nici o clădire mai acătării. Parcă ai fi nimerit într-o comună mai mare, cu şosea asfaltată între case. Centrul, însă, comparativ cu restul, e impresionant: blocuri cu zece etaje, bănci, chestii, parc, hotel, restaurante şi baruri. Chiar la intrarea în pădurea de beton, vizavi de cele două bănci ale oraşului, lipită de corpul unei clădiri, se află o bodegă modestă, din tablă, cu aspect de bombă semivizitabilă şi cu o firmă absolut aiurea între suratele ei de acelaşi gen: „Lăcrămioara". În Hîrlău, oamenii s-au apucat de mici afaceri, unii au prosperat, alţii au dat faliment şi s-au retras, numai „Lăcrămioara" a rămas în aceeaşi formă de la început, cînd a fost atracţia de maxim interes a oraşului, din cauză că prima sămînţă de proprietate particulară apărută în Hîrlău a avut aspectul unei cîrciumi, s-a purtat ca o cîrciumă şi a rămas cîrciumă: „Lăcrămioara". Fără ambiţii ori strategii savante de extindere, pe acelaşi loc unde a luat fiinţă prima oară „Lăcrămioara", a supravieţuit valului de înnoiri apărut după aceea şi are clienţii ei fideli, fanii ei şi totodată renumele de a fi fost prima, ceea ce nu-i de ici de colo. În plus, patronul este evreu, fost director la o fabrică de pîine din Iaşi. Demult, în Hîrlău exista o foarte vie şi animată comunitate evreiască, alcătuită din peste o mie de persoane. La recensămîntul din 1992, doar 12 locuitori ai oraşului s-au declarat de origine evreiască. Unul din ei, semnificativ, a fost primul care a încercat ceva. Numele acestui pionier într-ale privatizării nu are, în contextul de faţă, absolut nici o importanţă, din moment ce, deşi locuitor vechi al Hîrlăului, nimeni nu îi cunoaşte exact datele trecute în buletin; patronul şi soţia sa sînt, pentru toată lumea, Simonel şi Antoaneta. În Hîrlău nimeni nu spune:

«mă duc la „Lăcrămioara” să beau o bere». Toată lumea, pînă şi colegii de branşă, spun: „mă duc la Simonel şi Antoaneta”.

*

În Hîrlău, nu vin ziare de la Bucureşti. „Evenimentul zilei”, de exemplu, soseşte, numai pentru abonaţi, a doua zi de la apariţie, în număr de şase exemplare, care se difuzează împricinaţilor direct în mînă. La liber, însă, nu există nici un ziar central. Ultima oară cînd a funcţionat o tipografie în tîrg şi s-a tipărit o gazetă locală a fost în 1913. De atunci, tipografic vorbind, peste orăşel s-a aşternut liniştea. Dar, ca reporter, dacă vrei să obţii o informaţie, întrebi două persoane, la întîmplare, acelaşi lucru. Aveam cinci minute de cînd eram în Hîrlău şi ştiam deja patru nume de oameni importanţi. Ce mi-a spus un puşti ţigănos de pe stradă, contra unei hîrtii de cinci sute, au confirmat funcţionarii unei mari instituţii bancare. Şi pentru că tot eram în zonă, m-am dus la primul: Laurenţiu Ursache, patronul firmei „Laudis”.

Cînd cineva străin, cu un aspect nehîrlăuan, te caută, cel mai adesea în Hîrlău e de rău. La firma domnului Ursache, angajaţii o băgaseră pe mînecă. Un străin autoritar şi bizar voia cu patronul. Nimeni nu a întrebat de ce? sau care-i problema, nene?, că poate sari din pantofi dacă tot îţi dai aere pe-aici, nu, nimic de genul acesta; oamenii au plecat în trombă, foarte panicaţi, şi mi l-au adus pe patron aproape fedeleş.

Laurenţiu Ursache, cam al treilea om ca putere financiară în Hîrlău, este un bărbat de 30 de ani, fost învăţător, fost activist la Casa de Cultură a Sindicatelor din localitate, care, timp de

un an, în perioada ‘91-’92, a plecat la nişte rude din Danemarca să facă bani. S-a dus cu tot cu soţie şi a venit înapoi cu zece mii de mărci şi o fetiţă, care a apucat să se nască în România. Să mai fi rămas pe-acolo încă o săptămînă-două, pe actul de naştere al copilei ar fi scris Copenhaga. Rudele din Danemarca aveau un magazin de fructe exotice, magazin care mergea excelent. Aici a învăţat Laurenţiu primele noţiuni de comerţ şi s-a gîndit, chiar, la o afacere, însă rudele din cele străinătăţuri n-au pus botu’ şi afacerea a murit înainte de a face ochi. Era vorba de apă minerală. În occident, apa minerală costă o grămadă de bani, e mai scumpă, în unele cazuri, decît berea sau vinul. Lîngă Hîrlău sînt izvoarele de la Pîrcovaci, vreo zece, insuficient exploatate. Să fi avut banu’, din ‘91 pînă astăzi, pe afacerea cu apă minerală, Laurenţiu Ursache ar fi avut elicopter la scară. Cincizeci-şaizeci de mii de dolari însemnau în ‘91 o adevărată investiţie strategică. Dar cele neamuri de prin străinătăţuri s-au codit şi Laurenţiu, nervos, s-a întors acasă şi a deschis un magazin de vînzare cu amănuntul, al treilea din oraş, ca număr, pe vremea aceea, unde vindea pînă şi ziare, bani să iasă. A fost asociat cu unu’, s-a lăsat, şi-a deschis propria firmă, a început să facă distribuţie pentru Pepsi, apoi pentru Coca-Cola, a deschis încă un magazin şi tot aşa. La început, aducea ce avea de adus cu o Dacie nenorocită. Astăzi are vreo 14 oameni în subordine şi mai multe camioane. Pe luna iulie a.c. rulajul firmei a fost de 350 milioane. E mult? E puţin? Dumnezeu ştie. Hîrlăuanii sînt săraci. Regiunea nu pocneşte de bunăstare. Dar patronul firmei „Laudis” e mulţumit. Deşi un

ghimpe, uneori, nu-i dă pace: să-l fi convins pe unchiu' din Copenhaga să dea banu', azi el era „European Drinks", nu firma din Oradea. Ptiu! Prost danezu'!

*

Hîrlăuanul, ca moldovean, e om paşnic. Poliţia, în oraş, cam stă cu ochii-n soare, din lipsă de ocupaţie. Sînt cîteva baruri, mici „bombe", vreo două restaurante, între care unul faimos, „Răreşoaica", însă pînă acum un an jumate nu găseai nici un local unde să intri şi să-ţi scuipi în sîn de uimire, fără a şti: ori tu eşti beat, ori aşa ceva nu există! Nu există în Hîrlău! Nu poate să existe! Ce, Hîrlăul e Paris, Bucureşti sau Viena? Nu, tăticule, Hîrlăul e Hîrlău. Cine avea chef de un chef extra, de o petrecere bestială, într-un local luxos pleca în cel mai rău caz la Iaşi. Asta pînă cînd patru tineri din oraş, cu vreo 24.000 de mărci în portofel, s-au hotărît să spargă gura tîrgului şi să deschidă în Hîrlău un local trăsnet: de circuit privat, cu legitimaţii şi protocol, plus alte chestii de lăsat poporul mască. Trei ingineri şi un jurist au pus mînă de la mînă, s-au împrumutat, treaba lor, îi priveşte cum, şi aşa a luat fiinţă „Intim Club", barul cel mai cel din Hîrlău. Pînă la el, hîrlăuanii nu prea văzuseră pizze şi vreo jumătate de an la „Intim Club" a fost bătaie pentru mese, fiecare localnic avînd ambiţia de a-şi scoate nevasta, gagica sau prietena la o pizza şi o bere ca la mama acasă. Apoi, deşi patronii s-au dat peste cap cu noi şi noi tentaţii, nici una dintre ele nu a atins ameţitoarea savoare a primei senzaţii.

Localul s-a vrut, din start, de lux. Aşa stînd lucrurile, numai mocheta, de pildă, a costat, la cursul de acum doi ani, peste trei milioane de lei şi cei care o vînduseră spuneau că n-are

egal în materie de calitate şi că mocheta, bine întreţinută, va arăta la fel şi peste zece ani. Dar nu se gîndiseră la guma de mestecat. Toată mocheta s-a umplut de pete de chewing-gum, ceea ce i-a determinat pe patroni să nu mai vîndă ciungă la bar. Pe urmă, toaleta: faianţă pînă sus, de aceeaşi culoare, albastră, canapea de aşteptat în hol, săpun lichid, uscător de mîini, oglinzi meseriaşe, era o plăcere să-ţi faci nevoile în toaleta de la „Intim Club". Dar un hîrlăuan a plecat acasă cu savoniera, smulsă direct din perete, altul a încercat calitatea mobilei cu briceagul, al treilea şi-a dorit ca suvenir uscătorul de mîini, al patrulea s-a îndrăgostit nebuneşte de o oglindă şi tot aşa. Exact ca-n legenda cu meşterul Manole: ce reparau patronii peste zi se strica noaptea. „A fost o nebunie, o naivitate a noastră", spune astăzi Beatrice Vichiriuc, 32 de ani, necăsătorită, de profesie inginer textilist, co-părtaşă la afacerea Intim-Club. „Am pornit de la un vis şi am crezut că putem să ne mişcăm prin el în Hîrlău", zice co-patroana, după ce m-a invitat să-i gust prăjiturile, aduse cu mari sacrificii şi peripeţii tocmai de la Paşcani. „N-am recuperat, pînă acum, nici un ban", continuă fosta ingineră, întrebîndu-mă totodată dacă-mi place cafeaua, Jacobs, originală, preparată după o reţetă a casei, „cea mai bună din oraş", mă asigură ea. Da, e bună, mormăi eu, rotindu-mi ochii prin local: mobilier mişto, două TV-uri color suspendate, masă de biliard, bar occidental, muzică de pe CD-uri, e marfă, ce mai! Patronii speră ca, o dată cu deschiderea, în toamnă, a Judecătoriei Hîrlău, care e vizavi, afluxul clienţilor să crească şi, eventual, poate în cîţiva ani, să-şi recupereze cheltuielile. Pînă atunci mai este, vorba cîntecului, destulă poveste. Un lucru, însă, e

cert: dacă un hîrlăuan vrea să arate că are muşchi pe el, îi naşte nevasta ori se însoară, la „Intim-Club" face bairamul, ce mama mă-sii, o viaţă are omul şi un local mai de doamne-ajută în oraş, nu? Corect. Hai noroc! Noroc!

*

Mircea Mihăilescu are, în oraş, funcţia de viceprimar şi o faimă de James Bond. A terminat Facultatea de Construcţii Hidrotehnice din Iaşi, în 1976, şi-a scuipat plămînii pe mai multe şantiere celebre ale ţării, s-a însurat de cîteva ori, a avut probleme cu Securitatea, a intenţionat, pe vremea odiosului, s-o roiască din ţară şi aşa mai departe, lucruri care, în decembrie '89, cînd a fost vorba să fie cineva primar, i-au convins pe hîrlăuani că pe el îl vor. La alegerile din '92, hîrlăuanii l-au ales pe altul şi Mircea Mihăilescu, uşurat de orice funcţie publică, a hotărît să se lanseze în afaceri. Cum? Prin credite obţinute de la bancă. Primul credit, luat în '93, pentru care şi-a pus la bătaie casa (o adevărată vilă de inginer constructor, îţi lasă gura apă văzînd-o) a fost de două milioane lei şi l-a băgat în deschiderea unei „bombe", numită uite-aşa, de-al dracului, „La cioate" („cioată", pentru cine nu ştie limba moldovenilor, e un fel de butuc mic). Pe urmă iar a luat un credit, apoi încă un credit, apoi încă unul, numai dobînzile din ultimii ani ridicîndu-se la peste 600 de milioane. A făcut distribuţie pentru „Pepsi", pentru „Coca-Cola", dar într-o zi s-a plictisit. „Domnule", are el o expresie favorită, „cineva trebuie să fie şi berbec în ţara asta!" De aceea, Mircea Mihăilescu s-a lansat, de nebun, într-o afacere de producţie: uşi, ferestre, geamuri, zidărie, dulapuri şi încă o groază altele. A

început cu 3-4 oameni, dulgheri de meserie, şi a luat-o încet-încet, pînă a ajuns la vreo 30 de angajaţi. Dar atelierul era undeva în oraş, făcea zgomot şi vecinii cîrîiau. „Dă-mi o uşă", zicea unul, „şi nu te mai reclam." Îi dădea. Venea altul: „Şi pe mine mă deranjezi. Dă-mi un dulap ca să nu te reclam". Îi dădea. Venea altul: „Alo, domnul, nici eu n-am uşă", aşa că Mircea Mihăilescu a fost nevoit să închirieze, în afara oraşului, nişte grajduri părăsite, pe unde dormeau iepurii, le-a aranjat, şi-a adus sculele şi s-a instalat acolo.

În Hîrlău sînt doar vreo trei făbricuţe: una de mobilă, una de tricotaje, una de fabricat brînzeturi şi cam atît. Fabrica de mobilă a oraşului, cu 650 de lucrători, are lucrări de 500 - 800 de milioane. Atelierul improvizat în grajduri al lui Mircea Mihăilescu reuşeşte, cu numai 40 de oameni, să producă 100 - 150 de milioane lunar. E? Este că-i o diferenţă? E.

Argintul viu în Hîrlău se numeşte Mircea Mihăilescu. Duminica e ziua în care se plictiseşte cel mai tare, fiindcă n-are de lucru, dar de sculat tot la cinci dimineaţa se scoală, pînă pe la şapte îşi bea cafeaua, se uită pe geam, citeşte ziarele, se scarpină în cap şi de pe la opt, aşa, începe să numere cîte ore mai sînt pînă mîine, cînd va putea din nou să muncească. Nu există lucru pe care să creadă că nu-l poate face. Nu există activitate care să nu-i fie pe măsură. Nu există piedici, de orice natură, care să-l oprească dacă vrea ceva. Şi chiar dacă e patron, nu e dintr-ăla de stă cu mapa ori doar să dea cu gura, nu. Mircea Mihăilescu nu e omul care să ceară altcuiva ceva ce el însuşi n-ar putea face, de aceea oamenii se cam tem de el, fiindcă-i apucat, dar îl şi respectă. În '91, cînd încă era primar, orăşelul s-a înfrăţit cu unul asemănător din

Franţa: Bande, un tîrg undeva prin Bretagne. Acolo tocmai se ridicau nişte baraje şi primarul din Bande i-a propus, văzînd ce fel de om este, să se facă francez şi să rămînă pe-acolo. I se ofereau casă, bani „grup", cetăţenie, funcţie, numeroase avantaje materiale şi aşa mai departe, dar Mircea Mihăilescu a zis pas.

Cel mai tare, în ţara asta, îl înfurie băncile, care nu ştiu să aprecieze iniţiative şi idei, se pricep doar să jupoaie şi, în plus de asta, sînt formaliste şi leneşe. Nişte bani ai lui din Austria la Bucureşti fac o zi, şi din Bucureşti la Hîrlău – două săptămîni! Păi, să nu-i omori? Cine îl crede că n-are? Fiindcă el, dacă nu produce şi nu e competitiv, s-a terminat, a ieşit din cărţi. Străinii sînt exigenţi la vreascuri, dar e bine acum, că a dat patima în toţi să aibă prin casă numai mobilier din lemn natur, să miroasă a pădure, a sălbăticie, şi atelierul are de lucru în draci. De altfel, directorul atelierului este fostul director al fabricii de mobilă din Hîrlău, un individ tînăr, la fel de inimos ca şi patronul său.

În fine. Aici, în cazul lui Mircea Mihăilescu ar fi chiar multe de spus. Omul, pe cuvîntul meu, e fenomenal. S-ar putea scrie despre el, dacă nu un roman, măcar o nuvelă; adică e marfă, vă asigur. Şi vă mai asigur că ştiu ce spun. Mă scuzaţi dacă relatarea, în ce-l priveşte, a fost atît de patetică încît am uitat să-i spun vîrsta. Mircea Mihăilescu are 45 de ani. Şi cu asta basta. Cine nu mă crede, să meargă la Hîrlău, să se convingă. Din Iaşi, pe calea ferată, n-are cum să se rătăcească: Hîrlăul e staţia terminus.

1997

REPORTAJ CU ÎNTÎRZIERE

E sîmbătă seara, în jurul orei şapte, afară o lapoviţă de zgură şi nisip rece îngheaţă crengile copacilor, iar eu stau în faţa televizorului urmărind o emisiune stupidă. Iubita mea, care vine pentru mine de la Timişoara, cred că se află acum undeva între Vatra Dornei şi Suceava. Mă gîndesc la ea şi îmi place să sper că gîndul meu încins o ajunge acolo unde este, încălzind-o, poate fiindcă ştiu că trenurile noastre, bietele noastre trenuri încă circulă fără lumină şi căldură, şi de peste două ceasuri e deja noapte, şi să mergi 16 ore non-stop e ceva înfiorător. Deodată, enervat de imobilismul meu (zac bine merci, pe scaun, caloriferele funcţionează, am la îndemînă o carte captivantă), mă reped la telefon şi întreb cînd am primul tren spre Paşcani. Peste o jumătate de oră, mi se spune, e chiar Iaşi-Timişoara! Doamne, ce idee inspirată: să o aştept în Paşcani! Se va zăpăci de surpriză, sînt sigur, şi chestia asta mă va umple de fericire. Pe cai, deci, minutele-s puţine, doamne, ce inspiraţie la ceas de seară!

*

Cu un taxi, ajung în gară în ultima secundă. Abia am timp să văd plăcuţa, pe ultimul vagon, Iaşi-Timişoara, că garnitura, brusc, se şi pune în mişcare. „Naşul" e pe scară, un băiat tînăr, frumuşel, cu o mustaţă îngrijită sub nas. Îi explic, precipitat, năucindu-l, că n-am bilet şi că nici n-am de gînd să-i dau vreun ban: mă duc la Paşcani pentru a-mi întîmpina iubita,

înţelege? Iubita, înţelege? Iubita! Se uită la mine ca la un nebun periculos şi după chip îmi dau seama că nu a înţeles o iotă, însă îl depăşesc în înălţime cu cel puţin un cap, aşa încît mă lasă Domnului; s-au mai văzut cazuri dintr-astea, de tipi ţicniţi, pe care, dacă-i contrazici, imediat scot cuţitul - probabil îşi spune „naşul", care decide, cu chibzuinţă, a se preface că e băiat de gaşcă.

După o ţigară fumată larg, împărăteşte, cu voluptate, îmi bag nasul într-un compartiment; găsesc un loc liber, mă trîntesc pe el şi înţepenesc, lipit de bancă, pînă la Paşcani. Cîmpurile albe strălucesc dincolo de geam, ca pudrate cu zahăr, oamenii din compartiment, claie peste grămadă, se chinuie să aţipească, e frig, un curent rece pătrunde pe sub uşă, după o oră de mers cobor în gara din Paşcani cu picioarele aproape total îngheţate. Mă chiorăsc la ceas: 20:32, apoi la panoul de afişaj: trenul meu soseşte peste fix o oră. Nici că se putea mai bine. Prin urmare, am de petrecut o oră aici, în gară. Buuuun, hai s-o petrecem.

*

Bîîîî-hî-hî-hî, bîîîî-hî-hî-hî. Un puşti, murdar şi subţire îmbrăcat, ca vai de lume, se străduie, cu destul talent, zic eu, să plîngă. Are capul descoperit, e tuns scurt şi înalt cît o mătură. Doi ceferişti, lîngă el pe vine, încearcă să-l înţeleagă. De unde vii? - întreabă ei. Cum te cheamă? Al cui eşti? Ce cauţi aici? La toate întrebările puştiul răspunde în acelaşi mod: bîîî-hî-hî-hî, bîîî-hî-hî-hî. Ai fugit de la Casa Copilului? Aici mucosul începe şi mai tare să zbiere. Săracu', face unul din ceferişti, milos, hai să-l luăm cu noi! Oamenii par de treabă,

ceferistul milos are părul alb şi des, dat peste cap, şi o figură uscăţivă, dar blajină. Hai, puiule, cu noi, să te încălzeşti, şi apoi mai vedem ce e de făcut. Pleacă, tustrei, către un capăt al gării. Mucosul, între cei doi, ca un iepure ud leoarcă între doi cîini ciobăneşti, aiurit de-atîta bunăvoinţă (se aştepta, probabil, să fie predat Poliţiei T.F. ori luat la palme) a amuţit, uitîndu-şi partitura.

Bate un vînt crîncen, venit parcă direct din Siberia, care-ţi înmoaie oasele şi te pătrunde pînă la măduvă. Gara, slab luminată, e aproape pustie. Lîngă panoul de afişaj, trei bărbaţi plus o femeie tot socotesc ceva în minte şi nu-i dau de capăt. Pe femeie o poţi deosebi de ceilalţi doar datorită basmalelor - încolo îi întrece în grosime şi masivitate. Dă impresia că ar fi în stare să ia o vacă în spate, ori să taie un porc mărişor de una singură. În comparaţie cu ei (vor să ajungă hăt, undeva prin Maramureş) timpul meu de aşteptare e infim. Oamenii intră, nu ştiu de ce, pentru început, în sala mare a gării. Bărbaţii se cocoaţă pe o masă, cu gesturi cumpănite, femeia se interesează unde e W.C.-ul. Poftim? Păi parc-aş avea şi eu nevoie, prea am plecat în viteză de-acasă. Unul din bărbaţi, cavaler, se decide să o însoţească. Îi las pe ei să întrebe, călcîndu-le pe urme, uşor, ca un detectiv în vacanţă.

*

Taxa - 5 lei, scrie mare, cu vopsea verde, pe una din uşile W.C.-ului, o încăpere, normal, nu? împuţită, duhnind a pişat, în ciuda frigului, ca un grajd. E departe de gară W.C.-ul, departe, ai impresia, mergînd spre el, că vei ieşi din gară şi că vei intra curînd pe una din aleile

principale ale oraşului. Îmi fac treaba rugîndu-mă cerului să vină îngrijitorul (ori îngrijitoarea, mai ştii?) şi să-mi ceară banii: m-aş tăvăli de rîs, cred sau aş scrie, după aceea, un dialog ce s-ar potrivi bine într-o piesă absurdă, combinaţie de Vişniec şi Mrozek. Dar nu vine nimeni. Păcat.

Ies în cancerul de-afară şi-mi trag, din nou, gluga pe frunte. Bîrrrr! Vîntul şuieră (Să spun sălbatic? Să spun demenţial? Să spun... diafan? Ha, ha, ce chestie! Ai haz, domnule!) cu răutate. (Parcă e mai bine, deşi repetiţia r-ului mă supără). Observ trei haimanale, minori, ce forţează uşile unui tren tras pe o linie secundară. În stînga gării, cam la 25 de metri, este o mică dugheană vopsită în alb, ce arată leit ca un fost chioşc de îngheţată, unde, apropiindu-mă, văd că se vinde ţuică, treizeci de lei suta, POMANĂ FĂRĂ LUMÎNARE, vorba unui moş întîlnit demult într-o piaţă, însă cum n-am încredere decît în băuturile sigilate, ori verificat naturale - mă abţin. Un băiat şi o fată, îmbrăcaţi primăvăratic, se apropie şi ei de dugheană, citesc oferta, bărbatul din interior, cu o imensă căciulă pe cap, deschide rapid gemuleţul, poftindu-i, dar nu-s muşterii serioşi, fiindcă nici ei nu servesc, măcar de probă, o ţuică fulgerătoare, le-ar fi prins bine, mă gîndesc eu, pe vremea asta.

La capătul celălalt al gării, pe partea dreaptă, deci, este un fel de restaurant, RAPID, cică, şi un BAR-CAFEA-NON-STOP, amîndouă închise. Înăuntrul restaurantului (?), prin geam, mai văd totuşi cîteva persoane la masă, bărbaţi în special, care se uită, cred, la un televizor, căci toţi au gîturile şi scaunele într-o singură direcţie. Cîţiva, turbaţi de frig, zgîlţîle uşa

NON-STOP-ului şi zbiară pre limba lor. Se face curăţenie, strigă cineva, deschidem peste o jumătate de oră! Informaţia nu-i mulţumeşte, pare-se, căci oamenii suduie în draci de paştele mamii lor, de cruci şi dumnezei, de-a valma.

*

În sala de aşteptare (clasa a doua) e, parcă?, ceva mai cald. Ochesc un băietan blond, rumen în obraji, cam la 14 ani, cu o figură de ţăran, încă neatins de civilizaţie, şi mă înfig lîngă el. N-are bagaje. Poartă o flanea grosolană, roşie-verde, pe cuvîntul meu!, şi e încălţat cu o pereche de cizme grozave, cu trei numere mai mari decît piciorul lui – sau cel puţin aşa mi se pare. Salut. Bună seara, spune grav băietanul, bătrîneşte, aproape punîndu-mă la punct. Te deranjează dacă stăm niţel de vorbă? Nu, zice, dar simt că îl deranjează. Trăncănim. Mai corect spus, eu îl întreb, iar el răspunde. În cuvinte puţine. Strict.

E cioban, oile lui şi ale cooperativei sînt în Lunca Paşcanilor, aproape, este din Tudora, un sat la vreo 30 de km de-aici şi se află în gară fiindcă în sîmbăta aceea cursa nu a circulat. Dacă nici mîine nu circulă, se întoarce la stînă. Cîştigă, pe lună, 3600 de lei, bani pe care îi ia tata. Nu pot deloc să-i intru în voie, deşi mă hlizesc în fel şi chip. Ai un nume frumos? întreb la un moment dat. Da, spune, şi tace. Care? Insist. Care, ce? Care este? Numele? Da, numele. Iar tace cîteva secunde, parcă socotind ceva în minte, apoi spune: Liviu-Dumitru. Dumitru? tresar eu, chiar te cheamă Dumitru? Da, spune. Păi atunci, omule!, înseamnă că astăzi e ziua ta, ştiai? Azi e Sfîntul Dumitru. Da, spune, ştiam, şi iarăşi tace, privind înainte, nu în direcţia mea, deci cu

seriozitate şi un fel foarte evident de mîndrie, greu de explicat. Fumezi? Tace. Nu fumezi? Iar tace. Dacă ai fuma, zic eu, te-aş servi cu o ţigară americană sută la sută, Chesterfield, vrei? Doar e ziua ta! Nu a vrut. Pe loc. Abia peste o jumătate de oră un zîmbet de copil i-a spart faţa şi a spus în abstract, neprivindu-mă, dar tare, în timp ce-şi freca mîinile una de cealaltă: ar fi bună acum o ţigară...! Dac-aş avea...

*

Pe zidurile gării sînt diverse panouri colorate, mari, în mod cert din vremea odiosului, cu blocuri paralelipipedice, tip pieţe de beton şi oameni cu sacoşe în mîini. Chiar în prim-planul unuia se văd trei indivizi îmbrăcaţi muncitoreşte, ba purtînd şi băşti pe cap. În altul, un ţăran cu ditamai căciula şi-un suman în spate a înlemnit sub ochiul fotografului, cu mîna la gură, privind spre viitorul luminos al ţării. Se mai văd copii, militari în termen şi Dacii. Şi se simte, aproape material, mizeria. Întorc spatele panourilor (niciodată n-au fost ele studiate mai cu atenţie, le-aş putea descrie centimetru cu centimetru) şi cercetez iarăşi afişajul. Dumnezeule, da' circulată gară e aceasta: de la miezul nopţii şi pînă la şapte dimineaţa – fix patruzeci de trenuri trec pe-aici! Ura, s-a deschis NON-STOP-ul. Preţurile, însă, te lipesc de perete. (Deşi alături înmărmuresc văzînd KENT la 170 de lei, cînd în Iaşi cel mai ieftin preţ este 200).

Totuşi, în local sînt vreo 20-30 de oameni. Care stau. Majoritatea. Sau fumează. Restul, puţini, beau cafea. Un tînăr, beat mort, cade jos cu trei ceşti. Alt tren, spre Roman, soseşte în gară. Staţionează 22 de minute. Se apropie şi ora acceleratului meu. Mi-aprind o ţigară, sînt

emoţionat. Mă uit la ceas: ei, fir-ar să fie, bombănesc, dar trebuia să ajungă deja! Cînd aud: Acceleratul 642, de la Timişoara pentru Iaşi, întîrzie şaizeci minute! Acceleratul 642, de la Timişoara pentru Iaşi, întîrzie şaizeci (accent pe şaizeci) minute!

1991

ORAŞUL CARE-ŞI ÎNGROAPĂ MORŢII ÎN APĂ

Am plecat spre Sfîntu Gheorghe Deltă cu îngrijorarea şi curiozitatea omului care păşeşte pentru prima oară pe Lună. O localitate complet izolată! Orice, acolo, se aduce, totdeauna, cu vaporul! Este sat? Este oraş? Locul unde niciodată nu a ajuns o maşină! Iarna, cînd Dunărea îngheaţă, cîteva luni de zile pe an, în depărtarea şi pustietatea aceea care te scot din minţi, oamenii ajung să se cunoască atît de bine, încît încep să se urască. Nimeni nu vine, nimeni nu pleacă: ce plictiseală!

Un pesimist s-ar sinucide după doar cinci ore de Sf. Gheorghe. O închisoare cu pereţi moi în care stai toată viaţa: Doamne, ce loc! În faţă e marea; în spate şi de jur-împrejur sînt canalele înguste şi labirintice ale Dunării. Băştinaşii - o mînă de Robinsoni cu feţele crăpate de vîntul sărat, isterizaţi de atîta singurătate, care, atunci cînd mor, sînt îngropaţi în apă. Cum să rezişti? De ce să trăieşti? Şi Sf. Gheorghe, ca localitate, oare există cu adevărat sau e numai un punct geografic?

Toată lumea ştie de Sf. Gheorghe, aşa cum a auzit de răscoala de la Bobîlna, însă cîţi au fost acolo? Trebuie să mergi cu trenul şi cu vaporul. Dacă vii de la Galaţi, drumul pe apă îţi ia opt ore din viaţă numai dus. Şi vaporaşul merge încet, înnebunitor, cu sub 20 km pe oră, malurile fug lent pe stînga şi pe dreapta, o ploaie de pescăruşi deasupra, miroase a peşte şi a

disperare, oamenii, în jur, vorbesc o limbă străină, pe care nu o cunoşti, timpul parcă s-a oprit şi îţi vine deodată, aşa, să te întrebi ca Moromete şi să rămîi prostit de uimire: Niculae, tată, unde mergem noi, domnule? Unde mergem noi?

*

De la Bucureşti la Tulcea trenul face în jur de cinci ore şi în staţia ultimă ajunge aproape gol. O bună bucată o străbat şi trenurile cu care bucureştenii merg la mare, apoi peisajul, treptat-treptat, ca o vietate scăpată din laţ, începe să se sălbăticească. Apar şi rămîn în urmă localităţi cu nume ciudate: Zebil, Cataloi, gări mici putrezite în mijlocul unei cîmpii albe de soare. Gara din Tulcea seamănă cu un pumn pe care-l primeşti în ochi: oraşul e ascuns în spate, antebraţul constituindu-l faleza care se întinde de-a lungul Dunării, unde vasele, mici, mijlocii şi mari au aerul unor găini cretine, adormite cu nasul într-o imensă strachină plină de blocuri.

Vaporul de Sulina pleacă la o anumită oră, cel de Chilia la alta şi cel de Sf. Gheorghe la alta. Preţul biletului e mic: 1700 la clasa I şi 1200 la a II-a. În timp ce primele două vaporaşe deja au plecat, cel de Sf. Gheorghe încă nici nu a tras la ţărm, deşi ar fi trebuit să fie pe Dunăre de peste o jumătate de oră. O mulţime agitată umple pasarela, înecată în munţi de bagaje: paporniţe, genţi, navete de bere, sticle cu vin, saci, cutii mari de carton conţinînd dracu' ştie ce.

La Sf. Gheorghe, chiar şi un simplu bold se aduce pe Dunăre. Există un drum, vai de capul lui, de la Tulcea şi pînă într-un sat numit, caraghios, Independenţa. Mai departe o iei

înot, te sui într-o barcă ori mergi cu vaporul. Turiştii care vin să pescuiască în Deltă, pentru a evita poliţia care controlează, din ochi, bagajele celor care coboară, la întoarcere, din vaporul de Sf. Gheorghe, merg cu maşina pînă la Independenţa, aşteptînd vaporaşul ca pe un bătrîn şi obosit autobuz leneş.

Ne îmbarcăm, în sfîrşit, cu o mare întîrziere. Biletele sînt verificate de secund, înainte de a intra pe ponton. Cei de la clasa I au la dispoziţie un mic salonaş, la capătul căruia funcţionează un televizor color. Cei de la clasa a II-a stau afară, sub copertină, ori în alte două încăperi mai meschine, cu scaune şi mese din lemn. 95% din pasageri merg cu clasa a II-a. După cîteva strigături ascuţite de sirenă, greoi, vaporul se desprinde de ţărm, Tulcea defilează prin faţa ochilor, pe malul drept. Este ora două şi ceva. Vom ajunge în Sf. Gheorghe pe la şapte seara, dacă nu ne scufundăm ori ne proptim în vreun mal.

*

La început, drumul nu te impresionează cine ştie ce: maluri drepte, de o parte şi de alta, copăcei, iarbă, scaieţi, oi, capre şi vaci. Parcă ai fi la ţară. Şi chiar eşti, numai că e capătul ţării. La un moment dat, ajungi la un fel de intersecţie, unde covorul de apă e spart în două canale, şi cum vaporul o ia pe cel din dreapta - simţi că pătrunzi într-o altă lume: copacii sînt mult mai virili, înălţîndu-se drept spre cer, ori atît de largi încît sub coroanele lor ar încăpea o jumătate de stadion. Un mic monument din pietre galbene se vede la capătul insuliţei, cu un steag de

jucărie în vîrf; gata, am intrat cu adevărat în Deltă. Pe margine sînt indicatoare ciudate, pentru vapoare!?

De la Tulcea la Sf. Gheorghe, pe drumul vechi, erau înainte 118 km. Acum, datorită scurtării numeroaselor coturi, distanţa care separă cele două localităţi a scăzut la 86 de kilometri. După un timp, îţi dai seama cînd navighezi pe braţul Dunării şi cînd eşti pe canal. Apa face foame: aproape toţi călătorii îşi desfac pachetele cu mîncare, începînd de la simple Eugenii şi terminînd cu aceia care, într-o ladă frigorifică, şi-au adus vreo cinci curcani, bere, vin şi tort de ciocolată. Pe vas este şi un bar în miniatură, băutura preferată de majoritatea fiind berea.

Ajungem undeva: Băltenii de Jos, scrie pe o bucată de tablă pusă deasupra debarcaderului. Cineva, foarte repede, cît staţionează vaporaşul, are timp să vîndă cîţiva pepeni uriaşi. Pontonul e plin de localnici, sosirea cursei animînd, probabil, monotonia acestui loc izolat. Un cetăţean cu şapcă se agită să prindă o parîmă, nu reuşeşte, vaporaşul stă strîmb, parcă fiindu-i jenă să se apropie prea mult, doi-trei coboară, nici unul nu urcă, plecăm.

*

Pînă la Mahmudia nu se mai întîmplă nimic, dacă sărim peste întîmplarea că vreo 4-5 idioţi, la capătul vasului, au organizat un concurs de împuşcat pescăruşi. Foarte mulţi copaci perfect aliniaţi, de aceeaşi înălţime. Pe diferitele insuliţe întîlnite în cale vedem cai şi vaci iţindu-se printre tufişuri. Vegetaţia e din ce în ce mai deasă. Deodată, încep să apară case, tot

pe malul drept, la distanţe mari una de cealaltă. Se văd şi blocuri, şlepuri kilometrice lîngă ţărm şi un nor alb, prăfos, ca o ceaţă care pluteşte deasupra oraşului: da, e Mahmudia, cu vestita ei carieră de piatră. „Munţii Dobrogei", spune cineva lîngă noi, mîndru şi stupid, arătînd cu mîna îngrozitorul covor alb de praf care filtrează pînă şi lumina soarelui. Nu ştim dacă glumeşte ori e numai cretin. „Sînt cei mai bătrîni din ţară", continuă omul, nemilos. Numeroase animale de fier muşcă din pereţii vechi ai docililor munţi, tociţi de vreme, avînd forma unor dinozauri fosilizaţi. Cîţiva coboară, cîţiva urcă, plecăm.

Pînă la Independenţa, localitate anunţată doar de ponton şi cîteva „Dacii", fără nici o urmă de casă, iarăşi, nu mai are loc nimic. Lumea doarme, bea bere, fumează, se plimbă pe vas în sus şi în jos, vreo doi îndrăgostiţi se strîng în braţe de parcă le-ar fi teamă să nu fie smulşi de curent, soarele îţi răneşte ochii, apa e tulbure şi grea, malurile sînt profund verzi, zdrenţuite ici şi colo de pîlcuri sălbatice de copaci uscaţi, înţelepţiţi de atîta tristeţe. Nu coboară nimeni, în schimb urcă foarte mulţi, printre care şi un grup de bărbaţi îmbrăcaţi în treninguri vişinii, cu însemnele Rapidului pe spate.

Mult mai încolo, pe vas se iscă un fel de vînzoleală: două-trei canale se unesc într-un nod mare şi pe stînga, uriaş, citim: „Rezervaţia Naturală Delta Dunării". Aha; deci de-acum, dacă scuipăm în apă, riscăm să încasăm o amendă. O parte din pasageri se linişteşte, o alta comentează peisajul şi arată abundent cu degetul, mirîndu-se ca la Teleenciclopedia. Vegetaţia e mai rotundă, sînt numeroşi copaci drepţi şi albi, egali de parcă ar fi fost tunşi. O şalupă cît un

nasture vine turbată din dreapta, blîndul vapor încetineşte pînă aproape de zero şi între cele două ambarcaţiuni are loc un schimb: secundul dă unui tip de pe şalupă un colet, celălalt îi înmînează un somn uriaş lung de peste un metru şi drumul continuă.

*

Ne apropiem de finalul călătoriei: tot mai mulţi sînt agitaţi, îşi strîng bagajele, se urcă pe bănci scrutînd zarea, şi un bătrîn vagabond, profitînd de freamătul creat, culege sticlele de bere goale de sub bănci, negrăbindu-se, cu o eleganţă şi o dexteritate de profesionist. Deodată, verdele malului e spart de un pîlc de construcţii albe, aglomerate şi vegetaţia se răreşte: e Sf. Gheorghe. Puţin mai departe, la nici trei kilometri, e marea. La Sf. Gheorghe, Marea Neagră nu e albastră, după cum se crede, şi nici verde, ca la Mamaia, ci aproape maro. Însă un maro limpede.

Poţi ajunge la ea mergînd chiar prin apă, de-a lungul malului, fiindcă la vreo 20-30 de metri de ţărm este o platformă continuă, de nisip înalt, unde apa Dunării, pe sute de metri întregi, nu-ţi trece de glezne. Există, de asemenea, un drum care porneşte chiar din centrul localităţii şi, după ce o spintecă, străbate un fel de podiş uscat, plin de păsări şi scaieţi: decorul, aproape lunar, parcă ar fi desprins dintr-un film de Antonioni. Mergi pe drum, cu soarele deasupra aprinzîndu-ţi creierii şi ai impresia, pînă a vedea marea, că din moment în moment vei pica jos, doborît de oboseală şi de sete; pe stînga şi pe dreapta e acelaşi platou dezolant, înainte nu vezi decît nisip şi dune izolate, păsările nu se mişcă, dîndu-ţi senzaţia că

ar fi de hîrtie şi nici Sf. Gheorghe, chiar, nu mai e în spate, n-are cum să fie, prea mergi de multă vreme şi tot mergi, sigur a dispărut. E sfîrşitul lumii, îţi spui, şi nu eşti departe de adevăr: e sfîrşitul lumii noastre, capătul de est al ţării.

...Oraşul, sau ce-o fi el, se vede acum bine: multe case, pînă şi cîteva blocuri de patru etaje perpendiculare pe Dunăre şi o mare de oameni care înnegreşte debarcaderul. Ne simţim, nu ştiu cum, exact ca nişte navigatori iubiţi, întorşi din războaie de sute de ani, care, istoviţi de atîtea bătălii, revin, în sfîrşit, acasă. Emoţia mulţimii e evidentă: vasul are capacitatea de 300 de locuri, aşa scrie pe unul din pereţi, şi e plin; jumătate din pasageri trebuie să fie turişti; dacă sînt turişti, au nevoie de cazare, or să vrea peşte la masă şi aşa mai departe. Aici sînt bani, sînt mulţi bani, spun privirile celor de pe ţărm, care nu ştiu ce să facă pentru a achiziţiona, repede, unu, doi, trei, patru, cît mai mulţi turişti.

Ai coborît pe ţărm, abia ai avut timp să tragi aer în piept şi imediat eşti întrebat: vreţi o gazdă? Da, spui tu. Eşti tras deoparte şi începe negocierea. Dacă vii pentru prima oară, cazi de fraier, ţie părîndu-ţi că preţul e mic: ce contează cîteva mii de lei, acolo, cînd îţi răsună în urechi ademenitoarea ofertă de a mînca trei mese de peşte pe zi, ce contează? Cu banii ăştia, în Bucureşti, abia dacă ţi-ai lua un kilogram de salam bun. Mai tîrziu, obişnuit cu locul, întrebînd în dreapta şi-n stînga, afli că de fapt se putea şi mai ieftin, aproape de pragul derizoriului, însă deja ţi-e teamă că gîndeşti meschin.

Un turist, nu-i aşa?, vine la Sf. Gheorghe să se simtă bine şi să-şi liniştească nervii încinşi de trepidaţia marilor oraşe, nu să se uite la un leu-doi daţi în plus ori în minus pe un pat bun, o cameră curată şi fără ţînţari, plus trei mese pe zi de peşte. Peşte adevărat, îngrăşat natural, care ţi se topeşte în gură, nu mortăciuni de la alimentara, hrănite artificial, cu rahaţi, chimicale şi alte prostii. Crap! Somn! Scrumbie! Ştiucă! Doamne! Eşti la capătul lumii, în paradis, deja salivezi de emoţie şi ţi se împăienjenesc ochii de poftă. Cei care nu au prins nici un turist, fiindcă niciodată nu ajunge pentru toată lumea, ce porcărie!, se întorc acasă bombănind, promiţîndu-şi că data viitoare vor fi mai norocoşi. Sînt căutaţi în special turiştii fără scule de pescuit, ageamiii deci, nu aceia sofisticaţi, care vin cu un milion de bagaje şi truse strălucitoare.

*

Sf. Gheorghe, ca localitate, nu e oraş şi nu e nici sat. Este un fel de comună pervertită cu ambiţii, în centru, de urbanism timid şi cu un aspect de sat paşnic în rest. Centrul înseamnă Căminul Cultural (aşa i se spune şi acum), cîteva blocuri locuite şi mai multe neterminate, aflate în stadiu de ultimă finisare, o alimentară (privatizată), un Cafe-Bar luxos, care te lasă mască (are pînă şi ventilator în tavan!), o mică terasă, nefrecventată de localnici, pe dreapta, şi o alta, extrem de populară, pe stînga, care seara şi noaptea geme de lume. Tuturor le place să meargă acolo, pe terasa din stînga, şi nimeni, aproape, nu serveşte ceva, orice, pe terasa din dreapta, de parcă ar fi înţeleşi. Nici una din cele două terase nu poartă vreo denumire, Cafe-Bar-ul se

cheamă într-un fel, dar n-are importanţă, oricum e singurul şi aparţine unui grec, care şi-a pus numele pînă şi în firmă, însă cînd cineva spune ne vedem diseară pe terasă, toţi, fără să întrebe, ştiu că e vorba de cea din stînga. De la debarcader porneşte un fel de cărare cimentată, pînă în dreptul Căminului Cultural. Mai departe, pretutindeni, e nisip.

Sf. Gheorghe are aproximativ forma unui dreptunghi. Pe centru, înălţimea dreptunghiului e linia care începe de la debarcader, trece pe lîngă Căminul Cultural şi se termină nu departe, în capătul comunei. Mai sînt, apoi, două străzi paralele, care taie această linie, unită printr-o serie de alte mici uliţe. Deci, topografic vorbind, străzile din Sf. Gheorghe seamănă perfect cu o scară, cele două lungi linii paralele fiind braţele ei. N-ai cum să te rătăceşti în Sf. Gheorghe decît dacă eşti handicapat: toate unghiurile sînt drepte, prima la stînga, a doua la dreapta, e simplu.

Localitatea e mică: 2000-2300 de oameni. Casele sînt numerotate de la unu şi pînă la vreo patru sute şi ceva. În ultimii trei ani au avut loc aici 69 de înmormîntări, 9 botezuri şi 10 cununii. Pe zidul exterior al bisericii scrie: „Această clădire este clădită în anul 1920 de domnul Dimisi Alexei”. Nimeni în Sf. Gheorghe nu e îndeajuns de bătrîn pentru a putea spune, cu precizie, cine a fost acest domn Dimisi Alexei, mai ales că înăuntrul clopotniţei este un înscris care atestă vechimea ei de cel puţin o sută de ani. Aşezată pe o placă de beton, peste mai mulţi ani, biserica din Sf. Gheorghe va fi, poate, la fel de celebră ca turnul din Pisa, fiindcă deja, din cauza terenului nisipos, are o înclinaţie de patru grade.

*

Cimitirul din Sfîntu Gheorghe este cel mai trist loc pe care l-am văzut vreodată. Şi vă spune lucrul acesta un om care acum cîţiva ani, în Polonia, a fost la Auschwitz, lagărul devenit muzeu, într-o dimineaţă friguroasă de toamnă, cînd m-am grăbit să ajung atît de devreme încît am fost primul vizitator din ziua aceea, ore întregi plimbîndu-mă de unul singur printre barăci. Acolo, durerea omenească aproape se condensase şi atîrna greu deasupra fiecărei uşi, se prelingea de-a lungul pereţilor, făcea să ţi se aburească ochii şi să priveşti totul ca printr-o lentilă murdară, însă era vorba de o durere trecută. La Sfîntu Gheorghe tristeţea este.

Cimitirul e îmbrăcat în cruci de lemn simple, avînd pe ele înscrise doar numele şi anii decisivi ai vieţii fiecăruia: naşterea şi moartea, cu o liniuţă subţire între ele. Toate crucile sînt la fel şi-s perfect aliniate. Mormintele n-au deasupra flori, gărduleţe ori altceva. Dacă sapi puţin, dai de capacul sicriului, fiindcă terenul e nisipos, dedesubt musteşte apa şi niciodată o groapă nu e mai adîncă de o jumătate de metru. Toamna şi iarna, mai ales, dar şi primăvara, cînd obişnuiesc să moară bătrînii, groapa nu poate fi săpată nici măcar atît şi de multe ori sicriul se aşează de-a dreptul în apă. Faci o moviliţă de nisip şi a doua zi nu o mai găseşti pentru că a spulberat-o vîntul. Iar ridici deasupra mormîntului o moviliţă de nisip şi din nou o spulberă vîntul a treia zi, parcă bătîndu-şi joc de sisifica ta încercare creştinească. Sfîntu Gheorghe e o localitate care moare încet: în ultimii trei ani, s-au înregistrat 69 de decese şi doar 9 naşteri. Singura candelă a cimitirului este farul, la nici o sută de metri de el, care luminează căile

navigatorilor şi încălzeşte, noaptea, atît somnul morţilor, cît şi singurătăţile robinsonilor care de bună-voie s-au exilat aici.

*

...După ce înfulecăm o masă de peşte, foarte repede, în puţine cuvinte ne sînt înfăţişate regulile aşezării: apa nu curge decît dimineaţa, o oră, şi seara, o jumătate de oră; lumina se stinge la 12:00 noaptea. La 11:30, o pîlpîire ştearsă, de cîteva secunde, îi anunţă pe oameni că se apropie ora limită; putem mînca peşte cît ne ţine burta, dar pîinea trebuie să ne-o cumpărăm singuri; între opt şi nouă jumătate, zece e anotimpul ţînţarilor: apar de pretutindeni, sînt flămînzi şi înţeapă direct prin pantof; după aceea, ca şi cum cineva ar întoarce o manetă, dispar; temperatura scade brusc, nu cu mult, însă evident, şi invazia încetează dintr-o dată.

Căminul Cultural este şi brutărie, şi farmacie, şi cinematograf, şi videotecă, şi sală de dans şi cîte şi mai cîte. Ion Dolănescu şi-a ridicat o vilă în Sfîntu Gheorghe; cînd vine, dă şi un concert; cînd el nu e, în căsoi locuieşte şeful de post. Ceauşescu a fost de vreo cinci-şase ori la Sfîntu Gheorghe. Cînd se pogora din ceruri, se aduna toată lumea, fără nici o mobilizare specială, curioasă, în primul rînd, să-l vadă de-aproape. Din 1980 a început să vină şi Elena, totdeauna cu un elicopter, care stîrnea o pală uriaşă de nisip fierbinte pe platoul din faţa Căminului Cultural.

Lîngă aşezare, la o azvîrlitură de praştie, s-a amenajat o plantaţie de plopi, salcîmi, smochini şi sălcii pe o suprafaţă de peste o sută de hectare, ideea ei. Mereu venea să vadă ce

se mai întîmplă pe acolo, de parcă şi-ar fi vizitat unul din copii. Astăzi plantaţia e îngrădită, de jur-împrejur, cu sîrmă ghimpată, şi nimeni n-are voie, sub straşnică pedeapsă, să pătrundă înăuntru. De mai multe ori, zice-se, a fost în Sfîntu Gheorghe şeful SRI-ului, controversatul domn Măgureanu, care, şi el, continuînd tradiţia Elenei, a vizitat plantaţia, chestie de natură să-i cam pună pe gînduri pe localnici, care nu pot face în mintea lor, sub nici un chip, vreo legătură între activitatea eminenţei sale şi paşnicii salcîmi. Trebe să fie, zic ei, pe undeva un miş-maş, dar nimeni nu-l ştie.

Deşi marea, vorba aia, pentru băştinaşi, aproape le intră în bucătărie, nimeni nu merge să facă plajă. Femeile stau pe lîngă casă, văzînd de gospodărie, turişti şi copii, bărbaţii au treburile lor, cu pescuitul, cu muncile, cu ce mai este. De aceea, în afară de chip, braţe şi gît, cei din Sfîntu Gheorghe sînt albi şi au concepţia unor oameni de la ţară, care chiar şi atunci cînd cedează şi merg cu ginerii şi nepoţii la mare, nu se despoaie de haine total, ca orice bezmetic de orăşean, ci-şi suflecă pantalonii pînă la genunchi şi rămîn cu maieul pe ei şi pălăria pe cap.

Pe-un sfert din femeile mature ale aşezării le cheamă Paraschiva şi li se spune Paşa. Dumitru Paraschiva n-a mai fost la „mare” din 1977. Ivanov Paraschiva, în cinşpe ani, a fost la „mare” de două ori, ultima oară în 1985, cu nişte nemţi şi aşa mai departe.

Pentru turişti, în schimb, plaja din Sfîntu Gheorghe e paradisul: nesfîrşită, sălbatică şi goală, este ca un portofel plin cu bani, din care cheltui şi tot cheltui şi nu se termină niciodată.

Din loc în loc, malul apei e ciuruit de zeci de mii de scoici albe, unele vii, altele deja fosilizate, subţiate de soare, şi atît de fine încît se mistuie sub tălpi fără măcar să le simţi. Sute de păsări orbitoare stau ori în apa mică a mării, ori direct pe plajă, atît de aproape încît dacă ai avea o mînă mai lungă, le-ai putea smulge pene din coadă. Oricum, pescăruşii sînt de-a dreptul neruşinaţi, fiindcă nu trebuie decît să intri în apă şi să laşi un sandwich pe prosop, că la întoarcere nu-l mai găseşti. Din loc în loc, zac delfini aruncaţi de valuri.

Vara, la Sfîntu Gheorghe nu fac plajă decît turiştii şi vacile. Tembelizate de muşte, ţînţari şi tăuni, vacile stau pironite în nisipul cald, pe fîşia lor, cu ochii pe jumătate închişi de sete, dîndu-ţi senzaţia că ar trage să moară. Se ridică, rar, smulg cu limba un scaiete, sugîndu-i zeama, apoi iar se trîntesc în nisip, pe o parte, cu picioarele desfăcute, de parcă le-ar fi lovit insolaţia. Vara, vacile din Sfîntu Gheorghe dacă dau o jumătate de litru de lapte pe zi, spre deosebire de restul anului, cînd sînt destul de harnice.

Turiştii, majoritatea, fac nudism. Cîţiva ani la rînd, populaţia masculină a aşezării a fost frisonată de apariţiile incendiare ale unei femei tinere, înaltă şi singură, care ieşea din sat prin partea de nord, îmbrăcată doar cu nişte ochelari de soare pe nas, trecea pe lîngă unitatea militară, pe lîngă far, pe lîngă uzină, salutîndu-i cristalin pe localnicii înlemniţi de uimire într-o limbă străină, stătea departe de ceilalţi pe plajă şi la întoarcere mergea exact pe acelaşi traseu, la aceleaşi ore, că-ţi puteai potrivi ceasul după ea. Fusese şi anul acesta, însă înaintea noastră.

*

Într-o dimineaţă, contra unei atenţii de 40º, care în Sfîntu Gheorghe e mai celebră decît dolarul, aranjăm să mergem pescuit. „Să fiţi aici la cinci”, ni se atrage atenţia, „că altfel plecăm fără voi: peştele nu aşteaptă”. Dormim chinuit, lăsînd, chipurile, lumina aprinsă, pentru a nu scăpa întîlnirea, ne îmbrăcăm în viteză, nu ne mai spălăm şi la cinci şi cinci minute sîntem pe debarcader.

Nici o mişcare. Vaporaşul e la locul lui, mut ca o scoică, cîţiva pescari, pe dreapta lîngă bărci, sporovăie cu voce joasă, în ucraineană, şi nimeni nu ne ia în seamă. Bună dimineaţa, îndrăznim noi, ştiţi..., da, ştim, spune unul din pescari, dar nu plecăm imediat fiindcă s-a stricat acumulatorul remorcherului şi oricum pînă nu se luminează cîtuşi de puţin n-are rost să ieşim în larg. Aha! Ne aprindem o ţigară, fumul otrăvitor parcă ne ameţeşte pe stomacul gol, e foarte frig, satul încă doarme. După un sfert de oră, parcă reuşim să ne vedem mîinile. Vine şi acumulatorul, pescarii se suie în bărci, motoraşul începe să toarcă, plecăm.

Cît mergem pe Dunăre, nu simţim nimic. Ne dăm seama că am intrat în mare din cauza tangajului: vaporaşul urcă şi coboară, împotrivindu-se ca un ţap îndărătnic, cîte un val ne izbeşte între ochi, dar nu-i nimic, tot nu ne spălasem faţa şi, după gît, apa rece e sănătate curată. La vreun kilometru se văd nişte pari ieşind din apă: sînt „talienele”, pereţi de plasă gigant; direct spre ele mergem. Ni se predă, ad-hoc, un scurt curs de pescărie. Auzim: „ujba de la ramă”, „carmace”, „stropozam”, „crivace”, „ohana” şi nimic nu înţelegem. Două bărci se desprind de noi şi se îndreaptă spre taliene. Mergem spre alt punct, cu doar o singură barcă

remorcată. Din cauza valurilor nu putem arunca ancora. Facem un tur şi ne întîlnim cu alţi pescari. „Are cine să vă ia?" – urlă mecanicul de vreo două ori pentru a acoperi vuietul mării: „A..., A..." i se strigă şi înţelegem că da. Bun, atunci ne întoarcem la ai noştri.

*

În două bărci e peşte, peşte viu, destul, şi sclipeşte ca argintul. În ultima nu-i nimic, dar absolut nimic. Ce se întîmplă? Aşa-i la pescuit, ni se spune. Poţi prinde cîteva tone într-o zi şi abia o găleată – într-alta. Plata se face la kilogram. Sînt mai multe brigăzi, fiecare compusă din 7-8 oameni, aceiaşi: cînd unul iese la pensie, este înlocuit de altul şi tot aşa. Sculele sînt străine. Se întind plase de la un punct la altul; peştele intră, dacă intră, buluc, şi nu mai găseşte ieşirea. Înainte, cine avea 35-40 de cîrlige se chema că este patron.

Primăvara e anotimpul scrumbiilor. Toamna – al sturionilor. Acum, în majoritate, am prins stavrid, „rizeaucă" – după cum îi spun localnicii, parcă la mişto. Vîntul de la sud aduce peştele, mai auzim, şi observăm că soarele s-a ridicat mult deasupra apei, şi că din roşu s-a făcut galben.

Legăm bărcile şi o pornim spre cherhana. Pe malul stîng, după direcţia de întoarcere, este un vestit canton de pescari, Ciotica, raiul icrelor negre din România. Aici se trage numai la morun, sturion şi nisetru şi fiecare zi e ca un bilet de loto în alb. Un kilogram de icre negre costă 100.000 de lei. Dacă ai noroc, prinzi un monstru de aproape o tonă, cu 200 de kilograme

de icre în el şi-ţi cumperi, dintr-o dată, şi maşină şi casă. Însă asta se întîmplă cam de trei ori într-un secol, şi numai dacă Dumnezeu e acasă.

Deodată, oamenii din bărci încep să strige, una se apropie şi se izbeşte de vaporaş, aproape răsturnîndu-se, pescarii înjură, motorul icneşte de vreo două ori apoi se opreşte: o funie de ancorare s-a încolăcit de elice. Blondul mecanic se dezbracă la piele, pe frigul acela îngrozitor de umed, şi plonjează în apă. Simţim un sloi de gheaţă alunecîndu-ne pe spate doar privindu-l. Din albă, pielea i s-a colorat în gri. După mai multe scufundări reuşeşte să desprindă frînghia. Urcă pe punte. Ne repezim să-i dăm pătura, dar e bărbat, refuză şi cere o ţigară. Acceptă să facem pe din două, totuşi, o ciocolată mică. „Aventuri", rîde el strîmb, cu părul ud lipit de frunte, şi mai zice nişte lucruri în ucraineană, pe care nu le înţelegem, referitoare, probabil, la mama celui din cauza căruia a fost nevoit să facă baie.

Ajungem la cherhana, ameţim mergînd pe o serie de canale cît palma, oamenii cîntăresc peştele, turnîndu-l apoi în uriaşe bazine de ciment, se presară din belşug sare pe deasupra, exemplarele mai mari se pun deoparte, pentru acasă, vine unu' cu o barcă mică şi în schimbul unei sticle de vodcă i se varsă cîteva găleţi de „rizeaucă" într-un coş. Pînă la Sfîntu Gheorghe, înapoi, mergem în bărcile pescarilor, dar sîntem scutiţi de a trage la rame. Apare şi vaporaşul, de unde dracu' s-o fi dus, ne remorcăm. Nu-s prea mulţumiţi oamenii de întreprinderea lor: ei vînd peştele cu 1500 de lei kilogramul; următorii, îl vînd cu 3000. Dacă stă peste iarnă, cu gheaţă, transport, sare, afumătorie, nu ştiu ce, preţul urcă la 4-5000 de lei kilogramul. Şi

atunci, care-i şpilul? Nu e mai convenabilă o bucată de porc? De ce să dea omul atîta bănet pe un kil de peşte, cînd patru pulpe americane costă mai ieftin!? De ce? Nu-i prea deşteaptă întreprinderea asta a noastră, oftează cel de lîngă noi, care pare a fi şeful. I-am da mai multă dreptate, dar ne e aşa o poftă de o cafea, încît cuvintele lui trec pe lîngă noi, ca pescăruşii.

*

Ne aşteptam, cînd mergeam spre Sfîntu Gheorghe şi nimic nu ştiam despre el, să nimerim într-o aşezare de bărboşi. Pescari, nu-i aşa?, adevăraţi, originali, cu măturoaie de barbă roşcată pînă la brîu şi bluze în culori vii, cu lulele în dinţi. Însă cei din Sfîntu Gheorghe sînt ucraineni, „haholi" - după cum li se spune - şi strămoşii lor se purtau cu ţeasta rasă şi aveau un smoc de păr în creştetul capului legat cu o sforicică. Atestată documentar încă de pe vremea lui Mihai Viteazul, aşezarea e veche. Legenda spune că pe timpul împărătesei Ecaterina a II-a, care a instituit un serviciu militar obligatoriu de 25 de ani, a avut loc o bătălie, pe Don, între cazacii zaporojeni şi armata imperială. Cazacii au fost înfrînţi şi s-au răspîndit care încotro, o parte din ei ascunzîndu-se în Deltă, pe locul unde mai tîrziu va fi Sfîntu Gheorghe. De aceea, în afară de noi, n-am văzut la Sfîntu Gheorghe nici un bărbos.

Ne aşteptam ca, la cîrciumă, dacă cerem o bere, toţi să ridice nasurile din paharele de vodcă şi să ne privească indispuşi, dar nu-i chiar aşa: comanzi o bere şi nimeni nu te arată cu degetul. Oamenii sînt paşnici, prietenoşi, blînzi, nu-şi încuie niciodată uşile cînd pleacă de-acasă şi mor în paturile lor, ori de boală ori de bătrîneţe, nu se omoară între ei. Singurele

grozăvii întîmplate în Sfîntu Gheorghe în ultimii 15 ani au fost două şi amîndouă făcute de venetici, adică de nelocalnici: un subofiţer, anul acesta, de Florii, şi-a căsăpit bestial logodnica, risipind pentru această activitate atîta energie cît i-ar fi ajuns pentru a băga în spital cel puţin o companie de soldaţi, şi a doua, mai demult, cînd un puşcăriaş eliberat din închisoare, pentru a se răzbuna, a violat-o pe nevasta şefului de post.

Cursa de Tulcea vine lunea, miercurea şi vinerea şi pleacă ziua următoare. Iarna, cînd nu circulă, nu e bine să te îmbolnăveşti grav ori să ai nevoie de o intervenţie chirurgicală. Farul, construit din bucăţi aduse una cîte una, are 197 de trepte halucinant de abrupte. Fiindcă n-am ştiut că violăm un secret naţional, profitînd de absenţa întîmplătoare a paznicului, ne-am suit pînă în vîrf, privind Sfîntu Gheorghe din cel mai înalt punct al său, prin geamurile sparte de păsări. Se vedea frumos, pînă departe, îţi venea să-ţi dai drumul. L-am cunoscut şi pe preotul aşezării, un călugăr tînăr de la Mănăstirea Cocoşu, rotund la faţă, cu o barbă creaţă înnegrindu-i obrajii, atît de frenetic şi emoţionat, încît aproape l-am crezut nebun. N-am văzut pelicani, pasăre declarată „monument al naturii" încă din 1933, n-am fost să vizităm Insula Sacalin de frica Poliţiei Deltei, n-am stat de vorbă cu guvernatorul, n-am luat legătura cu primarul, n-am spus nimănui că sîntem ziarişti şi, în general, prezenţa noastră la Sfîntu Gheorghe a fost atît de civilă, de fină şi de uşoară, încît nici acum, luaţi din scurt, n-am putea spune cu siguranţă dacă am fost vreodată la Sfîntu Gheorghe ori doar am visat.

1994

UN MOLDOVEAN LA NĂSĂUD TRIMITE O SCRISOARE DIN ARDEAL

Am plecat în Ardeal la fel cum un absolvent, pe care l-a părăsit iubita şi vrea să scape de călduroasa dar restrictiva grijă a părinţilor, alege locul repartiţiei: la întîmplare. Îmi aduc aminte titlul (faimos) al unui film de Robert Bresson, „Au hasard, Balthasar", aşa încît, plonjarea mea în necunoscut a purtat numele de: Au hasard, Bill!

*

Aveam senzaţia unui descoperitor de continente, a unui aventurier ce porneşte cu o firavă şi inconsistentă harţă în căutarea „comorii piraţilor", despre care toată lumea ştie că nu există, de aceea, simţurile-mi erau ascuţite pînă la esenţă, creierul - mai sensibil decît o hîrtie de turnesol, întregul corp, întreaga fiinţă atentă ca un mercenar într-o acţiune de comando. Această dăruire exagerată a avut un efect contrar celui aşteptat, căci a sensibilizat orice contact: după zece ore din viaţă printre năsăudeni, m-am furişat aproape tîlhăreşte în gară, hotărît să dezertez. Nu mai puteam: mă simţeam ca negul privit de toată lumea de pe obrazul unei femei splendide. Casieriţa autogării din localitate, după performanţa scăpării a trei (3) curse pentru Bistriţa în numai două ore, nu a sărit în sus, nu, ci a clătinat din cap şi mi-a spus cu un reproş plin de admiraţie: „Asta-i nemaipomenit. N-am mai văzut aşa ceva niciodată!".

Dacă n-aş fi fost umilit de neîndemînarea mea aş fi spus nu clătinînd din cap, ci aruncîndu-mi mîinile în sus: pentru mine e nemaipomenit! Eu n-am văzut niciodată aşa ceva!

*

Deci era sîmbătă, 23 mai 1987, la Salva, Feldru şi Dumitra, oamenii erau la nunţi, la Cociu, Cristur-Sieu şi Sirioara aveau disco-baruri, programul la TV se terminase de mult, impiegatul de serviciu Ştefan Sîngeorzan – de patru ani în C.F.R., tată a doi copii – prăjea seminţe în biroul de mişcare, iar eu stăteam de vorbă cu Moni Macrai de 61 de ani, care pleca cu fata sa de 35 de ani la Simeria. Nu plouase de ieri, dar bătea un vînt îndărătnic, acum jumătate de oră termometrul de pe zidul farmaciei centrale arăta 11◦C, sala de aşteptare adăpostea vreo 40 de oameni care aşteptau acelaşi accelerat 457 din sau spre Timişoara, mă ghemuisem în *jaka* mea albastră, pentru că în sac nu mai aveam decît umbrela şi o sticlă cu ţuică de Zalău luată ca suvenir, cînd, de afară, au intrat – gălăgioşi şi coloraţi – o ceată de „someşeni", adică locuitori ai unora din satele înşirate de-a lungul Someşului. Vorbeau tare şi accentuat ardeleneşte, cu acele glasuri specifice – cînd melodioase, cînd aspre – bărbaţii aveau pălării mici pe cap, femeile basmale înflorate, toţi în cizme de cauciuc şi cu desagi voluminoşi pe spate, în nuanţe contrastante. Micuţa gară a Năsăudului s-a umplut deodată de viaţă şi ritm, replicile alergau sprinten dintr-o parte într-alta, un tînăr avea pe umăr o bărdiţă cu coadă lungă, o „nevastă" legăna un „cocon" alb-alb... şi am avut spontan un atît de vesel şi consistent

sentiment al apartenenţei, al solidarităţii prieteneşti, încît, după un lung gît de ţuică, am înapoiat biletul vînzătoarei şi n-am mai plecat în noaptea aceea...

*

...la fel ca la Bistriţa, autogara se află la 10 metri de liniile de cale ferată, apoi urci o străduţă subţire spre oraş. Dacă o faci la stînga, dai peste splendida clădire a Băncii Naţionale - cea mai nouă şi mai impunătoare construcţie din oraş - apoi o biserică, spitalul, Liceul pedagogic, piaţa, un complex alimentar cu anexele sale. Casa de Cultură, cinematograful „Aurora", hotelul „Sălăuţa", cealaltă biserică - mare cît o catedrală - C.E.C.-ul, cîteva magazine şi şoseaua lungă, cu case frumoase de-o parte şi de alta, care duce la Salva, iar cîţiva kilometri mai încolo spre George Coşbuc.

„Fabrica de brînzeturi fermentate" este anunţată doar de o tăbliţă albastră între două vile cu acoperişul verde pe care scrie „Atenţie Auto", adică este un „intrînd" ascuţit în miezul oraşului, la capătul căruia se află un grilaj verde şi un portar în uniformă albastră.

La cîteva sute de metri mai încolo sînt alte două întreprinderi: Mase plastice şi Textila. În stînga întreprinderii de prelucrare mase plastice, cursa de Beclean are o oprire de un minut pentru alte două minute cît faci pînă înapoi la gară.

Dacă o iei la dreapta, mergi cam zece minute şi ajungi la o intersecţie şi două direcţii: una spre Răbişoara, iar cealaltă spre Luşca şi Liviu Rebreanu, sate considerate tot cartiere ale Năsăudului. În continuarea lor sînt cei 23 km de şosea care despart Năsăudul de Bistriţa. Cam

acesta e locul. Bineînţeles Someşul - năvalnic, rece şi foarte rece tot timpul anului, şi munţii de jur împrejur.

*

Oamenii: aparte, ciudaţi, impenetrabili şi expansivi în secundele imediat următoare, mişcîndu-se altfel, vorbind altfel, mă rog, cu totul altceva decît ştiam eu de la televizor şi în bancuri. „Noroc fain", „No bine", „Era cum îi trotilul", „Mă rog frumos"... Accente schimbate, mulţi „ş" şi „J", inversiuni de frazare.

Iulian Baciu: năsăudean prin adopţiune, 29 de ani, a terminat Facultatea de Chimie din Iaşi, inginer, căsătorit cu o fată de pe-aici - 22 de ani, lucrătoare la ADAS, are o fetiţă de 8 luni - Oana.

Gavrilă Tănase: năsăudean get-beget, născut în Luşca acum 71 de ani, fost plutaş timp de 30 de ani, apoi muncitor la întreprinderea forestieră din Bistriţa. Are doi băieţi mari, căsătoriţi, la casele lor. Mic, ars de soare, cu o pălăriuţă verzulie pe cap, foarte vioi, vorbind atît de repede, încît nu înţelegeam mai mult de jumătate.

Stelian Sîrbu: 13 ani, călărind o bicicletă de trei ori mai bătrînă decît el (un „Carpaţi" dintre acelea vechi), ştirb, blonziu, cu două cute nefiresc de groase pe fruntea copilărească, foarte serios şi competent (m-a luat foarte repede chiar de la început: Cum vă numiţi? Sînteţi poet sau ziarist? Aveţi prieteni pe aici?), un frate student la Iaşi, căsătorit cu o colegă din Mirceşti.

Fetele: majoritatea blonde sau şatene, faţa subţire, nasul drept, fruntea înaltă, ochi deschişi la culoare, nici una grasă, nici una cu picioarele urîte...

La cinematograf, alături de „Toate pînzele sus" şi ,,Zică ce vor zice", era anunţată sosirea „în curînd" a ultimului film semnat de Francesco Rossi, „Carmen", cu Placido Domingo, la fel ca şi în comuna Dumitra. La Casa de Cultură erau aşteptaţi cu spectacole Alexandru Jula şi Benone Sinulescu. Şoferii autobuzelor 31-BN-1027 şi 31-BN-2363 aveau în geam, chiar în dreptul volanului, acelaşi disc cu Tiberiu Ceia. O vînzătoare a ieşit după mine în stradă ca să-mi înapoieze cei 50 de bani pe care îi lăsasem pe tejghea.

La berăria din centru, după ce m-am împrietenit cu un localnic, i-am propus să luăm trei beri. S-a ridicat în picioare, s-a uitat lung la mine: „Stai jos, că-mi eşti oaspete. No, da' cum pot be doi oameni în toată firea trei beri? Asta-i pozna poznelor!" - şi bineînţeles că a venit cu două. Înţelegeţi? A venit cu două.

1987

CEA MAI IZOLATĂ AŞEZARE OMENEASCĂ DIN ROMÂNIA

Încă nu am început să scriu nimic, acestea sînt primele cuvinte, şi deja mi-e foarte frică pentru soarta reportajului care se va naşte. Mi-e frică să nu-l ratez, să nu fiu destul de inspirat cînd voi porni să scriu despre locurile şi oamenii pe care i-am întîlnit. Am fost, în ultimii 15 ani, ca ziarist şi scriitor, peste tot în ţară, din Botoşani şi pînă la Dunăre, din Baia Mare pînă în extremitatea estică a Deltei. M-am deplasat cu avionul, cu maşina, cu trenul, am făcut autostopul de nenumărate ori, dar cel mai adesea, cînd am dorit sincer să cunosc şi să înţeleg un anumit spaţiu din ţară, am mers pe jos, uneori străbătînd distanţe între care, în mod normal, se ia măcar autobuzul. Toate acestea le-am făcut pentru că am vrut. Nu mi-a cerut nimeni să procedez într-un fel sau într-altul. Dac-am avut chef să merg pe jos, am mers pe jos, refuzînd maşinile care, văzîndu-mă rătăcit pe la mijlocul unei autostrăzi pustii, fără ţipenie de aşezare în jur, opreau singure, invitîndu-mă să urc.

Nu am crezut niciodată că, pentru a ajunge undeva, voi fi obligat să merg pe jos, folosindu-mi picioarele din dotare cale de peste 12 kilometri, iarna, într-un ţinut muntos, pe o potecă uneori îngustă cît o valiză, printre zăpezi şi vîrfuri de munte. Să urci în mod continuu 12 kilometri, iarna, o pantă cu o înclinaţie constant de 45º, însă şi mai abruptă cîteodată, să greşeşti drumul, să te întorci în vale, după ce aproape că ajunsesei, dar nu ştiai, să dai ca prin

minune peste un om, să întrebi şi apoi să refaci traseul, străbătîndu-l încă o dată, ca reper avînd doar urmele bocancilor tăi în zăpadă şi să cadă noaptea, pe munte, iarna, fără a avea speranţa că vei reuşi să ajungi, totuşi, acolo, e o experienţă nemaiîncercată pînă acum.

În spate era noapte, în faţă era noapte. Singura lumină venea de la lună, care făcea să strălucească straniu zăpada. Întorcîndu-mă, pentru a doua oară în aceeaşi zi, ştiam unde ajung, fiindcă de-acolo plecasem şi, în fond, făcusem traseul de două ori. Hainele, pe mine, erau fleaşcă de la transpiraţie; semănam, cred, cu o locomotivă învăluită în aburi. Înainte, nu ştiam cît mai e de mers. Aveam cinci ore de cînd umblam de nebun pe munte. Pădurea foşnea ca o hîrtie creponată. Să mă întorc? Să merg înainte? Deasupra mea, luna strălucea feeric. Apa o terminasem de mult. Se făcea din ce în ce mai frig. Parcă auzeam boncănituri şi vedeam, prin întuneric, ochi arzînd fioros. Ce hotărîre să iau, Doamne? Oare acesta e ultimul reportaj din viaţa mea?

*

Recunosc, a fost o imprudenţă. Scriu, deci am ajuns, totuşi, acolo. Am fost în Luncani. Aşezarea e, probabil, cea mai izolată din ţară. Se poate merge pînă

la ea, numai pe jos. Eventual însoţit de un cal, sau un măgăruş, care poartă bagajele. Însă nu pe cal sau pe măgăruş, ci alături. Obligatoriu se merge pe jos. Şi nu oricine poate. Drumul este un adevărat traseu turistic, deloc la îndemînă. Fără încăpăţînare şi voinţă fizică nu reuşeşti. Iar iarna, mai ales, fără a cunoaşte traseul, fără însoţitor – e aproape o sinucidere.

Fusesem, mai multe zile, prin Ţara Haţegului. Am trecut prin Simeria, Călan, Haţeg, Densuş, Sarmizegetusa, Sîntămăria Orlea şi acum eram în Subcetate. Ceasul arăta ora 13. La 14:30 aveam un accelerat direct spre Bucureşti. Ploua mărunt, bătea vîntul şi era frig. Pînă la sosirea trenului, bănuiam că voi sta într-un băruleţ din Subcetate, cu o cafea sau o tărie în faţă. Din Sîntămăria Orlea pînă în Subcetate, cale de vreo cîţiva kilometri, mersesem pe jos, o bună bucată de vreme paralel cu linia ferată care leagă Haţeg şi Subcetate. Am ocolit un deal, pe şosea. În stînga, la o jumătate de kilometru, maxim, era gara. În dreapta, departe, peste linii şi peste un rîu, la capătul unui drum de ţară, neasfaltat, parcă se vedea o aşezare. Nu distingeam, prin ploaia măruntă, mare lucru. Ce vedeam clar era o biserică de culoare galbenă, la poalele unor munţi morocănoşi, albiţi de ceaţă pînă la jumătate. Am stat şi m-am uitat. Ce-o fi, oare, acolo? Localitatea aceea înghesuită sub munte mă atrăgea. Pe stînga, coborînd dealul, am zărit o femeie cu o vacă. Am strigat tare, întrebînd-o cum se cheamă satul de peste rîu. După mai multe încercări, am reuşit să înţeleg: era ceva cu Palomir sau Balomir. Trenul spre Bucureşti, de la Cluj, urma să vină peste o oră şi puţin. Ploua. Bătea vîntul. Era usturător de frig. Ce m-o fi determinat să nu mă îndrept spre gară, ci s-o iau la dreapta, peste cîmp, spre Palomir sau

Balomir, nu ştiu. Pe cuvîntul meu că nu ştiu. Unii ar putea spune că tot ceea ce trăim se cheamă destin. Alţii ar ridica din umeri. Aşa, probabil, a vrut viaţa. Şi în loc să o pornesc spre gară, m-am îndreptat spre aşezarea aceea, conştient că voi pierde trenul, prin noroaie, sub ploaie deasă şi rea.

*

O dată ajuns acolo, m-am lămurit că satul se cheamă Balomir. Locul nu mă inspira cine ştie ce, dar un rol negativ, desigur, îl avea şi ploaia. Cînd plouă iarna, pînă şi Claudia Schiffer e urîtă şi calcă-n gropi. M-am uitat în dreapta, m-am uitat în stînga, căutînd o cîrciumioară unde să mă încălzesc. Am găsit-o pînă la urmă, dar era închisă. Salutam, ca la ţară, fără să-i cunosc, pe toţi oamenii întîlniţi. O femeie mi-a cerut o ţigară. I-am dat. Alta a cerşit nişte bani. Nu i-am dat. Ce, de-asta venisem eu în Balomir, să împart bani? Aproape mă înfuriasem. La un alt colţ, o altă femeie. Bună ziua, bună ziua. Turist? Turist. Unde mergeţi? Nu ştiu, am răspuns cu sinceritate. Puteam să trec mai departe. Nimic nu mă obliga să discut cu femeia aceea, neinteresantă, vă spun drept. Dar n-am făcut-o. Am mai rămas, lungindu-mă la vorbă. Ce e pe-aici? Cum trăiţi aşa izolaţi?, liru-liru, crocodilu', să treacă timpul. Trenul oricum îl ratasem şi-mi venea să-mi trag palme pentru nechibzuinţa mea! Satul era vai de capul lui şi în plus, plin de noroaie. Glodul îmi trecuse de marginea superioară a bocancilor. Cîrciuma era închisă. Ce pălăria lui Hector căutam eu la Balomir? Nu mi-ar fi stat mai bine-n tren, la căldurică, uscat? Făcusem o gafă, aşa credeam. Flerul de reporter, din cauza vremii, probabil se blegise şi

dăduse un rateu. Dar, deodată, a încetat ploaia. Era frig, dar de sus nu mai cădea apă. Parcă se schimbase calimera. Şi femeia aceea spune ceva. Pronunţă cuvîntul Luncani. Tresar violent. Luncani? Doamne-Dumnezeule, tot Haţegul căutasem localitatea asta. Pentru ea, de fapt, venisem aici şi am străbătut cu maşina, autobuzul sau autostopul atîtea localităţi! Auzisem bine? Luncani? Da, confirmă femeia, Luncani. E cam departe de Balomir, spune ea. Cam cît? întreb eu. Cam două-trei ore de mers voiniceşte, spune femeia, sînt vreo 12 kilometri, la deal, pînă acolo. De unde? întreb eu. Mergeţi în capătul satului, spune femeia. După ce treceţi podul, un drum face la dreapta şi altul la stînga. O ţineţi pe cel din stînga, de-a lungul apei, pînă ajungeţi în Luncani. Trebuie să fie zăpadă acolo.

De noi se apropie un bărbat. Luncani? se miră el. Vreţi să mergeţi în Luncani? Da, spun eu simplu. Bărbatul clatină din cap. E cam departe, spune. Am auzit, zic eu, 12 kilometri. Bărbatul se uită la mine de sub căciulă şi subliniază: 12 kilometri de urcat. Da, spun eu, 12 kilometri de urcat. Intonaţia gravă din vocea lui mi-ar fi dat de gîndit, în mod normal. Dar atunci, la Balomir, în vale, nu mă interesa. Oau, ce bucurie, găsisem Luncaniul! Dumnezeu mi-a trimis un semn. Flerul de reporter funcţiona. Am pornit la drum fluierînd. Ploaia încetase. Ce bine! Ce bine!

*

Aproape de ieşirea din sat întîlnesc trei copii care, de frig şi ploaie, îşi trăseseră hăinuţele pe cap şi arătau al naibii de caraghios şi drăgălaş în acelaşi timp. Mă opresc să le fac o poză.

Am văzut-o acum, după ce am developat filmul. Să fi avut o lumină bună şi ceva timp să-i aranjez, ieşea cea mai tare fotografie din viaţa mea de pînă acum. E un instantaneu grozav.

Trec podul şi o fac la stînga. După două-trei case, dintre care ultima părăsită, satul se termină. Mă intersectez cu o femeie mînînd nişte oi. Femeia aceea a fost, timp de mai multe ore, singurul om pe care l-am întîlnit.

Drumul urcă, de-a lungul unui pîrîu limpede, drept în sus. Prin noroaie se observă urme de maşină. Pînă aici, totuşi, se mai poate circula şi cu alte mijloace decît picioarele. Pădurea, de o parte şi de alta, e uscată şi roşie. Între două spinări de munţi împădurite, cerul se vede, încă, vînăt şi gros, ca o potecă prin aer. Drumul urcă. Privesc în spate, e minunat, dar nu mă îndur să fac o poză: lumina e joasă, aparatul ar cere blitz şi mai am doar jumătate de film. La întoarcere, îmi spun plin de optimism, la întoarcere.

Merg voiniceşte, fluierînd vesel. Starea de spirit este excelentă. Sînt nevoit, din cauza noroiului adînc, să merg cînd pe o parte a potecii, cînd pe cealaltă, în funcţie de teren. Prin mijloc, unde pămîntul ud şi moale trece de gheată, ar fi nenorocire. De jur împrejur

e roşu. Frunzele încă necăzute ale copacilor, laolaltă cu acelea care se află deja depuse într-un strat gros pe cele două maluri printre care urc, îţi rănesc retina cu nuanţa lor sîngeriu-vişinie. Numai pîrîul de-alături şi cerul au altă culoare, oarecum apropiată. Parcă o apă ar curge pe pămînt şi o alta, mai mare, dar surată, ar curge pe cer. Roşu şi vînăt – asta văd, de vreo oră, înaintea ochilor. Drumul continuă să urce nemilos. Merg spre Luncani. Mamă, ce norocos am fost! Îmi privesc ceasul. La ora aceasta, probabil eram trecut de Petroşani şi navigam prin tunele, într-un compartiment scîrbos de tren. Dar eu merg pe munte, în aer liber, cu atîta frumuseţe în jur, spre Luncani! Plutesc de fericire. Abia ating pămîntul. Dacă m-aş forţa, cred că aş reuşi chiar să zbor.

*

Hopa! Ce-i asta? Doamne, CE-I ASTA? Drumul se desparte. Unul continuă să urmeze cursul apei, celălalt o ia la stînga şi în sus. E o diferenţă de nivel mare între cele două drumuri. Pe cel de jos poate o maşină puternică ar mai merge. Pe celălalt, însă, nu. Celălalt e prea abrupt şi prea îngust. Nu ştiu ce să fac. Nimeni nu mi-a spus că drumul se desparte. Am mers, deja, cam o oră. Mă atrage cărarea care urcă. Dar dacă adevăratul drum se află jos, lîngă pîrîu? Hotărăsc să o iau la stînga, după ce scrutez în depărtare. Ăla de jos nu urcă, se tot duce undeva între doi munţi. Cel de sus e prea întortocheat ca să răzbaţi cu privirea pînă departe. Curge şi o apă mică pe lîngă el.

Poate ăsta e. Doamne-ajută.

Merg.

Pe stînga am deja stîncă. Stîncă vineţie. Pe dreapta, o apă astmatică, sub formă de pîrîu, dar mai mic decît cel din vale şi un perete de pădure. Cărarea e bolovănoasă şi dură. S-a dus plimbarea. Începe greul, cred. Din cînd în cînd, mă uit, fără voia mea, în spate. Dacă totuşi drumul acela de jos era cel bun? Alung repede gîndul prăpăstios, dar un cheag din teama lui îmi rămîne prin oase.

Transpiraţia îmi explodează sub haine. În cîteva minute, pe dedesubt, totul s-a udat. Aerul îşi schimbă culoarea: e mult mai lăptos decît înainte şi miroase altfel, a sticlă pisată, parcă. Cerul atîrnă ca o rufă. Se văd primele urme de zăpadă. Sînt pe calea cea bună, presupun. Dacă mă opresc, liniştea îmi sparge capul şi mă apasă aidoma unui genunchi de uriaş. Pe dreapta, peste pîrîiaş, o cărare. Oare unde-o fi ducînd?

Merg.

Deodată, văd ceva. Nu-mi dau seama ce este, dar e ceva. Grăbesc pasul. Să fi ajuns? Mă apropii şi pot vedea clar: sînt două barăci de muncitori, cum se găsesc adesea pe şantierele ţării. Par a fi părăsite demult, tare demult, sînt ruginite şi miros a ruină, însă cum pălăria lui Hector au ajuns aici, doar nu aduse cu elicopterul? Le dau tîrcoale, crăcănat de uimire. Şi înţepenesc. Mi se taie picioarele, pur şi simplu. În stînga văd o cărare! Îmi vine să înjur cît mă ţine gura şi chiar o fac: ce e cu drumul ăsta, domnule? De unde a apărut? Încotro duce? De

nervi, îmi crapă fruntea. La stînga şi ai ajuns! La stînga şi gata! De ce nu mi-a spus nimeni că drumul se ramifică de mai multe ori? Eu pe unde o iau, acum?

Hotărăsc rapid că trebuie s-o iau în sus. Nu fac la stînga. Nu fac! Eu merg tot înainte, pînă ajung undeva sau se termină urcuşul. Drumul din stînga nu mă inspiră. Plus că e, parcă, şi mai abrupt decît ăsta! Ce fel de om trebuie să fii pentru a te încumeta pe el? Sus, totuşi, e o localitate. Se cheamă Luncani. Am înţeles că e o localitate populată de săteni paşnici, nu de alpinişti!

Merg pe drumul meu, drept în sus. Merg.

*

Peisajul s-a schimbat complet. Este alb peste tot. Aici domneşte iarna. La vale, nu căzuse un fulg de nea şi ploua. Aici e o zăpadă de cîteva palme, zăpadă bună. Zăpadă adevărată. Urcuşul devine din ce în ce mai greu. Pîrîiaşul încalecă de cîteva ori poteca. Merg, acum, ca un buldozer, nici nu mă uit pe unde calc. Vreau doar să ajung. Lumina scade. Înot prin ceaţă şi prin propria respiraţie. Este o diferenţă fantastică între peisajul acesta şi acela din vale.

Sînt două ţări prin nimic asemănătoare. Muntele e, poate, acelaşi. În rest, totul e altfel. Parcă aş fi la capătul lumii. Sălbăticie, natură primordială, brazi, stîncă, frig, ceaţă şi zăpadă. Urc de peste două ore, ca un dement. Cămaşa mi-e lipită de spate. Sînt ciuciulete de transpiraţie. Aburul respiraţiei se întinde în faţa mea la un metru. Prin stratul de zăpadă văd nişte urme care mă încurajează. Pe-aici, totuşi, au trecut oameni. Undeva, trebuie să dau peste ei.

Şi din nou încremenesc: drumul se termină. Urmează un fel de pantă la stînga. Îmi vine să urlu. Altă pantă? De data asta, în ciuda oboselii, încep să alerg. Nu mai am răbdare. Şi mă îngrijorează teribil scăderea luminii. Ceaţa s-a lăsat tot mai jos. Abia văd. Alerg pe o pantă care nu ştiu unde naiba duce. Poate am greşit chiar din vale. Sau de la barăcile acelea părăsite. Dumnezeu ştie.

Deodată, ajung pe un platou. Sînt, se pare, în vîrful muntelui. Sub mine se întinde hăul. Departe, foarte departe, e civilizaţia. Se cască, la picioarele mele, o prăpastie uriaşă. Ceaţa este atît de grea încît aproape o simt pe umeri. Stau cîteva clipe şi privesc tîmpeşte. Pe urmă fumez o ţigară, gîndindu-mă. În spatele meu urcă o nouă pantă. Mai am de urcat, deci. Fie ce-o fi. Doamne-ajută. Încep iarăşi să urc, de data aceasta cu draci. Urc şi urc, peisajul schimbîndu-se continuu. Este atît de sălbatic încît te trec fiorii. Seamănă cu o vedere. Sau cu un cadru construit pe calculator. Zăpada-i adîncă. Parcă aud fornăituri de animale prin pădurea din jurul meu. Unde merg, măiculiţă, unde merg?

Şi după vreo jumătate de oră, cu limba cravată pe umăr, stors de puteri, ajung undeva. Văd un ţarc de lemn şi o bancă. Deasupra băncii e o plăcuţă: „Loc de odihnă şi de fumat”. Iar drumul, printr-o cărare deasă de brazi, coboară. Acuma mi-e clar: am greşit. Acesta e un traseu turistic. Cărarea coboară pe partea cealaltă a muntelui. Aici nu-s oameni. Aici nu-i Luncani.

Decid că trebuie să cobor înapoi în Balomir. Am greşit – am greşit, asta e. La vale va fi mai uşor. Ceasul arată aproape ora patru. Peste o oră se întunecă. Bine că nu m-a prins noaptea pe-aici. Cobor. Cobor spre Balomir cu sufletul negru. De ciudă, fără voia mea, plîng. Cobor şi plîng. Cobor.

Mai jos de barăcile părăsite, văd un om. Un om. Un om şi-un cal. Împreună, cară un trunchi de copac. Ajung la om şi îi explic situaţia. Omul îmi spune că, pentru Luncani, trebuia să o iau la stînga, nu s-o iau drept înainte. La stînga, aşadar. Da, confirmă omul, la stînga. Apoi mă atenţionează că au trecut doi ciobani cu un măgăruş, cu puţin timp înainte. Ciobanii erau din Luncani, spune omul. Îi strîng mîna, îi dau o ţigară şi mă grăbesc iarăşi pe cărare, să-i prind pe ciobani. Gîfîi

ca un bivol. Am terminat apa. Îmi umezesc faţa cu nişte zăpadă. Picioarele îmi tremură. Muşchii spatelui mă dor. Poteca e aspră. Merg ţinîndu-mă de copaci, mînat de o încăpăţînare fanatică. Trebuie să-i prind pe ciobani. Tîmplele îmi bubuie. Deschid gura după aer ca un peşte scos din apă. Aproape fug în sus, împins de furie şi ciudă.

După o jumătate de oră, renunţ. Sînt, fireşte, mult înaintea mea. Se întunecă. Mă aşez pe o piatră, sfîrşit. Oare sînt urşi pe-aici? Am auzit că da. Şi urşi, şi lupi, şi vulpi, şi cerbi. Probabil trebuie să apară şi Yeti, omul zăpezii. Eu, cel puţin, acum, mă simt exact ca fiul lui. Din cauza transpiraţiei care mi-a îngheţat pe spate mă trec frisoane.

O iau din loc.

Merg mai mult cu ochii pe jos, căutînd urmele măgăruşului. Cînd nu le mai văd, intru în panică. Întunericul a căzut de-a binelea. După o perioadă nesfîrşită de timp, ajung pe un platou. ESTE PLATOUL PE CARE AM FOST CU DOUĂ ORE ÎN URMĂ. Cu o disperare albă, îmi recunosc urmele bocancilor. Nu mă pot înşela, port 47 la picior. Sînt paşii mei. Alături, în zăpadă, urmele măgăruşului. Deci pe-aici era drumul, totuşi. Fusesem atît de aproape, atît de aproape... De la un moment dat, pierd urmele măgăruşului. Nu-mi rămîne decît să mă ţin după urmele mele. Ajung din nou la bancă. Prin pîrtia de brazi, drumul coboară. Strălucirea lunii reflectorizează zăpada. Am impresia că aud tot felul de sunete ciudate. Picioarele mi se mişcă automat. Am ajuns, gîndesc, pe altă parte decît prima dată. Mi s-a spus că pînă în Luncani sînt

12 kilometri. Eu am urcat 12, am coborît 8, cred, şi am urcat alţi 8 sau 10. Pe total, o cifră care mă sperie. Iarna. Prin zăpadă. Pe cărări de munte. Acum cobor.

Deodată, brazii se termină şi peisajul se desface aidoma unei cortine. Văd nişte dealuri, aud lătrînd un cîine, parcă disting, în depărtare, o formă de gard. IAR SPRE MINE PĂŞEŞTE UN OM. Un om viu. Sînt salvat. Mă grăbesc spre el, fiindu-mi teamă să nu se dizolve în aer ca un abur. Bună seara, spun. Bună seara, spune omul. Luncani? întreb, arătînd cu mîna. Da, spune omul. Luncani.

*

De fapt ajunsesem în altă parte. Dar tot Luncani se chema că e. Fiindcă Luncani este numită generic zona – la fel cum Drumul Taberei, Berceni, Obor, Domenii şi aşa mai departe se cheamă, pe total, Bucureşti – formată dintr-o mulţime de mici aşezări, dispuse pe o suprafaţă de cîteva ori mai mare decît Bucureştiul. Asta pentru a vă face o impresie. O impresie vagă asupra locului. Depresiunea Haţegului este înconjurată de munţii Retezat, Şureanu şi Poiana Ruscă. Pe munţii Şureanu, alcătuit din dealuri şi văi între munţi, se află Luncani.

Tîrsa, Cioclovina şi Ursici sînt cele trei aşezări mai mari ale Luncaniului. Centrul e comuna Boşorod. Pînă acolo, de unde ajunsesem eu, erau vreo trei ore şi ceva de mers bun, pentru un om al locului, antrenat. Pentru restul lumii, desigur, dura mai mult. Aşezare omenească înseamnă că există case, oi, garduri, oameni şi cîini. Dar de la o casă la alta distanţele se măsoară în kilometri. Este una ici şi una colo. În cel mai fericit caz mergi doar o jumătate de oră, să zicem.

Eu, după acea goană bolnavă pe cărările munţilor, fără a şti care e direcţia exactă, ajunsesem la Ursici. Cînd omul întîlnit mi-a spus Luncani, da, da' aici e Ursici, mi s-au tăiat picioarele. A doua zi, însă, am înţeles.

Ursiciul, ca aşezare, are vreo douăzeci de case, împrăştiate pe distanţă de kilometri, ca aruncate cu furca de un Dumnezeu neglijent. Tot timpul cît am urcat, nu mi-a ieşit din cap o întrebare: cum arată, domnule, oamenii ăştia, care şi-au găsit să trăiască în creierul munţilor, la o aşa distanţă de lumea civilizată? Cum arată, domnule?

Muream de curiozitate să-i văd. I-am văzut şi pot să vă spun că sînt normali. Normali şi nevinovaţi. Pentru

că nu ei au ales, nu ei au hotărît să locuiască aici. Singura lor vină a fost că aici s-au născut. Aici au învăţat să trăiască. Şi trăiesc greu, infernal de greu. Orice, aici, costă. Orice, aici, se calculează. Orice, aici, se planifică. Ziua de muncă începe înainte de a se ivi zorile şi se termină mult după căderea întunericului. În Luncani, toate problemele care frămîntă lumea de jos dispar. În Luncani, gospodăria pe care o ai îţi dictează cum să trăieşti. Fiindcă oaia cere, vita cere, calul cere, copilul cere. Toate cer şi nu le pasă dacă nu ai. Trebuie să ai. Animalele şi copiii nu ştiu ce înseamnă Luncaniul. Turistic vorbind, Luncaniul este cel mai frumos loc pe care l-am văzut în România. Altfel vorbind, dacă nu eşti turist, a trăi în Luncani e un destin greu. E aproape un tatuaj pe viaţă.

*

Oamenii, în Luncani, trebuie să nu se îmbolnăvească. Dacă o fac, totuşi, este pe riscul lor. Cel mai apropiat spital se află în vale, la Haţeg sau Deva, cale de cîteva ore distanţă. Pentru a ajunge la şcoală, în Luncani, copiii merg cel mai puţin o oră. Iarna, după ce a nins, în faţa lor merge tatăl, cu lopata-n mînă, şi deschide drumul. Din acest motiv, copiii din Luncani n-au în program educaţie fizică,

fiindcă sport fac oricum, în drum spre şcoală. Toţi învaţă într-o singură clasă. Anul acesta, au fost înscrişi opt copii. Unul într-a I-a, doi într-a II-a, doi într-a III-a şi trei într-a IV-a. Şcoala e amenajată ca un bunker. Aici dormea, mînca şi preda, de obicei, învăţătorul. În ultimii ani, însă, a apărut o învăţătoare. Are 26 de ani, o cheamă Ţoncea Lenuţa şi a făcut liceul în Haţeg. De unde stă şi pînă la şcoală face, în medie, o oră şi jumătate. Fiind singurul cadru didactic, este şi directoare. Celălalt angajat al şcolii e femeia de servici. Ea trebuie să vină mai devreme, în special iarna şi toamna, pentru a face focul. Dar cum iarna, în Luncani, durează şase luni, femeia de servici face foc tot timpul anului. Orele, cu fiecare „clasă", durează 12 minute. Lipsesc educaţia fizică, muzica şi desenul.

Nimeni, în Luncani, nu intenţionează să-şi trimită copiii mai departe să înveţe, după absolvirea a patru clase. Avînd patru clase, ştii să citeşti, să numeri şi să scrii. Pentru a fi cioban e destul. Este de lucru pe lîngă casă pînă peste cap. Oile trebuie purtate şi păstrate la stînă. Vara, mergi cu ele pe munte pînă ce genunchii îţi ajung în gît. Toamna, le duci în locuri mai calde, de preferinţă în Banat. Acolo stau cîteva luni. Pe urmă te duci şi le iei. Din Arad, să zicem, vii cu ele pe jos acasă. Pe drum, ai grijă să nu moară de foame, dar nici să nu mănînce prea mult, fiindcă oaia, ca animal, e groaznic de proastă, mănîncă în neştire, cade pe-o

coastă şi moare. Drumul înapoi, pe-o iarnă cu ploi şi noroaie, înseamnă chin. Oaia e grea din cauza lînii. Cînd plouă şi sînt noroaie, greutatea ei se dublează. Avînd oase fragile, oile îşi pot rupe picioarele. Trebuiesc mulse şi apărate. Oile se tund o dată pe an, în mai.

Aici, la mare preţ sînt cîinii, vestiţii cîini ciobăneşti. Un cîine „de-nturnat" oile învaţă meseria de mic şi costă aur. Fără ei, ciobanii ar muri. Fiecare cioban are măcar cinci cîini. Ei se cheamă, în general, Turcu, Sultan, Lăbuş, Tarzan, Leu, Ursu şi aşa mai departe. Nu există cîine în Luncani care să nu poarte un nume.

*

Luncaniul nu este electrificat, bineînţeles. Pentru a-ţi aduce o mobilă acasă, pe drumurile de munte, îţi trebuie ambiţie, nu glumă. De aceea, casele, în general, sînt foarte simple. Un pat, o masă, un dulap (oho!), cîteva rafturi şi vreo două scaune. A veni cu o somieră, de exemplu, în Luncani, ţine de paranormal şi aduce a demenţă. Totul e cumpănit foarte bine. Drumul, săptămînal, pînă-n Balomir, pentru pîine, ţine de firescul existenţei. Indiferent de vreme, cineva din familie coboară, o dată pe săptămînă, pe traseul povestit, măcar pînă-n Balomir, să aducă pîine. Se cumpără cu sacul. Pîinea, la munte, ţine.

După căderea întunericului, oamenii, în Luncani, aprind lămpile. Aici e o altă chestie. Fiindcă nu se mai fabrică lămpi cu gaz. Cele bune se găsesc tot mai greu. Nu se mai fabrică „abajure" pentru lămpile cu gaz, vestitele „sticle" din amintirile bunicilor noştri.

Nu se găseşte gaz pentru lămpi. Există în Haţeg o singură benzinărie unde mai vine, din cînd în cînd, gaz pentru lămpile din Luncani. Pentru o iarnă, trebuie aproximativ 30-50 de litri, dar cifra poate varia în sus, în funcţie de numărul de lămpi folosite şi de durata folosirii. Cînd gazul de lampă nu e nicăieri, se întrebuinţează, în locul lui, motorină. Dar motorina arde greu şi luminează prost. Sătenii din Luncani stau acasă la ei. Coboară în vale doar cu treabă strictă sau atunci cînd merg la Tîrg. Tîrgurile se ţin la Pui, o localitate pe şoseaua care duce la Petroşani, şi la Haţeg. Sînt două mari tîrguri pe an: unul are loc toamna, pe 14 octombrie, altul primăvara, cu ocazia zilei de 1 mai. Aşa a rămas din moşi strămoşi, aşa e şi-acum.

Fiecare petec de pămînt din Luncani aparţine cuiva. Aici, în creierul munţilor, nu a încercat nimeni, niciodată, să facă C.A.P. Ce suprafaţă a avut bunicul, atît are, acum, şi strănepotul. Pămîntul, în Luncani, nu se vinde. Una la mînă: fiindcă nu-i de vînzare şi doi la mînă: fiindcă nu l-ar cumpăra nimeni. Cine să vină să stea aici, într-o aşa pustietate? Gratuit să fie, şi e greu să te gîndeşti la o astfel de posibilitate. Rar, foarte rar, trece vreun om prin Luncaniul din partea nordică. Doar vara mai poţi întîlni cîte-un turist rătăcit, însă de cînd cade bruma şi pînă hăt, în august, nu vin pe-aici decît vulpile, căprioarele sau urşii. Cînd cîinii

încep să latre nebuneşte, omul ştie că ursul se apropie. Dacă nu-l ataci, nu se ia de tine. În general, ursul e un animal cumsecade şi nesupărăcios. Echivalentul lui, pe lîngă casa ciobanului, este măgarul. Împotriva celor ce se cred despre el, măgarul, ca sprijin în gospodărie, cîntăreşte greutatea lui în aur. Măgarul, în opinia ciobanului, e cel mai cuminte animal. Fără măgar şi cîine, la munte, nu exişti. Nu rezişti.

Casele, în Luncani, sînt construite din lemn şi tencuite cu un amestec format din var şi nisip. Temelia, însă, e din piatră. Ea trebuie să ţină casa pe loc, să n-o ia viscolul. Ultimele două mari cutremure ale românilor, cel din ‘77 şi cel din ’90, parcă, nu s-au simţit foarte tare la Luncani. În schimb, vînturile au fost mai tari. Primăvara, acoperişul se repară obligatoriu şi se înlocuiesc ţiglele sparte sau smulse de viscole. Gardurile, uneori, iarna, sînt aruncate la distanţe de sute de metri.

*

Ţoncea Ion are 64 de ani. Ţoncea Maria are 62 de ani. S-au căsătorit în urmă cu aproape 40 de ani, cînd deja se chema că erau „bătrîni”: el avea 24, ea 22 de ani. Trăiesc de-o viaţă în Luncani. Se ştiau de mici, dar s-au împrietenit la o horă. Oamenii ajung să se cunoască mai bine la bal sau la clacă. Cînd se ţineau baluri, înainte, venea unul cu o vioară, altul cu un acordeon, ultimul cu o

tobă şi petrecerea putea începe. Claca fînului este alt prilej de adunare. Ţine cutare, în ziua cutare, clacă, adică toţi oamenii disponibili vin să-l ajute să strîngă fînul, iar la urmă se bea şi se dansează.

Iarna, flăcăii merg din casă-n casă cu „căluşul". Merg numai cei neînsuraţi. Nu există să nu fie primiţi, ar fi o mare ruşine pentru gospodăria respectivă. „Căluşul" se ţine în zilele de după Crăciun. Anul acesta, darul pentru căluşari a fost de minimum 50.000 de lei, plus colaci, mere şi ţuică. După terminarea colindatului, flăcăii trag o petrecere la care invită absolut toate fetele nemăritate din zonă şi e, de asemenea, ruşine să nu te duci.

Ţoncea Ion şi Ţoncea Maria muncesc de dimineaţă pînă seara. Întîi se scoală el şi pleacă „la deal" să dea de mîncare vitelor. Fînul e într-o parte, grajdul într-alta. Cară fînul în spate, sute de metri, legătură după legătură. Ea se trezeşte şi dă drumul orătăniilor prin curte. Pe urmă, într-un şopron special amenajat, prepară mîncarea porcului. Ţoncea Ion vine, peste deal, cu vitele, să le dea apă. Înainte de asta, dacă e cazul, animalele sînt mulse. Pe urmă se duc vitele înapoi şi se trece la oi. Fiecare oaie, iarna, mănîncă aproape un kilogram de grăunţe, atent drămuite. Şi ele trebuie să bea apă. Sînt scoase afară şi se curăţă locul. Cocina porcului, peste noapte, s-a murdărit. Şi ea merită curăţată. Din nou i se dă porcului de mîncare. Iar vitele au terminat fînul. Asta în doar cîteva ore. Vara e şi mai mult de muncă. Oamenii cultivă, pe unde pot, ce le trebuie: porumb, cartofi, varză, fasole, roşii. Pămîntul, la început, a fost încăpăţînat, însă îngrăşat an de an cu gunoi, a revenit la sentimente mai bune.

În familia lui Ţoncea Ion s-au născut nouă copii. El a fost primul băiat apărut după o serie sufocantă de şase fete. Cînd a cunoscut-o pe viitoarea soţie, toate surorile erau deja măritate. Ţoncea Ion şi Maria au avut mai mulţi copii, dar copiii s-au răspîndit. N-a rămas acasă decît mezinul, însurat cu învăţătoarea. Cel mai mic membru al familiei, Eugen Petrişor, are 4 ani şi s-a obişnuit deja să meargă singur, fără să fie luat în braţe, kilometri peste dealuri, împreună cu bunica, de exemplu, pînă la biserica din Luncani Vale.

Biserica e departe. Faci pînă la ea două ore dus şi două ore întors, urcînd şi coborînd pante. Cimitirul se află tot acolo. Dar este aproape muzeu. Cine ar avea inimă să zdruncine mortul atîţia kilometri? N-a fost destul cît s-a chinuit în timpul vieţii? Să pătimească şi după moarte? E prea mult. Din acest motiv, în Luncani, cînd moare cineva, familia îl îngroapă în curte. Toate gospodăriile au astfel de mărunte cimitire. Crucile sînt simple, de lemn vopsit. Au, în general, un desen creştin pe ele şi un fel de poezie dedicată celui dispărut. Cimitirele din curţi reprezintă emblema, semnul care deosebeşte Luncaniul de alte locuri, unde a muri este mai uşor.

1998

REPORTAJ DIN SATUL BUNICILOR

De la Bahluiul din Podu Roş pînă la Jijia din curtea bunicilor sînt vreo douăzeci (spun oamenii, deşi eu cred că-s mai mulţi) de kilometri de praf şi soare, peste dealuri, pe un drum de ţară în care piciorul intră pînă la gleznă în colb şi, în afară de lanurile de porumb galben şi uscat ca tabla, foşnind metalic sub bătaia vîntului, vreun cîrd de oi şi - poate - vreun tractor, nu nimereşti ţipenie de om, vederea unuia în depărtare constituind o surpriză la fel de agreabilă ca descoperirea unui compatriot într-o ţară străină.

*

După vreo zece kilometri de mers voiniceşte, dai de un nuc imens, înalt cît o catedrală. Lîngă el o răspîntie: un drum face la dreapta, iar altul la stînga. Aştepţi pînă cînd, literalmente învăluită într-un nor de praf, soseşte o căruţă. Faci semn cu mîna şi întrebi: bună ziua, pe unde o iau spre ICUŞENI? Ţăranul (bătrîn, dar încă verde, cu o pălărie boltită pe cap), după ce te întreabă la rîndu-i: da' ce treabă aveţi, aaa, şi la cine mergeţi, aşa deci, moş Tura!, spune: o iei mata pe-aici şi mergi tot înainte pînă uite la drumul acela dintre două dealuri. Cobori în vale şi acolo este! Mulţumesc, bună ziua!

Şi iar mergi prin soare şi prin praf, întrebîndu-te oare cum făcea bunicul la cei 70 de ani, sculat la patru dimineaţa, pînă la Iaşi, doar trei ore, cu un coş în care erau două sticle de vin,

cîţiva colaci, un pumn de nuci, un ştergar, o lumînare şi vreo două mere, iar ţie îţi este greu avînd doar hainele pe tine şi mîinile în buzunare?

Dealul de care trebuie să te apropii în loc să se mărească parcă se depărtează, în jur nu-i nici o fîntînă din care să-ţi potoleşti setea, o uliţă printre nişte case aruncate acolo ca de-o furcă a lui Dumnezeu, o vacă ce te priveşte fără nici o expresie, un cîine care nu latră, un gîscan ţîfnos şi enervat, cerul albastru deasupra, dealurile şi imaginea ta printre ele, mică şi neînsemnată.

Ajuns pe culme priveşti în jos şi vezi un platou galben, larg şi destrămat la capete, iar în mijloc cîteva parcele verzi, case, plus lucirea leneşă a unui rîu micuţ printre ele. Pe pata aceea de galben acaparator imaginea satului te înduioşează ca somnul unui prunc pe un cearşaf, într-o grădină cu crizanteme. Panta dealului are (fără nici o exagerare) cam patruş' cinci de grade şi, după ce ajungi cu bine la vale, te uiţi în stînga şi vezi o firmă: Magazin sătesc. Pe vînzător (tot bătrîn, tot ţăran, tot cu pălărie pe cap) îl îmbie o femeie alături să-i taie o găină, dar el nu iese căci, pe uşă, tocmai a intrat un client, adică tu şi, chiar dacă îţi spune puteţi cumpăra, dacă vreţi! nu ai ce lua: cratiţe, fidea, uniforme şcolare, scule agricole, cuie, gem de caise, iar peste toate, un miros greu de încăpere neaerisită, spălată însă mereu cu gaz. Găina rămîne netăiată, trăindu-şi ultimele clipe ale vieţii atît timp cît tu cercetezi prăvălia, femeia lîngă uşă, vînzătorul în spatele tejghelei, privindu-te cu atenţie şi curiozitate nedisimulată.

*

În faţa magazinului sătesc sînt iarăşi două drumuri, iar tu o iei, la inspiraţie, pe cel din dreapta. Oamenii trec pe lîngă tine spunîndu-ţi „bună ziua” şi-ţi impui ca de acum să-i saluţi tu primul, este nu ştiu cum, oarecum jenant ca o femeie care, judecînd după vîrstă, ar putea să-ţi fie stră-stră-bunică, total necunoscută să-şi plece capul înaintea ta, iar tu să-i răspunzi, după ce te-ai dezmeticit, la cîţiva metri în spatele ei.

Nu recunoşti nimic. Case ţărăneşti cu un singur nivel, garduri comode de oameni prietenoşi, astfel încît să poţi privi în curtea omului, pui de găină fugindu-ţi printre picioare şi, deodată, după un colţ, Jijia şi un pod solid din lemn. Alături, căruţa celui care te-a îndrumat atunci cînd erai lîngă nuc. Îl întrebi de un alt pod „aşa, numai de trecut cu piciorul” pe care te ţii minte mic, fricos şi nesigur, mergînd spre curtea bunicului. „A, puntea aia” - face moşul. Dincolo - zice -, în partea cealaltă. Dar hai să vă duc cu căruţa, tot merg într-acolo! Nu poţi să-l refuzi şi te sui alături pe capră, preţ de maximum 400 de metri, răstimp arhisuficient pentru moş ca să afle toate despre tine, dar tu i-ai înţeles vicleşugul încă de cînd a lăsat caii să meargă la pas, aşa încît îi răspunzi pe îndelete la toate întrebările. Îţi dai seama că te ţine minte şi pe tine şi pe taică-tău („Costică Popa, doctor la Iaşi, nu? Vai, săracul, şi ce tînăr a murit! Da-s vreo cinş'pe ani, nu?”).

La o singură chestiune nu ştii ce să-i răspunzi: Ce treabă ai tu acolo, după vreo 20 de ani de cînd n-ai mai fost? Ridici stingherit din umeri, deşi zdruncinat rău de căruţă, te cauţi de ţigări, surîzi vinovat şi spui: nu ştiu! Aha - face moşul edificat şi, dînd bice cailor, te lasă în

pace pînă la o răspîntie cînd ridică braţul cu biciuşca şi-ţi indică: uite-acolo stă nen-tu Mihai, iar dincolo, moşu Tura, da' după ce s-o prăpădit Paraschiva n-o mai trăit nici el mult ş-acum nu mai e nimic acolo, şi casa s-o dărîmat... Ştiai prea bine tot ce-ţi spune moşul, iar faptul că-ţi reaminteşte nu face decît să te simţi o dată în plus vinovat că nu ai venit la înmormîntarea lor. E drept, şi tatăl tău a murit, iar pe atunci, legăturile cu satul copilăriei tale s-au pierdut, unchii şi mătuşile cînd veneau cu produse la Iaşi nu mai treceau pe la voi, dar toate astea nu te justifică...

Ţigara veche este aproape pe terminate, ai un nod în gît şi o ciudată stingherealã în gesturi, de la chiştocul ei îţi aprinzi alta, casa lui nen-tu Mihai doar la cîţiva paşi, dar tu ţi-ai pierdut aerul sportiv şi stenic de dimineaţă şi a început să-ţi fie, nu ştiu cum, frică. Da, o frică adevărată, reală şi într-atît de palpabilă încît, dacă ai atinge-o, poate că ar vibra.

Unchiu-tău, cu o căciulă de oaie pe cap, într-o cămaşă din acelea groase, cum se poartă pe la ţară, chiar în curte, dă nişte struguri printr-un teasc. Treci încet pe lîngă el privindu-l cu o atenţie strălucitoare, la care este imposibil să nu ridice capul. Te uiţi, se uită la tine, îţi dă bună ziua, îi răspunzi, apoi îşi caută mai departe de treabă.

Cobori malul pînă la puntea pe care o ţii minte atît de bine. Îţi reaminteşti că odată, cînd te-au prins nişte ploi zdravene, prin august, chiar în sat, Jijia era foarte mare, iar din ea nu se vedea decît balustrada, ca un gard ireal deasupra apei, iar tu, după ce ai stat trei zile numai la nen'tău Mihai, pentru că se înseninase, te-ai hotărît să treci apa numai pe puntea aceea

tremurătoare pînă cînd, pe la jumătatea distanţei, te-a observat taică-tău ieşit pe neaşteptate din casă şi a strigat la tine atît de tare, alungîndu-te înapoi, încît, de frică, era să-ţi pierzi echilibrul.

Acum, Jijia curge la doi metri sub punte, frînghia aia subţire de trei scîndurele se clatină sub greutatea ta de bărbat matur, balustrada e neagră şi rotunjită de cîte mîini au trecut peste ea. Pe mal sînt tot răchite, sălcii şi mici arbuşti la fel cum erau acum douăzeci de ani. Deci: cuşca cîinelui, ograda păsărilor, cocina porcului. Panoramînd ca într-o filmare de efect. Locurile au rămas, dar acum sînt pline de bălării, părăginite şi în dezordine. În locul casei, un morman de chirpici printre care cresc buruieni. Şi cuptorul e dărîmat. Singura construcţie ce stă în picioare este mica bucătărioară de vară, unde dormeau bunicii iarna, pentru că era mai cald...

*

...Împing uşa şi intru aplecîndu-mi mult capul. Tavanul este spart, dar soba şi patul au rămas. Privesc de jur împrejur încercînd să descopăr un semn de-al lor: mă aştept chiar ca o întruchipare nedefinită să-mi dea una după ceafă sau să mă mîngîie pe frunte. Dar nu se întîmplă nimic, înăuntru sînt mai multe sticle goale, cîteva borcane murdare, o sobă veche, mai multe trenţe aruncate de-a valma, o ulcică de pămînt cu trei linguri de lemn aproape noi, un calendar ortodox din 1967 şi un crîmpei dintr-o Scînteie din 22 noiembrie 1979. Atîrnat de o grindă, bastonul maro al bunică-mii cu un cui la capăt. Poate fi încă folosit, e destul de bun.

Deşi nu fac propriu-zis un furt, am un sentiment de culpabilitate atunci cînd bag una din cele trei linguri în buzunar.

În spatele casei era porumb, iar alături o vie. În pod uguiau porumbeii care nu mă lăsau noaptea să dorm, înfricoşîndu-mă cu foiala lor continuă. Acum, în locul porumbului este un cîmp arat, dar via mai este încă. Nu via lui bunică-meu, ci o alta, foarte pitică, sărăcăcioasă, cu struguri ici-colo, de acelaşi soi care nu mi-a plăcut niciodată: Fraga ţărănească. Via lui unchiu-meu Mihai. I-am vizitat şi pe ei, fireşte, dar nu s-au mirat prea tare de prezenţa mea, nici n-au întins vreo masă mare în cinstea sosirii mele. După comportamentul lor, părea c-am plecat mai alaltăieri de-acolo, iar acum doar m-am întors, ce-i drept, mai înalt, mai solid, cu ochelari şi barbă. Erau sculaţi de la patru, aşa cum o fac zilnic, în afară de duminică şi iarna. Aveau foarte mult de lucru şi se grăbeau, căci după-amiază trebuiau să se ducă la sfeclă, la „colectiv".

Satul era, în ziua aceea, sub soarele incredibil de puternic al unui început de octombrie, aproape gol, curat, senin şi liniştit ca un muzeu. De sus, la plecare, părea acelaşi copil cuminte, dormind în grădina cu crizanteme: trecerea mea pe-acolo nu-i tulburase somnul.

1986

URLAŢI O ORĂ

Merg cu maşina lui Radu către Urlaţi. Radu este un prieten de-al meu, iar mie amicii îmi spun Bill. Radu nu a fost niciodată la Urlaţi. Nici eu n-am fost vreodată la Urlaţi. Ştim amîndoi că localitatea se află undeva mai sus de Ploieşti şi cam atît. E duminică. Ieri a fost puţin mai rece. Azi e foarte frumos. I-am promis lui Radu că în trei ore sîntem înapoi. O oră dus, o oră stăm acolo şi o oră întoarcerea. O oră la Urlaţi. Urlaţi – o oră.

Toată copilăria mea am auzit un banc, despre o localitate numită Urlaţi, unde trenul staţiona două minute şi conductorul anunţa, fără virgulă: Urlaţi două minute! Urlaţi două minute! Urlaţi două minute!

Era un banc destul de cretin, dar nouă ne plăcea. A trebuit să vină anul 2002 pentru a descoperi că Urlaţiul nu are gară. Trenul nu a trecut şi nu va trece, probabil, niciodată pe la Urlaţi.

E destul de jenant să-ţi demolezi propriile mituri, dar uneori n-ai încotro. Urlaţiul nu are gară: asta-i realitatea. Realitate va fi şi tot ce veţi citi în continuare: domnişoarelor şi domnilor, Urlaţi o oră! Urlaţi o oră! Urlaţi o oră!

*

Pentru că nu ştiam drumul, la dus am făcut mai mult de-o oră. Am ajuns pînă-n Ploieşti, dar ni s-a recomandat să ne întoarcem pînă la o intersecţie, să facem dreapta, pînă ajungem la autostrada Ploieşti - Constanţa, aici să facem iarăşi dreapta, pînă-n Albeşti, iar de-acolo vom vedea un drum la stînga. Drumul acela duce direct la Urlaţi şi mai departe se pierde în mici sate risipite pînă-n Subcarpaţii Curburii: Valea Cucului, Apostolache, Iordăcheanu şi poate-or mai fi. Prin Albeşti-Paleologu trece trenul.

Radu a acceptat să meargă cu mine, dar tot nu a înţeles ce vreau eu să caut în Urlaţi. Dacă oprim aici, a spus el aproape de Albeşti, ce are?

Pentru a fi mai convingător, chiar a oprit. M-am uitat în jur. Case joase, ca la ţară, cu garduri de scîndură, un pîlc de copaci pe dreapta, uliţa goală şi soarele rotund deasupra. Mirosea puternic a gaz. Din vîrful unui coş înalt, ca o imensă brichetă, ieşea o flacără alb-verzuie. Mirosea atît de usturător a gaz, încît aproape simţeai că ţi se desfundă plămînii sau că te ia durerea de cap. În depărtare se afla groapa de gunoi a Ploieştiului. Cioburile de sticlă scînteiau în soare ca diamantele. Aerul avea grosimea untdelemnului şi simţeai că te-apasă. Nicăieri nu se zărea nici o fiinţă. Parcă intrasem, fără să vrem, pe un platou de filmare.

Deodată a pocnit o poartă şi un om s-a năpustit asupra uliţei ca un nebun. Ţinea o biciuşcă în mînă şi dansa. Era desculţ.

Nu-i mai interesant aici? a întrebat Radu. Uite, trag maşina la umbră, sub copacii ăia şi te-aştept.

Bărbatul continua să danseze în mijlocul străzii. Trebuia să rămîn, poate. Dar am mers mai departe. Urlaţiul se odihnea la doar cîţiva kilometri de noi şi era păcat să nu-i tulburăm, măcar puţin, liniştea. Nu am privit ceasul cînd am ieşit din Bucureşti, dar cred că era cam zece şi jumătate dimineaţa. Cu două opriri pe drum, am ajuns la Urlaţi la 11.55. Am intrat atît de lin, fără ca nimic să anunţe localitatea, încît am ratat panoul pe care scria Urlaţi. L-am ratat, pur şi simplu. Urlaţi! a strigat Radu, iar eu am bănuit că glumeşte. Urlaţi, băi, Urlaţi! a strigat el din nou, văzîndu-mi privirea nedumerită. M-am uitat în spate. Da: pe dreapta se vedea un panou. Tot nu-mi venea să cred că am ajuns la Urlaţi, însă ora mi-am notat-o: doisprezece fără cinci. Eram la Urlaţi. Peste fix o oră, ieşeam din localitate. N-ar fi avut nici un haz să stăm mai mult. Nici un haz. Sau poate avea?! Dumnezeu ştie...

*

Înainte de Urlaţi, pe stînga, este ceva care seamănă cu o mică pădure. Drumul, în pantă, coboară pînă la o barieră grea, de metal, pusă acolo din motive neştiute. Cert e că n-ai cum să intri cu maşina. După umerii fragili ai pădurii, se văd mai multe dealuri amestecate, ca nişte spinări uriaşe, pe care nu creşte nimic. Verdele crud al ierbii netezeşte pulsul animalelor ce dorm înăuntru. Între pîlcul acesta de pădure şi Urlaţi sînt aproximativ cinci sute de metri. Pe dreapta e un cîmp leneş, care se pierde, mult mai încolo, sub burta altor dealuri.

Urlaţiul este o localitate foarte tăcută. Intri în ea ca într-o apă adîncă şi limpede, populată de oameni-peşte. Intri în Urlaţi şi nu-ţi dai seama. E o linişte atît de groasă de jur împrejur, încît bîzîitul maşinii se aude nefiresc. În alte zile, probabil, zgomotele sînt normale, dar eu am fost acolo într-o duminică şi cel mai tare am simţit, la Urlaţi, liniştea. Toate activităţile tîrgului amorţiseră. Tot ce avea cît de cît importanţă stătea. Orice discuţie auzită pe stradă avea aerul unei înregistrări.

Urlaţiul este un orăşel mic. Foarte mic. Dacă n-ar funcţiona în el cîteva întreprinderi şi „centrul" n-ar fi populat de aceleaşi obsedante blocuri ceauşiste, strîmte, egale şi cenuşii, cu patru etaje, l-am putea numi sat.

De la plăcuţa care indică numele localităţii şi pînă în „centru" sînt cam doi kilometri de şosea, nici măcar străjuită integral de case.

„Centrul" înseamnă o intersecţie pestriţă, unde-şi dau mîna trei drumuri. Unul merge înainte şi tot merge, pînă iese din localitate, altul duce spre Septura, o comună situată la vreo zece kilometri de Urlaţi, iar ultimul este o ulicioară şovăielnică, aproximativ perpendiculară pe acestea două, numită strada Griviţei. În Urlaţi sînt trei biserici: două ortodoxe şi una catolică. Pe strada Griviţei se află cea catolică. Ooo, dar acum să nu vă închipuiţi că e vorba de ceva grandios, care-ţi taie răsuflarea, nu. Construcţia, îndeajuns de pitică, seamănă, ce-i drept, a biserică, însă ai nevoie de multă, multă imaginaţie pentru a o confunda cu o adevărată biserică catolică.

Cei doi kilometri pînă-n centru, presăraţi din cînd în cînd pe dreapta cu peisaje cu vaci, maidane şi diverse alte pajişti, poartă numele de strada 1 Mai. Un rîuleţ astmatic, din ce în ce mai obosit şi mai timid, curge paralel cu oraşul. Urlaţiul, privit de sus şi desenat schematic, seamănă probabil cu o ţeavă puţin îndoită, care a acumulat la mijloc o umflătură. Umflătura este centrul.

Aici, în centru, oamenii-peşte ai Urlaţiului poate că se-agită mai mult şi nisipul, din cauza transpiraţiei lor, miroase mai puternic a patimă, însă odată scăpaţi de fierbinţeala bulbucată a centrului, oamenii Urlaţiului devin ceea ce sînt, adică nişte păsări acvatice necîntătoare care migrează în fiecare noapte pe la casele lor, pentru ca dimineaţa să pornească iarăşi pe cărările înşelătoare din adîncuri, într-o inepuizabilă forfotă liniştită, departe de răcnetele vapoarelor şi de ţipetele fosforescente ale ţărmului.

*

Radu a oprit maşina. E un tip formidabil ca partener de drum: face întocmai ce i se spune şi nu pune întrebări. Pînă la Urlaţi a mai bodogănit una-alta, a făcut poanta aceea cu opritul la întîmplare, a strigat Urlaţi! Urlaţi! cînd am pătruns în localitate, însă după aceea a devenit pur şi simplu mut. Nu cred că am schimbat cu el, într-o oră, mai mult de cinci propoziţii. Le-am ţinut minte pe toate: prima a fost „Stai să-mi iau haina”, a doua a fost „Vrei şi tu o îngheţată?”, a treia a fost „Aici?”, a patra a fost „Mai stăm mult?” şi a cincea a fost „Jalnic oraş”.

Din punctul lui de vedere, localitatea nu însemna absolut nimic. De o mie de ori mai interesant e un cartier forfotitor al Bucureştiului decît un tîrg amorţit, scufundat sub lespedea uitării, un nume oarecare pe harta României. Ce mi-e aici, ce mi-e dincolo? De pe mal, toţi peştii sînt la fel. Un stol de păsări e un stol de păsări. Şi totuşi... Cînd îţi cade copilul în apă, te gîndeşti la ce e dedesubt. Cînd o pasăre te răneşte, ea capătă nume. Aşa e şi Urlaţiul: ceva ce devine important doar dacă te interesează. Iar pentru mine, în duminica aceea, Urlaţiul a fost cel mai atractiv punct al planetei, firul de nisip în jurul căruia s-a rotit Universul. N-am privit niciodată mai atent nişte case, n-am avut niciodată urechile mai ascuţite şi simţurile mai treze. După o oră la Urlaţi, i-am înţeles pe genişti. După o oră petrecută la Urlaţi, eram mai obosit decît dacă aş fi săpat un şanţ. Ziua, dimineaţa, părea splendidă: puţin răcoroasă, dar însorită, legănată uşor de adierile unui vînt prietenos, cu nori albi pe cer şi soare îngăduitor. Cînd ne-am întors, deja farmecul se destrămase. Norii dispăruseră, vîntul stătuse de mult, iar soarele ardea năucitor. Aproape de Bucureşti am asistat la o cafteală între automobilişti, terminată neclar, cu sînge, geamuri sparte, bîte de base-ball şi faruri făcute zob.

Urlaţiul şi liniştea lui erau departe. Eu mă simţeam epuizat, iar Radu, din cauza bătăii la care asistase, avea nervii ţăndări şi-i tremurau mîinile.

Orice orăşel mic e ca un drog: te adoarme, te moleşeşte, îţi schimbă comportamentul. Ceea ce pare normal la tine-acasă, aici e bizar. Matematica devine o ştiinţă nefolositoare. Logica atîrnă aidoma unui geamantan prea greu. Gramatica trebuie adaptată cotidianului.

Orice oraş mic are propriul său cod. În Urlaţi regula este: priveşte şi nu întreba, fiindcă nu vei găsi răspuns.

Urlaţiul, pentru mine, este un mister.

*

Primul om din Urlaţi pe care l-am întîlnit era în Ploieşti. Şofer de autobuz. Am întrebat pe cineva cum ajungem la Urlaţi şi a venit el. Ne aflam la marginea oraşului, lîngă hipodrom. Pe cine căutaţi? a intervenit el.

Pe nimeni, am spus eu. Bărbatul m-a privit îngrijorat, lăsîndu-şi capul într-o parte. Era un individ masiv, cam la vreo 40 de ani, îmbrăcat într-un costum închis la culoare. Mie puteţi să-mi spuneţi, sînt din Urlaţi, a continuat bărbatul, încercînd să-mi cîştige bunăvoinţa. Pe nimeni, am repetat eu, ridicînd totodată din umeri. Bărbatul nu s-a descurajat: atunci, la cine mergeţi? Întrebarea lui, foarte firească, n-avea răspuns. Nu-i puteam răspunde: la nimeni. Vrem să mergem... aşa... într-o plimbare..., am spus eu, parcă scuzîndu-mă. Bărbatul s-a uitat neîncrezător la noi, cercetîndu-ne mai atent, de data aceasta. Avem o treabă... la Urlaţi, a şoptit misterios Radu şi omul s-a luminat la faţă. Aaaa... o treabă... Da, a întărit Radu, o treabă la Urlaţi... Păi atunci, s-a însufleţit omul, o luaţi înapoi, apoi aşa, aşa şi aşa. E simplu. Mulţumim, am spus noi şi am plecat.

El a fost primul om din Urlaţi pe care l-am întîlnit.

Al doilea om din Urlaţi a fost un tip îmbrăcat într-un costum de mire. Avea cămaşă albă, cravată şi o floare înfoiată, mare, în piept. Mergea pe partea dreaptă a drumului şi nu se clătina. Era imediat după intrarea în Urlaţi. Pe urmă am văzut, pe stînga, o femeie îmbrăcată în negru. Pe urmă am văzut încă o femeie şi i-am cerut lui Radu să oprească maşina. A oprit-o, dar a lăsat motorul să meargă. Atunci am realizat, pentru prima oară, cît este de linişte şi i-am cerut să oprească şi motorul. Am coborît.

Mă aflam la Urlaţi.

Chiar în faţa noastră erau trei căruţe, una în spatele celeilalte. Doi ţigani, destul de albi la ten, ne studiau din iarbă. Un copilaş, pe capra uneia dintre căruţe, foarte serios, făcea acelaşi lucru.

În stînga aveam case, iar în dreapta cîmpul. Lîngă şosea era un fel de teren, ca acela de fotbal, să spunem, însă mult, mult mai mare, înconjurat cu gard metalic. Pe teren îşi luau prînzul în jur de o sută de vaci. Terenul avea către stradă un panou pe care scria sus: „Consiliul local al copiilor”, iar dedesubt: „Baza sportivă a copiilor şi tineretului Urlaţi”.

Cîmpurile, dealurile, dar în special vacile mă nelinişteau. Pe o bornă kilometrică din apropiere am citit: Urlaţi, 1 kilometru şi am simţit că mi se taie picioarele. Sînt sau nu la Urlaţi? Dacă aceasta este baza sportivă a copiilor din Urlaţi, de ce scrie pe bornă că pînă la Urlaţi mai e un kilometru?

Peste drum, în dreptul unei case, aşezate frumos una lîngă alta, stăteau trei femei de vîrste diferite, care se încălzeau la soare şi mă priveau cum notez în carneţel. De pe poarta aceleiaşi case a ieşit un bărbat cu o geantă în mînă. Femeile erau aliniate pe o bancă. Una mai în vîrstă, una mijlocie şi una tînără.

– Unde pleci? a întrebat cea mijlocie.

– Lasă... ştii tu... acolo... că ăştia nu se mai satură... a răspuns bărbatul, agitîndu-şi geanta.

Bărbatul purta o cămaşă cu mînecă scurtă şi pantaloni de stofă. Geanta era veche şi trainică, din piele de porc scorojită. Demult, foarte demult, cînd eram în clasa întîi, am avut şi eu una la fel. Trainice lucruri se mai făceau odinioară, cînd nu se inventase încă vinilinul, boul era bou şi vaca dădea lapte... Geanta bărbatului îmi aminteşte de copilărie. În clasa întîi, după ce am învăţat să socotesc, am calculat că în anul 2000 voi avea 43 de ani, ceea ce mi se părea de necuprins. Nu puteam ajunge pînă acolo cu gîndul. Patruzeci şi trei de ani... O veşnicie, aproape, pentru un copil de şapte ani... Bietul de mine: am depăşit vîrsta aceasta matusalemică...

Gînd absurd: am 44 de ani şi sînt la Urlaţi.

*

Bărbatul traversează drumul. Trece pe lîngă cele trei căruţe ale ţiganilor şi se pierde în lungul şoselei. Continuă să spună din cînd în cînd cîte ceva, ca şi cum ar vorbi cu el însuşi, dar

nu-i înţeleg cuvintele. Ţiganii se uită după el fără să comenteze, apoi îşi întorc din nou ochii către mine. Sînt nişte ţigani foarte calmi. Ţigani de Urlaţi. Femeile mai în vîrstă de pe bancă discută între ele cu voce joasă. Prezenţa mea nu le impresionează. Probabil sînt obişnuite să vadă toată ziua indivizi de 1,90 m înălţime, tunşi zero, îmbrăcaţi în pantaloni bufanţi şi tricou, cu bocanci de alpinism în picioare. Radu cînd a dat cu ochii de mine de dimineaţă a zis că nu sînt întreg la cap. Femeile de pe bancă nu-mi acordă nici o atenţie. Tipa în trening vişiniu are părul atît de scurt şi faţa atît de masculină, încît numai cerceii din urechi îi desconspiră sexul.

Casele de pe partea stîngă, toate parcă aliniate cu rigla, au acoperişul ţuguiat şi un singur nivel. După ele nu mai e nimic. Terenul coboară oarecum în pantă, pentru ca în partea cealaltă să fie numai spinările dealurilor, unele vag cultivate, altele nu.

Sînt sau nu la Urlaţi? Peisajul seamănă cu acela dintr-un sat. Traversez drumul şi mă decid să cer informaţii de la femei. Îmi răspunde în special cea vîrstnică, lidera grupului, probabil. Da, sînt din Urlaţi. Un kilometru mai încolo este un han, dar şi aici e Urlaţi. Dealurile din spate nu au nume. Liloiu, spune una, Vochiţa, spune alta şi înţeleg, mai tîrziu, că îmi indică localităţile aşezate dincolo. Aflu ceva şi de un releu, cît şi despre un I.A.S. numit Urlăţanu, la 32 de km mai încolo. Urlaţi… Urlăţanu… Simt că mă apropii de buza fierbinte a misterului.

– De unde vine denumirea asta, de Urlaţi? întreb.

– Nu ştiu, răspunde cea vîrstnică. Ăi mai bătrîni ştiu, poate…

Îi privesc faţa destul de ridată.

– Dar dumneata de cîtă vreme stai aici? întreb.

– Eu…? se miră femeia, luată parcă prin surprindere. Euu… stau de 30 de ani… aici…

Răspunsul e strivitor de clar. Un om care stă de numai 30 de ani în Urlaţi nu poate şti de ce localitatea în care stă de 30 de ani se numeşte Urlaţi.

Femeia în trening vişiniu e îngrozitor de urîtă. Mă uit la ea şi nu-i găsesc nici o calitate. Nu seamănă cu nici una din femeile de pe bancă. Îmi iau rămas bun de la toate trei şi plec. Deşi m-au văzut că notez în permanenţă, nimeni nu m-a întrebat nimic. Nici la ţigani n-am succes. Oamenii s-au întins cu faţa în sus pe iarba de la marginea şoselei şi şi-au tras pălăriile pe ochi. Doar copilaşul de pe capră nu a adormit încă, dar nici el nu mai are mult. Radu stă în maşină cuminte. Aerul locului acţionează asupra lui ca un somnifer. Mai privesc o dată în jur, să recapitulez: terenul, vacile, dealurile, consiliul local al copiilor, căruţele, şoseaua, femeile. Cînd pornim mai departe, ceasul indică deja 12:05. Acestea au fost primele zece minute din Urlaţi. Urlaţi zece minute.

*

Următoarea oprire e foarte aproape de prima. Văd ceva pe dreapta, care-mi atrage atenţia: un şir de bărăcuţe, aliniate ca vagoneţii pe linie şi o altă poartă. După ea, încep casele şi partea asta a străzii. Bărăcile sînt: jumătate – sedii de partide, jumătate – băcănii săteşti. „Nimic pentru noi, totul pentru alegători” – claxonează un afiş electoral. În uşa alteia citesc: „Stimaţi cetăţeni, primăria Urlaţi vă informează că s-au deschis Băile Sărate din Orzoaica de Sus

pentru tratament reumatic". Îmi aduc aminte de pîrîul pricăjit ce străjuieşte flancul stîng al localităţii: Cricovul Sărat. Trebuie să fie şi o salină pe-aici.

Poarta face intrarea pe un alt maidan, mult mai terfelit decît primul. Un pămînt galben, fărîmiţat şi nesănătos parcă, vine pînă aproape de bărăcuţe. Iarba, aici, e o vegetaţie uitată. O movilă de gunoaie rîde la soare. O basculantă descleiată stă să se prăbuşească. Peisajul pare, exceptînd basculanta, aproape selenar.

Mai dau o roată în jurul barăcilor. Pînă şi mărfurile expuse mă nedumeresc. Sărăţele, cacao, paste făinoase, bulion şi mazăre. Da, însă bulionul este „Calypso", marcă de care n-am auzit în viaţa mea, iar mazărea e unguresc㠄 Bulionul „Calypso" e, bineînţeles, românesc 100 %.

Stau lîngă şirul de barăci, neîndurîndu-mă să plec. În fond, sînt la Urlaţi. Orice s-ar întîmpla, se întîmplă aici.

Maidanul galben aproape mă fascinează. Locul se cheamă „Obor săptămînal", iar în dreptul programului scrie cu litere albastre: „vinerea".

Pe drum trece o şaretă trasă de un cal. Dinspre maidanul galben vine un miros puternic de balegă. Trăit pe asfaltul Bucureştiului, n-am mai mirosit o balegă de ani şi ani de zile. Unde să găseşti, în Bucureşti, o balegă adevărată? Trebuia să ajung la Urlaţi pentru a retrăi o senzaţie uitată. Aşa mirosea în satul bunicilor, seara, ţin foarte bine minte: a lapte proaspăt fiert, a fum şi a balegă. Un miros amestecat şi pervers, parte înecăcios, parte dulce, parte a grajd. Lapte, fum şi balegă. Mda... Merçi, Urlaţi...

Dintr-o curte alăturată se aud strigătele cuiva. Dă impresia că se ceartă cu o altă persoană. Ceartă-se, nu-i treaba mea. Mai stau puţin, ascultînd. Strigătele încetează brusc, liniştea se instalează iarăşi leneşă. Îmi încordez auzul pentru a prinde, totuşi, ceva. Se-aude, foarte departe, un cuc. Trei tipi, cîteva case mai încolo, stau concentraţi lîngă un joc de table. Un individ iese dintr-o curte şi vine hotărît către mine. Simt că mi se accelerează pulsul. Omul mă priveşte respectuos, mă salută cu „să trăiţi" şi trece mai departe. Asta e. Mă uit la ceas: 12:09. Sînt de un sfert de oră la Urlaţi. Mai am trei sferturi pline.

*

Maşina străbate repede cele cîteva sute de metri care ne despart de centru. Am văzut aşa: case pe dreapta, case pe stînga. Un şir de bănci pe dreapta. Copăcei, pe ambele părţi. Trei femei şi un bărbat, pe partea stîngă. Un grup de tineri (doi băieţi şi două fete) pe dreapta. O clădire mare, tot pe dreapta: Liceul teoretic Urlaţi. O altă clădire, asemănătoare, pe stînga, dar cu o plăcuţă mult mai eliptică „Liceu" (?), şi după aceea am ajuns în centru. Aglomeraţia relativă, intersecţia spartă în trei, un restaurant cu o terasă şi apariţia blocurilor ne-au convins că sîntem în sau foarte aproape de centru. (De fapt, centrul-centru era cu vreo cincizeci de metri mai încolo.)

Îi spun lui Radu să oprească şi să parcheze maşina undeva. Nu prea ştie unde, străzile sînt foarte înguste. Decide să se urce pe trotuar. Părăsim amîndoi autoturismul, dar un gînd versat îl face să se întoarcă: „Stai să-mi iau haina", zice el, „n-am chef să-mi spargă ăştia

maşina pentru o haină." Mie n-au ce să-mi ia, aşa că privesc în jur cu nesaţ. Tot ce văd este Urlaţi, Urlaţi 100 %!

Un pîlc de blocuri jigărite, cu patru etaje şi balcoane înguste, în spatele caselor din faţă. Un restaurant cu terasă. Restaurantul se numeşte, foarte pitoresc, „Algin SRL". Dinăuntru se aude muzică gen MTV. Peste drum de el este un magazin de haine import la kilogram. Puţin mai încolo se vede un magazin alimentar, cu faţada de lemn şi sticlă. Un grup de ţigănci, violent colorate, stau în faţa hainelor import la kilogram. Sînt două fete tinere, frumuşele chiar, şi alta mai bătrînă. Pe terasa restaurantului sînt cîteva umbreluţe albastre, cu steluţe galbene, pe care scrie „Europe". Sub una din umbreluţe un tip îmbrăcat în trening bleumarin bea bere la halbă. O coadă de trei persoane e formată lîngă un aparat de îngheţată. Radu devine cea de-a patra persoană de la coadă. Mă surprinde uitîndu-mă la el şi mă întreabă: „Vrei şi tu o îngheţată?" Nu, clatin eu din cap, nu vreau îngheţată, deşi ar fi o senzaţie: prima îngheţată din viaţa mea mîncată la Urlaţi... Un individ ţine în palme un pliculeţ de detergent. Detergentul e scump. Să-i spun numele, să nu i-l spun? Nu, nu i-l spun. Dar şi individul ştie că detergentul acesta e scump: dacă în locul plicului ar fi o perlă, perla s-ar simţi ocrotită.

Aud un dialog peste drum: „Vine şi maică-ta la tine?", între doi copilandri, însă nu prind răspunsul. Nu voi şti niciodată dacă mama a venit sau nu. Îmi pare rău, trebuia să fiu mai atent.

În acvariul cu peşti umani, aceştia au mişcări încete. Peisajul e acelaşi. Îl văd pe Radu luînd-o către magazinul cu haine import la kilogram, apoi îndreptîndu-se agale către

magazinul alimentar. Linge sîrguincios îngheţata. E parcă mai cald decît azi dimineaţă. Vreau să-mi aprind o ţigară, dar îmi dau seama că le-am uitat în maşină. Ducă-se! Mă uit la ceas: 12:15. Dumnezeule! A rămas atît de puţin timp! Ce să fac? Ce să fac? Intru în restaurant. Pe jos e gresie şi din tavan coboară nişte stîlpi de lemn. Restaurantul serveşte ciorbă de burtă, fripturi şi grătar. La o masă stau un bărbat şi o femeie, iar la alta – un bărbat singur. Ochelarist, ca şi mine. Bărbatul soarbe gînditor din halbă şi scrutează, prin uşă, orizonturile. Oare cît de departe o fi văzînd? Oare ce vede? Ochelaristul are o figură de intelectual chinuit. E cenuşiu în obraji şi poartă mustaţă. Chipul lui îmi pare familiar. Deodată, ca o revelaţie, realizez că seamănă cu Marcel. Marcel este un om pe care l-am întîlnit o singură dată în viaţă, cînd am fost să vizitez fosta soţie a unui prieten de-al meu. N-o mai văzusem de zece ani, cred. Nu se căsătorise, dar avea un prieten: Marcel. Numele îmi place foarte mult. Dacă aş avea un băiat, poate că i-aş spune Marcel. Tot aşa se numea un om care mi-era foarte drag şi care a murit în prima zi de Paşti, anul trecut, la 45 de ani. M-am întîlnit cu el şi l-am îmbrăţişat în vinerea dinaintea Sărbătorilor. Purta o cămaşă albă, o vestă de blugi şi arăta extrem de bine. Trei zile mai tîrziu era mort. Infarct. Bietul Marcel…

Ies din restaurant cam răvăşit. Ia uite la ce mă gîndesc eu, cînd ar trebui să fiu atent la Urlaţiul ăsta…

Este 12:20 deja. Soarele arde din ce în ce mai puternic şi pofta de-o ţigară mă desfigurează.

*

Un grup de oameni, cam zece-doisprezece, stau grupaţi de partea cealaltă a restaurantului. Mă lansez într-un dialog cu Domnul Detergent. Are în jur de 30 de ani, e uscăţiv şi are un smoc de păr care-i atîrnă pe frunte ca lui Napoleon. Domnul Detergent, pe scurt D.D., aşteaptă, împreună cu restul lumii, o ocazie către Septura. Sînt cam zece kilometri pînă acolo şi oamenii plătesc pentru asta cinci mii. D.D. a venit la văru-său în Urlaţi, văr care e necăsătorit, ca şi el. Punguţa cu detergent? A, au venit unii la uşă şi au împărţit gratis. Unde? mă mir eu, aici, în Urlaţi? Nooo, la Ploieşti. Da' văru-tău, întreb eu, nu spuneai că e din Urlaţi? Ba da. Şi-atunci? I-a adus-o unu', care stă la Ploieşti. Iar el mi-a dat-o mie... Aha, acum am înţeles...

Mă plimb de-a lungul străzii cu autostopişti. Case obişnuite, case. Pe zidul restaurantului văd o inscripţie ciudată, scrisă cu o bucată de cretă: „Mai încolo dă colţ." Atît: „Mai încolo dă colţ". Ce-o fi, ce-o fi? Mă întorc la D.D., dar nu-mi poate da nici o explicaţie. El n-a observat-o pînă acum. Şi doar e scris foarte mare, la doar cîţiva metri de locul unde stă el: „Mai încolo dă colţ".

E un mister adînc aici.

Casa de la nr. 48 e din paiantă. Pămîntul s-a surpat dedesubt şi la umerii casei stăpînii au pus grinzi de susţinere. Casa e înclinată puternic într-o parte. La geamuri are calc. O grădină frumoasă, cu multă umbră e în dreptul casei. În grădină, pe un scăunel, stă o bătrînă

cu părul alb. Imaginea e foarte frumoasă, seamănă cu un tablou. Tot uitîndu-mă la casă, dau nas în nas cu Radu. „Mai stăm?" întreabă el. Nu, răspund. Ne suim în maşină şi o luăm înainte. După numai cincizeci de metri străbătuţi, văd pe stînga o parcare şi un monument. „Opreşte!" strig. „Aici?" întreabă Radu. „Da, aici. Sînt mort după monumente."

Ne aflăm în centrul-centrului. Blocurile, vreo şase-şapte, au tot patru etaje, dar balcoanele sînt mai largi şi faţada mai îngrijită.

Pe dreapta e un oficiu PTTR şi clădirea Primăriei. La parterul blocurilor din stînga sînt magazine. Monumentul se înalţă chiar în mijlocul parcării: „Eroilor neamului din oraşul Urlaţi, morţi în cel de-al doilea război mondial" – scrie pe una din feţe. Pe altă faţă sînt scrise numele eroilor. Ar fi cinic să-i număr, aşa că renunţ. Monumentul străluceşte. Pare extrem de nou. Sau a fost renovat? Dumnezeu ştie.

La ferestrele principalelor două blocuri din centru stau mai multe persoane care-mi privesc interesate activitatea. Între blocuri, e un gang. Trei puşti bat mingea acolo. Pe zidurile gangului sînt nişte graffiti: Rapid, Steaua şi 1 mai 2000. Ultimul sînt sigur că e foarte nou.

Dincolo de gang, în spatele blocurilor, primăria a amenajat un „Loc de joacă al copiilor pentru vîrsta de 2-12 ani". Mai încolo e o luncă şi în dreapta se vede o biserică frumoasă. Voi afla, cu o altă ocazie, că biserica se numeşte „Sfinţii Voievozi", iar lunca verde este de fapt curtea bisericii.

O mînă de puşti („2-12 ani") zgîlţîie leagănele. Un tînăr face opturi cu bicicleta. Altul conversează cu prietena lui. El stă jos, fata la geamul etajului unu.

Mă simt bine. Sînt la Urlaţi. Pînă la sfîrşitul mileniului doi mai e puţin. Trebuie să avem răbdare. Omenirea merge înainte. La Crăciun, Iisus Hristos va împlini două mii de ani.

Dacă voiam, plecam din Urlaţi chiar atunci. Ce putea să se întîmple mai mult? Şi totuşi, s-a întîmplat.

*

Un tip negricios, cu o pălărie şubredă pe cap, slab ca un greier, se apropie de mine. La mîna dreaptă are numai trei degete. Ţine între ele o hîrtie de-o mie. Îmi spune ceva, dar nu înţeleg imediat.

- O mie... ridică el din umeri, umil... şi cu încă una se face două mii... N-ajunge... nu? N-ajunge...

- Ce să ajungă?

- Trei mii... o pîine mică... Şase mii... o pîine mare...

Se smiorcăie dramatic şi mă scrutează de sub borul pălăriei. Are o privire alunecoasă şi rugătoare, de cîine care se gudură. E atît de prăpădit, încît aproape l-aş ridica cu o singură mînă.

- Vrei nişte bani să-ţi cumperi pîine? întreb.

- Şase mii... o pîine mare... Florin... aici... uite...

Arăta cu mîna schiloadă către zidul blocului. Nu înţeleg ce doreşte să-mi arate, dar bag mîna în buzunar şi îi dau cele trei mii lipsă. Îi ia, precaut, însă nu pleacă. Stă şi se uită la mine.

- Tu..., zice individul, ... ce mai faci?

Îmi vine să rîd.

- Bine, spun.

- Ion... Ion mai trece...?

- Pe unde să treacă... Ion?

- Ion... repetă individul... Ion nu mai vine... Florin?...

- Ion sau Florin? întreb.

Discuţia e absurdă.

- Eee... zîmbeşte ştirb individul... Ion!

- Şi Florin cine e? întreb.

Individul pare lovit în moalele capului. Faţa i se descompune sub năvala unei mirări colosale.

- Florine... Florin... tu eşti!

Acum de-abia înţeleg.

- M-ai confundat, spun. Nu mă cheamă Florin.

Individul se ţine tare.

– Eee… cum să nu te cheme…? N-am făcut noi şcoala împreună? Că… altfel… cum aş fi cerut…?

Individul este foarte demn, iar eu nu vreau să-l lezez.

– Bine. Aşa e. La revedere.

Întind mîna şi dau să plec.

– Eu sînt Buia… mă, spune individul. Buia! Am făcut şcoala împreună… Altfel, nu ceream…

– Bine, zic. Te cred. La revedere.

Mă întorc pe călcîie şi părăsesc locul.

– Ai aere…! îmi strigă tipul în spate. Ai aere…! Da' eu tot te-am recunoscut! Florin! Florine, n-auzi?

Îmi pare rău, însă nu mă pot întoarce. Îi fac semne cu mîna.

– La revedere! strigă entuziast prichindelul. La revedere, Florine! Eu sînt Buia, mă… Buia!

Bine, Buia, spun în gînd. Să rămînă aşa. Pentru cîteva minute, la Urlaţi, m-a chemat Florin şi am avut o întîlnire emoţionantă cu prietenul meu din şcoală, Buia. Nu e fenomenal? Florin şi Buia. În urma întîlnirii ce a avut loc la Urlaţi, Buia s-a ales cu bani de pîine. O pîine mare.

*

M-am întors la maşină rîzînd. Era ora unu fără douăzeci şi cinci. 12:35. Aveam deja patruzeci de minute de Urlaţi. În următoarele douăzeci de minute, am făcut atît de multe

lucruri, încît mi-ar trebui, pentru a le povesti, cel puţin tot atîtea pagini ca pînă acum. Pe scurt: am vorbit cu un om din Urlaţi, născut şi crescut aici. Am văzut unitatea de pompieri a Urlaţiului, compusă din trei vehicule. Am ajuns cu maşina la capătul Urlaţiului, acolo unde, pe dreapta, sînt nişte vile de-ţi pocnesc ochii.

Mai multe sonde îşi iţeau capetele pe crestele dealurilor ce păzeau vitele. Locuitorii cîştigă bani de pe urma sondelor. O parte mai lucrează la combinatul de vinuri, iar femeile la „Filatură". Mi s-a relatat despre cum s-a şubrezit biserica „Sfinţii Voievozi" la cutremurul din martie 1977. Am întîlnit un grup de liceeni din Urlaţi. Arătau exact ca tipii din B.U.G. Mafia şi păreau la fel de fioroşi. Am băut un suc pe terasa unei cofetării.

Cînd Radu a spus „Jalnic oraş" eram încă prin centru. Dar la unu, conform planului, ieşisem deja din Urlaţi. Poşta era închisă, altfel poate aş fi trimis cuiva o telegramă. „Salutări din Urlaţi. Semnat: Bill". Însă cui să o trimit şi mai ales de ce? Geo Bogza nu mai e, Nistorescu se chinuie cu un ziar, cui să o trimit? Radu avea telefonul mobil la el. Ce înseamnă o telegramă cînd poţi suna instant, pe cine vrei, de oriunde te-ai afla? Chiar şi de la Urlaţi.

Ce, Urlaţiul nu e bun? Ba e foarte bun. M-am simţit minunat la Urlaţi, în acvariul de acolo. Aproape mi-am făcut doi prieteni. Lumea continuă să fie neaşteptată. Omenirea va trăi încă şapte milioane de ani. Mă numesc Cornel George Popa, prietenii îmi spun Bill şi cînd aveam şapte ani nici nu puteam să mă gîndesc la anul două mii. Dumnezeu să-mi dea sănătate mie şi

celor pe care-i iubesc. Peste o mie de ani, va veni anul trei mii. Apoi anul patru mii. Apoi anul cinci mii. Ei, şi? Ce-i cu asta?

2001

Filename: cgpopamiinile.doc
Directory: D:\My documents\finale
Template: C:\Documents and Settings\deliao\Application Data\Microsoft\Templates\Normal.dot
Title: IULIA PANĂ
Subject:
Author: Florin
Keywords:
Comments:
Creation Date: 06.05.2006 10:21
Change Number: 39
Last Saved On: 24.05.2006 11:20
Last Saved By: deliao
Total Editing Time: 127 Minutes
Last Printed On: 24.05.2006 11:23
As of Last Complete Printing
Number of Pages: 274
Number of Words: 66.870 (approx.)
Number of Characters: 314.293 (approx.)